భారతి ముప్పది ఆరవ సంపుటము

అకారాది విషయసూచిక

విభీషణశరణాగతి: రాముని రాజనీతి

శ్రీ ఆదిభట్ల వేంకటరమణ

"సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే,
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్వ్రతం మమ"

ఇది శ్రీ రామచంద్రుని వచనము. ఒక్కమారు శరణాగతుడై, నేను నీ వాడను, రక్షింపుమని యెవ్వడు కోరునో వానికి జీవులవలని భయమున్నను తీర్చి కాచి రక్షింతునని శ్రీరాముడు చెప్పియున్నాడు. శరణాగత దీనార్త పరిత్రాణ పరాయణత్వమే రాఘవుల వంశానుగతమైన ఆచారము. అందు శ్రీరాముని శరణాగత వాత్సల్యము పరాకాష్ఠ నొందినది. శరణన్న వారి నాదరించి రక్షించుటలో రాముడు తక్కిన రాజుల కాదర్శప్రాయుడు. ఆ కరుణామయుని దివ్యచరిత్రలో శరణాగత రక్షణమందలి అకుంఠిత దీక్షయే రావణుని బోధింపబోయి, అవమానితుడైన విభీషణునిపాలి, లంకాధిపతిని గావించినది.

రావణుని చిన్నతమ్ముడు విభీషణుడు ధర్మాత్ముడు; ఇంగితజ్ఞుడు; దైవభక్తి, పాపచింతకలవాడు. రాముని పరాక్రమాదులను వినుచున్నాడు. శ్రీ రాముని ప్రయత్నములు దుష్టశిక్షణ, శిష్ట రక్షణలయందు లక్షితములగుటచే తెలిసినవాడైనాడు. శ్రీరాముడు కపిసేనతో లంకపై రానుండెను. రావణుడు కొలువుచేసి, మంత్రి సేనానులతో బలాబలములను చర్చి యోచింప మొదలిడినాడు. సుమంత్రాదులు తన పెంపుల కొలగుల చెరుగక యుద్ధమే కర్తవ్యమనుచుండిరి.

అప్పుడచ్చటికి పరమ భాగవతోత్తముడు బుద్ధిశాలి, రాముని చరణారవిందముల సేవించువాడగు విభీషణుడువచ్చి రావణునకు కైమోడ్చి యూర్చినాడు.

"తత్రాగతో భాగవత ప్రధానః
విభీషణో బుద్ధిమతాం వరిష్ఠః,
శ్రీరామ పాదద్వయ ఏకతానః
ప్రణమ్య దేవారి ముపోపవిష్టః"

రావణుని కొలువులో నిచ్చకములాడు వారెక్కువయిరి. వారు రాముని నిందించుచు యుద్ధమునకు రావణుని పురికొలుపుచుండిరి. విభీషణుని కామాటలు రుచింపలేదు. "ఓరాజా! నిన్ను సీతయను పెద్ద పిశాచము పట్టినది. దానినుండి నీవు విముక్తి నొందలేవు. ఆమెను పూజించి రామున కొసఁగు"మని యెన్నో విధముల నుపదేశించినాడు. శుభకరమై మేలయినది ధర్మమగుటచే పరిశుద్ధమైన వాక్యమును చావబోవువాడు ఔషధమువలె రావణుడు గ్రహింపలేదు.

"శుభం హితం పవిత్రంచ విభీషణ వచః ఖలః,
ప్రతిజగ్రాహ నైవాసౌ మ్రియమాణ ఇవౌషధమ్"

పై విషయమంతయు నధ్యాత్మరామాయణము లోనిది. ఇక్కడ శ్రీమద్రామాయణములో రావణునకు హితముపదేశించి విభీషణుడెన్నో నైతిక ధర్మములను వ్యాఖ్యములను చక్కగా వివరించినాడు సభలో రావణుడు తన మాటలు వినకపోగా రావణుని మందిరమున కేగి "ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీం" అని ముక్తకంఠముతో పదేపదే చెప్పినాడు. రావణుడామాటలను చెవినిడలేదు. మరునాడు సభలో విభీషణుడు ప్రహస్తాదుల యుద్ధోన్మాదమును ఖండించి, మేఘనాదుని మందలించి నిశ్చయముగా రానున్న ఆపదను రావణునకు హెచ్చరించినాడు. తమ్ముని తలపైతన్ని తనయొద్ద నుండి పొమ్మని రావణుడాజ్ఞాపించగా ప్రహస్తాదులా చర్యను బలపరచిరి. ఆ యభిమానవంతుడిక అన్నయొద్ద నెట్లుండగలడు? లంకలో వాని మనుగడ సాగునా? లేకున్న వానికి దిక్కేమి? సర్వలోకములకు శరణ్యుడగు రాము నాశ్రయించుటకన్న నింకేమి చేయగలడు. వెంటనే తన నలువురు మంత్రులతో సాగరముదాటి రామునిసేన విడిసినచోట ఆకసమునుండియే సుగ్రీవాదులకు వినిపించునట్లు,

"సర్వలోకశరణ్యాయ రాఘవాయ మహాత్మనే,
నివేదయత మాం క్షిప్రం విభీషణ ముపస్థితమ్."

అని విన్నవించినాడు, అది విని సుగ్రీవుడు రాముని దరిచేరి "రావణుని తమ్ముడు విభీషణుడను వాడట, మిమ్ము శరణుకోరి వచ్చినవాడట. ఇదేదో

విషయానుక్రమణిక

జనవరి 1959

1122/4

ఫిబ్రవరి సంచికలో

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

జనవరి 1959

సంపుటము 36 : : సంచిక 1

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

జనవరి 1959

1122/4

ఫిబ్రవరి సంచికలో

భారతీ జన్మదివసము

గత 35 సంవత్సరాలనించీ అవిరత సాహిత్యారాధన సాగిస్తున్న భారతి నేటితో 36 వ సంవత్సరంలో ప్రవేశిస్తున్నది.

ఈ జన్మదినోత్సవ సమయంలో ఆంధ్ర దేశ సారస్వత సర్వతోముఖాభివృద్ధికి నిశ్చలోత్సాహం చేసి భారతి వ్యవస్థాపకులై ప్రాతః స్మరణీయులయిన శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరాయని పుణ్య సంస్మృతితో పులకితులమై వారి వాఙ్మయ మహాదర్శాలోకమారు మనసారా సంస్మరించి సభక్తికంగా వినీతాంజలి ఘటిస్తున్నాము.

మా కెన్నెన్నో విధాల తోడ్పడిన పాఠకులకు, కవీశ్వరులకు, కథకులకు, నాటక రచయితలకు, వ్యాసకర్తలకు ఈ శుభ సమయంలో అభినందనా లందిస్తున్నాము. భారతి తోబుట్టువు ఆంధ్ర సచిత్ర వార పత్రిక స్వర్ణోత్సవం ఇదే తరుణంలో కలిసి రావడం మాకే కాక పాఠకులందరికీ హర్ష దాయకం కాగలదని ఆశిస్తున్నాము.

మా పత్రిక గడిచిన 35 సంవత్సరాల నించీ సాహిత్య సంప్రదాయాలు సంరక్షిస్తూ నవీన కల్పనలకు, నూతనాభిరుచులకు శాయశక్తులా దోహదం కలిగిస్తున్నది. తెలుగునాట ఈనాడు పేరు మిగిలిన సాహితీ పరులందరు ఒకనాడు భారతీ ప్రసిద్ధులే అనీ, ఈమాట అతిశయోక్తి కాజాలదనీ భావిస్తున్నాము. మాకీ విఖ్యాతి యావదాంధ్ర వాఙ్మయోపాసకుల సహకారాదరాల వల్లనే లభించింది. ఇక ముమ్ముందు కూడా భారతి కీ ప్రసిద్ధి ఇదేవిధంగా దక్కగలదని ఆశిస్తున్నాము.

ఇటీవల ఆయా సారస్వత విభాగాలలో ఉత్తమ రచనల ప్రచురణకై యథాశక్తిగా ప్రయత్నిస్తున్నాము. అయినాకొంత అసంతృప్తి తప్పలేదు.

విమర్శన పదానికి నేటి వాడుకలో సహృదయ దృష్టిలేని ఖండనమనే అర్థచ్ఛాయ స్ఫురిస్తున్నది. మనకిది వెనకటి తరాలనించి సంక్రమించిన సంప్రదాయం. ఈ పద్ధతి హర్షించి ఆమోదించదగిన అభివృద్ధి కాజాలదు. నేటి సారస్వత విమర్శనలలో పక్షపాతధోరణి నానాటికీ శ్రుతి మించిపోతున్నది. నిష్పాక్షిక దృక్పథం చాలా అరుదుగా కనిపిస్తున్నది. ఆపైన వేర్వేరు దృక్కోణాలతో నూతన సమీక్షా ధోరణు లవలంబించేవారిని వేళ్లమీద లెక్కించవచ్చును. సరి అయిన సారస్వత విమర్శన లేకపోవడమే అధునాతన వాఙ్మయ ప్రమాణాల అవ్యవస్థకొక ప్రధాన కారణం.

పరిసర సాంఘిక రాజకీయ ప్రభావాలెంతగా అధిగమించాలని ప్రయత్నించినా వాఙ్మయంలో ఆయా పరిస్థితులు పరోక్షంగా ప్రతిఫలిస్తూనే ఉంటాయి. ఇందువల్లనే అధునాతన సమస్యలకు సంబంధించిన ఆర్థిక సాంఘిక తాత్త్వికాది విషయాలపై రచనలు ప్రచురిస్తున్నాము. ఇంకా వేర్వేరు

శాస్త్రీయ విషయాలపై అందరికీ సులభగ్రాహ్యములైన వ్యాసాలు ప్రచురించాలని సంకల్పించాము. ప్రత్యేకంగా ఈ విధమైన రచన లెక్కువగా రావలసి ఉన్నాయి.

కొంతకాలంనించి భారతిలో ప్రచురించిన నాటికలకు విరివిగా ప్రజాదరం లభిస్తున్నది. ఇలాగే పద్య గేయ రూపికలు కూడ ప్రోత్సహించాలని నిశ్చయించాము.

కథలలో ఆశించినంతగా ఉత్తమ రచనలు రావడం లేదు. మన దేశంలో ఆయా తరగతుల జీవన సరణి సన్నిహితంగా చిత్రించే కథానికలు చాలా తక్కువగా కనిపిస్తున్నాయి. ఏ సారస్వతశాఖలోనయినా కేవల సాంప్రదాయిక ధోరణులే అభిమానించడం భారతి కభిమతంకాదు. కవితలో వృత్తాలే ప్రచురించడం కూడా మా తాత్పర్యం కాదు. వివిధ ఛందో వైవిధ్యాలతో నూతన కవిత అభిమానించాలనే మా ఆశయం. వాఙ్మయంలో రాజకీయ పాక్షికతవైపెన్నడు భారతిదృష్టి ప్రసరించలేదు. పరిణత సాహిత్య దర్శనమే భారతి ప్రత్యేకత. నేడొక విధమయిన మాంద్యం మన వాఙ్మయంలో గోచరిస్తున్నది. సారస్వత క్షేత్రంలో ప్రసిద్ధులయిన పెద్దలు కొందరు వృద్ధులయినారు. నూతన మార్గాలవలంబించిన కొందరు యువకులలో అనిశ్చితస్థితి ఏర్పడింది. ఒకనాటి కొంగ్రొత్త పద్ధతులీనాడు బాగా పాతపడిపోతున్నాయి. అయితే వ్యక్తులు వృద్ధులయినా సాహిత్య తారుణ్యం నిత్యనూతనమే. సారస్వతవ్రతులకిది వేరుగా విన్నవించ నక్కర లేదు.

మహాంధ్రం నేడొక నూతనోత్సాహంతో తొణికిసలాడుతున్నది. ఆంధ్రజాతియత సమగ్రంగా పునరుజ్జీవింప జెయ్యాలనే దీక్ష సర్వత్ర గోచరిస్తున్నది. వాఙ్మయంలో, కళలలో ఈ జాతీయతా సమ్మిళితమైన వ్యక్తిత్వం అత్యంతావశ్యకమని మా నమ్మిక.

సాహిత్య పత్రికా నిర్వహణం సులభసాధ్యం కాదు. ఎంతో పురోగమించిన పాశ్చాత్య దేశాలలోనే సారస్వత పత్రికల మనుగడ క్లిష్టంగా ఉన్నది. ఇక మన దేశం మాట వేరే చెప్పనక్కర లేదు గదా! అయినా భారతి నానాటికీ సహృదయ పాఠకుల ఆదరణ చూరగొంటున్నది. ఈ ఉత్సాహంతోనే తిరిగి ఆంధ్రభాషా సారస్వతోపాసనకు, పరిశోధనకు, కళాభివృద్ధికి అవిరళ కృషి చెయ్యవలెనని మా పత్రిక సంకల్పించింది. పాఠకులు, రచయితలు, అభిమానులు భారతిసమర్చనకై ఇతోధికంగా బద్ధకంకణులు కాగలరని ఆకాంక్షిస్తున్నాము.

ఎక్బాల్ ఆత్మరహస్యము

శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావు

నా భావపాశంబు నా స్థితిత్వగతి దాఁటి
గంతువేయుని లేఁడిఁ గట్టివైచు ;
నా పుష్పవనముల నర్తించు నెప్పుడు
మొలవని పలు పచ్చికల బయళ్ళు ;
నా యొడుల్ నింపును నానావిధంబులౌ
కొమ్మల దాఁగిన కుసుమ చయము ;
నా వీణె మీటిన, నాదించి జగ మెల్ల
విశ్వనాదులు మ్రోఁగ విరతిఁ జెందు ;

భవ్య పరిమళ శోభిత భావగరిమ,
క్రమరాగాత్మకములైన గానగతులు,
లలిత సంపద లెన్నియో గలిగియుండుఁ,
దెలియనేరరు సహచరుల్ తెలివిమాలి.

జగమునఁ గ్రొత్తగాఁ బొడమి జాగృతినందిన భానుమూర్తినిన్,
గగనపు తీరులన్, నదులఁ గాంచఁగలేదు, భ్రమించు టెట్లో? నా
మగఁటిమిఁ జూపి తారలను మ్రందిలఁ జేయఁగఁ బోవ నెన్నడున్,
భుగభుగమంచు పారదము పొంగఁగలేదు మదీయ దృష్టిచేన్.

సాగరవీథి నా విపులతత్వమరీచులు తాండవింపఁగా
మ్రోఁగఁగలేదు ; నా యరుణమోహన వర్ణము లింక చింద లే
దే గిరిసానుదేశమున, నెల్లు భరించెదనంచు విశ్వమే
దాఁగిలిమూఁత లాడెడిని, "దాయ" వడంకును నన్నుఁ గాంచినన్.

నా సౌధాగ్రము భానుమండలము, నా నమస్కారముం జేసి యే
పాసెన్ రేయి, హిమాంబుబిందువులచే వాసిల్లె పృథ్వీసుమం,
బానన్ బ్రాగ్దిశఁ జూతు నుజ్జ్వల సముద్యత్సిద్ధికై నెమ్మమై
నే నందేహము లేక అర్ఘ్యములకై యేలెంపు పూజారతుల్.

వినుకటి మిత్రులెల్ల నను వీడిరి ; నాకు నిరాశ హెచ్చె ; నా
ఘనమగు "తూరు" కొండ నిదె కాల్చుచునుంటి "కలీము" రాకకై
వనరుచు ; మిత్రవారినిధి వారిచయంబులు నిశ్చలంబులై
తనరెడు నా హిమాంబులగు శ్యామతరంగములన్ మహాంబుధుల్.

వేరొక లోకమందుఁ బ్రభవించె మదీయ మనోజ్ఞ రాగముల్;
వేరొక సార్థవాహమును వేకువగంటలు మేలుకొల్పెడిన్;
ఆరయ నెందరో సుకవు లంతము నొంది జనించినారు వే
మారులు కన్నుమూసికొని, మా కనుమూతలు విప్పి రెంతయున్.

ఏ నొక పాంథుఁడన్; జగములెల్ల మదీయ వియోగవేదనా
ధ్యానము చేత నింపుటయె ధర్మము నాకు ; లయోగ్రవహ్నులన్
గానఁగఁ బ్రౌఢి రేపెదను ; గానము తంత్రుల శక్తిమించినన్
నేను చలింపఁ ; బాడెదను నిక్కము వ్రక్కలుగాఁగ వీణియల్.

ఈవి యొడరివేని వెన నీదుము నాదు నగాధవారిధిన్
నీవొక మేరువేని వడి నింపుము నీయెద నా పిడుంగులన్
జావఁక లేదు ముంచితిని నర్వజగం బమృతంపు సోనలన్
జీవిత మర్మసూత్రముల సిద్ధరహస్యము లెల్ల దాఁచితిన్.

ధర పెరిగింతు వాక్కులకు సుధామధురోక్తుల సొంపు నింపుచున్ ;
నరములఁ గూర్తుఁ గన్గవల జార్చిన ముత్తెపుఁ జిన్నిచుక్కలన్ ;
మరియొకసారి "రూము" గురుమాన్యుని భక్తిమెయిన్ దలంచి త
త్పరమరహస్యశాస్త్రముల భావసుబోధల నుద్ధరించెదన్.

అతఁ డొక దివ్యకాంతిమయుఁ ; డతనిజ్యోతి వెలుంగు నెమ్యొకన్
నతముగ ; విస్ఫులింగగతిఁ జల్లఁబడున్ తృణమందు నా ప్రభల్
అతని సుదీపికోజ్జ్వల శిఖాళినిఁ గాల్చితి నాదు రెక్కలన్
అతని సుధాప్రవాహ విలయంబులె ముంచెను నాదు పాత్రలన్.

(ఇక్బాల్ కవి "అస్రారెఖుదీ"లోని కొన్ని పద్యములకు అనువాదము.)

ఆంధ్రవచనరచనాభేదములు-విమర్శ

శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

1958 సెప్టెంబరు నెల భారతిపత్రిక యందు 18-24 పుటలలో "ఆంధ్ర వచన రచనః పూర్వరంగము" అను నొక వ్యాసము ప్రకటితమైనది. అది చదివినవెనుక తద్రచయితకు నిజపూర్వాంధ్ర వచన రచనను గూర్చి గ్రంథము లున్నటు తెలియలేదని వ్యక్తమగుచున్నది. గ్రంథముల మాట యటుండగా, వ్యాసకర్త తా నుదాహరించిన గ్రంథముల నుండి వాక్యముల నైన సరిగా నర్థము చేసికొని వ్రాసినట్లు కానరాదు. వచన రచనాభేదములు, వాని లాక్షణిక సంప్రదాయార్థములు, శబ్దప్రయోగ పద్ధతి, వ్యాకరణ గతి గాహన కాలేదని యందలి విషయములే విశదము చేయుచున్నవి. ప్రస్తుతమం దుదాహృతములైన గ్రంథోదాహరణములను గూర్చి విమర్శించెదను.

పండితారాధ్యుని గద్యకృతులు

"సంస్కృతమున శతద్వి గ్రంథములు రచించినవాడు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు మహాగద్యకర్త. భాణగద్య, అక్షరగద్య, పంచగద్యలు వ్రాసినట్లు పండితారాధ్యచరిత్రలో పాల్కురికి సోమనాథుని ప్రశస్తిసాహిత్యము" (పుట 22). ఈ వాక్య మెంతమాత్రమును సరికాదు. తొలుత సోమనాథుఁ డిచ్చిన పండితారాధ్యచరిత్రలో పై విషయములు తెలిపినచో వ్యాసకర్త ఉదాహరింపలేదు. పై గద్యరచనా సందర్భము — పర్వత ప్రకరణములో శివరాత్రి జాగరణ సమయములో శివభక్తుల శివపూజా సమయమున వారు చేయు వృత్తముల వరుస నున్నది. శివపూజకు, హాసిత, గీత, నృత్య, వాద్య, హాసకోల్కార, నమస్కారములను ప్రసంగములు గలవు. అందు గీతవిధమున సోమనాథుఁ డిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు:

"ద్వి. రతి సాపేక్షోపచార క్రియాగ్ర్యముల
సరితంబు నతి భక్తి సలిపి పిదప
నాది ఋగ్వేదాది సకలార్థ సూక్త
లాదిగ బ్రాహ్మణాద్యంత సూక్తములఁ
దుదిగాఁ గ్రమ సంస్తోత్ర సూక్తములు
చదువుచుఁ బొంగి ప్రశంసించువారు"

ఇట్టే యజుర్వేద, సామవేద, అథర్వవేద సూక్తములను పఠించి, యా వెనుక

"తదుపరి శ్రీ పాశుపత వ్రతధరులు
శ్రీరుద్రమహిమాఖ్యఁ జెప్పుసూక్తములు
వారక చదువుచు వర్ణించువారు.
సంచిత భాణ ద్యక్షరగద్య
పంచ గద్యంబులుఁ బటుగణాదండ
రంబుఁ గర్ణాభరణంబు; వ్యాసాష్ట

---

1. తెలుఁగున ప్రాచీన సాహిత్యమునకు సంబంధించిన నన్నయ భారతము. నన్నెచోడుని కుమారసంభవము, పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్య చరిత్రము, ఎఱ్ఱన హరివంశము. నృసింహపురాణము, వెలసిలసు గ్రంథములలోనుండి యనేక భాగములను ప్రస్తుత ముద్రిత గ్రంథములనే యాధారము చేసికొని యథాతథముగా గ్రహించిన పెక్కు ప్రమాదములు వాటిలునో, చూపుటకు నీ విమర్శన ముద్దేశింపఁబడినది. ముఖ్యముగా పైవానిలో ప్రస్తుత వ్యాసమునకు హేతువుగా సంబంధించిన పాల్కురికి సోమనాథుని, "పండితారాధ్య చరిత్రము" ఆంధ్రగ్రంథమాల వారిచే ప్రకటితమైనది (1939). ఆ ముద్రణము కూడ ఇంకను ఎంతో సంస్కారము బడయ వలయుంటోను విషయము కూడ విద్వల్లోకమున కెఱుకపఱచుటయే యిందలి ప్రధాన విషయము.

2. ఇది పరిశోధన దృష్టితో వ్రాయఁబడిన వ్యాసమైన రెండుమూల గ్రంథసూచనలుండి యుండవలయును— లేనిచో అది పరిశోధనయే కాదు. అట్టి సూచనలు లేకున్న, రచయిత "గ్రంథమును సాకల్యముగ పరిశీలించి వ్రాసినాఁడా లేక, ఊహామాత్రముగా గ్రంథములు చూడకుండగనే వ్రాసినాఁడా" యన్న సందేహము తప్పక పాఠకలోకమునకు కలుగును.

కంబును; శ్రీ నీలకంఠ స్తవంబును;
శ్రీ రుద్రోత్తరంబు; శారదింబును; ను
యుదార స్తవము; మాలాయుతం; మహానుభావము;
మలహరణంబును; మహిమ్నంబను స్తవము;
మలయరాజీవంబు; మూని దండకము
[3]శ్రుతిమూలముల మహాస్తోత్ర సూక్తముల"

పర్వత ప్రకరణము. పుట 431, 432

పఠించినట్లు చెప్పియున్నాఁడు. వ్యాకరణ యభిప్రాయము ననుసరించి బాణగద్య, మొదలుగునవి[4] పండితారాధ్యకృతములే యగుటచో తిక్కవనిమొ అతని కృతములే యనవలసివచ్చును గదా! ఈ సందర్భమున మఱియొక విశేషము చూడుఁడు. ద్విపదల వెనుక

"శతకంబు, శివతత్త్వసారంబు, దీప
కళిక, మహానాటకము, నుదాహరణ
ములు, గద్యమహారయు, ముక్తకాండలు
గీతమూక్తములు భృంగిసతంబులుఁ బు
రాతన మునిముఖ్యరచిత పకములు
హరలీల గద్య పద్య సాహాగు
లగఁ బొందఁ జదువు మవంకించువారు
జదువగుదా పయ్య ఘంటతముపుగు
చరితంబులును శ్రీ బసవ పురాణంబు
పేలలు వెఱుఁగ నింపుసొంపారు
శైలిచేఁ గాలుచుఁ జదివెడివారు
జాతుర్య మొసఁగ బసవదండనాథు
గీతంబులాదిగా గీతాగులైన
సకలపురాతన వారగీతములు
బ్రకటించి ప్రకటించి పాడెడివారుఁ
జనులుఁబాలల సంగతి లేకఁ
బొలిపాటల బండి పొగడెడివారు."

పై పంక్తులలో బసవపురాణము నిర్వంచదేహముగ పాల్కురికి రచన మేకదా! దీనినిబట్టి స్తోత్రము చేయు సమయమున, భక్తులు శ్రుతులు, ఉపనిషత్తులు, సంస్కృతస్తోత్రములు, గద్యకృతులు— తెలుఁగు ద్విపదలు పూర్వమున్నవి, తమ కాలము నాటివి అన్నియును జదివెడివారని స్పష్టమగుచున్నది. అవియును, ఆయాభక్తులు వారి వారి సాహిత్య జ్ఞానము ననుసరించి చదివెడి వారనియు, ఏ చదువుపాట లేనివారు మాటలచేతనే స్తుతించుచుండిరనియు స్పష్టమగుచున్నది.

పై సందర్భమునుబట్టి, బాణగద్య, అక్షరగద్య, పంచగద్యలు అన్నియును పండితారాధ్య కృతములు కావనుట తెల్లము. బాణగద్య పేరే, అది బాణుని కృతియని తెలియజేయుచున్నది. ఆ బాణుఁడు సంస్కృత వాఙ్మయమున "బాణోచ్ఛిష్ట మిదం జగత్" అనునూక్తికి ఆకరుఁడు. మహిమ ప్రకరణములో నీ విషయము "ప్రత్యక్షముగా" నున్నది.

"............. భట
బాణుండు వెండియు భక్తికిఁ గాధు
ఱేనుఁ జెప్పెడు తన రెండు పేరులను
కడకండలుఁగఁ దన కట్టెల్లఁగునిను
పుడమిజనము లబ్బురపడి చూడ
మాగుఁ బ్రాసి బాణగద్యాభిధానమున
శివభక్తి శివకర, శివకరంయనుచుఁ
బడసి చేతులు రెండు బసెయుట రొంటి
కడిది..............."

మహిమ. పుట 107.

కాబట్టి బాణగద్య—పండితారాధ్య కృతము కాదనుట స్పష్టమేగదా! ఇఁక, అక్షరగద్య, అక్షర గద్య - ఒకటి పాల్కురికి సోమనాథునిది గలదు. దానిని భక్తులు పఠించి యుండవచ్చును. పంచగద్య లను, పైసందర్భమును బట్టి కాక, వాని ప్రారంభమును సోమనాథుఁడు పేర్కొన్నాఁడు.

"క్రమముల దిక్శ్వరంబు" "వాఙ్మాష్ట కముఁ" గద్యాపంచకము; శారదింబు

---

3. "శ్రుతి" మూలముల మహాస్తోత్ర సూత్రములు, అను నేటి ముద్రితపాఠము సరికాదు. పూర్వముద్రణము లలో ప్రాతప్రతులలో పైపాఠము కలదు.

4. ఇట్టే, ద్విపద పంక్తులలో నున్న కృతు లన్నింటిని పండితారాధ్యుఁడే రచించినట్లు. పండితారాధ్య చరిత్ర (1939) ఉపోద్ఘాతములో తిరువక్కంలు వ్రాసియున్నారు "పండితభ్యుదయ గొప్పశైవకవిగా సోమనాథుఁడు పేర్కొన్నాఁడు. హరలీల మహిమ్న స్తవము మలహరణము.....3-180 1) 512-18 (432-3)... భృంగిస్తవము. రుద్రసహస్రనామములు మొదలైన గ్రంథముల పేర్లను సోమనాథుఁడు మలికొత్తపండితా రాధ్యరచితములుగా స్పష్టముగా సూచించినాఁడు."

ఇది యెంత యుక్తియుక్తమో ముందు నిరూపించు చున్నాము.

సొత్తిలి చదువుదు నుబ్బుచుఁ జదుచు
వర్తితి భట్లు కైవారంబు సేయ
శ్రుతిఁ బంచగద్యముల్ రుద్రమహిమయు
శతకంబు శివతత్త్వసార మాదిగను
గద్యపద్యము లాకొంతుఁ జదువుదును—"

పాద. 581.

ఇందులో పంచగద్యలేవో మన కెఱుకపడలేదు. మల్లికార్జున పండితుఁడు గద్య కృతులు రచించుట వాస్తవమే. సోమనాథుఁడు పండితారాధ్య చరిత్రమున నే కాక తన ప్రాథమిక కృతియగు అనుభవ సారమునను పండితారాధ్యుఁడు గద్యకృతులు రచించినట్లు చెప్పియున్నాడు.

అ. సా. "ఎట్టులనుచు సంశయింపక శివతత్త్వ
సార గద్యపద్య సమితి శివుని
మహిమఁ దెలిపినట్టి మల్లికార్జున పండి
తయ్యగారిఁ దలఁతు ననుదినంబు."

పై పద్యమున 'గద్య' పదము మహామనీషులకు గూడ నెంత భ్రాంతి కలిగించినదో చూడుఁడు. దీనిఁ గూర్చి సుగృహీతనాములు, కీర్తిశేషులు, తత్త్వవేత్తలు కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారిట్లు వ్రాసిరి.

"దీనినిబట్టి చూడఁ బండితారాధ్య శివతత్త్వసారమను గ్రంథమును గద్యపద్యములుగఁ జేసినట్లు కానవచ్చుచున్నది. 'గద్య' అను పదము 'హృద్య' కు మాఱుగా లేఖక ప్రమాదమునఁ బడినదేమో! అట్లు గాక, గద్యపద్యముల పాఠమే నిజమగు చేని పండితుఁడు గద్యమందును నొక శివతత్త్వసారమును రచించియుండును. ఇప్పుడు మనకు దొరికినది కేవలము పద్యమయము. ఇందే కొంత పద్యమున్నచో యిల్ల లేఖకుడు దానిని మాత్రము వ్రాయకుండునా?" శి.త. 10 వ పుట.

కాని యిచట పరిష్కర్తలూహించిన గద్యము— అనగా నేటి వచనము ప్రసక్తమే లేదు. అనాడు శైవవాఙ్మయమునం దట్టిది లేదు. అచ్చట శివతత్త్వసారము, గద్యకృతులు, పద్యసమితి, శతకములు, (శ్రీగిరి మల్లికార్జున శతకము) అని యర్థమే కాని వేఱు కాదు.

ఇంతకు, మల్లికార్జున పండితుని కృతులకు పంచ గద్యలేవియో తెలియదు. బాణగద్య వెనుక చెప్పిన పంచ గద్యలును, పండితు కృతులని చెప్పుటకు వీలుకాక యనుపపత్తి యున్నది. సోమనాథుఁడు మహిమ ప్రకరణములో బాణగద్య గూర్చి చెప్పిన వెనుక, కవికుల గురువు కాళిదాసుకూడ నొక గద్య చెప్పినట్లు వ్రాసియున్నాడు.

"కడిది దానవుఁ డుక్కడన కాళిదాసి
కన్నులు రెండు నతఁడు కెలంకి
పన్నగ ధరు పదాబ్జముల కర్పించి
ధర కాళిదాసి గద్యంబునాఁ జెప్పి
వరభక్తియుక్తి నీశ్వరుని నుతించి."

మహిమ 107

దాసు అనుపపన్నమనకు—దాసి అని సోమనాథుని వాడుక-(చెన్నూర కాళిదాసికవి) అని యభిధానమున నున్నది. ఈ పంచగద్యలలో కాళిదాసు గద్యము కూడ చేరెనేమో తెలియదు. కావున, పంచ గద్యలేవో మనకు స్పష్టముగా తెలియనప్పుడు, సోమనాథుడే స్పష్టముగా నాసందర్భమున చెప్పనప్పుడు, అవి యన్నియు పండితారాధ్య కృతులనుట యెంత మాత్రమును సరికాదు.

ఇచట నే నుదాహరించిన వాక్యము వెనువెంటనే మరియొక వాక్యము కలదు.

"అవి కాక మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని 'లింగోద్భవ గద్య' 'శ్రీముఖ గద్య' ప్రసిద్ధములు. శ్రీముఖగద్య తెనుగు వచనము అని కొందరి యభిప్రాయము. అనుపలబ్ధమగు శ్రీముఖ గద్య ఆంధ్ర వచనములో కొత్త అధ్యాయము" పైని యుదాహరించిన వాక్యములోని లింగోద్భవగద్య-శ్రీముఖగద్య అని వ్యాసకర్త లిఖించుటచే, వాని స్వరూప స్వభావాదుల మాట యటుంచినచో యీతనికి వాని పేళ్ళయిన

౯. ఈ సందర్భమున. కొందఱు విమర్శకులు - శతకంబు శివతత్త్వసారము - అనగా శివతత్త్వసారము శతకమని వాదించిరి. మల్లికార్జున పండితుని శతకము (శ్రీగిరి మల్లికార్జునా) అను మకుటముగల యొక శతకమున్నది. అది అనుపలబ్ధము. ఇదియున్నను, శివతత్త్వసారము శతకమనియే వారి వాదము!!! అట్లయిన ననుభవసారములో వాక్యమునకు, పరిష్కర్తల ప్రకారము శివతత్త్వసారము, శతకముగా రచించి, ఆ వెనుక గద్యముగా చెప్పినాడని చెప్పవచ్చునా? - మన విమర్శనముల తీరట్లున్నది.

సరిగా తెలియదని యనుమానింపవచ్చును. పండితారాధ్య కృతియైనది "లింగోద్భవదేవగద్య" గాని లింగోద్భవ గద్య కాదు. ఇది—పవనపోలు (పవన పోలు)లో నేటికిని గల లింగోద్భవ స్వామి పేర వెలయు శివునిపై పండితారాధ్యులచే రచించబడినది.

వెలనాటి చోడని సభలో శాస్త్రులను జయించిన పిమ్మట శివభక్తి మాహాత్మ్యమును ప్రకటించుటకు (అనగా లింగమున్న లిచ్చి. తిరిగి పడయుటకు) పండితారాధ్యుడు లింగోద్భవస్వామి దేవాలయమున కేగెను. ఈ సందర్భమున సోమనాథుడిట్లు వ్రాసియున్నాడు:

"......పండిత మల్లికార్జునుడు
...లింగోద్భవదేవు గోపురప
మంచిత త్రింశద్ధస్త దీర్ఘాంగమునన్
గోలవున్న భికులనుమ పదువాంగ
ములు వెరసి యుండంద మునార్త్రప్రెక్కె.
చెలగుచుమే లోయి తప్పిన కోగ్రనార
పలిని నితితికి విన్నప మాదరించి
యుప్పర్గిస్పని లింగోద్భవ దేవు
గద్యంబు వానిపై గద్యంబు చెప్పి
జేసిజేవకు వాడిమ దిక్కులింగ
దేవు లింగోద్భవ దేవు నా ఖ్యానము
లోద్యత్తిరంబుగా స్తోత్రంబు జేసి" మహిమ పుట. ?8

దీనినిబట్టి యీగద్య పేరు. 'లింగోద్భవ దేవగద్య' యని రూఢియగుచున్నది.

ఇక 'శ్రీముఖగద్య'ను గూర్చిన చర్చ: ఈ గద్యకు శ్రీముఖదర్శనగద్య అని పేరు. బసవపురాణము (ఆంధ్ర ముద్రణ పుటలు 66, 67)లో నిట్లున్నది. "మల్లికార్జున పండితుడును. ఈ ఘన పేర్ల గ్రంథములు రచించెను. అందునకవని విస్తారమును తెలియజాలక దానిని నేను ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలకై సేకరించితిని. ఇప్పుడు పంజీయుక్త శ్రీముఖదర్శనమునుదానిం గనుగొన గల్గితిని. దాని యాద్యంతము లిట్టివి.

ఆది: త్రైలోక్య సర్వ భావా శివ నిగ్రహానుగ్రహ హేతువు,
శ్రీ విశ్వేశ్వర మాం పాహి మహేశ్వర విరేశ్వర.

జయ, జయరుద్ర, వీరభద్ర, విరించి పంచమ శిరఃఖండన, యజ్ఞపురుషశిరఃఖండన......,

అంతము: మల్లాణప్రియ, భిలాణప్రియ, కుమ్మర గుండయ్యప్రియ, అఖిలభువన భక్తజనప్రియ, దేవా, సురపతి ప్రముఖ నిఖిల ప్రార్థిత పరమేశ్వర, దేవా! నమస్తే నమస్తే నమః.

శ్రీమాన్ మహేశ్వర కృపో మల్లికార్జున పండితః,
శ్రీముఖ దర్శనగద్యం వ్యాకరోత్(సం)గ్రథితవాన్."

ఇట్లు, 'ప్రశస్తముగా' అద్యలో కవిపేరున్నది. కాగా, వ్యాసకర్త "అనుపలబ్ధము శ్రీముఖగద్య" అని వ్రాయుట యెట్లో పాఠకులూహింపగలరు! అనుపలబ్ధమని వ్రాయుటచే వ్యాసకర్త శ్రీముఖ దర్శనగద్య చూచి యుండలేదని స్పష్టము. అందుచేతనే వానికి విషయములు కూడ తెలియలేదనుటయు స్పష్టమే.

పై నిర్ణయమునుబట్టి, పండిత గద్యలలో మల్లికార్జున పండితుని రచనలు ఏవియున్నవో మనకు తెలియగాలేదనియు. వారివి గద్యత్రయములు మూడు లింగోద్భవదేవ గద్య—అక్షరాంక గద్య—శ్రీముఖ దర్శనగద్య—అనునవి యీనాటికి లభ్యములుగా తెలియుచున్నవని తేలినది. వీనిలో లింగోద్భవదేవ గద్య లభ్యము కాలేదు.

మనకు దొరికిన పండితుని గద్యాత్రయము—అక్షరాంక గద్య, శ్రీముఖదర్శన గద్య అనువాని మాట విడిచి. దొరకనట్టి లింగోద్భవదేవ గద్యను గూర్చి, వ్యాసకర్త వ్రాసినది వినుడు! "ఇః లింగోద్భవ గద్య—ఇదికూడ అనుపలబ్ధము ఎక్కాప్రగడ (ఎర్రాప్రెగడ యని యుండవలెను) నృసింహ పురాణములో స్తంభోద్భవ గద్యమొకటి కలదు. లింగోద్భవ స్తంభోద్భవ నామసాదృశ్యము గమనార్హము" (పుట 22) ముందు నేను వివరించిన రీతిని ఈ గద్యను లింగోద్భవదేవ గద్య యనవలయును. అదియే దాని పేరు. అటువంటి దానిని స్తంభోద్భవ గద్యతో పెట్టి నామసాదృశ్యము వచ్చినది! 'లింగోద్భవ' అను సమాసములోని 'ఉద్భవ' పదమును, 'స్తంభోద్భవ' లోని ఉద్భవ పదమును నొకటిగా భావించి వ్యాసకర్త ఇట్లు వ్రాసినారు. స్తంభోద్భవ గద్య (గద్యయని ముద్రితమున లేదు. స్తంభోద్భవ దండకము అని కలదు. చూడుడు. ముద్రిత ప్రతి పుట 179. పంచమాశ్వాసము 82) యనునది నృసింహస్వామి స్తంభమునుండి యుద్భవించిన సమయమున చెప్పినది లింగోద్భవదేవ గద్య—లింగోద్భవస్వామి యనిపేరుగల శివునిపై చెప్పినది.

6 దీనిని నేను భారతి "ఆంధ్రోత్సవ సంచిక" యందు ప్రకటితమైన ఆంధ్ర వీరశైవ వాఙ్మయమున ప్రకటించియున్నాను.

కనుక నన్నయ పద్యములో యున్నంత మాత్రమున రెండును నొకటి కావు.

ఈ వ్యత్యాసము కనబడగా వీరేశలింగోద్ధృత సందర్భ ముల కంకితమైనట్లు వ్యాసకర్త "వచనము" అనునది యెచ్చట కనబడినను, దానిని ప్రత్యేక గద్య రచనకు ముడిపెట్టుచు పై వాక్యము వెంటనే వేరొక వాక్యమిట్లున్నది:

"అంతేకాదు. సంధ్యోద్భవగద్యలో "భక్తజన వచనరచన భరిత చింతనానుశోభ వివిధగాథ కరుణా సుధాపూరిత పుణ్యహృదయ ప్రవేశించును"— అను వాక్యము కలదు. "భక్తజన వచన రచన, కర్త యనుకూడ గమనార్హము. అట్టి వచనము—మూర్తిక ఎట్లా ప్రసక్తి వారిలంకేయమందును కలదని పురోక్తము" అని వ్యాసకర్త వ్రాసియున్నారు. ఇచట ముద్రిత ప్రతిలో నే 'వచన'ము బదులుగా పొరబడుచుండు 'వచన' అను పాఠమున్నది. (మూలము. పుట 180). రెండు మాటలు 'వచన' అని యుండుటచే యొకటి 'వచన'గా మార్చబడినది.

ఈ సందర్భమున మరియొక విషయము మిగుల చెప్ప వలసియున్నది నృసింహపురాణమున కింతకుముందు పాఠములు సరి చూచుకొనుటకు తాళపత్రప్రతియే దొరకలేదు. 7 ప్రథమముగ ముద్రించినవారు వ్రాయించిన కాగితపుప్రతి (నవీనము) ఒకటియే కలదు. ప్రథమ ముద్రణ సమయమున మార్పులు చేర్పులు జరిగి నట్లు తెలియుచున్నది. కాబట్టి యట్టి గ్రంథముల నుండి పాఠములు గ్రహించి విమర్శ చేయునపుడు మనము జాగరూకతతో నుండవలెను. పాఠమేదియైన—పైన యుదాహరించిన వాక్యములో—వచనమున కటి ప్రత్యేకార్థమేలేదు భక్తజన=భక్తజనుల యొక్క, వచన=మాటలను, రచన=పడిని, చింతన=స్మరణము, అనుశోభ:=అనుసరించుటచే, వివిధ గాథ కరుణాపూరిత= వివిధమైన కరుణారసముచే నిండిన...అని యచ్చట వచనమున కర్థము. భక్తులెల్లరును, విష్ణుని మూర్తి, పంచుచు. అతని భక్తి కనుగుణముగ వర్తించుచు, అతని స్మరణచేయుచుందురు— అంతియే కాని వేరు కాదు.

ఇట్టి వ్యవహారంభమున, "వచన శబ్దము వాడెరి మొదట నన్నయభట్టు: మృదుమధుర రసభావ భాసుర నవార్థ వచన రచనా విశారదులయిన మహాకవులును" అని భారతావతారిక—ఇటువంటి శబ్దారము క్లిష్టము." (పుట 18) అని వ్యాసకర్త వ్రాసియున్నారు. నన్నయభట్టు రచనములోనే, పై పంక్తులలో ముద్రితమునందే పాఠభేద మొకపడుచున్నది. మృదుమధుర చిత్ర విచిత్ర పదరస భావ భాసుర కవితారచనా విశారదులైన మహాకవులు అను పాఠమును—వావిళ్ల వారాంధ్ర భారతము (1915) న కలదు. ఈ పాఠమున వచనమను మాటలేదు. ఇది పరిశోధనీయము. నన్నయ పదముల చేకాక పదబంధములను పూర్ణముగా తీసి కొనుచున్న శ్రీనాథ మహాకవి నైషధ కావ్యమున, అవతారికలో పై నన్నయ పద్యమును యథాతథముగా వినియోగించియున్నాడు:

నన్నయ—మృదుమధుర చిత్ర విచిత్ర రసభావ భాసుర కవితా రచనా విశారదులయిన మహాకవులను; శ్రీనాథుడు — మృదుమధుర చిత్ర విచిత్ర కవితా విలాస నాటకాలంకారములు — (1-11) కావున నిదియే పరిశుద్ధపాఠము నాటి వ్రాత ప్రతులయందు దీపాఠము కలదు. ముద్రిత పాఠమునందైన వచన శబ్దమునకు ప్రత్యేకార్థము లేదు. వ్యాఖ్యానమున "వచనార్థ = శ్రోత్ర యుక్తములుగలిగియుండు, వచన =

7. ప్రథమ ముద్రణముల పై నాధారపడి విమర్శించిన కొన్ని ప్రమాదములు కలుగునో తెలుపుటకొక యుదాహరణము నిచ్చుచున్నాను. పావనసోముని హరివంశము 1897లో వీరేశలింగము పంతులుగారు ముద్రించి, యందు ప్రథమాశ్వాసమున చివర కొంత భాగము తాళపత్రప్రతిలోనే లోపించుటచేత దానిని తామో, మరియొకరో పూరించి, ఆశ్వాసాంత పద్యము లితరాశ్వాసముల నుండి చేర్చి, దానిని పూర్తి కావించిరి. ప్రసిద్ధ విమర్శకులు కొందరు ఆ భాగము సోమునిదిగా భావించి, యాతని రచనలో పూర్వాపర విరోధమున్న దని విమర్శించిరి!!! దీని సత్యమును కీర్తిశేషులు [illegible] వీరరాజుగారు బయట పెట్టిన వెనుక, దానిని ముద్రించిన వావిళ్లవారు తమ ముద్రణమున నా పట్టున నొక సూచిక గావించిరి.

8. ఈ వ్యాసవిషయము మాట యటుండనిండు. పై సందర్భమొక్కటియే నన్నయాంధ్రమహాభారత మునకు పరిశుద్ధ పాఠ పరిష్కరణము అత్యావశ్యక ముగా కావలసియున్నదన్న యంశము సూచించు చున్నది.

పదసమూహములయొక్క, రచనా — కూర్పుటయందు విశారదులు — పండితులు అనికదా. అట్టియున వా వచనంబమోఘంబు (ఆది 1-156), అనిన వాని వచనం బవకర్ణించి (ఆది 2-209), సత్యవతీ కవి వచనమున (ఆది 5-8) — అను నిట్టిచోట వచన శబ్దమునకు మాట అనియే కాని, యే సాంకేతికార్థము లేదుగదా! వన్నియు, రొకచో వచన శబ్దము సాంకేతికార్థము లోను, మరియొకచో రూఢ్యర్థమునను వాడినవాడని వ్యాఖ్యాత నిలిచినటున్నది.

ఈ వ్యాసమునందలి సాహితీ విపర్యాసములే విశేషములు; వేరేమియును లేవు. వ్యాఖ్యాతృకు వచనము, చూర్ణిక, విన్నపము — అన్నియును నొకటే. గద్యము — వచనము సమానార్థకములు. గద్య వచనశబ్దములు సమానార్థకములైనయెడల నీక్రిందివాని నెట్లు సమర్థింపవలెనను విషయము నీవ్యాసమున మృగ్యము.

(1) నేడు ముద్రితములైన శౌర్య ప్రబంధములలో గ్రంథసమాప్తియందు, అనగా వాక్యసమాప్తియందు — వచనములకు 'వ' యని ముద్రితములై ఆశ్వాసాంతమున వచనమునకు — గద్యయని యేల ముద్రితములైనవో వ్యాఖ్యాతృ విచారణ చేయలేదు.

(2) నేడు వచనములుగా లభించుచున్న సింహగిరి నరహరి వచనములు (వీని మాటయే యీవ్యాసమున లేదు. వెంకటేశ్వర వచనములు ఇట్టివి యున్నట్లుగా నూడ వ్యాఖ్యాతృకు తెలియదేమో?) శంకరవచనములు మొదలగువానిని "నరహరి గద్యలని వేంకటేశ్వర గద్యలని, శంకరగద్యలని అనవచ్చునా? ప్రస్తుతకాలమున నైన లేఖకులట్లు వ్రాసిరా? ఒక్క యుదాహరణమైన చూపగలరా?

(3) పైవచనములకు — పదములని, కీర్తనలని, గీతములని వ్యవహారమున్నదనుమాట వ్యాఖ్యాతృ తెలుసుకోలేదు. అందుచే వెంకటేశ్వర వచనములను పేర నున్నవి. వైరాగ్య వచనమాలికా గీతలను పేర తిరుపతి దేవస్థానమువారు ప్రకటించియున్నారు. ఒక యుదాహరణ "శ్రీ వేంకటగిరిదేవా! నా దేహంబు నీవుం జెడి నిత్యనివాసంబు నాజ్ఞాన విజ్ఞానంబులు నీయుభయ పార్శ్వంబుల దీపంబులు" అను నీవచనము లజ్జాకరి తాళిగా పాడదగిన కీర్తనయని యందు స్పష్టముగా కీర్తనలె సముద్రితమైనది.

(4) ఆంధ్రలాక్షణికు లుదాహరించిన గద్య లక్షణములకు సమన్వయమెట్లు? వారికిముందు లక్ష్యము లున్నవిగాన లక్షణములు చేర్పుతీచిరనుట నిర్వివాదాంశము. అట్టియెన నీవ్యాసమున ప్రతిపాదితాంశముల కాధారమేమి?

చారిత్రక కాల నామ విపర్యాసములు.

(5) "ఆటగద్యలు అనగా ప్రత్యేకమైన భక్తి వచనములు అర్చావతీనములు పెక్కు ఉపలబ్ధములే. అందు 'ఏకాంతి వచనములు' 'వెంకటేశ్వర వచనములు' వైష్ణవపరములు". (పుట-23) ఈ వ్రాత, ఆ వచనముల నెన్నడైన చూచి వ్రాసినదాయని యనుమానము. ఏకాంతి వచనములు — నాయనువిప్ప ఏకాంతివారి వచనములు అనవలెను. ఇవి వైష్ణవపరములనుట యెంతకంటె తప్పు. ఇవి కేవలము శైవపరములు. అందును, వేదాంతి మున్నది. ఏకాంతి యను గ్రామమున వెలసిన నంజుండ శివునిపై గార్లపాటి లక్ష్మయ్య యను కవి శ్రీ చెప్పినవి. వీనిని వచనములుగా వ్యాఖ్యాతృ భావించి యందు చేర్చినాడు. ఈ వచనములకు, ఏకాంతివారి పదములు, కీర్తనలు అని పేరు వీనిలో కొన్ని యున్న పడినవి. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము వారి బులెటినులలో నావిలో కొన్నింటిని, భాండాగార ప్రసిద్ధపండిత కవిశిరోమణులైన శ్రీ వుల్లగపల్లి శేంఠి గారు ప్రకటించియున్నారు. (6) అవి ఏడవ సంపుటము 1-2 సంచికలలో ప్రకటితములు. (1954) అందు పల్లవి, అనుపల్లవి చరణములు గలవు. 9

(6) "వచనమునకు "మూర్తపదాఖ్య"మని తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యులసంకీర్తన లక్షణవ్యవహారము" (పుట19) వ్యాఖ్యాతృ సంకీర్తన లక్షణము చూడలేదు. చూచియుండిన యిట్లు వ్రాసియుండడు. సంకీర్తనలక్షణములో వచనమునకు మూర్తపదాఖ్యమని లేదు. అక్కడనున్న లక్షణమిది.

కం. ధరక్రమహావాద్యాదిక
పరికల్పిత పదము తాళబంధచ్ఛందో
విరహితమై మూర్తాఖ్యం
బరగుచది విను కవాదు భాసిత మగుచున్.

9 Bulletin of the Madras Government Oriental Manuscripts Library Vol. VII No. 1 & II.

కం. ఛందోగణములవియతిం
బొందక తొల్లి ప్రమాణముఁ గఱుఁజెలంపై
కొందఱిచే దిద్దఁబడెం
బందముగాఁ దాశరథి యఁబోడొంకున్.

ఇచటపదము అనితప్ప వచనము అనుమాటయే లేదు.

(7) "అప్పాంటే కుతిపాంత పూతిరసవాదిగ్రాహ్యతి అని అరవశతాబ్ది నైషధశ్లోక సమాసరచనము." పుట22. నైషధము అరవశతాబ్ది కాదు. నైషధీయ చరిత్రకావ్య కర్త శ్రీహర్షుఁడు, కన్యాకుబ్జాధీశ్వరుఁడైన జైత్రచంద్రుని యాస్థానమున నున్నవాఁడు. ఆరాజు దానశాసనముల వలన వారిరువురు క్రీ. శ. 12-వ శతాబ్దివారన్నట్లు స్పష్టము.

(8) పుట 19 "పొత్తపి వేంకటరమణకవి లక్షణశిరోమణి"-అ. వేంకటరమణకవి గ్రంథము పేరు లక్షణదీపిక — కాని లక్షణశిరోమణి కాదు. లక్షణశిరోమణి గంపరపు వేంకటకవిది. లక్షణదీపిక యచ్చుపడలేదు. వ్యాసకర్త తా నే గ్రంథమునుండి గ్రహించెనో చెప్పలేదు.

(9) స్వవచన వ్యాఘాతము. 19-వ పుటలో— "అచ్చాపిని లలిత పదమైనది చూర్ణము. అదియే చూర్ణికము అనఁగా నది సంక్షిప్తము. మఱి చూర్ణిక ద్విపదవ, బహువిధవ సందర్భములకు ఉభయక్తమనఁదగు సమాపాది విమాపాదిత కల్పావాకల్ప కల్పితము. అనఁగా నది దీర్ఘసమాస వచనము. కనుక సంస్కృత చూర్ణములు తెనుఁగు చూర్ణిక లక్షణమునకు జాతియే భిన్నములని స్పష్టము. అయినను సభిన్నములని యొకరివ్రాత!—అది మరి యవిచారిత రమణీయము."

ఆ పుటలోనే, కొంత వెనుక—
"అనఁగా సంస్కృతములోని చూర్ణము, చూర్ణికము, తెనుఁగులోని చూర్ణికనము రీతిభిన్నముగా నొకటే"— అని వ్రాసిరి.

"అభిన్నములని యొకరి వ్రాత! అది అవిచారిత రమణీయము" అన్న వాక్యమిప్పుడు వ్యాసకర్తకే అన్వయించుచున్నదిగదా!

10. పుట 20-"పద్యగద్యాత్మకమైన చంపూరచనము ప్రత్యేకాంధ్ర సంప్రదాయము. కారణము సంస్కృతచంపూకర్తలయిన యనంతకవి (భారతచంపుకర్త), లక్ష్మణకవి (రామాయణ చంపుకర్త) ఆంధ్రులగుటయే."

వ్యాసకర్త తెలుఁగులోనే కాక సంస్కృతమున కూడ తనకుగల యనభిజ్ఞతను వెల్లడించినాఁడు. అతని యభిప్రాయము ననుసరించి, భారత, రామాయణ చంపువులు రెండును సంస్కృతమున నన్నయకన్న మున్నుగా వెలసినవన్నమాట! అట్లయిన నింతకన్న హాస్యాస్పదమైనది వేఱొకటి లేదు. భారతచంపూరచయిత అనంతభట్టు కాలము నిశ్చితము కాలేదు. అర్వాచీనుఁడనియే సంస్కృతసారస్వతచరిత్రకారుల యభిప్రాయము. ఇక చంపూరామాయణకర్త లక్ష్మణకవి యనుట మహాదోషము. చంపూరామాయణకర్త సంస్కృతభాషావ్యాకర్త భోజమహారాజు. యుద్ధకాండమొక్కటియే లక్ష్మణకవి రచనము. అతఁడర్వాచీనుఁడు. అసలు భోజరాజే నన్నయ, రాజరాజనరేంద్ర నరేంద్రుల సమకాలికుఁడైనప్పుడు, లక్ష్మణకవి యావెనుకటి కాలమువాఁడు; క్రీ. శ. 12-15 శతాబ్దుల మధ్యమునన్న వాఁడు.

చంపూపద్ధతిని నన్నయకుఁ బూర్వుండే కన్నడమున రత్నత్రయము పంప, పొన్న, రన్నకవులు ప్రచారములోనికిఁ దెచ్చియున్నారు. ఆ కాలమున తెనుఁగు కన్నడ భాషలకుఁగల సన్నిహిత సంబంధమువలన తెలుఁగు కవులు ఈ పద్ధతిని వారినుండి గ్రహించిరి. కారణమిది కాని, చంపూభారత రామాయణకర్తలాంధ్రులగుట వలన గాదు. అట్లయిన భోజరాజాంధ్రుఁడేనా? అనంతభట్టు, లక్ష్మణకవియు, నాంధ్రులని నిశ్చితమేనా? వారు మహారాష్ట్రులని చాలమంది విద్వాంసుల యభిప్రాయము.

(11) 18వ పుట— "నన్నయభట్టు భారతావతారిక. ఇట వచనశబ్దార్థము కేవలము" అను వాక్యమునకు తరువాత నిట్లున్నది. "ఇంతకంటె స్పష్టముగా వాడినది తిక్కనసోమయాజి నిర్వచనోత్తర రామాయణమునందే తన్నిదర్శనము. గ్రంథనామమునందే గద్యమునకు వచనమని స్పష్టపడెను. తిక్కన వాడిన నిర్వచనశబ్దము నిర్దుష్టము కాదు; నిర్దిష్టము. ఈ ఉత్తర రామాయణములోని వచనశబ్దవాచ్యార్థము, విరాటపర్వాదిగాగల గద్యశబ్ద గర్భితార్థము నొకటే."

పై వ్రాతనుబట్టి వ్యాసకర్త తిక్కన కృతిమైన యీ ఉత్తర రామాయణము ముద్రితప్రతినైన సరిగ చూడ

లేదని స్పష్టమగుచున్నది. తిక్కన తనకృతిలో నిర్వచనోత్తర రామాయణమని యెచ్చటను వాడియుండలేదు. ఆశ్వాసాంతాద్యలలో గ్రంథ నామమును పేర్కొను సప్పుడును తిక్కన వాడలేదు. అందలి యాశ్వాసాంత గద్య యిది.

"ఇది శ్రీ మదుభయ కవిమిత్ర కొమ్మనామాత్య పుత్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కన సోమయాజి ప్రణీతంబైన శ్రీ మదుత్తర రామాయణంబను మహాకావ్యము నందలి దశమాశ్వాసము."

మఱియు - "ఈ త్తర రామాయణోక్తి యుక్తుండ నయితిన్" అని తిక్కనయే చెప్పియున్నాఁడు.

మదరాసు ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిన గ్రంథ సూచికలో తాళపత్ర ప్రతులు వివరించు సందర్భమున నిది ఉత్తరరామాయణముగ్రంథమే, అకారాద్యనుక్రమణికలో చెప్పఁబడినది గాని, నిర్వచన- అని నకారాదిగా లేదు. (చూడుడు—సంఖ్య 2 నుండి 10 ప్రతులు)

తిక్కన గద్యశబ్దము, విరాటపర్వాదినే యుపయోగింపలేదు. ఉత్తరరామాయణమున నే యుపయోగించియున్నాఁడు. వ్యాసకర్త చూడలేదేమో? "వాక్య సాంగత్యము చేయుటకో సైన—గద్యముతో కూడి చెప్పిరట"......

(12) పుట19. "లక్షణములనుబట్టియే కాక లక్ష్యములనుబట్టియు సంస్కృతమార్గము, తెనుగు మార్గిక భిన్నతరగతులే. ఎఱ్ఱాప్రగడ ('ప్రెగడ' సరియగు రూపము) హరివంశములో ఒక మార్గిక కలదు. అది మార్గిక అని 1901 సంవత్సరమందలి ముద్రిత ప్రతిలో అతిస్పష్టము. ఆ మార్గిక దిష్టాద్వితీయ సంయుక్త పదసహిత తురగతిన సంబంధము......అనంతుని గద్యోదాహరణము ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశమార్గిక ఒకటే తీరు."

వ్యాసకర్త హరివంశమున నేమార్గిక యెచ్చట నున్నదో సూచింపలేదు. అది హరివంశము, ఉత్తర భాగమున పుట 280 లో నున్నది. ముద్రణములో 'మార్గిక' అని యున్నను, పరిశీలింపగా నది 'మార్గిక' కాదు. ముక్తపదగ్రస్తగద్య. చూడుడు:

"జయ జయ జగదుద్భవస్థితి సంహారహేతుగుణ
నిర్ధారణ వ్యవహిత జీకమూర్తి విలసన—
సనకాదియోగీంద్ర హృదయ సరోరుహ
సాంద్ర సంనిధానా నేక
పంకేరుహ వదన వినిస్సృతానంత
వాఙ్మయ ప్రవాహ పవిత్రీకృతాఖిలలోక-
లోకాయతాది దుస్తర్క తిమిరాంధ
దురంధకారదివ్యభాను—

భావజారాతుల ప్రణుతచారణ...నిరీక్షణ—క్షణదా...మా—మూరణ...మూన మూన-మానంద... నమస్తే నమస్తే నమః."

ఇట్లు స్పష్టముగా నిది ముక్తపదగ్రస్త గద్యయై యుండగ "నిది మార్గికయని, ముద్రిత ప్రతిలో అతి స్పష్టము" అని వ్రాయుట ఎట్లో!

(13) ఇక "అనంతుని గద్యోదాహరణము, ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశ మార్గిక ఒకటే తీరు" అన్న వాక్యమును చూతము. అనంతుని గద్యలో "స్వస్తి సమస్త భువనరక్షా దక్ష శ్రీపుండరీకాక్ష, భుజగపతి సింహాసనారూఢ సురనికరమకుట తట ఘటిత సురుచిరమణిగణ ప్రభాభాసిత పాదపీఠ, వేద వివాదానుకార గౌరవ లలితనూపురాలంకృత చరణ సరసిజ యుగళ...... శ్రీ యనంత పద్మనాభ నమస్తే నమస్తే నమః" అని యీ విధముగా దీర్ఘ సమాసయుక్తమై యున్నది గాని ఎఱ్ఱన హరివంశమునందు గల గద్య వలె, ముక్తపదగ్రస్తముగా లేదు. (చూడుడు: ఛందోదర్పణము 2 అ. 8) అప్పుడు "రెండును ఒకటే తీరు" అని చెప్పుట సరియగునా? ఎఱ్ఱాప్రెగడ, అనంతుని యుదాహరణములు భిన్నములుగా నున్నప్పుడు— గద్యము—మార్గిక—ఒకటియే యను వ్యాసకర్త మాట నిశ్శబ్దమాటలయినది గదా!

(14) పుట 23-"పాల్కురికి సోమనాథుని నమస్కారగద్య, చంద్రప్రకార గద్య, అక్షరాంకగద్య సంస్కృతములే."

ఇచ్చట వ్యాసకర్త యభిప్రాయము సోమనాథుని గద్యలు, సంస్కృత భాషకేగాని, తెనుఁగునకు సంబంధించి యుండలేదని కాఁబోలును! దీనిని బట్టి సోమనాథుని గద్య రచనలు వ్యాసకర్త చూడకుండగనే వ్రాసినారనుట "స్పష్టము."

సోమనాథుని గద్య కృతులు సంస్కృత భాషా నిబద్ధమైన తెనుఁగు కృతులు. ఇవి యన్నియు లయాత్మకాన్వితముగా సాగెడిగిన రగడ భేదములు

తెనుగునకు విశిష్టములు యతిప్రాసలిందు పాటింపబడి యున్నవి.

పై వానిలో (1) సమస్కృత గద్య, మధురగతి రగడ ఏకతాళము.

“అసిత శ్రీ ప్రమథేంద్రాయ నమో
విశ్వగతి హృదిత తంద్రాయ నమో.

(2) పంచప్రకార గద్య—

మొదటిది. ఉత్కలిక. రెండవది, మూడవది మధురగతిరగడ. నాల్గవది ద్విరదగతి. అయిదవది మధుర గతి రగడ.

(3) అక్షరాంక గద్య—ఖండగతి ద్విరదగతి రగడ. 10

గద్యము, రగడను ఒక్కటియే అని వ్రాసిన వ్యాఖ్యాత పాల్కురికి సోమనాథుని దివ్యమైన “గద్యము”లకు “రగడలు” అని వ్రాసినాడని చూపిం సమంజసముగ నుండెడిది. అట్టి యూహా యాతనికి తోఁచియుండదు. సోమనాథుఁడు “గద్య” అను పదమును నుపయోగింప లేదు

ఇక యాతని వాక్యము. “పాల్కురికి సోమనాథునికి బహుపూర్వము గద్యలు బహురగడలలో కవు”. పుట 48.

సోమనాథునికి పూర్వము బహురగడలలో గద్యలున్నవని వ్యాఖ్యాత వ్రాసినాడె! ఆ బహురగడ లేవి? ద్విపద కవ్యడు మఱి యాళములా? మహాభక్తి, శివదేవి, మాగధి మొదలగు ప్రాకృతములా? ఒక్క యుదాహరణమైన చూపలేదె!

ఇట్టే చూపుచుఁబోయిన నెన్నియో చూపవచ్చును. విస్తరభీతిని విరమించితిని. ఇట్టి రచనల కెట్టి నామము నీయఁదలఁచో ప్రాజ్ఞులైన భాషాసాహితీ వేత్తలు తెలుపుదురుగాక!

---

10 సోమనాథుని గద్యకృతులనుగూర్చి ప్రత్యేకముగ, “పరిశోధన” పత్రిక ప్రకటించిన పాల్కురికి సోమనాథసంచిక (అక్టోబరు 1955)లో సంపూర్ణముగ చర్చించితిని. అందుచే వివరముల నిట లేదు.

హేమంత సంక్రాంతి

శ్రీ కనగవ నరసింహస్వామి

కుంతల వీథికాగ్రమున గ్రుచ్చిన బంతులు, సౌరభోర్మికా
సంతతి వీచుచుం బవనసారణి నింప; హిమావగుంఠనా
క్రాంత శరీరభారనవకమ్ములు జిమ్మను నేగుదెంచె హే
మంతము, మెట్టినిల్లు చను మానిని వోలె నమందయానయై.

స్వేదజలమ్ము తోడి మొలిపించిన సస్యము, హేమవల్లరీ
సోదరమయ్యె చేడనుచు జొక్కుచు నార్చి; స్వగేహికా కలా
తూదంవీతగా వ్రతము లానుచు, కీనుల తన్మృదూక్తులం
జేదును, గాదె బోసిరి కృషీవలు లెల్లన శాలిధాన్యముల్.

బారలుకట్టి మింట పసివారుగ నేల ఖగమ్ము లొక్క కే
దారనవీనఖల్యగని, ధారణికిం డిగి, గింజగింజగా
కేరుచు సంగ్రహించి, మెలుగించెను; తత్ప్రముదంచితస్వర
శ్రీరమమాణలై జనపచేల తలెత్తిరి కాపుచేడియల్.

శాంతి లభించె దేశమున సౌఖ్యము నిండెను, సంతతక్షుధా
చింతనులైన పేదలకు చిత్తము లించుక సేద దేరె న
న్నంత పథిస్థ యాచకసమాజము చూపులు ద్రావ వచ్చె సం
క్రాంతి, సుగీతవేషణ ధురంధరుడై హరిదాసు కొల్వగా.

మనసిభవుండు భోగిచలిమంటలు చుట్టను పుష్పచాపశిం
జిని రవళించుచుం దిరిగె సిద్ధమనోరథుడై; వియోగినీ
జనములు దీర్ఘయామినుల జార్చిన లోచన బాష్పవారి వీ
చెను బవనమ్మనంగ మెఱసెం దృణాలగ్న తుషారబిందువుల్.

అరుణసరోరుహాక్షి సమదారుణ దృష్టులు, పుండరీక సుం
దరధవళాయతాక్షి తెలినవ్వుల చూపులు, మేచకోత్పల
స్ఫురదురునేత్ర నీలి జిగి చూపులు గూడి త్రివర్ణ శోభలం
గురియుచు నున్న ముగ్గు లవిగో! భవనాంగణ శుభ్రసీమలన్.

భూతలనాకముల్ శ్వశురపూజ్యగృహమ్ములు, నవ్యనవ్య జా
మాతృవధూ వచోవలయ మంజులముల్ గనులారగాంచి, ఆ
శాంతుగుడైన సూర్యుడు, సహస్రకరమ్ముల తోడ నుత్తరా
శాతరుణోపగూహనము సల్పగ సాగెను తేజి తేరుపై.

అర్థశాస్త్ర పితామహుడు-ఏడమ్‌స్మిత్

శ్రీ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు

అది పదిహేడువందల ఇరవై మూడవ సంవత్సరం. ఒకనాటి ఉదయం బాలభానుని దివ్యకిరణాలు తిమిరమయ జగాన్ని తేజోవంతం చేస్తున్నాయి. అదే ముహూర్తంలో ఇంగ్లండు నగరంలో ఎడిన్‌బరోకు దగ్గరలో కిర్‌కాల్డి అనే గ్రామంలో, విశాలమైన ఆర్థికశాస్త్ర ప్రపంచాన్ని తన అద్వితీయమైన విజ్ఞానశక్తులతో శాశ్వతంగా తేజోవంత విలసితం చేయడానికి ఉదయించాడు ఏడమ్‌స్మిత్. నిరుపమాన ఆర్థికశాస్త్రవేత్త, అసాధారణ తత్త్వజ్ఞాని, అఖండమేధావి, అద్వితీయ తర్కశాస్త్ర కోవిదుడు, ఏడమ్‌స్మిత్ తన రచనలతో అంతవరకుగల దుర్బలమూలా, సందిగ్ధమూలా అయిన ఆర్థికశాస్త్ర సిద్ధాంతాలను పటాపంచలు చేసి, అజేయం, శాశ్వతం అయిన ఒక నూతన మహత్తర ఆర్థికశాస్త్ర సామ్రాజ్యానికి పునాదులు వేశాడు. ఆయన తరువాత ఎందరో ఆర్థిక తత్త్వవేత్తలు జనించారు. ఎన్నో నూతన గ్రంథాలు వెలువడ్డాయి, ఎన్నో విప్లవాలు వచ్చాయి. కాలాలు మారాయి. కాని హిమాలయ పర్వతములవలె ఆ మహామహుని సిద్ధాంతాలు, గంభీరాలై శాశ్వతంగా నిలిచిపోయాయి. ఆర్థికశాస్త్ర ప్రపంచంలో ఆయన పితామహుడు. ఆయన శాస్త్రరంగం మహోదాత్తంగా వృద్ధిచెందుతూనే ఉంది

పదిహేడువందల ముప్పైఏడవ సంవత్సరంలో తన పద్నాలుగవ ఏట ఏడమ్‌స్మిత్ గ్లాస్గో విశ్వవిద్యాలయంలో ప్రవేశించాడు. అక్కడే ప్రసిద్ధుడైన ఫ్రాన్సిస్ హచిసన్ అనే తత్త్వవేత్త దగ్గర గణితాన్ని, తత్త్వశాస్త్రాన్ని అభ్యసించాడు. మూడు సంవత్సరాల తరువాత ఆక్స్‌ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంలో ఆయనకు ఉపకారవేతనం లభించింది. ఆక్స్‌ఫర్డ్‌లోనే ఆరు సంవత్సరాలు విద్యాభ్యాసం చేశాడు. విద్యాభ్యాసానంతరం ఆయనకు స్కాటిష్ ఎపిస్కోపల్ చర్చి నుండి ఆహ్వానం వచ్చింది. కాని దాన్ని ఆయన తిరస్కరించి ఎడిన్‌బరో కళాశాలలో ఆంగ్ల సాహిత్య ఉపన్యాసకుడుగా ప్రవేశించాడు. ఆయన అక్కడ చేసిన ఉపన్యాసాలలో ఎన్నో అసాధారణ భావాలుండేవి. షేక్స్పియర్ నాటకరచనా సామర్థ్యం అంతగా స్తుత్యమైనది కాదనేవాడాయన! కాని ఆ ఉపన్యాసాలలో ఆయన వ్యక్తపరచిన మేధాశక్తి, తార్కిక నైపుణ్యం ఆయనకు చాలపేరు ప్రతిష్ఠలను తెచ్చాయి. 1751 వ సంవత్సరంలో ఆయన గ్లాస్గో విశ్వవిద్యాలయంలో తర్కశాస్త్రాధ్యాపకుడుగా నియుక్తుడయ్యాడు. ఆ మరుసటి సంవత్సరమే ఆయన నైతికతత్త్వ (Moral Philosophy) ప్రధానాచార్యుడుగా నియమించబడి గౌరవించబడ్డాడు. ఈ కాలంలోనే ఆయన ఆర్థికశాస్త్ర పరిచయం సంపాదించుకొని దానిలో అధిక పాండిత్యాన్ని సంపాదించడంలో నిమగ్నుడయ్యాడు. ఆయన వ్రాసిన "ది థియరీ ఆఫ్ మోరల్ సెంటిమెంట్స్" ("The theory of Moral sentiments") అనే నీతిశాస్త్రగ్రంథం ఆయనకు మహాఖ్యాతి ఆర్జించింది. ఈ కాలంలోనే ఆవిరియంత్రం నిర్మించిన జేమ్సువాట్‌తో పరిచయం లభించిందీ, బెంజమిన్ ఫ్రాంక్లిన్ ఈయన మేధాశక్తిని ప్రశంసించినదీ ఈ సమయంలోనే.

తరువాత ఏడమ్‌స్మిత్, బాసిలా రాజకుమారునికి ఆచార్యుడుగా నియమించబడ్డాడు. ఆయనకు సాలుకు మూడువందల పౌండ్లు లభించేవి. ఈ ఉద్యోగంలో ఉండగానే ఆయన ఆర్థికశాస్త్రంలో మహత్తరమైన పాండిత్యాన్ని సంపాదించుకొని, వివిధ జాతి సంపత్తి కారణాలను, తత్త్వాలను పరిశీలన చేసి "జాతి సంపత్తి తత్త్వ కారణ పరిశీలనం" ("An Inquiry into the Nature and Causes of wealth of Notions") అనే ఆర్థికశాస్త్రగ్రంథాన్ని వ్రాశాడు. ఈ అద్భుత గ్రంథ రచనమే ఆయనకు "ఆర్థికశాస్త్రపితామహుడు" అనే బిరుదాన్ని సార్థకం చేసింది.

"ఆయన గ్రంథరచనకు పూర్వం తన శిష్యునితో సహా ఫ్రాన్సు దేశాన్ని పర్యటించాడు. అప్పుడే క్వెనే, డుపాన్, టూర్గో, థామస్, జెఫర్ సన్ మొదలైన ప్రఖ్యాత పురుషులను ఆయన సందర్శించాడు. 1764 వ సంవత్సరంలో టూలోస్ నగరంలో తన "వెల్త్ ఆఫ్ నేషన్స్" ("Wealth of Nations")ను ప్రారంభించాడు. 1776 లో అమెరికా స్వాతంత్ర్య దినోత్సవం చరిత్రలో ప్రధానమైంది. ఆ సంవత్సరంలోనే అర్థశాస్త్ర చరిత్రలో అపూర్వ సంఘటన జరిగింది. అదే ఆడమ్ స్మిత్ గ్రంథావిష్కరణం. తరతరాలుగా అర్థశాస్త్రజ్ఞులను ముగ్ధులను చేసిన ఈ మహత్తర గ్రంథం ఆ సంవత్సరంలో వెలువడింది. ఈ గ్రంథావతరణంతో అర్థశాస్త్ర జగతిలో ప్రాణప్రతిష్ఠ జరిగింది. తన విద్యార్థియైన తరువాతి బాక్లూ రాజకుమారుడు స్మిత్ కు శాశ్వత ఉపకార వేతనం ఒసగాడు.

అప్పుడే ఎడ్మండ్ బర్క్ అంటాడు "మొత్తం మీద ఇటువంటి మహత్తర గ్రంథం ఇంతవరకు వెలువడలేదు." నిజంగా ఆ మాటలు వేదవాక్యాలు. ఆ గ్రంథమొక మహత్తర విజ్ఞాన ప్రపంచం. అంతకు ముందు అర్థశాస్త్ర రంగం ఒక ఎడారి.

ఇక మనం ఈ మహావిజ్ఞాని ప్రతిపాదించిన మూల సిద్ధాంతాలను పరిశీలిద్దాం. "జాతి సంపత్తి తత్త్వ కారణ పరిశీలనము" సౌలభ్యం కొరకు "జాతి సంపత్తి పరిశీలనము" అని వ్యవహరిద్దాం. ఒక దేశానికి ద్రవ్యం ఏ విధంగా సమకూడగలదో ఏ విధంగా, ఏ సిద్ధాంతాల ననుసరించి ద్రవ్యం పంపకం జరుగుతుందో కూలంకషంగా పరిశీలింపబడిందీ గ్రంథంలో.

ఈ గ్రంథానికి అతి త్వరలోనే జగద్విఖ్యాతి రావడానికి రెండు మూలకారణాలు ఉన్నాయి. ఒకటి: భాషామాధుర్యం. ఈ గ్రంథమందలి అర్థశాస్త్ర తత్త్వాన్ని అలా వదిలిపెట్టి భాషాసౌందర్యాన్ని ఆస్వాదిస్తే, ఆంగ్ల సాహిత్యంలో దీని కెంతటి మహోన్నత స్థానం ఉన్నదో తెలుస్తుంది. ఎడ్మండ్ బర్క్ అమెరికా పన్నుల విధానంపై వ్రాసిన వ్యాసాలలో కూడ ఇదే విధమైన మహోదాత్త శైలి కనబడుతుంది. ఈయనకాంగ్ల భాషపై గల 'అధికారం' అద్వితీయమైనది. మహత్తర భావాలను, అసామాన్య మేధోజ్జ్వలమైన సిద్ధాంతాలను మానవతతో మేళవించి మహోత్తమ శైలిలో వ్రాశాడు. ఎన్ని కాలాలకైనా వర్తించే అపూర్వ సిద్ధాంత రహస్యాలన్నీ ఆ ప్రశాంత గంభీర శైలిలో రచింపబడినాయి. ఈ గ్రంథం ఒక అనంతమైన రత్నాకరం వంటిది. రెండవది: పూర్వమే ఉన్న అర్థశాస్త్ర భావాలను స్మిత్ గ్రహించిన వైఖరి. ఎంత దుర్గమమైన అరణ్యంలోనికైనా చొరబడి ఎంతటి మారుమూలలలో వికసించిన పుష్పాలలోని మకరందాన్నైనా ఆస్వాదించగలిగే మధుపం వంటివాడు ఆడమ్ స్మిత్. ఆయన ఎన్నో గ్రంథాలను అతి సూక్ష్మంగా పరిశీలన చేశాడు. తన గ్రంథంలో ఒక వందమందికి పైగా పేర్కొన్నాడు. వారిలో ముఖ్యుడు ఆడమ్ స్మిత్ గురువైన హచిసన్. ఈయన వ్రాసిన "నైతిక తత్త్వశాస్త్ర విధానం" "(System of Moral Philosophy) ప్రభావం ఆడమ్ స్మిత్ మీద ఎంతో ఉన్నది. తరువాత పేర్కొనదగినవాడు డేవిడ్ హ్యూమ్. 1752 లో వీరికి ఆడమ్ స్మిత్ తో పరిచయం లభించింది. వీరు అతిస్నేహంతో మెలగేవారు. అంతకు ముందే డేవిడ్ హ్యూమ్ అనేక అర్థశాస్త్ర సమస్యలపై ప్రతిభావంతమైన వ్యాసాలను వెలువరించాడు. ఆడమ్ స్మిత్ ముందు ముందు స్థాపించదలచిన స్వేచ్ఛావ్యవస్థపై అనేక ముఖ్యాంశాలను హ్యూమ్ వివరించాడు. ఆయన విదేశీ వ్యాపారాన్ని, దేశంలోనికి వచ్చే విదేశీ సరుకులపై అధికమైన పన్నులను విధించాలనే వాణిజ్యపద్ధతిని నిశితంగా విమర్శించాడు. డేవిడ్ హ్యూమ్ తరువాత పేర్కొనదగినవాడు బెర్నార్డ్ మేండవిల్. ఈయన ప్రచురించిన ఆంగ్ల గ్రంథం — "ప్రైవేట్ వైసెస్ అండ్ పబ్లిక్ బెనిఫిట్స్" (Private Vices and Public Benefits")ను ఆడమ్ స్మిత్ నిశితంగా విమర్శించినప్పటికీ దానితో చాల ప్రభావితుడయ్యాడు. వీరి తరువాత ఫ్రెంచి దేశపు అర్థశాస్త్రజ్ఞులయిన "ఫిజియోక్రట్సు" (Physiocrats) ఆడమ్ స్మిత్ కు అనేక విషయాలలో విజ్ఞాన పథాన్ని సూచించారు. ఆడమ్ స్మిత్ కు వ్యతిరేకముగా వ్యవసాయమే జాతిసంపత్తి మూలకమని వాదించినప్పటికీ, వీరు స్వేచ్ఛావ్యవస్థ (Free Enterprise)ను సమర్థిస్తూ చేసిన అనేక రచనలు, ఆడమ్ స్మిత్ పై శాశ్వతమైన ప్రభావాన్ని ప్రసరింపజేశాయి. 1769-70 లో స్మిత్ ఫ్రాన్సు దేశాన్ని పర్యటించినపుడు ఈ విధమైన తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులలో ప్రముఖులయిన క్వెనే (quesnay), టూర్గో (Turgot)

మున్నవారిని సందర్శించి వారితో అనేక విషయాలను చర్చించాడు.

ఏడమ్ స్మిత్ తన గ్రంథరచనలో ప్రథమంగా ఫిజియోక్రాట వాదాన్ని (జాతి సంపదభివృద్ధికి భూమే ప్రధానమనే వారివాదాన్ని) నిశితంగా విమర్శించి, అత్యంత ప్రసిద్ధమైన శ్రమ విభజన పద్ధతిని ('THE DIVISION OF LABOUR METHOd') కూలంకషంగా చర్చించాడు. ఒక దేశంలోని సకలవిధ ద్రవ్యోత్పత్తికి మూలస్థానం భూమి అని వారు (ఫిజియోక్రాట్లు) వాదించారు. వారిది మిక్కిలి సంకుచిత దృక్పథంగా కనపడింది స్మిత్‌కు. వ్యవసాయంవలన అధిక సంపత్తి భూమినుండే ఉత్పత్తివుతున్న దనడం సత్యమే అయినప్పటికీ, ఇతరాలు, ముఖ్యాలు అయిన ధన కారకాలను సంపూర్ణంగా విడిచి వేయడంవలన ఈ తరహా ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుల దృక్పథం అసమగ్రము, సంకుచితము అయినదనడం నిస్సందేహమైనది. సంపదుత్పత్తి సాంఘిక చైతన్య జనితమైనదే కాని కేవలం ప్రకృతి జన్యమైనది కాదని స్మిత్ వాదించాడు. మానవుని కృషివలననే ద్రవ్యోత్పత్తి జరుగుతుంది. మానవకృషి రహితమైన ప్రకృతిశక్తి నిష్ఫలమైనది. అంతేకాదు. ఈ కృషి కేవలం భూసంబంధమయినదే కానక్కరలేదు. ద్రవ్యోత్పత్తిని చేసేవారు కేవలం వ్యవసాయదారులే కారు. కృషిచేసే ప్రతి మానవుడు ద్రవ్యోత్పత్తి కారకుడే.

స్మిత్ దృక్పథంలో దేశమంతా ఒక బ్రహ్మాండమైన కర్మాగారం వంటిది. దానిలో దేశీయులంతా కార్మికులు. వివిధ కృషి ఫలితంగా, అనేక రూపాలలో జాతి సంపదుత్పత్తి జరుగుతుంది. మానవోపయోగకరమైన సామగ్రులన్నీ ఈ విశాల కర్మాగారములో నిరంతరము ఉత్పత్తి అవుతూ వుంటాయి. ఇదంతా మానవ కృషిఫలితమే గాని కేవలం ప్రకృతిజన్యమైనది కాదు. ఈ విధంగా నిరంతరం ద్రవ్యోత్పత్తికి శ్రమించే కోట్లకొలది పారిశ్రామికుల నడుమ పరస్పర సహకారం అత్యంత ప్రధానమైనది. అట్టి మహత్తర సాధనమే శ్రమ లేక కృషి విభజనపద్ధతి. దీనివలన కలిగే సత్ఫలితానికి ఉదాహరణలనిస్తూ స్మిత్ అంటాడు: ఒక సాధారణపు పనివాడు గట్టిగా శ్రమపడితే గంటకు మూడు లేక నాలుగు, అయిదు పిన్నుల కన్న ఎక్కువ చెయ్యలేడు. కృషి విభజన పద్ధతిలో అదే సమయానికి కొన్ని వేల పిన్నులు ఉత్పత్తి అవుతాయి. పరిశ్రమలో ఈ పద్ధతి ప్రకారం ఒక వంకతీగను ముక్కలు ముక్కలుగా విడగొడతారు. మరి కొందరు దాన్ని పిన్నుల ఆకారంలోనికి తీసుకవస్తారు. కొందరు పైన గుండుసూదులవలె వంచుతారు. ఇంకా కొందరు కాగితాలకు గుచ్చి, ప్యాక్ చేసి ఉంచితే కొందరు రవాణా చేస్తారు. ఇంత పనిని ఒక్కడే చేసినట్లయితే అన్ని విధాలా నష్టమే దాపురిస్తుంది. ఇప్పటి మోటారుకార్ల పరిశ్రమలో ఈ శ్రమ విభజన పద్ధతి పూర్తిగా వినియోగింపబడుతున్నది. ఎన్నో వేలమంది కార్మికులు పనిచేస్తూ ఉంటారు. ఒక్కొక్కరి వంతుకు వచ్చేపని అతి సులభమైనది. కనుక గంటకొక కారు చొప్పున కర్మాగారంనుండి వెలువడుతుంది.

ఈ విధంగా ప్రతి కార్మికుడు ఏదో ఒక నిర్ణీత విభాగంలో కృషిచేయడంవలన ఆ పనిలో అతడు ప్రత్యేకతను సంపాదించుకుంటాడు. అత్యధిక మయిన నిపుణత వస్తుంది. ఈ విధంగా ప్రతివారికి నిపుణతవచ్చి పరిశ్రమ వృద్ధిపొందడమే కాక అతిసులభంగాను, తక్కువ ఖర్చుతోను సాగిపోతుంది. పూర్తి పనిని ఒకే కార్మికుడు నిర్వహింపవలసివస్తే అతనికి అన్ని పనిముట్లు సరఫరా చేయవలసి వస్తుంది. తరువాత అతడు ఒక పనిముట్టునుంచి మరొకదానికి మార్చుకొనేందుకు అనవసరంగా కొంత కాలాన్ని వ్యయపరచాలి. ఈ విధమైన నష్టాలన్నీ కృషి విభజన పద్ధతిలో మాయమౌతాయి. ఉత్పత్తి వందలరెట్లు పెరుగుతుంది. అంతే కాక నిరంతరం ఒకే పనిచేయడంవలన దానిలోని సాంకేతికాలు తెలిసి నూతన సౌలభ్యానికి ఆలోచించ గలుగుతాడు. శ్రమ విభజన పద్ధతి వలని నష్టాలను పేర్కొనలేదని కొందరు స్మిత్‌ను విమర్శించారు. శ్రమ విభజన విధానంలో కల ఒక్క దోషాన్ని మాత్రం స్మిత్ చూపాడు. జీవితమంతా అతి స్వల్పమైన పనిని నిరంతరం చేయడంవలన ఆ కార్మికునికి మనస్సు వికాసం పొందక మొద్దుబారిపోతుంది. కాబట్టి పారిశ్రామికులకు తగిన వినోదాలను విద్యం కలిగించాలి.

కృషివిభజన విధానానికి రెండు పరిమితులున్నాయి. మొదటిది: పెట్టుబడి ధనం. ఇది లేకుండా పరిశ్రమ పురోగమించదు. రెండవది: ఆ పరిశ్రమవలన వచ్చే ఉత్పత్తికి ఉండవలసిన గిరాకీ. అది లేనప్పుడు అంత భారీగా ఉత్పత్తిచేయడం నిష్ప్రయోజనం. ఒక

పరిమిత ప్రాంతానికి సరిపడే వస్తువులను తయారు చేయడంలో ఈ విధానం ఉపయోగించడంవలన సరఫరా, గిరాకీకంటె బాగా మించిపోయి పారిశ్రామికునికి నష్టాన్ని కలిగిస్తుంది. మరికొన్ని పరిశ్రమలలో— ఉదాహరణకు వ్యవసాయంలో ఇటువంటిగా ఉపయోగపడదు.

ఒక వృత్తిలో పరిశ్రమచేసి దానిలో నిపుణత సంపాదించడానికి ఒక వ్యక్తికి ఆ వృత్తివిద్యలో స్వాభావికమైన, వంశపారంపర్యమైన అభిరుచి, స్వతస్సిద్ధమైన ప్రతిభ ఉండాలన్న ప్లేటో వాదాన్ని ఏడమ్‌స్మిత్ ఖండించాడు. కేవలం నిరంతరాభ్యాసం వలనే ఒక వృత్తిలో నిపుణత వస్తుందని, స్వాభావికమైన ప్రతిభవలన అటువంటిది అలవడదని స్మిత్ అన్నాడు.

ఏడమ్‌స్మిత్ దృక్పథంలో ఆర్థిక శాస్త్రం అంతటా ఒక మౌలసిద్ధాంతంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. అదే ప్రకృతి సిద్ధాంతము. ఆర్థిక వ్యవహారాల ప్రకృతి తత్త్వ నిరూపణమే ఈ సిద్ధాంత లక్ష్యము. ప్రతి ఆర్థిక విషయము ప్రకృతి సహజమైనదే (Natural). అన్ని వ్యవహారాల వెనుక ఒక అజేయమైన అనంతమైన ప్రకృతిశక్తి ఉండి, వానిని నడిపిస్తుంది. ఏ ఆర్థిక విషయముకూడా మానవ నిర్మితమైనది కాదు. ఏడమ్‌స్మిత్ వాదం ప్రకారం ఈ ప్రకృతిశక్తి, మానవ శ్రేయోదాయకమైనది. తత్త్వశాస్త్రంపై స్మిత్ వ్రాసిన "ది థియరీ ఆఫ్ మోరల్ సెంటిమెంట్స్" (The theory of moral sentiments) అనే గ్రంథంలో ఈ మానవ శ్రేయోదాయకమైన ప్రకృతి, భగవత్సంబంధమైనదని పేర్కొన్నారు. నిగూఢమైన ఈ దైవశక్తి మానవ వ్యవహారాలన్నింటిని సహజంగా నడిపింపచేసి, కడకు మానవ కల్యాణానికి తోడ్పడుతుందని పేర్కొన్నారు. కాని తరువాతి గ్రంథమైన "జాతి సంపత్తి తత్త్వ కారణ పరిశీలనం" లో ప్రకృతి, భగవత్సంబంధమైనదని పేర్కొనలేదు. ఈ గ్రంథంలో వర్ణించిన ప్రకృతి తత్త్వం సంపూర్ణంగా లోపరహితమైనది కాదు దానిలోకూడా కొన్ని లోటుపాట్లుంటాయి కాని ఈ ప్రకృతిశక్తి మానవ శ్రేయోదాయకమైనదే.

విమర్శకులు చాలమంది ప్రకృతిసిద్ధాంతానికి అంగీకారం తెలిపారు కాని ఆ ప్రకృతి మానవ శ్రేయోదాయకమై తీరాలి - అన్న స్మిత్ ఆశావాదంలో పాల్గొనలేరు. అన్ని వ్యవహారాలు అతి సహజంగానే జరిగినప్పటికీ అవి కడకు మానవ శ్రేయస్సుకు దోహదం కాకపోవచ్చు. స్మిత్ ఆశావాదం ఆధార రహితమైనది. కేవలం కొన్ని పరిశీలనల ఫలితంమాత్రమే అది.

ప్రకృతి సిద్ధాంత నిరూపణకు ఏడమ్‌స్మిత్ చాల దృష్టాంతాలను పేర్కొన్నాడు. ఆయన అంతగా వర్ణించిన కృషివిభజన విధానం అటువంటిదే. కృషి విభజన విధానం ఉత్పత్తి తక్కువ వ్యయంతో తక్కువ కాలంలో అధికం చేయడానికి ఉద్దేశింపబడింది. ఈ ఉత్పత్తి మారకం (Exchange) కొరకు తయారు చేస్తారు. ఈ మారకంవలన వచ్చే ధనంతో తమ కోరికలను తీర్చుకుంటారు. కోరికలు కలగడం, వానిని తీర్చుకోవడం మానవప్రకృతి సహజము అటే మానవ ప్రకృతి సంజనితమే ఈ ఆర్థిక చైతన్యం, తత్సంబంధమైన కృషి విభజన విధానమూను. కాబట్టే అది సహజమైనది. రెండవ ఉదాహరణగా మానవ ఆర్థికపురోభివృద్ధికి అత్యంత ఉపకారియైన మూలధనపు స్వభావము పరిశీలించారు - మానవుడు తనకు సహజంగా ఆవిర్భవించే కోరికలను తీర్చుకొనుటకు సాధనభూతమైన మారకపు విధానానికి సాఫల్యం చేకూర్చేందుకు ఇదికూడా మానవ ప్రకృతి జన్యమైనదే. అటువంటిదే పెట్టుబడి ధనం (Capital). వస్తువుల గిరాకీ (Demand) సరఫరా (Supply) లను పరిశీలించి, అవి ఎంత సహజంగా ఆవిర్భవించి, కడకు నిరంతరం సమస్థితిలో నెలకొంటాయో విశదంగా తెలిపాడు ఏడమ్‌స్మిత్. ఒక ధరవద్ద సరఫరాకన్న గిరాకీ ఎక్కువైనప్పుడు, సరఫరాదారులు ఇతర వ్యాపకాలనుండి పెట్టుబడిధనాన్ని ఆ వస్తువులను ఉత్పత్తి చేయడంలో వినియోగించి గిరాకీవలని లాభాన్ని పొందడానికి తహతహలాడుతారు అప్పుడు సరఫరా ఎక్కువ కావడంవలన, గిరాకీ అలాగే ఉండడంవలన ధర తగ్గుతుంది. దానితో సరఫరా గిరాకీకి సమమై నిశ్చితమైన సమస్థితి ఏర్పడుతుంది. ఇదంతా స్వలాభాన్నపేక్షించే మానవప్రకృతికృతమే.

మానవప్రకృతి స్వలాభాపేక్షద్వారా వ్యక్తమౌతుంది ఈ స్వలాభాపేక్ష తాత్కాలికంగా గర్హ్యమైనప్పటికీ, ఏడమ్‌స్మిత్ ఆర్థికశాస్త్రరీత్యా అభిలషణీయమైనదని నమ్ముతాడు. మానవునికి సహజ

మైనది స్వలాభాపేక్ష. సహజమైనది కనుక అది సంఘక్షేమానికి దారితీస్తుంది. తన్ను తాను ఆర్థికంగా అభ్యున్నతి దశలోనికి పురోగమించ డానికి కృషిచేసి, అది అభిలషణీయమైనదే. ప్రతి వ్యక్తి ఆ విధంగా స్వోన్నతికై కృషిచేస్తే అది సహజంగా సంఘ శ్రేయస్సు కలిగి తీరుతుంది. సంఘ మంటే మానవులే కనుక సంఘంలోని ప్రతి మానవుడు ఉన్నతికొరకు కృషి చేసినట్లయితే సంఘం ఉన్నతికి పురోగమిస్తుంది. వారి కృషికి ఏవిధమైన అంతరాయం కలుగకూడదు. ఈ విధమైన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్య తత్వాన్ని (Individualism) చాలామంది విమర్శించారు. వ్యక్తిగత స్వలాభాపేక్షాపరుల పురోగమనపథానికి అడ్డు తగలవద్దనేది ప్రధానమైన విమర్శ.

వస్తువుల విలువలను నిర్ణయించే సిద్ధాంతానికై (Theory of Value) ఏడమ్‌స్మిత్ చాలా కృషి చేశాడు. ఆయన సిద్ధాంతం కొంతవరకు అస్పష్టం గాను, అశాస్త్రీయంగాను ఉన్నమాట నిజమే అయినా, తరువాతి అర్థశాస్త్రజ్ఞుల విస్తృత శాస్త్రీయ సిద్ధాంతాలకిది మార్గదర్శి అయింది. విలువ అనేది (Value) రెండు విధాలుగా ఉంటుంది. ఒకటి: మారకం విలువ (Value in Exchange). రెండవది: ఉపయోగకరమైనది (Value in Use). కేవలం ఉపయోగకరత్వ వస్తువులకు మారకపు విలువ ఉండదు. ఉదాహరణకు గాలికి చాలా ఉపయోగకరమైన విలువ ఉంది. కాని మారకపు విలువ లేదు. అందువలన దానికి అర్థశాస్త్రరీత్యా ఏవిధమైన విలువా లేదు. కాబట్టి ఏడమ్‌స్మిత్ ప్రధానంగా మారకపు విలువనే పరిశీలించాడు. దీనిపై ఆయన వెలువరించిన భావాలను రెండు విభిన్న సిద్ధాంతాలుగా విభజించవచ్చు. ఒకటి నిక్షిప్త శ్రమ పరిమాణసిద్ధాంతం (Embodied Labour Theory) రెండవది: విహిత శ్రమ పరిమాణ సిద్ధాంతం (Commanded Labour Theory). బజారులో ఆ వస్తువు పలికే ధరఅన్నమాట. మొదటి దాని ప్రకారం ఒక వస్తువు యథార్థపు విలువ (అంటే కృషి పరిమాణంలో- (Real Value) ఆ వస్తువును తయారుచేయుటలో వ్యయమైన శ్రమ పరిమాణానికి సమానమవుతుంది. శ్రమ లేక కృషి పరిమాణాన్ని సాధారణంగా గంటలలో కొలుస్తారు. అంటే ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారం ఒక వస్తువు తయారుకావడానికి పాటుపడే గంటల (ఒక మనిషి) శ్రమలేక కృషి వ్యయమైతే ఆ వస్తువు యథార్థపు విలువ పాటుపడిన గంటల కృషికి సమమవుతుంది. రెండవ సిద్ధాంతం ప్రకారం ఒక వస్తువు విలువ ఆ వస్తువును బజారులో విక్రయిస్తే వచ్చే కృషిపరిమాణానికి సమమవుతుంది.

మానవ నాగరికత ప్రథమదశలో అంటే పెట్టుబడి ధనము (Capital) వర్ధిల్లకపోయేకాలం అంతగా అభివృద్ధి చెందని కాలంలో నిక్షిప్త కృషి పరిమాణ సిద్ధాంతం వర్తించేదని స్మిత్ అభిప్రాయం. అనాడు వస్తు వినిమయ విధానం (Barter) అమలులో ఉండడంవలన, పెట్టుబడిపై లాభం ఉద్దేశింపబడనందున నిక్షిప్త శ్రమ సిద్ధాంతం వర్తించేది. కాని కాలక్రమాన పెట్టుబడివిధానం వృద్ధిచెంది ధన నిర్వహణం పురోగమించడం వలన, మానవుడు తాను పెట్టిన పెట్టుబడిపై లాభాన్ని కాంక్షిస్తాడు. కాబట్టి తాను ఒక వస్తువుపై వ్యయపరచిన శ్రమపరిమాణంకన్న ఆ వస్తువును అమ్మగా వచ్చే శ్రమపరిమాణం ఎక్కువ అయితే కాని విక్రయం జరపడు. ఈ అభిప్రాయాన్ని తరువాతి ప్రముఖ ఆర్థికవేత్త అయిన రికార్డో ఖండించాడు. రికార్డో సిద్ధాంతం ప్రకారం అన్ని కాలాలలోను నిక్షిప్త శ్రమ సిద్ధాంతమే సరియైనది. రికార్డో సిద్ధాంతానికి సంపూర్ణంగా వ్యతిరేకమైనది ఆయన సమకాలికుడు, జనాభా సిద్ధాంత రచనద్వారా (Population Theory) అత్యంత సుప్రసిద్ధుడు అయిన మాల్థస్ సిద్ధాంతం. ఆయన సంపూర్ణంగా ఏడమ్‌స్మిత్ అడుగు జాడల్లో నడిచాడు.

ఈ విధంగా ఏడమ్‌స్మిత్ మారకపు విలువ సిద్ధాంతం కొంతవరకు అస్పష్టం, అశాస్త్రీయం అయినప్పటికి తరువాతి రచయితలకు మార్గదర్శకం అయింది.

జాతీయ సంపత్తి పంపిణీ సిద్ధాంతాలపై ఏడమ్‌స్మిత్ కృషి ప్రశంసనీయమైనది. జాతీయోత్పత్తి పంపిణీ (Distribution of National Producc) మూడు విభాగాలుగా జరుగుతుంది. ఒకటి: పెట్టుబడిదారుల కిచ్చబడిన లాభద్రవ్యం (Profits), రెండు జీతభాలు (కార్మికులకు, Wages) మూడు: భూస్వాములకిచ్చేటి అద్దె (Rent) కార్మికులలో తక్కువ తరగతులవారికన్న జనాభా పెరుగుదల కూడా అధికంగా ఉంటుంది. అందువలన జీతాలు ఎక్కువ అయినకొద్దీ ఈ పెరుగుదల అధికమౌతుంది. అంటే,

కార్మికుల సరఫరా (Supply of Labour) గిరాకీ కన్న (Demand for Labour) హెచ్చుతుంది. దానితో వేతనప్రమాణం తగ్గిపోతుంది. ఈ వేతనం, కనీసపు వేతనంకన్న తగ్గినపుడు (Wage at the Subsistence level) కార్మికుల జనాభాతగ్గి కార్మికుల సరఫరా గిరాకీకన్న తగ్గి వేతనం హెచ్చవుతుంది. ఈ విధంగా కార్మికులవేతనం సరఫరా, గిరాకీలవల్ల నిర్ణీతమవుతుంది.

పెట్టుబడిదారీ విధానాన్ని సంపూర్ణంగా సమర్థింపదలచి వేతన సిద్ధాంతరచనలో, ఒక అడుగు సామ్యవాదంలోనికి వేశాడు, ఉదారహృదయుడైన ఆ అర్థశాస్త్ర పితామహుడు. కనీసపు వేతనాన్ని నిర్ణయిస్తూ, కేవలం చనిపోకుండా బ్రతికేందుకే గాక ఇంకొంచెం జీవనప్రమాణానికి తగిన వేతనం ఇవ్వాలని ఆయన అంటాడు. సాధారణంగా ఉత్పత్తిదారులు అనుకోకుండా కలుసుకొన్నప్పటికి, వేతనాన్ని తగ్గించి, తమ లాభాలను పెంపొందించుకునేందుకు ఉపాయాలను ఆలోచిస్తారట. ఉత్పత్తిదారులకు అత్యధికమైన బేరపుశక్తి ఉంటుంది. బీదవారగు కార్మికులట్టి సంఘటితశక్తిని పెంపొందింపచేసికొనలేరు.

లాభాలనుగురించి ప్రస్తావిస్తూ దేశ పురోగమనంతో పెట్టుబడి ధనాభివృద్ధి సాగుతూన్నకొద్దీ లాభాలు తగ్గుతూంటాయన్నాడు. పెట్టుబడి పెరుగుతూన్నకొలది, ఉత్పత్తిదారులమధ్య స్పర్థ వృద్ధిపొంది, ధరలుతగ్గి, వేతనాలు హెచ్చి లాభాలు తగ్గుతాయని స్మిత్ వాదం. అద్దె కష్టపడకుండా వచ్చే ఒక విధమైన ఆదాయమని స్మిత్ అభిప్రాయం. జాతీయాదాయం అత్యధికమైనపుడు అద్దెకూడా అధికమౌతుంది.

స్వేచ్ఛా వ్యాపారవ్యవస్థ, (Free enterprise) ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యాలకై (Economic Liberty) స్మిత్ ప్రతిపాదించిన వాదం అతిప్రసిద్ధమైనది. ఆర్థికరంగంలో ప్రభుత్వ ప్రమేయం చాలా స్వల్పంగా ఉండాలని ఆయన వాదించి, తన అనంతరం రాబోయే ప్రసిద్ధ ఆర్థిక వేత్తల తత్త్వానికి పునాది వేశాడు. ఆర్థిక రంగంలో స్వేచ్ఛ కావాలన్న వాదం, ఆయన ప్రకృతి సిద్ధాంతానికి అనుగుణమైనది. ప్రకృతి అన్ని వ్యవహారాలను అతి సహజంగా, శ్రేయోదాయకంగా సాగిస్తుంది. ఎట్టి బహిరంగపు జోక్యమైనా అసహజమై, శ్రేయస్సును చెడగొట్టి ఆర్థిక రంగంలో కృత్రిమతను, అసౌలభ్యాన్ని రూపొందించుతుంది. ఏ విధమయిన జోక్యం లేనపుడు, ఆర్థికరంగం అతి సహజంగా మానవ శ్రేయస్సువంక పురోగమిస్తుంది. అపుడు పరస్పర స్పర్థవలన ఉత్పత్తిదారులంతా అతి చౌకగాను, మేలుగాను సరకులను తయారించి, ప్రజలకందిస్తారు. ఈ విధంగాకాక ప్రభుత్వం లేనిపోని కృత్రిమమైన జోక్యం కలిగించుకుంటే, అటువంటి స్పర్థపోయి, ప్రభుత్వ సాహాయ్యం పొందిన కొందరు ఉత్పత్తిదారులు కేవలం స్వలాభాపేక్షకు వశులైపోతారు. ఈ విధంగా ప్రభుత్వ ప్రమేయం, ప్రత్యేకంగా ఆర్థిక రంగంలో ప్రభుత్వప్రమేయం, అసహజమైనది, అనవసరమైనది, కాక శ్రేయస్సు నశింపచేసేది కూడ.

దేశ పరిపాలకునికి, ఉత్పత్తిదారునకు ఏ విషయంలోను కూడా పొసగదు. స్వేచ్ఛా వ్యాపార వ్యవస్థలో, పోటీ ఉంటుంది కనుక ఉత్పత్తిదారుడు అతి జాగరూకతతో మెలగి, స్వలాభాపేక్ష ఉంటుంది కనుక ఏ విధమైన నష్టం రాకుండా చూచుకొని, తన పెట్టుబడిని అధిక ఫలోన్ముఖంగా చేసుకుంటాడు. పరిపాలకుడు బహుకార్య నిమగ్నుడవడంవలన, అది తన స్వంత పనికాకపోవడంవలన ఉత్పత్తి కార్యక్రమంలో అంత శ్రద్ధ చూపకపోవడంవలన ఆర్థిక జగత్తు కష్టనష్టాలకు గురి అవుతుంది. స్వేచ్ఛా వ్యవస్థలో స్వలాభాపేక్ష అయిన ఉత్పత్తిదారు చాల పొదుపుగా ఉత్పత్తి సాగించి, అతి చౌకగా వస్తువిక్రయం చేయడానికి కృషి చేస్తాడు. అట్టి పొదుపును ప్రభుత్వం ఎప్పటికీ చేయలేదు. తమ ధనం కాకపోవడం వలన ఎంతటి జాగరూకులైన పరిపాలకులైనా అతి దుబారాగా ఖర్చు చేస్తారు.

అయినప్పటికీ, ఆర్థిక రంగంలో ప్రభుత్వానికి పూర్తిగా స్థానం లేదనడానికి వీల్లేదు. సామాన్యవ్యక్తులు నిర్వహింపలేని, సాంఘిక శ్రేయోదాయకాలైన కొన్ని కార్యాలను నిర్వహించడం, ప్రభుత్వం విధి. కొన్ని రోజుల స్పర్థవలన కొందరు ఉత్పత్తిదారులు క్రమంగా బలవంతులై గుత్తదారులై స్వేచ్ఛావ్యాపార వ్యవస్థకే ముప్పుతీసుకొని రావచ్చు. అట్టి సమయాలలో ప్రభుత్వప్రమేయంవలన ఆ ముప్పును తొలగింపవచ్చును. కొన్ని సమయాలలో ఈ పోటీవలన ఆర్థిక రంగానికి నష్టం సంభవింపవచ్చును. ఉదాహరణకు: రైలుమార్గాల నిర్వహణ, టెలిఫోను నిర్వహణ మొదలైనవి. అట్టివి ప్రభుత్వమే నిర్వహించాలి. ఇవి కాక, వ్యక్తిగతంగా నిర్వహించడానికి అసాధ్యాలైన, సైన్యం రక్షణ, ప్రజారోగ్యం, న్యాయశాఖ మొదలైనవి ప్రభుత్వపు విధులే.

ఈ విధమైన స్వేచ్ఛావ్యాపార వ్యవస్థ అంతర్జాతీయ రంగంలో కూడా ఉండాలని ఏడమ్‌స్మిత్

వారించాడు. వివిధ దేశాల నడుమ ఏ ప్రభుత్వ సంబంధమైన అడ్డంకులు లేనప్పుడు, ఆయా దేశాల ఉత్పత్తిదారుల నడుమ పోటీ హెచ్చి, అతి సమర్థులైన పోటీదారు ఉత్పత్తిచేసే మేలురకపు వస్తువులు అతి చౌకగా అన్ని దేశాలవారికీ లభ్యమౌతాయి. అంతేకాక, వివిధ దేశాలనడుమ ఈ విధమైన స్వేచ్ఛా వర్తక వ్యాపారాలు ప్రబలి ఉండడంవలన అంతర్జాతీయంగా శ్రమ విభజన విధానాన్ని ఉపయోగించుకోవచ్చును. ఏ దేశ పరిస్థితుల కనువైన ఉత్పత్తిలో ఆదేశం ప్రత్యేకతతో పరిశ్రమించి, మిగులును ఇతర దేశాలకు విక్రయించి, బదులుగా తనకు కావలసిన వస్తు సంచయాన్ని దిగుమతి చేసికోవచ్చును. ఈ విధంగా పెక్కు దేశాల నడుమ శాంతి సహకారాలను ఆర్థికరంగంలో సాధింపవచ్చును.

దిగుమతి వస్తువులపై రక్షణ సుంకాలను (Protective Tariff) ఏడమ్‌స్మిత్ తీవ్రంగా నిరసించాడు. అటి రక్షణసుంకాలు వర్తక వ్యాపారాలలో అవాంఛనీయమైన, పరస్పర వైషమ్యాలను కలిగించి శ్రమవిభజన విధానానికి గొడ్డలిపెట్టై సర్వ విధాల నష్టకరమౌతాయి. అంతేకాక మనదేశపు సరకులకన్న విదేశీయ వస్తువులు చౌకగా లభ్యమౌతూన్నప్పుడు ఈరక్షణ సుంకాలను హెచ్చించి, ఆదేశపు సరుకులను నిషేధించడం కేవలం అవివేకం—అని స్మిత్ అభిప్రాయం. స్వేచ్ఛా వ్యాపారవ్యవస్థ ననుసరించి ప్రతిదేశం తన పరిస్థితుల కనువైన ఒక పరిశ్రమలో ప్రత్యేక శ్రద్ధతో కృషిచేసి ఇతరవస్తు సంచయాన్ని చౌకగా ఉత్పత్తిచేయడం శ్రేయస్కరం. కాని పరస్పర వైషమ్యాలతో అనుమానాలతో సతమతమౌతూన్న ఆధునిక అంతర్జాతీయార్థికరంగంలో ఏడమ్‌స్మిత్ ఆశావాదానికి తావులేదు.

ఈ విధంగా స్మిత్ సిద్ధాంత పరిశీలన చేసిన వెనుక, ఆయన తనపూర్వుల సిద్ధాంతాలతో ఏవిధంగా వ్యతిరేకించాడో తిలకిస్తే, ఆయన ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు సువ్యక్తమౌతాయి.

మొదటిది: స్మిత్ గ్రంథంలో ఆయన వాణిజ్య (విధాన) వాదుల (Mercantalists) పై జరిపిన అప్రతిహతమైన విమర్శనం. ఆయన వాదంతో వాణిజ్య వ్యవస్థపై ప్రజలకు సంపూర్ణంగా విశ్వాసం తొలగి, దానిపై ద్వేషభావం కలిగింది. వాణిజ్య వాదానికి ఏకోపా ఖండంలో స్థానం లేకుండాచేసి, దానిని రూపుమాపినది ఆయన ఒనరించిన అజేయమైన, అఖండ తర్క సంపన్నమైన తీవ్ర విమర్శనమే. ఎగుమతులను మాత్రమే సంపూర్ణంగా పెంపొందింపచేసి, దిగుమతులను పూర్తిగా తగ్గించి, వివిధ విదేశాలనుండి బంగారాన్ని రాబట్టేందుకు, అత్యధికమైన రక్షణ సుంకాలను విధించాలన్నవారి వాదానికి ఈ ఆర్థిక స్వేచ్ఛావాదం గొడ్డలిపెట్టు. అన్ని దేశాలవారు అధికంగా వ్యవహరిస్తే అసలు దిగుమతి చేసుకునే దేశమే ఉండదనీ, ఒక పరిశ్రమలో ప్రత్యేకత సంపాదించేందుకు అవకాశం ఉండదని స్మిత్ వాదించి, తన అజేయతర్క ప్రతిభను, వారి తర్క నైరాశ్యాన్ని నిరూపించాడు. దేశంలో ఉత్పత్తిని పెంచడం జాతిసంపత్తిని ఇనుమడింపజేస్తుంది కాని కేవలం రక్షణ సుంకాలను అధికంచేసి చౌకగా లభ్యమయ్యే విదేశీ సరకులను అరికట్టి విపరీతమైన ధరలకు దేశీయమైన వాడకపు సరుకును అభివృద్ధి చేయడంవలన కాదని వాదించాడాయన.

మూలదృష్టిలో ఫిజియాక్రట్లకు (భూమి ప్రాధాన్య వాదులకు) ఏడమ్‌స్మిత్‌కు నడుమ అత్యధిక సాన్నిహిత్యం అగపడినా, సూక్ష్మ పరిశీలనపై స్మిత్ సిద్ధాంతాలు వారికంటె ఎంతగా ప్రతిభావంతమైనవో గోచరమవుతుంది. వ్యవసాయానికి మాత్రమే జాతీయాదాయ కారకంగా అత్యధిక ప్రాధాన్య మిచ్చిన వారి సంకుచిత దృష్టిని తీవ్రంగా విమర్శించాడు స్మిత్. స్మిత్ ప్రతిపాదించిన ప్రకృతి సిద్ధాంతం, వారిసిద్ధాంతానికి అన్నివిధాలా వేయి మడుగులు ప్రతిభావంతమైనది. ప్రకృతి వారి సంకుచిత దృష్టిలో ఏదో ఒక అస్పష్టమైన ఆదర్శం మాత్రమే. కాని స్మిత్ భావనలో అది నిత్యవ్యవహారాలలో నిమగ్నమయిన వాస్తవికత. ఇవేకాక ఫిజియాక్రట పన్నుల విధానం స్మిత్ పన్నుల సిద్ధాంతాల ముందు వెలవెలబోతుంది. ఆయన ప్రతిపాదించిన ప్రపంచ ప్రసిద్ధమైన 'పన్నుల సూత్రాలు' అజేయమైనవి.

* * * *

నన్నయభట్టారకుడు తెలుగులో ఆదికవీంద్రుడు. అంటే ఆయనకు ముందు తెనుగుపద్యాలు లేవని కాదు. సర్వాంగసుందరమూ, సర్వలక్షణ లక్షితమూ, సరసోపేతమూ అయిన మహాకావ్యం తెనుగులో అంతకు ముందు సృష్టింపబడలేదు. అందుకే ఆయన ఆదికవీంద్రుడు. ఏడమ్‌స్మిత్‌కు ముందు అర్థశాస్త్ర జగతి లేనే లేకపోలేదు. కాని దానిలో ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసిన పితామహుడాయన. అంతకు ముందది నిర్జీవమైనది. అంతకు ముందు ఆయన గ్రంథమంటి శాస్త్రీయమైన ప్రతిభావంతమైన గ్రంథం లేదు. అర్థశాస్త్ర జగతిలో ఆయన నిస్సంశయంగా పితామహుడు. ఆయన సృష్టి నిరంతరాయంగా వృద్ధిపొందుతూనే ఉంది.

సాహితీ సుగతుని స్వాగతం

ఈ రమణీయ ప్రకృతిలో చందమామ మానవుణ్ణి ముగ్ధుణ్ణి చేసినంతగా మరొకటి చేయలేకపోయింది! పసిపాప మొదలు పండు ముసలి వరకు జాబిలి, చల్లదనానికి మురిసిపోనివారు అరుదు. ఇక సాహిత్యంలో శశాంకుని స్థానం మరీ పెద్దది — మన సాహిత్యంలో మన్మథునికి సాక్షాత్తు మేనమామ. ఈ సంబంధంవల్ల మన్మథునికి లోబడే అనుభూతిలో చంద్రుని పైనా కొన్ని కొన్ని పడడం, ఒకప్పుడు చంద్రుడే పూర్తిగా ఉపాలంభనీయుడు కావడం కద్దు. ఈ ఆవేశంలో చంద్రుణ్ణి, అతని కళంకాన్ని వివిధాలుగా వర్ణించడం, ఉత్ప్రేక్షించడం చెప్పక్కరలేదు. అలాటి వాటిలో శృంగారనైషధంలోని చంద్రవర్ణనలోని ఒక పద్యం ప్రమేయమిది:

నలచక్రవర్తి దమయంతితో ఇలా అంటున్నాడు — 'ప్రేయసీ! చూశావా? రాత్రి అనే ఇల్లాలు, ఆకాశమనే నీలాలకంచంలో మన్మథునికి వేసి, మాటిడితో పాటు వడ్డించిన పాయసంలాగ చంద్రుడు కనిపిస్తున్నాడు. చకోరాలు బంతికూటికి రావాలని ఉవ్విళ్లూరుతున్నాయి."

ఈ పాయసం మనకూ నోట నీరూరిస్తున్నది కదూ! ఆ పద్యం చదవండి. మరీ రుచిగా ఉంటుంది:

"ఉడువీథీ హరినీల రత్నమయ పా
త్రీ త్ర్యంశ భాగంబునం
గడు గారా మెసవన్ ఝషాంకునకు నం
కచ్ఛాయయున్ కమ్రమా
టిడితో గూడ సుధాంశుబింబము శ్రీ
యుం బాయసాహారముం
కుడువం బెట్టెనో బంతికూళ్ళకును జా
కోరంబు లేపారఁగన్" 8-198

ఈ పద్యం పూర్వ ముద్రణాలలో ఇలాగే ఉంది. కాని శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు మాటిడిలోని టిని బిగా పఠించి, వ్యాఖ్యానించడం వల్ల మాటిడివంటి తినుబండం చవిచూచే అవకాశం మనకు లేకపోయింది. శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానమిది:

"చకోరంబులు=చకోర సమూహములు, బంతి కూళ్ళకున్ పిమ్మట తాముండియు బంతులుతీరి భుజించుటకై (ముందుగా), కడుగారా మెసవన్=మిక్కిలి ప్రీతి యొప్పగా, వీపారగా=విజృంభణముతో, ఉడు-భాగంబున్=నక్షత్రములుండెడి (ఆకాశమనెడి) ఇంద్రనీల రత్నరచితమైన కంచముయొక్క ఒక ప్రదేశములో (ఇంద్రనీలపుకంచములో), ఝషాంకునకు=మన్మథునకు, సుధాంశుబింబము=చంద్రబింబమను ఫలము, అను=అనెడు, శ్రీ పాయసాహారమున్=చెలితో కూడిన పరమాన్నమును, అంకచ్ఛాయయున్ కమ్రమాబిడితో గూడన్=కళంక కాంతియనెడి మధురమైన (శర్కరాపాకమైన) (మాబిడి=) పిండివంటతో గూడ (మా+పిడి— ప్రాత విలోపము గాగ) (రాత్రి కొరకు) కుడువం బెట్టెనో=వడ్డించెనో యేమి యనగా లయము: దీనికి సమానరూపమైన మూలము దొరకలేదు."

మాటిడి అనేది తప్పనుకోవడం వల్ల శ్రీ శాస్త్రిగారు దానిని మాబిడిగాను, అతిలోపం వల్ల పాయసాహారమున్ గాను పఠించారు. ఆపఠనను సమర్థించుకొంటూ వారు ఈవిధంగా వ్రాశారు.

"కమ్రమాబిడి— ఇట 'మాటిడితో గూడ శశాంక బింబమును వెయ్యంబాయసా' అని పూర్వముద్రణము. అందులను 'మాటిడి' యను భేదముతో వచ్చు అతిపూర్వతర ముద్రణము. ఇందు ముద్రణ ప్రమాదములుగా చెప్పదగినవానిని "మాటిడి" "బింబమును" అని పఠించి అర్థము చేయుటలో కమ్మని మాట ఇడి=పెట్టినదంతయు పరమాన్నమే గావున తీపుచే వెంగము మెంత్రికుండుటకై రసాంతరార్థమె కమ్మనియూటనుపొవి అని గ్రహింపవలయును; కనుక ముద్రిత పాఠాంతమే. కాని, 'తోఁగూడన్' అనుదానికి తోడుతోన్-అనియేని, కూడఁగూడ-అనియేని అర్థము చెప్పవలయును. మఱియు "బింబమును"-అను-అనెడు-ఇది తద్ధర్మార్థక విశేషణము, చెలితో నన్వయించును; దీనికి పాయసా

కారములతో సమన్వయము లేదు. మఱియు 'వేయన్'- ద్వితీయయేని 'వేయిన్' అనవలయును; ప్రథమయేని యుకారలోపము అప్రసక్తము. కావున నీ పాఠము శ్రీనాథకవిదని విశ్వసనీయము గాదు. ప్రకృతపాఠము అర్థానుస్వారహీనముగా నొకప్రతిలో నుపలబ్ధము. ఈ పాఠమున 'అనుశోభితములకు "పాయసాహారముతో" ' అన్వితత్వము లేదు. లేఖకులు కీటకాద్యుపద్రవ కారణముల చే 'సర్వే'కోశమునను 'వేయన్' అని గ్రహించి ఆదను గుణయతికి 'నూవిడివి' 'నూ(వ్వ)టిడి' గా మార్చిరని తలంపవలసి యున్నది. మఱియు 'నూ...' యనగా 'అరకాలు' యూటయా? నకోశములు నైరము దానిని వంజాకనుగా? మఱియే యూటయు అంత ప్రసిద్ధము గాదు. విశేషించిన యూటను పేర్కొనుట యుచితము. కావున అది పాఠము గాదు 'సర్వే'-ధారి త్యక్త స్థానీయము."

ఒక్క చిన్న అపోహతో ఎంత ప్రమాదం కలిగిందో తెలుపడానికే వ్యాఖ్యానముతో ఉదాహరించడం.

శృంగార నైషధం శ్రీహర్షుని సంస్కృతమూలానికి తెనుగుగదా? మరి మూలంలో ఇలాటిది వుందా? అంటే 'దీనికి సరిసమయిన మూలము కొరకలేదు' అని శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రిగారే అన్నారు. అక్కడ వున్న శ్లోకమిది:

"ఉపవతి ముకుళప్రసూన జాత రూపే
ధవతు జనః పరిచారికః స్తవాయుష్,
తిల తిలకిత పర్వలాభ మిందుం
వితర వినేద్య ముపాస్య సంధరాగం."
22.149

(ప్రేయసీ! పవిత్రాలనే పూలు దగరిలో వున్నాయి. నేను నీకు పరిచారకుడుగా వున్నాను. (ఆ పూలు నేను అందివ్వగా) నీవు మన్మథుణ్ణి పూజించి, నువ్వులు అదిన అప్పడంలావున్న చంద్రుణ్ణి నైవేద్యం పెట్టి సేవించు — కనుక మూలానికీ శ్రీనాథుని రచనకూ ఏమీ సంబంధం లేదు. ఈ ఉత్ప్రేక్షకు ఆరంకనాజ్ రాజధానిగా కొంతభాగాన్ని పరిపాలించిన జయచంద్రుడు రంభ అనే రాజకన్యను పెండ్లాడిన గాథ వస్తువుగా జయచంద్రుని 'రంభామంజరి' అనే నాటకంలో లభిస్తున్నదని శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రిగారే తెలిపారు.

"నక్షత్రయుక్త యవనాహతకే విహారే
ఖాలే హరిన్మణిమయే నిపినే నిధాయి,
అంకస్థలేన తిలతైల కుసుంభయుక్త
చంద్రో విభాతి గయనే బలిరుస్థితిర్వ"
(నక్షత్ర కౌతుక సమాకులితే విశాలే
స్థాలే హరిన్మణిమయే నిశాదేవ్యాః,
అంకచ్ఛలేన తిలతైల వండాంకయుక్త
చంద్రోవిభాతి గగనే బలిరుద్ధకేశ.)

చంద్రుడు నిశాదేవికి నీలాల కంచంలో పెట్టిన బలిపాలులా వున్నాడట. బలిహారణ మన్న్పనా అక్షతలు చేసి, నువ్వులు, నూనె కల్లంకలిపిన ముద్దపదుదగా పెట్టే పాలు బువలుకొ. నక్షత్రాలు అక్షతలులాగా, నీలాకాశం నీలాల స్థాలిలాగ, చంద్రుడిలోని కళంకం చిమ్మిలి పిసరులాగ ఉన్నాయట. దీనిలోని 'తిలతైల కుడాంశా'న్ని శ్రీనాథుడు కమ్మనూ(వ్వ)టిడిగా చేసుకున్నాడు; అక్కడి బలిపయస్సును 'పాయసాహారము'లుగా వండుకున్నాడు.

అయితే ఈ 'నూ(వ్వ)టిడి' ఏమి తినుబండం? ఇది అంటే పిండి, పిండితో చేసిన పదార్థమూను ఇడియుట- కొట్టుట. కొట్టడంవల్ల ఏర్పడినది ఇడి. తెలుగులో ఇడి, ఇడెముప్పం, ఇడిగూప్పం, ఇడ్డెన్, మొదలయినవన్నీ దీనికి కారాలే. కన్నడంలో మనుముల్లోను, కర్ణి కాయలలోను పెట్టే పూరానికి ఈ ఇడి వ్యవహారం ఉంది. నువ్వుల ఇడి—నూవులపిండితో—నూవులు కొట్టిన పిండితో—చేసిన పదార్థం నువ్వుటిడి. నువ్వు+ఇడి=నువ్విడి నూవిడి కావాలి కదా, మధ్యట కారం ఎలా వచ్చిందనే శంక కలుగుతుంది. భాషలో కొన్ని ఇలాటివి వింతవింతగా ఇతరపదాలసాదృశ్యంతో ఎలాగో ఉండిపోతాయి. కమ్మ+ఊగు=కమ్మూగు కావాలి. కాని కమ్మటూగు అని వ్యవహారం. ఎలా టకారం వచ్చింది? లేఖకప్రమాదంవల్ల ఈ నూటిడిలోని టి బిగా అయి ఉంటుంది. దానితో ఈ రుచ్యమైన పదార్థం పోగొట్టుకుంటామా? మరెక్కడైనా ఇలాటి ప్రయోగం ఉందేమో, నూటిడి దొరుకుతుందేమో చూద్దాం. మరెక్కడో ఎందుకు? ఈ శ్రీనాథుడే హరవిలాసంలో ఇలా అన్నాడు:

"ఉండ్రాళ్ళు నూ(వ్వ)టిడి పుండ్రేక్షులుం జిన
జున్నుటిపండ్లుం బూరెలుల ఘృతంబు
పెసరుంబప్పును బాలుఁ జెఱుగోగరంబులు
బాయసాన్నంబులుఁ బాకములు

వాలిశేరంపు బొండాలు వీఁగడయును
నవనీత పిండ ఖండములు కుడుము
లప్పడంబులు చక్కిలాలు మెరుగుండలు
మండెంబులు చలిమిడి మండెపప్పు
లాదిగా భక్ష్య భోజ్య లేహ్యములైన
బహుపదార్థంబు లర్పించి ప్రణతులైరి
వేలుపులు రాక్షసులును వా విఘ్నపతికి
దుగ్ధపాథోధి మంథనోద్యోగ వేళ." 6. 55.

ఇక్కడ నూటిడిని భక్ష్యాలలో చెప్పడంవల్ల నూఁటిడి నూల పిడికెడు గాక, నూవులతో తయారు చేయబడిన భక్ష్యవిశేషమేనని స్పష్టముగదా! ఊహూఁ! ఇది యతిప్రాసలలో లేదు. ప్రమాణంగా స్వీకరించడానికి అవకాశం లేదు—అని మీరు వాదిస్తారు కదూ! అయితే శ్రీనాథునంతటివాడూ, పదకవితా పితామహుడూ అయిన అన్నమాచార్యుడు కూడా ఈ 'నూఁటిడి'ని ఏడుకొండలవానికి నివేదించడం, ఆయన పుష్టికృతుడుగా ఆరగించడం చూడండి:

"నువ్వులు చిటి బెల్లాలు
నువ్వుఁటిడియును జన్నిమురుకులును
ఎవ్వరు వేంకటపతి కెరిగించ నారగించి
కెవ్వకెవ్వ నవ్వ నాకించీఁ జూడీ!"
(అధ్యాత్మ కీర్తనలు. 42 వ రేకు.)

సంక్రాంతి పండుగనాడు రాయలసీమలోను, తెలంగాణాలలోను నువ్వులు నానబోసి, ఆర్చి, పొట్టు పోయేటట్టు దంచి, తెలనూలు చేసి, కొబ్బెర, బెల్లం ముక్కలు వేసి—ఇంకా, యోగ్యత ఉన్నవారు పిస్తా, అక్రోటు, బాదంపప్పు వేసుకోవచ్చు—కాని శ్రద్ధాసక్తితో ఇష్టమిత్ర బంధువులకు పంచిపెడతారు. ఆ విధంగా నువ్వులు చిటిబెల్లాలు వేంకటేశ్వరునికి ఆరగింపు పెట్టమన్నారట. 'నువ్వులు చిటిబెల్లాలు' తర్వాత 'నువ్వుటిడియు' అని చెప్పడంవల్ల ఇది నువ్వులు దంచి బెల్లం నేయి వేసి కలిపి చిమ్మిలిలా గానీ, ఉత్తరాదివారి రేవడీ—రేవడీ—లాగానీ చేసే మరొక భక్ష్యమై ఉంటుంది. చిమ్మిలి పూర్ణంగా పెట్టి బొబ్బట్లు చేయడం బళ్ళారిప్రాంతంలో నేటికీ కద్దు. కనుక వ్యాకరణాల పరిధి తెలుసు లేకనే నువ్వులకు ఇడికి మధ్యన టకారం చేరి నువ్వుటిడి అయింది. ఇది పూర్తిగా వేరే తినుబండమే కాని, ముడిపదార్థం కాదు. నూటిడి = నూవులతో చేసిన భక్ష్యవిశేషము—అని సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రి గారు నూటిడి సాధు ప్రయోగమని సారంగధర విమర్శ సందర్భంలో, 1928 లో భారతిలో ప్రసక్తాను ప్రసక్తంగా ఉట్టంకించారు.

దీనిని శ్రీ వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు సరిచూడక, "ఊఁటయునగా 'ఆతకాయ' యూఁటయా? చకోరములు నయితము దానిని నంజుకొనునా?" అని ఆక్షేపించారు. ఆ నూలపిడికెడుకోసం నేయిని కూడా 'సర్పిః' అని సంస్కృతీకరించారు. "'నెయిన్' ద్వితీయ యేని 'నేతిన్' అనవలయును. ప్రథమయేని యతిలోపము అప్రశస్తము. కావున నీపాఠము శ్రీనాథ కవిదని విశ్వసనీయము కాదు." అన్నారు.

నెయిన్ అనేది నేతిన్ అని మారనక్కరలేదు.

"నేయేల లూది నేల్చిన
నేయిని బోలియును మీద నిప్పుల మండున్."

అని మడికి సింగన వాశిష్ఠ రామాయణంలో ప్రయోగించారు. ఆ. 4-66. ఈప విధ కికాలు రానివి ఇంకా ఎన్నో ఇలాటివి ఉన్నాయి. "నోరికోలదుల్వారి కొల్పక"-కుమారసంభవం. ఆ 1-88. "నీరితోవ దోచు తారక బింబంబు" భారతం, ఆది. ఆ 1-207.

ఉడువీధి - పద్యం ఉన్నదున్నట్టుగా చదివితే చకోరాలు మనుష్యునికి పరమాన్నం వడ్డించినట్టు అర్థమౌతుంది. చకోరాలు ఇలా వెన్నెలవిందు చేయడం వారి పరిహారణంలో ఉంది. శ్రీనాథుని ఈ పద్యం మరింత రమణీయం కావడానికి శ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి గారు 'కడుగారా మెంతరన్' అనే దానిని 'కడుగా రాముని' అని కొద్దిగా మార్చి చదువుకొమన్నారు. దానితో కర్తృపదం రేయి—రాత్రి అయింది. చకోరాలను మనుష్యుని సహపంక్తికి పిలిచింది, వాటికి 'పంక్తికూళ్ళకుము' రావాలనే ఆతురత హెచ్చింది. ఇప్పుడు పద్యం పూర్తిగా చదువుతుంటే కలిగే రుచి ఇది—రాత్రి అనే ఇల్లాలు ఎంతో గారాముతో ఆకాశమనే ఇంద్రనీలాల కంచంలో చకోరాలు కూడా పంక్తికూళ్ళకు రావడానికి తహతహ పడుతుండగా, మనుష్యునికి నేయి, నూటిడితో పాటు పరమాన్నం వడ్డించింది. పరమాన్నంలో నేతి బొట్టుపడితే కలిగే పరమానందం చెప్పనక్కరలేదు.

చూచారా! చిన్న అపోహతో ఎంత అర్థం, ఆనందం మరుగైపోయాయో!

—రామచంద్ర

ఎవరో పిలిచారు!

శ్రీ అంగర సూర్యారావు

పాత్రలు:

రఘుపతి	జగన్నాథం
శ్యామసుందరం	రవిమూర్తి
చంద్రయ్య	యమున

* * (రంగస్థలాన్ని చీకట్లు ఆవరించి వున్నాయి. కన్ను పొడుచుకున్నా కనిపించని గాఢాంధకారం. దూరాన్నుంచి—కొండ గుహలోంచి పిలుస్తున్నట్లు "రఘుపతీ! రఘుపతీ!" అని పిలుపు వినిపించి ఆగిపోయింది. వెంటనే రంగస్థలం మీదికి నీలికాంతి ప్రసరిస్తుంది. మసక వెలుగులో అందమైనగది కనిపిస్తుంది. గది మధ్యద్వారం తెరుచుకొని రఘుపతి వస్తూ వుంటాడు. గదిలో కుడివైపు ఒక సోఫా. ఎడమవైపు ఒక రౌండు టేబులు ఒక కుర్చీ వున్నాయి.)

రఘుపతి: (కసిగా) ఎవరది? ఎవరు?

(కుడి చివరకు వెళతాడు. జగన్నాథం ఎడమవైపునుంచి ప్రవేశిస్తాడు. చేతులతో తడుముకుంటూ ముందుకు వస్తాడు. రెండు కళ్ళూ లేవు. పొడవైన జుట్టు - మాసిన గడ్డం - ముఖంలో ప్రశాంతత కనిపిస్తూ వుంది).

జగన్నాథం: ఏమిటి నాయనా?

రఘు: (ముందుకు చూస్తూ) ఎవరో పిలిచినట్లయ్యింది.

జగ: నువ్వు కలవరిస్తున్నావు నాయనా.

రఘు: (వెనక్కి తిరిగి) లేదు. నేను స్పష్టంగా విన్నాను.

జగ: నీ మనసుకు శాంతి లేదు. డబ్బుతో శాంతిని కొనలేవు. ఇప్పటికైనా మించిపోయింది లేదు. నా మాట విను.

రఘు (విసుగా) గదిలోంచి కదలొద్దని ఎంత చెప్పినా వినవు. పడిపోతావు. నీకేం కావాలిసినా నీ దగ్గరకే వస్తాయి. వెళ్ళిపో తాతయ్యా!

జగ: నేను పడిపోను నాయనా! నీకా భయం అక్కర్లేదు. కళ్ళులేనివాడెప్పుడూ జాగ్రత్తగానే వుంటాడు. కళ్ళున్నవాడే—చూస్తూ చూస్తూ గోతిలో పడతాడు.

రఘు: (కోపంతో) తాతయ్యా!

జగ: అవున్నాయనా. నిజమే చెబుతున్నాను. కట్టుకున్న ఆడదాన్ని కాళ్ళతో తన్ని పారేశావు. పాపం! విమల......

రఘు: (కోపంలో అందుకొని) ఆ మాట నా దగ్గర ఎత్తకు.

జగ: వ్యామోహంలో పడిపోతున్నావు. డబ్బు, కీర్తి, అహంకారం మనిషి పతనానికి మరింత తోడ్పడతాయి.

రఘు: నీ ధర్మబోధ మరోసారి యెప్పుడైనా చేద్దువుగాని ప్రస్తుతానికి నన్ను విడిచిపెట్టు.

జగ: వెళతాను. నాయనా వెళ్తాను. దూరాన్నుంచి మెరిసే ప్రతి వస్తువూ అందమైనదని భ్రమించకు.

రఘు: (హేళనగా) అందాన్ని గురించి నువ్వు మాట్లాడకు తాతయ్యా.

జగ: నేను గుడ్డివాణ్ణి. అందం గురించి మాట్లాడకూడదు. నిజమే. కాని ఒక్క మాట అడుగుతాను. కళ్ళున్న ప్రతిమనిషికీ యీ ప్రపంచం ఒకలాగే కనిపిస్తోందా?

రఘు: ఎందుకు కనిపించదు?

జగ: ఒకడికి యీ ప్రపంచం స్వర్గంలా కనిపిస్తుంది.

రఘు: అది నిజమే.

జగ: నిజం కాదు. భ్రమ!—మరొకడికి యీ ప్రపంచం మూడుకోణాల్లో కూలిపోయే కొంపలా కనిపిస్తుంది.—ఉద్యానవనాలు, సముద్రతీరం, నీలాకాశం, చుక్కల మధ్య వెన్నెల చందమామ—కవికి యీ ప్రపంచం అందమైన బొమ్మలా కనిపిస్తుంది. దరిద్రుడికి ప్రతి అందమైన వస్తువు, ప్రతి విలువైన వస్తువు తన్ను చూసి వెక్కిరిస్తు

వస్తూ కనిపిస్తుంది. నీకంటికి అందంగా కనిపించింది మరొకడి కంటికి వికృతంగా కనిపిస్తుంది. నీకళ్ళు విచ్చి మానవం చేసి యీ మనో నేత్రంతో చూడగలిగిన వాడికి ప్రపంచపు నిజస్వరూపం బోధపడుతుంది బాబూ!

రఘు: (నిరాశతో) అబ్బబ్బ! నన్ను విసిగించకు తాతయ్యా వెళ్ళిపో.

జగ: వెళతాను బాబూ! విమలను గురించి మరోసారి ఆలోచించు. ఆమెను అలా బాధపెట్టడం మంచిది కాదు. ఆమె...

రఘు: (కోపంతో) మన వ్యక్తిగత విషయాలు యిప్పుడు మాట్లాడకు. నా స్నేహితుడు వచ్చే వేళయ్యింది. ఇక లోపలికి వెళ్ళిపో.

జగ: (నవ్వుతూ) వెళతాను. నేను త్వరగా వెళ్ళిపోయే రోజులు కూడా దగ్గరకు వస్తున్నాయి. ఎవరది?

(చేతులతో తడుముకుంటూ ఎడమవైపు నిష్క్రమిస్తాడు—కుడివైపునుంచి చంద్రయ్య వస్తాడు లావుగా పొడుగ్గా వున్నాడు. మీసం పైకి మెలితిరిగి వుంది. మోకాళ్లి వరకూ పంచె. బనీను—చేతిలో కర్ర—కళ్లు ఎర్రబడి వున్నాయి)

రఘు: (ఆత్రుతగా) ఏమయ్యింది?

చంద్రయ్య: నీ కోసం, పందెప్పుడోడమూ బాబూ? పావు చేసి వదిలేశాను.

రఘు: (జేబులోంచి డబ్బు తీసియిచ్చి) నీకు బహుమతిం ఈ రాత్రి నువ్వు యిక్కడే వుండిపో.

చంద్ర: (సంతోషంతో) ఓ! మహారాజులాగా!

(బయట కారు ఆగిన చప్పుడు వినిపిస్తుంది.)

రఘు: (కుడివైపు చూస్తూ) ఆమె వచ్చినట్లుంది. నువ్వు బయటకు వెళ్ళిపో. నేను పిలిచిన వెంటనే రావాలి సుమా!

చంద్ర: ఓ! నేను గుమ్మంలోనే కూచుంటాను.

(చంద్రయ్య కుడివైపు వెళ్ళిపోతాడు. ఆకాశం—లోంచి తెగి పడిన చుక్కలా—ఒక అందమైన యువతి కుడివైపు ప్రత్యక్షమవుతుంది.)

రఘు: (వికసించిన ముఖంతో) రా! యమునా! నీ కోసమే ఎదురుచూస్తున్నాను.

యమున: భయంతో నా గుండెలు యింకా కొట్టుకుంటున్నై. హమ్మయ్యా! (ముందుకు వచ్చి సోఫాలో కూర్చుంటుంది)

రఘు: (ఆత్రుతతో) ఏం? ఏమయ్యింది?

యమున: దారిలో అతను ఎదురయ్యాడు.

రఘు: నిన్ను చూశాడా?

యమున: ఏమో తెలీదు. అతను ముందుకు చూస్తూ నడిచి వస్తున్నాడు. అతన్ని చూడగానే నేను డ్రైవర్ని వెనక్కి తిప్పమన్నాను. రెప్పపాటు కాలంలో కారు అతన్ని దాటి ముందుకు దూసుకుపోయింది.

రఘు: చూసినా ప్రమాదం లేదు. సరే కాని—నీ మాట చెప్పు.

యమున: చెప్పడానికేముంది? ఊరిచుట్టూ ఒకసారి తిరిగి వచ్చాను.

రఘు: కాలక్షేపం?

యమున: దానికేం? బాగానే జరిగింది.

రఘు: ఏ దారిని తిరిగి వచ్చావు?

యమున: బీచి రోడ్డుమీంచి. సముద్రపు గాలికి హాయిగా ప్రాణం లేచివచ్చినట్టయ్యింది. బీచిలో ఒక క్షణం కూర్చోవాలనిపించింది.

రఘు: కూర్చోలేకపోయావా?

యమున: నేను పంజరంలోంచి కదలడానికి వీల్లేదుగా!

రఘు: పంజరం ఏమిటి?

యమున: కారులోంచి యివతలకు వస్తే ఎవరైనా తెలిసినవాళ్ళు చూడొచ్చు. అలా జరిగితే ఎంత ప్రమాదం!

రఘు (నవ్వుతూ) ఓహో! అదా నీ భయం?

యమున: ఏదో చెప్పలేని భయం. దిగులు.

రఘు: నువ్వు వృథాగా మనసు పాడుచేసుకుంటున్నావ్ యమునా.

యమున: నేను చేసిన పని మంచిది కాదేమో అనిపిస్తోంది అప్పుడు.

రఘు: అటువంటి ఆలోచన నీ బుర్రలోకి రానివ్వకు.

యమున: చిన్నతప్పుకి జీవితమంతా విచారంతో గడపవలసి వుంటుంది.

రఘు: (సీరియస్‌గా) నువ్వు తప్పుచేశా ననుకుంటున్నావా?

యము: చూడండి. మీరు మరోలా అనుకోకండి. నా మనసేమో సరిగా లేదు.

రఘు: నువ్వు, నవ్వుతూ పైకి వెళ్ళావు. తిరిగి వచ్చేసరికి యేమిటో నీలో యీ మార్పు!

యము: నేను యిల్లు విడిచి పెట్టి యిక్కడికి వచ్చి చాలా రోజులయ్యింది,

రఘు: ఇల్లు విడిచి పెట్టినందుకు పశ్చాత్తాప పడుతున్నావా? యింకా ఆవాసంలో వుండి బాధ పడాలనుకుంటున్నావా?

యము: (ఆలోచిస్తూ) అవును నిజంగా అది నరకమే.

రఘు: అందుబాటులో వున్న ఆనందాన్ని విడిచిపెట్టి-చేతులారా-యెవరూ కష్టాలను కౌగలించుకోలేరు.

యము: (పరధ్యానంగా) మీరు చెప్పింది నిజం.

రఘు: (క్షణం ఆగి) నిజం చెప్పమంటావా యమునా?

యము: (అతని కళ్ళలోకి చూస్తూ) ఏమిటి?

రఘు: నిన్ను చూసినప్పటినుంచీ నాకు జీవితం మీద అనురాగం కలిగింది.

యము: అంటే?

రఘు: ప్రపంచంలో వున్న అందం అంతా నీ కనుచూపు మేరలో వుండి నన్ను పిలిచినట్టయింది. చేతికి అందకుండా ఎంత కలవరపెట్టావు యమునా!

యము: చివరకు నేనే ఓడిపోయాను.

రఘు: నువ్వు ఓడిపోలేదు నా హృదయాన్ని జయించావు.

యము: నాలో చిన్న కోరిక......

రఘు: చెప్పు నువ్వేం చెయ్యమంటే అది చేస్తాను.

యము: కొన్నాళ్లపాటు యెక్కడికైనా వెళ్ళిపోయి వద్దాం.

రఘు: (నవ్వుతూ) నువ్వు సరిగ్గా నా మనసులో వున్న కోరికే చెప్పావు.

యము: మరి యెప్పుడు ప్రయాణం?

రఘు: రేపు కారులో వెళదాం. నువ్వు కలలో కూడా వూహించని ప్రదేశాలన్నీ చూపిస్తాను— ఇంకా యేం కావాలో చెప్పు—నీకు నా మీద నమ్మకం కలిగేందుకు ఏం చెయ్యమంటే అది చేస్తాను. బ్యాంకులో నీ పేరున పదివేలు వెయ్యమంటావా?

యము: వద్దు. వద్దు.

రఘు: నువ్వు యీ యింటికి రాణివి. నీకు కావలసింది యిక్కడ లోటు లేదు. జీవితం ఒక మధుర స్వప్నంలా గడిచిపోతుంది-యిక్కడ యెప్పుడూ లక్ష్మీ నృత్యం చేస్తూ వుంటుంది. (శ్రావ్యమైన సంగీతం. దూరాన్ని ప్రశాంతమైన వాద్యసంగీతం, మువ్వల సవ్వడి—వినిపించి ఆగిపోతాయి.) నువ్వు కోరిన ప్రతికోరికా నీ పాదాలముందు వాలుతుంది. నిత్యం సంతోషంలో మునిగి తేలడానికి కావలసిన పరికరాలన్నీ యిక్కడ వున్నాయి ఇంకా నీకు యేం కావాలో చెప్పు?

యము: ఏమీ వద్దు. జన్మం మీదే! మీరు పిలిచారు. నన్ను కదలకుండా కట్టేశారు.

రఘు: దేనితో—?

యము: చూపులతో. (ఇద్దరూ ఒక్క సారి నవ్వుతారు.)

స్వగతంలో (బిగ్గరగా) కాదు డబ్బుతో!

రఘు: (తొందరగా) నువ్వు లోపలికి వెళ్ళిపో యమునా! తాతయ్య వస్తున్నాడు.

(యమున మధ్యద్వారంలోంచి వెళ్ళిపోతుంది. ఎడమవైపునుంచి జగన్నాథం వస్తాడు.)

జగ: రఘుపతీ!

రఘు: మళ్ళీ యెందుకు వచ్చావ్ తాతయ్యా?

జగ: నీతో మాట్లాడుతున్నది ఎవరు?

రఘు: ఇక్కడ యెవరూ లేరు తాతయ్యా! నువ్వు పొరబాటుపడి వుంటావు.

జగ: నా వృద్ధతనాన్ని ఉపయోగించుకోవాలనుకుంటున్నావా?

రఘు: అంటే?

జగ: కళ్ళు లేనివాణ్ణి కళ్ళున్నవాణ్ణి కూడా మోసం చెయ్యొచ్చు కాని అంతర్సాక్షిని నువ్వు మోసం చెయ్యలేవు.

రఘు: నువ్వనేదేమిటి తాతయ్యా?

జగ: (సూటిగా) నీతో మాట్లాడుతున్న ఆడమనిషి యెవరు?

రఘు: మనయింట్లో యెవరూ ఆడవాళ్ళు లేరే!

జగ: గాజుల గలగలలు, స్త్రీకంఠస్వరం నేను స్పష్టంగా విన్నాను.

రఘు: (జాలిగ్గా) ఓహో! అదా నీ అనుమానం. నా స్నేహితుడు తన భార్యతో నన్ను చూడ్డానికి వచ్చాడు.

జగ: (సూటిగా) రెండ్రోజుల క్రితం వచ్చాడు. అంతేనా?

రఘు: (చకితుడై) ఏమిటి తాతయ్యా! నువ్వంటున్నది!

జగ: నువ్వు యీ గుడ్డివాణ్ణి మోసం చెయ్యలేవు నాయనా! నాకు అంతా తెలుసు—చిలుకను నువ్వు బంగరు జామపళ్ళు చూపించి నెమ్మదిగా పంజరంలోకి తీసుకు వచ్చావు.

రఘు: (కోపంతో) నువ్వు నా సొంత విషయాలలో కలగచేసుకోవద్దు.

జగ: (నిట్టూర్చి) పెద్దవాణ్ణి కనక—యింకా బతికి వున్నాను కనక - చెబుతున్నాను. వృధాగా చెడిపోవద్దంటున్నాను. మంచి దారిలో నడవ మంటున్నాను.

రఘు: నా కోరికల్ని, ఆనందాన్ని చంపుకోని పిచ్చివాణ్ణి కాలేను.

జగ: నీ స్వార్థం కోసం, నీ కోరికల కోసం యితరులను మోసం చెయ్యడం న్యాయమా?

రఘు: న్యాయాన్యాయాలను చర్చిస్తూ కూర్చోడానికి నాకు తీరిక లేదు.

జగ: న్యాయాన్ని, అన్యాయాన్ని పరిశీలించేందుకు మన తలపై ఒక ఉన్నత న్యాయస్థానం వుంది. అది యెప్పుడూ నిన్ను కనిపెడుతూ వుంటుంది. మెరుపులా మెరిసి మాయమయ్యే యౌవనంలో - క్షణికమైన యౌవనంలో—చేసిన పాపాలకు ఒక న్యాయమూర్తి సమక్షంలో తలవంచి నిలబడవలసి వస్తుంది.

రఘు: (కోపంతో) తాతయ్యా!

జగ: అవును మంచి మాట—రోగాన్ని పోగొట్టే మందులా—చేదుగా వుంటుంది—నాయనా! నా జంటను యెందుకు చీలదీశావు? ఆమెను యిక్కడికి యెందుకు తీసుకు వచ్చావు?

రఘు: ఇందులో మోసం, ద్రోహం యేమీ లేవు. మేం యిద్దరం యిష్టపడ్డాం. సత్యప్రమాణంగా చెబుతున్నాను. ఆమెను నేను ప్రేమించాను.

జగ: ప్రేమ కాదది. వ్యామోహం!—చిన్న కుర్రాడు అందమైన ఆటవస్తువును చూసి ముందుకు వురుకుతాడు. చేతికి అందిన తరవాత ఒక రోజంతా దానితో ఆడుకుంటాడు. తరవాత దాన్ని దూర పారేస్తాడు. అది కేవలం వ్యామోహం నాయనా.

రఘు: (తీక్షణంగా) తాతయ్యా! నీ బాధ పడలేక నేను యిక యిల్లు విడిచి పెట్టి పోవలసి వుంటుంది.

జగ: నువ్వు యిల్లు విడిచిపెట్టిపోవడం దేనికు బాబూ! నేను యీ లోకమే విడిచి పెట్టిపోయే రోజులు దగ్గరకు వస్తున్నాయి.

రఘు: నా స్వంత విషయాలలో నువ్వు కలగచేసుకోవద్దు.

జగ: నాయనా! ఒకమాట అడుగుతాను—ఒక వ్యక్తి నీమనసుకు కష్టం కలిగిస్తే నువ్వు సహించగలవా?

రఘు: (కోపంతో) యెంతమాత్రం సహించను.

జగ: అదేవిధంగా—యితరుల మనసుకు కష్టం కలిగే పని యేదీ నువ్వు చెయ్యకూడదు. మన పురాణాలు, ఇతిహాసాలు బోధించే పరమధర్మం యిదే.

రఘు: ధర్మబోధ వింటూ కూర్చునే కాలం నాకింకా రాలేదు. నా సరదాలు, కోరికలూ విడిచిపెట్టి సన్యసించి కూర్చోలేను.

జగ: నీ కోరికల కోసం యితరుల గుండెల్లో చిచ్చు పెట్టకు. అదే నిన్ను నేను కోరేది. నువ్వు పెళ్ళికానివాడివా అంటే అది కాదు. పాపం! విమలను తలుచుకుంటే గుండె చెరువై పోతుంది. ఆమె సంసార జీవితం మూడునాళ్ళ ముచ్చటగా ముగిసిపోయింది.

రఘు: (అసహనంతో బిగ్గరగా) వెళ్ళిపో తాతయ్యా! వెళ్ళిపో! యిక నేను వినలేను. ఊఁ! లోపలికి వెళ్ళిపో!

జగ: (వెళ్ళిపోతూ నిట్టూర్చి) నన్ను కరుణించు భగవాన్!

(ఎడమవైపు వెళ్ళిపోతాడు—గదిలోంచి యమున వస్తుంది. ఆమె ముఖంలో మార్పు కనిపిస్తుంది.)

యము: (సూటిగా) మీకు పెళ్లయ్యిందా?

రఘు: అవును.

యము: ఆ విషయం నాతో యెందుకు చెప్పలేదూ?

రఘు: చెప్పవలసిన అవసరం రాలేదు కనక.

యము: (శాంతగా) వెన్నెలా మోసం చేస్తుందం టావా మీరు!

రఘు: (గేలిగా) ఇందులో మోసం ఏమీ లేదు. ఆమె ప్రకృతికి వుండే ఇచ్చిందాని క్రింద లెక్క.

యము: అంటే?

రఘు: పాపం, విమల నేడో రేపో యీ ప్రపంచాన్ని విడిచిపెట్టడానికి సిద్ధంగా వుంది. (బాధగా) ఆ విషయం మరిచిపోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నాను. కాని యెందుకో ఒకసారి జ్ఞాపకం చేసుకున్నాను. (నిట్టూర్చి) యమునా! వృధాగా మనసు పాడు చేసుకోకు. నీ దారికి యెవరూ అడ్డు లేరు.

యము: అది....(ఏదో చెప్పబోతుంది.)

రఘు: (మధ్యలో అందుకొని) దయచేసి ఆ మాట నా దగ్గర యెత్తకు. (రిస్టు వాచీ చూసి) నేను యిప్పుడు క్లబ్బుకు వెళ్ళిరావాలి.

యము: ఇవేళ నాకు ఆదోలావుంది. మీరు యెక్కడికీ వెళ్ళకండి.

రఘు: ఒక అరగంటలో తిరిగి వస్తాను.

యము: అంత అవసరమా?

రఘు: ఒక స్నేహితుణ్ణి కలుసుకుని మాట్లాడాలి. చాలా అవసరమైన పని.

యము: ఈ రోజుకు పని మానుకో లేరూ!

రఘు: ఎందుకు యమునా అంత భయపడుతున్నావు?

యము: ఇక్కడ ఎంతో ప్రశాంతంగా చక్కగా వుంది. అయినా...

రఘు: నీ నీడను చూసి నువ్వే భయపడుతున్నావు. (ఆమెను దగ్గరకు తీసుకుంటూ) నీ కళ్ళలో భయం యెంత అందంగా కనిపిస్తోంది!

యము: మన ప్రయాణం గురించి ఆలోచించారా?

రఘు: ఆలోచించడానికి యేముంది? వెళదాం. ఊహా ప్రపంచంలాంటి అందమైన చోట్లన్నీ చూద్దాం. మనసుఖం కోసం, సంతోషం కోసం డబ్బు వెదజల్లుదాం. ఒకే ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే నీకు యీ ప్రపంచంలో తీరని కోరిక అంటూ ఒక్కటీ వుండదు.

యము: మీరు ఐశ్వర్యం గురించి మాట్లాడుతూ వుంటే నాకు దరిద్రం జ్ఞాపకం వస్తూవుంటుంది.

రఘు: గడిచిపోయిన రోజుల గురించి ఆలోచించకు. అది ఒక పీడకల.

యము: ఇవతలి గట్టునుంచి చూస్తూవుంటే దరిద్రం ఎంత భయంకరంగా కనిపిస్తోంది! మా నాన్నను తలుచుకుంటే గుండెలు జలదరిస్తున్నాయి. దరిద్రం మనిషిని పశువుగా మారుస్తుంది కదూ!

రఘు: అదిక ముగిసిపోయింది. యిక కష్టాల నీడ కలలో కూడా కనిపించదు.

యము: ఆ ఆశతోనే అన్నీ విడిచిపెట్టి మీ చేతుల్లో చిక్కుకున్నాను. మీ మాటలకు పూర్తిగా లొంగిపోయాను. ఇక యేం చేస్తారో మీదే భారం!

రఘు: నువ్వేదో అనుమానంతో బాధపడుతున్నావు. మనసు విప్పి చెప్పు. నీ అనుమానాన్ని క్షణంలో తీరుస్తాను.

యము: ఉహుఁ! ఏం లేదు.

రఘు: (రెండు చేతులతోనూ ఆమె ముఖం పట్టుకొని కళ్లలోకి సూటిగా చూస్తూ) అబద్ధమాడకు.

యము: మీరు నన్ను...

నేపథ్యంలో (బిగ్గరగా) రఘుపతీ! రఘుపతీ!

యము: (భయంతో కెవ్వున అరిచి) హమ్మయ్యో! అతనే! అతనే! అతని పిలుపు నాకు బాగా తెలుసు!

రఘు: (తీక్షణంగా) ఈ యింటిలో నీకెవరూ అపకారం చెయ్యలేరు. ఇక్కడ భయం అన్న మాటకు చోటు లేదు. నిర్భయంగా నువ్వు లోపలికి పోయి కూర్చో (ఆమె యేదో చెప్పబోతుంది) ఇక మాట్లాడకు. వెళ్లిపో!

(యమున తొందరగా మధ్యద్వారంలోంచి వెళ్లిపోయి తలుపు వేసుకుంటుంది. కుడివైపునుంచి చంద్రయ్య వస్తాడు.)

చంద్ర: అతను మళ్ళీ వచ్చాడు.

రఘు: (కోపంతో) ఏమంటాడు?

చంద్ర: మీతో అర్జంటుగా మాట్లాడాలంట.

రఘు: (ఆలోచిస్తూ) ఈ పీడ యెలా వదిలించుకోవాలో తెలియకుండా వుంది. (కోపంతో) నా దారికి అడ్డువచ్చినవాణ్ణి నిర్దాక్షిణ్యంగా చిదిమేస్తాను. (తీక్షణంగా) వెళ్ళు! అతనిని లోపలికి పంపు.

(చంద్రయ్య కుడివైపు వెళ్లిపోతాడు. రఘుపతి ముఖంలో కోపం, అవమానం కనిపిస్తూ

వుంటాయి. గదిలో అటూ యిటూ తిరుగుతూ వుంటాడు. కుడివైపునుంచి శ్యామసుందరం వస్తాడు)

శ్యామసుందరం : రఘుపతీ!

రఘు : (అతన్ని చూసి దిగ్భ్రమతో ముఖంలోని భావాలను దాచుకుంటూ ఏమిటి శ్యామసుందరం! ఈ మధ్య నువ్వసలు కనిపించడమే మానేశావు. రా! కూర్చో!

శ్యామ : కూర్చోడానికి రాలేదు. ఒక తొందర పని మీద...

రఘు : (నవ్వుల్లో అంగీకరించి) పను లెప్పుడూ తొందరగానే వుంటాయి. దానికేం కూర్చుందూ! ఒక క్షణం మాట్లాడుకుందాం.

శ్యామ: (తీక్షణంగా) కూర్చుని మాట్లాడేందుకు తీరిక లేదు. నేను వచ్చినపని చాలా ముఖ్యమైనది.

రఘు : (అతనికేసి చురచురా చూస్తూ) ఓహో! అలా అయితే నిలబడే మాట్లాడు.

శ్యాం: రఘుపతీ! చిన్నప్పటినుంచీ మనం ఇద్దరం పరిచితులం.

రఘు : అందులో ఆశ్చర్యం ఏముంది? నిజమే!

శ్యాం: నీ సంగతి నాకు చిన్నప్పటినుంచీ తెలుసు.

రఘు : తెలిసే వుండొచ్చు.

శ్యాం: అయినా నీ విషయంలో పొరపాటుపడ్డాను

రఘు : పోనీ ఇప్పటికైనా నువ్వు తెలుసుకున్నందుకు సంతోషం. (గేలిగా) మనం ఒకళ్ళనొకళ్ళం బాగా అర్థంచేసుకుంటే జాగ్రత్తగా సర్దుకు పోవచ్చు. అవును కానీ, నీకేదో ప్రమోషన్ వచ్చినట్టు విన్నానే!

శ్యాం: (తీవ్రంగా) నాకేం ప్రమోషన్ రాలేదు. దయచేసి ప్రసంగం మార్చకు.

రఘు: నువ్వు చేసే ప్రసంగం యేమిటో బోధపడకుండా వుంది. అదేమీ అధిక ప్రసంగం కాదనే అనుకుంటాను.

శ్యాం: నీ వెల్లాసికి కత్తులలాంటి మనుషులు వుంటారని విన్నమే కాని జీవితంలో గుర్తించలేక పోయాను.

రఘు: ఇది నిజంగా అధిక ప్రసంగమే!

శ్యాం: (తీవ్రంగా) రఘుపతీ!

రఘు: (తీవ్రంగా) శ్యాం!

శ్యాం: నువ్వు స్నేహితుడవని, కష్టాలలో సహాయపడగలవని నీకు చెప్పకూడని సంగతులన్నీ చెప్పాను.

రఘు: (అతనికేసి ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ) చిన్నప్పటినుంచీ అనుమానం యేదో నిన్ను బాధపెడుతోంది. నీ మనసులో వున్న మాట యేదో చెప్పు. నీ అనుమానం తీర్చుకో.

శ్యాం: నిన్ను నమ్మిన స్నేహితుణ్ణి నిలువునా దగా చేశావు.

రఘు: (కోపంతో) నీమర్యాద నువ్వు నిలబెట్టుకోవాలని వుంటుంది శ్యాం!

శ్యాం: నా మర్యాద యేనాడో కూలిపోయింది. నిలబెట్టుకోడానికి ఏమీ మిగలలేదు. ఆ ఆశలు, కోరికలు, నేను గాలిలో కట్టుకున్న గోపురాలు— పేకమేడలలా కూలిపోయాయి

రఘు: నువ్వు నా కాలాన్ని వృథా చేస్తున్నావు.

శ్యాం: నువ్వు నా జీవితాన్ని వృథాచేస్తున్నావు. మానవత్వపు ముసుగుతో నువ్వు ఆట ఆడుతున్నావు —నీ సహాయం కోరుతుందని నిన్ను ఆశ్రయించాను. నాకు సహాయం చేస్తానని నమ్మించావు. ఆమెను చూడగానే నీ మనసు పాదరసంలా పరుగులెత్తింది. ఆమెలోని మానసిక దౌర్బల్యాన్ని, చపలత్వాన్ని పసిగట్టావు. చివరకు...

రఘు: (ప్రతిఘటిస్తూ) నువ్వు యెవరిగురించి మాట్లాడుతున్నావ్?

శ్యాం: ఇంకా తెలియనట్టు అడుగుతున్నావా రఘుపతీ! ఆమె మా దుర్గాబాల క్రితం మాయమయ్యింది

రఘు: శ్యామల గురించేనా నువ్వు మాట్లాడుతున్నది?

శ్యాం: అవును (కోపంతో) ఆ దురాత్మురాలే.

రఘు: అసలు సంగతి చెప్పకుండా యేమిటో మాట్లాడుతున్నావు యింతకూ ఏం జరిగింది? ఆమె యేమయ్యింది?

శ్యాం: ఆమె యేమయిందో తెలుసుకునే అందుకే యిక్కడికి వచ్చాను

రఘు: ఈ మహాత్మ్యం అంతా విడిచిపెట్టి నువ్వు యిక్కడికి రావలసిన అవసరం?

శ్యాం: (వెంటనే అందుకొని) కావలసినంత వుంది. ఆమెతో నివసించి తెగ తెంపులు చేసుకోడానికే వచ్చాను

రఘు: (బిగ్గరగా నవ్వుతూ) వెర్రివాడా! ఆమెతో తెగ తెంపులు చేసుకోడానికి నా దగ్గరకు వచ్చావా? నా దగ్గరకు వస్తే ఏం ప్రయోజనం? ఆమె యెక్కడవుందో వెతికి......

శ్యాం: (వెంటనే అందుకొని) వెతుకుతోనే, జాడ తెలుసుకొనే మరీ వచ్చాను. ఒక్కసారి ఆమెను పిలు. నీ ముందే రెండుమాటలు అడిగి వెళ్ళిపోతాను.

రఘు: (తీక్షణంగా) నువ్వు భ్రమించి మాట్లాడుతున్నావ్ శ్యాం!

శ్యాం: యమున యిక్కడ లేదా?

రఘు: లేదు.

శ్యాం: ఆమెగురించి నీకేమీ తెలీదుగా?

రఘు: తెలీదు.

శ్యాం: (గదివైపు చూస్తూ) నేను యీ గదిలోకి వెళ్ళి చూడొచ్చా?

రఘు: (అతనిని చెయ్యిపట్టుకొని బలవంతంగా ఆపు చేసి) ఆగు! ముందుకు అడుగువేశావా! నీ ప్రాణాలు దక్కవు.

శ్యాం: (నిర్లక్ష్యంగా) ప్రాణాలకు తెగించే యిక్కడికి వచ్చాను. ఆమెను చూసితీరాలి ఏదో ఒకటి తేల్చుకోవాలి.

(వేగంగా మధ్యద్వారం దగ్గరకు పోతాడు.)

రఘు: (బిగ్గరగా) చంద్రయ్యా! (చంద్రయ్య వెంటనే వచ్చి నిలబడతాడు. శ్యామసుందర్ని చూపిస్తూ) వీణ్ణి బయటకు గెంటెయ్.

(చంద్రయ్య వెంటనే శ్యామసుందరం మెడపట్టి రెండు చేతులతోను అదిమిపట్టి తీసుకుపోతూ వుంటాడు.)

శ్యాం: (బిగ్గరగా) రఘుపతీ! రఘుపతీ! జ్ఞాపకం వుంచుకో! నీ పాపానికి ప్రతీకారం తప్పదు. నీ గుండెలో వ్రదవాశవాతే......

(చంద్రయ్య శ్యామసుందర్ని కోటగుమ్మానికి తీసుకుపోతాడు. నూతిలోంచి పిలిచినట్లు "రఘుపతీ! రఘుపతీ!" అన్న పిలుపు దూరమైపోతూ వుంటుంది.—యమున తలుపు తోసి గదిలోంచి ఒక అడుగు యివతలకు వేసుంది. జగన్నాథాన్ని చూడగానే లోపలికి వెళ్ళిపోతుంది).

జగ: (ఎకాయెకిగా కనిపించి) రఘుపతీ! ఎవరివా కేకలు! ఏమిటి ఆ అలజడి?

రఘు: ఏమీ లేదు తాతయ్యా!

జగ: పర స్త్రీ కోసం, పరాయి డబ్బు కోసం ఆశపడేవాడికి జీవితంలో శాంతివుండదు నాయనా! వాడి జీవిత మంతా అలజడి! అశాంతి! ఇప్పటికైనా తెలుసుకో.

రఘు: (కోపంతో బిగ్గరగా) తాతయ్యా!

జగ: నీకు జ్ఞానోదయం కలిగించమని నిత్యం భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నాను. భగవంతుడు నా మొర వినడం లేదు. మానవుడు తను చేసిన కర్మకు పశ్చాత్తాపపడే రోజు వస్తుంది రాకపోదు.

(జగన్నాథం వెనక్కి వెళ్ళిపోతాడు. యమున గదిలోంచి వస్తుంది. ఆమె ముఖంలో విషాదం తాండవిస్తోంది)

యమున: (గద్గద స్వరంతో) నాకు యిన్ని కష్టాలు ఎదురవుతాయని నేను ఊహించలేక పోయాను.

రఘు: పొరపాటు పడుతున్నావు యమునా! ప్రతి చిన్న విషయానికీ నువ్వు కలవరపడుతున్నావు.

యమున: పాపం! శ్యాం! నా మీద ఎన్నో ఆశలు పెట్టుకున్నాడు.

రఘు: ఇక ఆమాట మరిచిపోవాలి నువ్వు.

యమున: అవును. మరిచిపోవాలి. నిజమే—అతను నన్ను ఎంతగా శపించుకుంటున్నాడో!

రఘు: ఇవేళ యిష్టమైన వస్తువు రేపు అయిష్టమౌతుంది. మనస్సు మారుతూవుండటం మానవ సహజం. ఇక ఆ విషయం నీ మనసులోంచి తుడిచెయ్. చూడూ—నాకు టైం కావస్తోంది పోయివస్తాను.

యమున: మీరు పైకెళతారా? నాకేదో భయంగా వుంది.

రఘు: నువ్వేమీ భయపడనక్కరలేదు. నిశ్చింతగా లోపలకూర్చో పదినిముషాలలో తిరిగివస్తాను.

చంద్ర: (వుడిబడిగా కనిపించి) రవి మూర్తిగారొచ్చారు

రఘు : రమ్మను. (చంద్రయ్య వెళ్ళిపోతాడు) ఈ రోజు నాపనికి అన్నీ ఆటంకాలే వస్తున్నాయి (యమున లోపలికి వెళ్ళిపోతుంది. రవి మూర్తి కుడివైపునుంచి వస్తాడు.)

రఘు : రండి రవిమూర్తిగారూ ! కూర్చోండి.

రవి : మీకబురు అందినా ఉదయం రాలేకపోయాను. (కుర్చీలో కూర్చుంటాడు.)

రఘు : పోనీ ! ఇప్పుడు వచ్చారుగా !

రవి : అర్జంటు పనేమీ కాదు కదా ?

రఘు : మీతో చిన్న రహస్యం మాట్లాడాలి.

రవి : చెప్పండి.

రఘు : శ్యామసుందరం గురించి మీతో రెండు మాటలు చెప్పాలి.

రవి : అతను చాలా సమర్థుడు, మంచివాడు. అతని గురించి మీరేం చెప్పినా వింటాను.

రఘు : (సీరియస్‌గా) అతను నిజంగా మంచివాడే అంటారా ?

రవి : (ఆశ్చర్యంతో) ఏం ? అలా అడుగుతున్నారు ? అతనేం తప్పుపనులు చెయ్యలేదు కదా ?

రఘు : (నవ్వుకొని) అబ్బెబ్బే ! అటువంటిదేమీ లేదు. అతనిగురించి మీకు చిన్న సిఫారసు చెయ్యాలనుకుంటున్నాను.

రవి : ఇవేళ మీరెందుకో కొత్తగా మాట్లాడుతున్నట్టుంది.

రఘు : (చిరునవ్వుతో) ఎందుకు అలా అంటున్నారు ?

రవి : మీరు అతనిగురించి యిందుకు శ్రద్ధ తీసుకుంటున్నారా అని !

రఘు : శ్యామసుందరం చిన్నప్పటినుంచీ తెలుసు. అప్పటికీ యిప్పటికీ అతని పరిస్థితిలో మార్పు లేదు. అతనికి ఏజంటుగా ప్రమోషన్ యివ్వండి.

రవి : ఇవ్వడానికి నాకేమీ అభ్యంతరం లేదు. కాని అతను అందుకు యిష్టపడడనుకుంటాను.

రఘు : ఎందుకు యిష్టపడడు ?

రవి : కొద్దిపాటి డబ్బుకోసం ఆశపడి వూరువిడిచి పెట్టి దూరంగా పోతాడనుకోను.

రఘు : ఉద్యోగం కావలసిన వాడైతే మహారాజులా పోతాడు.

రవి : అంటే బలవంతంగా పంపించమనా మీ ఉద్దేశం ?

రఘు : అవును.

రవి : అతను యిక్కడ వున్నందువల్ల మీకేమైనా...

రఘు : అదంతా మీకు అనవసరం. అతనిని మీరు వెంటనే యిక్కడినుంచి పంపించి వెయ్యాలి.

రవి : మీరంత పట్టుపడితే నేను కాదనలేను. నాకు మాత్రం అతన్ని విడిచిపెట్టడం యిష్టం లేదు. అతను చాలా నీతిపరుడైన మనిషి. సమర్థుడు. అతనువుంటే నాకు కొంత శ్రమ తగ్గుతుంది.

రఘు : మీరు నాకోసం శ్రమపడాలి.

రవి : ఆలోచిస్తాను.

రఘు : ఆలోచించడం కాదు రేపు సాయంత్రానికి అతను వూరువిడిచి వెళ్ళిపోవాలి.

రవి : సరే ! రేపుదాకా మీకు యేదో ఒకటి చెప్తాను.— వస్తాను (లేచి నిలబడతాడు.)

రఘు : ఆగండి. నేనూ వస్తాను.

(రఘుపతి గదిలోకి వెళ్ళిపోతాడు. ఎడమ చివర జగన్నాథం ప్రవేశిస్తాడు.)

జగ : రవి మూర్తిగారూ !

రవి : (వెనుతిరిగి సంతోషంతో) జగన్నాథం బాబూ ! యెంత కాలానికి కనిపించారు మీరు !

జగ : అబ్బాయి యేం చెబుతున్నాడు మీతో ?

రవి : ఏమిటో బాబూ ! ఆయన అభిప్రాయాలు, ఆయన మాటలూ యెవరికీ బోధపడవు. వీటికి మాటికీ నన్ను యేదో ఒక యిరుకులో పెడుతూ వుంటాడు.

జగ : అబ్బాయి పైకి వెళ్ళిపోయాడా ?

రవి : లేదు. లోపల వున్నాడు. — జగన్నాథం బాబూ ! ఆ డబ్బు గురించి మీరు కొంచెం కలగజేసుకోవాలి.

జగ : ఇంకా యివ్వలేదా ?

రవి : లేదు. డబ్బు తొక్కిపెట్టి నన్ను కోతినిఆడించినట్లు ఆడిస్తున్నాడు —మీరు కొంచెం చెప్పి చూడండి.

జగ : నామాటలమీద వాడికి గౌరవం లేదు. అన్ని ప్రయత్నాలూ చేశాను. లాభంలేదు. ఇక ఎవరిమాటా వాడికి యెక్కదు. - వాడికి జ్ఞానోదయం కలిగేదాకా రాకపోదు. కానీ అప్పటికి పరిస్థితులు చెయ్యి దాటిపోతాయి.

రవి : మీ మంచితనం కొంచెమూ అబ్బలేదు.

జగ: నా కూతురు వీడిని నా చేతుల్లో పెట్టి ప్రాణం విడిచి పెట్టింది. ఏ లోటూ లేకుండా పెంచి పెద్దవాణ్ణి చేశాను. చివరకు యిలా జారి పోయాడు. ఏం చెప్పను? అంతా నా ఖర్మ! (బిగ్గరగా దగ్గుతూ ఎడమవైపు వెళ్లిపోతాడు. రవిమూర్తి అతను వెళుతున్నవైపు చూస్తూ వుంటాడు. గది తలుపు తెరుచుకొని రఘుపతి వస్తాడు. అతని చేతిలో చిన్న తోలుపెట్టె వుంది.)

రఘు: చంద్రయ్యా!

చంద్ర: (కుడిచివర కనిపించి) కారు సిద్ధంగా వుందండి.

రఘు: (రవిమూర్తిని చూపిస్తూ) వీరిని తీసుకువెళ్ళి కారులో కూర్చోబెట్టు. నేను యిప్పుడే వస్తాను.

రవి: (భయంతో) ఎందుకూ?

రఘు: అబ్బే! ఏం లేదు. మీ యింటిదగ్గర విడిచి పెడతాం. ఈ చీకట్లో ఒక్కరూ యేం వెళ్తారు!

చంద్ర: పదండి.

(ముందు రవిమూర్తి వెనక చంద్రయ్య కుడివైపు నిష్క్రమిస్తారు. — యమున గదిలోంచి వస్తుంది. ఆమె చేతిలో పుస్తకం వుంది.)

యము: వెళుతున్నారా?

రఘు: ఇప్పుడే వస్తాను.

(రఘుపతి కుడివైపు వెళ్ళిపోతాడు. యమున సోఫాలో కూర్చుని పుస్తకం తెరుస్తుంది. పేజీలు తిప్పి తిరిగి పుస్తకం మూస్తుంది. లేచి నిలబడుతుంది. ఆమె ముఖంలో అశాంతి కనిపిస్తుంది. అటూ యిటూ తిరుగుతుంది. ప్రతి చిన్న ధ్వనికి ఉలిక్కిపడి చూస్తుంది. గదిలోకి వెళ్ళిపోయి తలుపు వేసుకుంటుంది. — ఎడమవైపునుంచి నెమ్మదిగా ఒక నీడ ముందుకు వస్తుంది. ముసుగులో ఆ వ్యక్తిముఖం కనిపించడంలేదు. అతను కుడి చివరకు వెళ్ళి వీధి తలుపు లోపల గడియ వేస్తాడు. తిరిగి మధ్యగదిదగ్గరకు వచ్చి తలుపు నెమ్మదిగా తట్టి — ఎడమవైపు క్రీనీడలోకి తప్పుకుంటాడు. తలుపు తెరుచుకొని యమున ఒక అడుగు ముందుకు వేస్తుంది. కుడివైపు చూస్తూవున్న సమయంలో వెనకనించి ఆ వ్యక్తి ఆమెను సమీపిస్తాడు. ఆకస్మికంగా ఒక చేత్తో ఆమెనోరు నొక్కుతాడు.)

వ్యక్తి: (కోపంతో) నన్ను తప్పించుకుపోదామను కున్నావా? (అతని ముసుగు తొలగిపోతుంది.)

యము: (అతని చెయ్యి విడిపించుకుని ఆశ్చర్యంతో) శ్యాం!!

శ్యాం: అవును చెలీ! నీ చేతిలో కీలుబొమ్మలా తిరిగి మోసపోయిన శ్యాం నేనే!

యము: నేను మోసం చేశా ననుకుంటున్నావా శ్యాం?

శ్యాం: ఇంకా యెంత తియ్యగా మాట్లాడుతున్నావు. నీ గుండెల్లో యింత విషం వుంటుందని నేను కలలోకూడా వూహించలేదు, నీ మాటలలో కపటం వుంటుందని నేను ఎన్నడూ అనుకోలేదు. చలువెన్నెల రాత్రిలో నీ కళ్లలోకి చూస్తూ — నాలో నిద్రపోతున్న కోరికలను తట్టి లేపుతూవుంటే — నాకీ ప్రపంచం ఒక రమ్యమైన స్వప్నసీమలా కనిపించింది. నిన్ను ఒక దేవతలా పూజించాను. మొలకలెత్తుతున్న నా ఆశలను, కోరికలనూ నిర్దాక్షిణ్యంగా నీ పాదాలతో తొక్కిదంపావు. నీలాంటి దుర్మార్గురాలిని......

యము: (కోపంతో) ఆగు! నా మనసు మార్చుకోడానికి నాకు హక్కు వుంది.

శ్యాం: నా జీవితాన్ని ధ్వంసం చెయ్యడానికి కూడా నీకు హక్కు వుందా?

యము: నేనొకమాట చెబుతాను. వింటావా?

శ్యాం: (హేళనగా) ఇంకా నీమాటలు వినమంటావా?

యము: నువ్వు నమ్మినా నమ్మకపోయినా ఒకమాట చెబుతాను. విను. నేను పొరబాటు చేశాను.

శ్యాం: అంటే?

యము: దూరాన్ని కనిపించే అందమైన బంగారు మేడను చూసి భ్రమించి — అడ్డదారిని దానిని సమీపించాను.

శ్యాం: నువ్వు దారితప్పిననమాట ఒప్పుకుంటున్నావా?

యము: (తన ధోరణిలో) లోపలికి వెళ్లాను. అంతా పరిశీలించి చూశాను. తిరిగి వద్దామని ఎంతో ప్రయత్నించాను. తలుపులుమూతబడిపోయాయి.

తలుపు తియ్యమని గొంతెత్తి పిలిచాను. నా పిలుపు యెవరూ వినిపించుకోలేదు. ఇక ఆ తలుపులు తెరవబడలేదు. నేను ఒకసారైనా మనసారా సంతోషించలేదంటే నమ్ముతావా శ్యాం?

శ్యాం: ఎంతమాత్రం నమ్మను (ఆమె ముఖంలోకి తీక్షణంగా చూస్తూ) నిన్ను చూస్తుంటే నాకు భయం వేస్తోంది.

యము: ఏం? ఎందుకు?

శ్యాం: నువ్వు చెప్పిన మాటలన్నీ నమ్మి రెండవసారి మోసపోతానని.

యము: (ఏడుస్తూ) శ్యాం!

శ్యాం: (కోపంతో) నోర్ముయ్. ఈ రోజుతో మన జీవితాలు ఆఖరు. ఇక సూర్యోదయాన్ని నువ్వు చూడలేవు.

యము: నేను చావుకు భయపడ్డంలేదు.

శ్యాం: మరి దేనికి భయపడుతున్నావ్?

యము: దేనికీ భయపడ్డంలేదు. మరొక మాటవిను. నేను యిప్పటికీ నిన్ను ప్రేమిస్తున్నాను.

శ్యాం: (హేళనగా నవ్వుతూ) హహ్హహ్హ! ప్రేమ! శరీరాన్ని అమ్ముకున్న నువ్వు ప్రేమనుగురించి మాట్లాడుతున్నావా?

యము: (బాధగా) నన్నిలా అవమానించే బదులు పొడిచి చంపకూడదూ!

శ్యాం: ఇక ఆలస్యం చెయ్యడానికి వీల్లేదు. నా పని నేను పూర్తిచేసుకోవాలి. నువ్వు దేనికోసం భ్రమించి-అంత విడిచిపెట్టినావో అక్కడే నిన్ను శాశ్వతంగా...

(ఆవేశంతో చేతిలోకత్తి పైకెత్తుతాడు.)

జగన్నాథం: (అకస్మాత్తుగా ఎడమ చివర కనిపించి దగ్గరగా) ఆగు!

శ్యాం: (చేతిలోని కత్తి కిందికి దించి ఆశ్చర్యంతో వెనక్కి తిరిగి) ఎవరది?

జగ: ఏంచేస్తున్నావ్ నాయనా?

శ్యాం: అన్యాయాన్ని పాపాన్ని హత్యచేస్తున్నాను.

జగ: హత్యచేస్తే నీకేమొస్తుంది?

శ్యాం: పాపాన్ని శిక్షించానన్న తృప్తి!

జగ: శిక్షించడానికి నువ్వెవరవు నాయనా! ఎవరి పాపం వాళ్ళనే శిక్షిస్తుంది. తొందరపడకుండా ఆగిచూడు. ప్రతి పాపానికి ఫలితం కనిపిస్తుంది తప్పక. (నిష్క్రమిస్తాడు.)

శ్యాం: (మెల్లగా) ఎవరి మాటలు? — నాలో యేవో విచిత్రమైన భావాలు రెక్కలు కట్టుకొని యెగురుతున్నాయి. (చూస్తూ) ఎవరూ కనిపించరేం? ఈ చీకటి ప్రపంచంలో నేను పశువుగా మారిపోయాను. (కత్తి దూరంగా విసిరేస్తాడు.) యమునా, యిక నీ పాపానికి నిన్ను విడిచిపెడుతున్నాను. విశ్రాంతిగా, సంతోషంగా నూరేళ్ళు బ్రతుకు. నీ దారికి నేను కలలోకూడా అడ్డురాను. (వెళ్ళిపోతూవుంటాడు)

యము: (అతనిదారికి అడ్డువచ్చి) ఆగు శ్యాం! నా మాట విని వెళ్ళు. లేకపోతే నేను కుమిలికుమిలి చావవలసివుంటుంది.

శ్యాం: నన్ను తిరిగి చీకటితెరలలోకి తీసుకవెళ్ళకు.

యము: మనం యిద్దరం కలుసుకున్న ఆఖరురోజు జ్ఞాపకంవుందా శ్యాం?

శ్యాం: గతాన్ని యిక జ్ఞాపకం చెయ్యకు.

యము: ఆ రోజే నీకు చెప్పాను.

శ్యాం: ఏమని?

యము: భరించలేనని. నన్ను నరకంనుంచి తప్పించమని.

శ్యాం: నాలుగురోజులు ఆగమన్నాను.

యము: ఒకరోజు ఒకయుగంలా కనిపించేది. దరిద్రం, రోగం, చావు, భయం—అన్నీ అక్కడ తాండవించాయి. ఆ రోజు తలుచుకుంటే నా గుండెలు ఇప్పటికీ భయంతో జలదరిస్తున్నాయి. అప్పుతీర్చలేదని ఒక పెద్దమనిషి వచ్చి మా నాన్నను నోటికి వచ్చినట్లు తిట్టాడు. మా నాన్న అవమానం భరించలేక—వెర్రి ఆవేశంతో అతని మీద పడ్డాడు. నేను భయంతో కళ్ళుమూసి తెరిచే సరికి—రక్తపాతం—పోలీసులు—నాన్న చేతికి సంకెళ్ళు—క్షణాలలో సర్వనాశనం జరిగిపోయింది. నేను ఒంటరిగా రోడ్డెక్కాను.

శ్యాం: (జాలిగా) నాకేదీ తెలియదు యమునా!

యము: నీకోసం చూశాను. నువ్వు క్రితంరోజే ఎక్కడికో వెళ్ళినట్లు తెలిసింది. అవమానంతో—బాధతో, దిక్కుతోచక తిరిగే సమయంలో రఘుపతి కనిపించారు. నన్ను పిలిచారు. చేరి

కాదనలేక పోయాను. నేను ఊహించింది ఒకటి. చివరకు జరిగింది మరొకటి.

శ్యాం: (శాంతంగా) యమునా!

యము: (ప్రార్థనా పూర్వకంగా) నా చివరి కోరిక తీర్చు శ్యాం! నన్ను క్షమించానను చాలు.

శ్యాం: నిన్ను క్షమించడానికి నే నెవర్ని యమునా!

యము: శ్యాం! క్షణికమైన భ్రమలోపడి శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని పోగొట్టుకున్నాను.

శ్యాం: నా కళ్ళు తెరుచుకున్నాయి. నీ సంతోషమే నా సంతోషంగా భావించుకుంటాను. నువ్వయినా సుఖంగా బ్రతుకు యమునా! ఇక నేను పోవాలి.

యము: (అతని రెండు చేతులూ పట్టుకొని వెక్కి వెక్కి యేడుస్తూ) మూస్తూ—చేతులారా నిన్ను విడిచి పెట్టలేక పోతున్నాను శ్యాం!

శ్యాం: (ఆమె తల నిమురుతూ) యమునా!

యము: దరిద్రం—తన యినుప పాశంతో నన్ను పాతాళంలోకి తొక్కిపెట్టింది. నన్ను ఒంటరిగా విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోతావా శ్యాం?

శ్యాం: (ఆత్రుతతో) ఎవరైనా వస్తారు. వెళ్ళిపోవాలి. ఇక నన్ను విడిచిపెట్టు యమునా!

యము: నీతో నేనుకూడా వస్తాను.

శ్యాం: (చకితుడై) ఎక్కడికి?

యము: ఎక్కడికైనా సరే! మృత్యుదేవత ఒడిలోకి కూడా నవ్వుతూ వస్తాను.

శ్యాం: వద్దు. వద్దు. చేతికి అందిన సౌభాగ్యాన్ని అనుభవించడం నేర్చుకో.

యము: సౌభాగ్యానికి ఒకేఒక మార్గం జ్యోతిలా కనిపిస్తోంది.

శ్యాం: యేమిటది?

యము: విషపాత్ర.

శ్యాం: యమునా!

(బిగ్గరగా తలుపుతట్టిన చప్పుడు వినిపిస్తుంది.)

శ్యాం: (ఆత్రుతతో) ఎవరో వచ్చారు! యిక విడిచి పెట్టు. (చెయ్యి విడిపించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తాడు)

యము: (గట్టిగా పట్టుకొని) వెళ్ళకు శ్యాం. ఎంత స్వార్థపరుడవు! నువ్వొక్కడవూ వెళ్ళిపోదామనుకుంటున్నావా?

శ్యాం: (భయంతో) నీకేం మతిపోలేదు కదా!

యము: నువ్వు నాతో వుంటే ప్రపంచం ఎంత అందంగా కనిపిస్తోంది!

శ్యాం: (భయంతో) అదేమిటి? నీ కళ్ళల్లో యేవో నీడలు కనిపిస్తున్నాయి. నీ పెదాలు కంపిస్తున్నాయి. నీముఖంలో యేమిటి యీ మార్పు!!

(బిగరగా యిల్లు ప్రతిధ్వనించేలా తలుపుచప్పుడు)

యము: సంతోషం మహాసముద్రంలా విరుచుకు మీద పడుతోంది. శ్యాం(అతనిని దగ్గరకు లాక్కుంటూ) సముద్రంలోపడి యిద్దరం కొట్టుకుపోతున్నాం కదూ?

శ్యాము: (ఆత్రుతతో) నీకు మతిపోతోంది. అదిగో తలుపులు పగిలిపోతున్నాయి. ఇక నన్ను విడిచి పెట్టు.

(బిగరగా పిలుపులు, తలుపుకొట్టిన ధ్వని వినిపిస్తాయి.)

యము: (పరవశత్వంతో) ఎంత అందమైనకల! కళ్ళు తెరిచే అంతా మాయమై పోతుంది. శ్యాం ఏదీ ఒక్కసారి నవ్వు.

శ్యాం: (ఆమె రెండు భుజాలు పట్టుకొని వూపుతూ) కళ్ళు తెరిచిచూడు. అదుగో భూమి బద్దలైపోతున్నట్టు—ఆ చప్పుడు విను.

శ్యాం: నేను యిటు పారిపోతాను. నువ్వు తలుపు తియ్యి.

యము: నువ్వేమైనా దొంగవా పారిపోవడానికి? వద్దు. ఆగు. (ఆకస్మికంగా కుడివైపు తలుపు తెరుచుకుంది. వెంటనే రఘుపతి ప్రవేశిస్తాడు.)

రఘు: (శ్యాంచెయ్యిపట్టుకొని) ఎలా వచ్చావిక్కడికి?

శ్యాం: (సూటిగా) గోడదూకి వచ్చాను.

యము: లేదు. నేనే అతనిని తీసుకువచ్చాను.

రఘు: (కోపంతో) యమునా!

యము: ఇక అతనిని విడిచిపెట్టండి.

రఘు: ఇంకా భయంలేకుండా మాట్లాడుతున్నావా?

శ్యాం: లేదు. ఆమెకేం తెలియదు. ఆమెను చంపడం కోసం నా అంతట నేనే గోడదూకి వచ్చాను.

రఘు: (ఆశ్చర్యంతో) ఎవరిమాట నమ్మాలో నాకు తోచకుండా వుంది!

యము: నేను అతనిని హృదయపూర్వకంగా ప్రేమించాను. నేను ఎక్కడవున్నా నాకు అతనిమీద ప్రేమపోదని తెలుసుకున్నాను.

రఘు : (కోపంతో) నువ్వేం మాట్లాడుతున్నావో నీకు తెలుస్తోందా?

శ్యాం : ఆమెకు తెలియడంలేదు. నేను చెబుతున్నాను విను. రఘుపతీ.

రఘు : (కోపంతో శ్యాంను ఒక్కటి కొట్టి) నోర్ముయ్. ఈ అలజడికి, యీ తిరుగుబాటుకు కారకుడవు నువ్వు! (బిగ్గరగా) చంద్రయ్యా! (చంద్రయ్య వస్తాడు) వీణ్ణి కాళ్లూ చేతులూ విరగ్గొట్టి అవతల పారెయ్.

(చంద్రయ్య శ్యాం నోరునొక్కి బలవంతంగా యీడ్చుకుపోతూ వుంటాడు.)

యమున : భయంలేదు శ్యాం. నేను నీవెనుకే వస్తున్నాను (వెళ్లిపోతుంది.)

రఘు : (కోపంతో ఆమె చెయ్యి పట్టుకుని) ఎక్కడికి?

యమున : నన్ను విడిచిపెట్టండి. (చంద్రయ్య శ్యామ సుందరంతో నిష్క్రమిస్తాడు) అదుగో! అతను దూరమై పోతున్నాడు. నేను కలుసుకోవాలి.

రఘు : (కోపంతో) నీకు సిగ్గు తెలియడంలేదా? (బలవంతంగా ఆమెను గదిలోకి యీడ్చుకు వెడుతూవుండగా ఆమె "శ్యాం శ్యాం" అని బిగ్గరగా పిలుస్తూ వుంటుంది. చివరకు రఘుపతి ఆమెను గదిలో పెట్టి తలుపు వేస్తాడు. ఒక నిట్టూర్పు విడిచి రఘుపతి ముందుకు అడుగు వేస్తాడు. చంద్రయ్య వస్తాడు.)

చంద్ర : పొగ రణిగి పోయింది.

రఘు : యేం చేశావ్?

చంద్ర : బండిమీద పారేశాను.

నేపథ్యంలో (బిగ్గరగా) రఘుపతిగారూ!

రఘు: ఎవరది? (చంద్రయ్యతో) ఎవరో చూడు. (చంద్రయ్య కుడివైపు వెళ్లి ఒక కవరు చేత్తో పట్టుకొని వస్తాడు.)

చంద్ర: టెలిగ్రాం బాబూ!

(కవరు రఘుపతికి యిస్తాడు. రఘుపతి కవరు చింపి చూస్తాడు. చేతిలోంచి కాగితం జారి పోతుంది. ముఖం వెల వెల పోతుంది.)

చంద్ర: అదేం బాబూ?

రఘు: మతిపోయింది. విమలకు మతిపోయింది.

చంద్ర: అమ్మగారికి! ఎంత మంచి తల్లి!

రఘు: అబ్బబ్బ! ఏమిటో తెలియకుండా వుంది (కోపంతో) చంద్రయ్యా! ముందు బైటికి పో నువ్వు! (ఉన్మత్తుడిలా) పో!

(చంద్రయ్య నిష్క్రమిస్తాడు)

నేపథ్యంలో: (బిగ్గరగా) రఘుపతీ!

రఘు: (ఉలికిపడి) ఎవరు?

నేపథ్యంలో: (మరొక గొంతు బిగ్గరగా) రఘుపతీ! (నేపథ్యంలో స్త్రీ వికటాట్టహాసం బిగ్గరగా వినిపిస్తుంది. ఒక్కసారిగా "రఘుపతీ! రఘుపతీ!" అని హాలు ప్రతిధ్వనించేలా పిలుపులు వినిపిస్తూ వుంటాయి. రఘుపతి తల రెండు చేతులతో పట్టుకొని సోఫాలో పడిపోతాడు. రంగస్థలం తిరిగి చీకటిలో మునిగిపోతుంది)

స్త్రీ గొంతు: (బిగ్గరగా) రఘుపతీ! రఘుపతీ! ఇప్పటికైనా నీకళ్లు చల్లబడ్డాయా రఘుపతీ!

ఒక గొంతు: (బిగ్గరగా) రఘుపతీ! నీచుట్టూ కార్చిచ్చు.

మరొక గొంతు: (బిగ్గరగా) రఘుపతీ! రఘుపతీ! అదుగో నీ అర్ధాంగి!—విమల!—చూడు యెలా వుందో! జుత్తు విరబోసుకు వస్తోంది!

(స్త్రీ నవ్వు భయంకరంగా వినిపిస్తుంది. కేకలు నవ్వులు ఆగిపోతాయి. రంగస్థలం మీదికి ఉవ్వెత్తుగా ఒక్కసారి వెలుతురు వస్తుంది. గది అంతా ఖాళీగా వుంది. భయంకరమైన నిశ్శబ్దం. సోఫాలో రఘుపతి పడుకుని వున్నాడు)

రఘు: (ఉలికిపడి లేచి) ఎవరది? ఎవరు?

జగ : (ఎడమవైపు నుంచి తడుముకుంటూ వచ్చి) ఎందుకు నాయనా! అలా కలవరపడుతున్నావు? నిద్ర పట్టలేదా?

రఘు: పీడకల! భయంకరమైన కల!

(దూరాన్నుంచి కొండ గుహలోంచి పిలుస్తున్నట్లు "రఘుపతీ! రఘుపతీ!" అని పిలుపు వినిపిస్తుంది)

రఘు: (కలవరపాటుతో) అదుగో! అదుగో! ఎవరో పిలిచారు!

జగ : ఎవరూ కాదు నాయనా! నీ అంతరాత్మే నిన్ను పిలుస్తోంది!

(జగన్నాథం నిష్క్రమిస్తాడు. రఘుపతి తల రెండు చేతులతో పట్టుకొని సోఫాలో కూలబడతాడు—తెర.)

భాస్కర రామాయణము

శ్రీ కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి

అనంతములైన అనర్ఘమణులలో భారత భాగవత రామాయణములు అగ్రేసర భాసమానములు. అవి భారతావనికి అర్షవాణీ వరప్రసాదములు. ఆంధ్ర సరస్వతి అదృష్టవశమున భారత భాగవతములు అస్థాయిని భాగధేయములు. అందుకు ఉద్దీపకులైన రాజరాజనరేంద్రుడు, ఉదాత్తరసాన్వితుడైన నన్నయభట్టు ప్రాతః స్మరణీయులు. మరి, పదునైదు పర్వములు పారము ముట్టిన తిక్కనసోమయాజి, అన్యధీధురంధరమైన అరణ్యపర్వశేషాన్వయమే గాక, భారతశేషాన్వయమే ఆదరించిన (హరివంశము భారతఖిలపురాణము.) ఎఱ్ఱాప్రగడ, రామభద్రుడే పలికించిన బమ్మెర పోతనామాత్యుడును భావాంబరవిక్రుతివిహారులు. ఆ శ్రేణిని, రామాయణ రసవాణిలేమి ఆంధ్రుల దురదృష్టము.

ఆంధ్ర రామాయణముయొక్క అవతరణమే, ఒక అగాధ సమస్య. మంత్రిభాస్కరుడు రామాయణ కర్తగా జనశ్రుతిమాత్రమే గాక, ఒక అర్వాచీన సిద్ధాంతము. ఆ సిద్ధాంతమందలి యోగము లేమోగాని, మరి, వాస్తవమున, ఆంధ్రరామాయణావతరణము అపూర్వ సంఘటనమే. అంత రామాయణమున అన్ని రసవద్ఘట్టములుకల అరణ్యకాండము ఉండగా, అందును పారాయణ ప్రవణమైన సుందరకాండ ముండగా, ఉత్తర రామాయణమునకు ఉద్రూతిలాగు ప్రవృత్తి, "రామధరణీపతి పద్యప్రతిమ ఎత్తితే నైనను సంభావ్య"మైనప్పటికిని, మరి, విస్మయజనకము. అట్టి ప్రవృత్తి తిక్కనవంటి "కళాపారగునకు" కలుట మఱింత ఆశ్చర్యము. సంస్కృత సారస్వతమున రూపకరచన తొలి ఉద్యమములలో, ఉపాదేయమైనది పూర్వరామాయణమే. తరువాతనే "మహావీర చరిత్ర" తరువాతనే "ఉత్తర రామ చరిత్ర." ఆంధ్రసారస్వతమున మాత్రము అట్లు గాక, ఉత్తర రామాయణమే ముందున్న ఉత్సవ విగ్రహము. ఆ నిర్వచనరచనమును విలక్షణము. ఇంతియును, ఉత్తర రామాయణము వాల్మీకికృతము కాదనియే కొందరి అభిప్రాయము అది నిజమైన, వాల్మీకి రామాయణమునకు, "స్వతంత్రమో, అస్వతంత్రమో, స్వతంత్రాస్వతంత్రమో" — ఆంధ్రీకరణ మన్నది అర్వాచీన విషయము. కాలదోషము, కర్మఫలమును పట్టించుకున్న, అందుకు మరి ఆంధ్రసాహిత్య క్షేత్రమున ఏకవాక సాగించినది గోనబుద్ధారెడ్డియే. తదుపరి, ప్రబంధపరమేశ్వరుని ప్రయత్నము. ఎఱ్ఱాప్రెగడ రామాయణమునకు ఏ దుర్భాగ్యహస్తమున దృష్టి తగిలినదో గాని, ఇప్పటికిని నష్టమిగిలినది. పుష్కలుగుట అస్తి నాస్తి విచికిత్సాసహము. ఇక మిగిలినది భాస్కర రామాయణము. ఇది ప్రకృత విషయము.

భాస్కరరామాయణ విషయమొక బహు సమస్యాభూతమైన మహాసముద్రము. సముద్రపుటొడ్డున ఇసుక తిన్నెలలో తిరిగి వన్నెలలో చూస్తుండి, కెరటాల తాకిడిలకు సముద్రగర్భమందలి రత్నరాసులను కాంచితిమనుట హాస్యాస్పదము. సముద్రవిగాహన సదృశమైనది భాస్కర రామాయణ పరిశోధనము. వితత్పరిశోధనావకాశతా ప్రతిపాదనమునకిది ప్రాతిపదిక మాత్రము.

భాస్కరరామాయణము ముద్రిత ప్రతికంటె తాళపత్రప్రతులలో భిన్నభిన్నములైన అశ్వాసాంత గద్యలు కలవని, "ఆంధ్రకవుల చరిత్ర"లో శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము గారు స్పష్టముగా చెప్పిన సంగతి. అంతేకాదు, మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారములోని అశ్వాసాంత గద్యల అన్యథావిధానమును శ్రీ వీరేశలింగము గారి స్పష్టప్రతిపాదనమే. ఆ మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములోని మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయములోని, తాళపత్రప్రతుల అయోధ్యా (రణ్య) కాండాశ్వాసాద్యంత పద్యగద్యముల పద్ధతి, "ఆంధ్రపత్రిక విక్రమ సంవత్సరాది సంచిక"లో శ్రీ వేటూరి వేంకటరమణయ్యగారు ఉదాహరించిన విషయము. అశ్వాసాద్యంతపద్యగద్య భేదములనుబట్టి

శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారి కర్తృత్వ నివేదన మది. తిరుపతి. అయోధ్యారణ్యకాండల ఆశ్వాసాద్యంత పద్యగద్య భేదములతోపాటు గ్రంథభేదమును "ఆంధ్ర కవితరంగిణి రెండవ సంపుటము"లో శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు స్పష్టముగ, సవిస్తరముగ సంగ్రహించిన సంగతి. శ్రీ శేషయ్యగారు చేసిన తిరుపతి తాళపత్ర ప్రతికి, అచ్చుప్రతికిగల తారతమ్య పరిశీలనము ప్రధానముగా అరణ్యకాండకు పరిమితము. అయోధ్యాకాండ తారతమ్య పరిశీలనము తలస్పర్శినిర్ణయము కాగు (స్థలసంకోచభీతి సహితము) ఆశ్వాసాద్యంత పద్యగద్యభేద పరిగణనము కర్తృనిర్ణయమునకు పరమ నిష్కృష్టసాధనము కానిమాట యథార్థము. కాని గ్రంథభేదము - అనగా - పృథగ్వ్యక్తిమైన ప్రధాన కథావిధానము, కర్తృత్వ నిర్ణయమునకు అవశ్య గమనార్హము.

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమున, అయిదు భాస్కర రామాయణ తాళపత్రప్రతులుగలవు. అందు రెండింట అయోధ్యాకాండలు కలవు. అవి—

1. M S T. 1112 M 25 సంఖ్యగల సంపుటము (ఇది ప్రథమప్రతి.)

2. M S T. 1112 B 57-1 సంఖ్యగల సంపుటము (ఇది ద్వితీయ ప్రతి.)

అచ్చుప్రతిలోని ఆశ్వాసాది పద్యము, ప్రథమ ద్వితీయ ప్రతులలోని ఆశ్వాసాదిపద్యములును సమానము. అచ్చుప్రతిలోని ఆశ్వాసాంత పద్యములును, ద్వితీయ ప్రతిలోని ఆశ్వాసాంత పద్యములును సమానము. ప్రథమ ప్రతిలోని ఆశ్వాసాంత పద్యములు మాత్రము అందుకు భిన్నము. ఆ పద్యము లివి:—

శా. "మందారద్రుమ సామ్యదాన ఘనుడుం
  మాంధాత(?) విద్వేషరా
ట్సందోహప్రకటోగ్ర శౌర్యహరణోత్స
  (హాస్ఫురద్బా) హుడా
నందా (పాదిత) భూసురప్రకర వాచాస్తోత్ర
  పాత్రుండు, భూ
ర్జ్ఞందుప్రఖ్య మఖారవిందుడుడు సుగస్పృతుండు(?)
  సౌమ్యుం డిలన్.

కం. బాలాలాలిత వర హాం
చాలుడు సుకవి (జన) నికర సంస్తుత (మృదువా)
చాలుడు వి స్తరభిరిత య
శోలలితుడు వైరి హృదయశూలుడు పేర్మిన్.

మాలిని. భువన భరిత కీర్తి ర్భాస్త్రిపారీణ గాగ్రుం
  డనహిత సుజనహోన్మచ్ఛాభ్రగవిష్ణాగ జైత్రుం
  డు) వితరణ రణోగ్రాటోప సద్మాశ్వ పుత్రుం
  డు విబుధజన రక్షాధుర్యుండు సవిత్రుత్రు సుకర్త్యన్.

ఇవి శ్రీ వేటూరి వెంకటరమణయ్యగారు, శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారును సంగ్రహించిన భిన్న భిన్న తాళపత్రప్రతులలోని పద్యములకు సదృశములు. అతి భేదములు లేఖక విపర్యయములగుట అనేకము. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయములోని తాళపత్ర ప్రథమ ద్వితీయ ప్రతులు రెండిటిలోని ఆశ్వాసాంత గద్యలును భాస్కర పరములే.

ప్రథమ ప్రతిలోని ఆశ్వాసాంత గద్య:—

"ఇది సకల సుకవిజన వినుతయశస్కర భాస్కర ప్రణీతంబైన రామాయణంబునం దయోధ్యాకాండ సర్వంబు నేకాశ్వాసము."

ద్వితీయ ప్రతిలోని ఆశ్వాసాంత గద్య:—

"ఇది సకల సుకవిజన వినుత (ప్రణీ?) (యశ?) స్కర భాస్కర ప్రణీతంబైన రామాయణంబను మహాకావ్యంబునం దయోధ్యాకాండ సర్వంబు నేకాశ్వాసము."

ఆశ్వాసాంత పద్యములవలె అయోధ్యాకాండ కథారంభ కథాంత పద్యములును అచ్చుప్రతికి, తాళపత్ర ప్రతులకు భేదము కలవి. అచ్చుప్రతిలోని అయోధ్యాకాండలో కథారంభమున "అవధరింపు" అనుమాటయు, (అనంతర కథావృత్తాంతం బెట్టిదనిన—అను వాక్యాంతరమును అన్వయించినము) ముజికొంతి పదమును కలదు. అది కుండలీకృతము. అంతియు కలిపి రెండవ పదము. అచ్చుప్రతిలోని ఆ రెండవ గద్యము ప్రథమ ద్వితీయ ప్రతులలో లేదు సరికదా, రెండు ప్రతులలోను సమానముగ నున్న పద్య మిది:—

కం. "తిలమున మనోరథములు
  మల్లడిగొన నవ్విభుండు మనురసస్ఫుటవా
  గ్వల్లి సఫలత్వ కై పథి
  కెలను జెత్తి మింటలో తనటని పలికెన్,"

---

(1) ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక. పుట 61; ఆంధ్రకవితరంగిణి రెండవ సంపుటము. పుట 110.

(2) "సబలత"—?

ఇది బాలకాండములోని కుండలీకృత వచనము (783)నకు గాక, 782వ పద్యమునకు క్రమాన్వయము. ఇక కథాంత పద్యము. ఇది శ్రీ వేంకటరమణయ్య గారును, శ్రీ శేషయ్య గారును కూడ ఉదాహరించిన పద్యమే. ఇందుకు విశేషము, అందలి నాల్గవ సీస పాదమును, ఎత్తుగీతి చివరి రెండు పాదములును ప్రథమ ప్రతిలో పృథగ్భూతము.

ప్రథమ ప్రతిలోని కథాంత పద్య మిది:—

"అంత నక్కడ రాముఁ డెంతేని భరతుండు
గ్రమ్మరవచ్చి సామ్రాజ్యమునకు
రమ్ము రమ్మనుచు ప్రార్థనసేయు నే యని
చింతించి యప్పుడు చిత్రకూట
మున నున్న మునిజనంబుల వీడ్కొని (మార్గ
త)్రా వితీర్ణంబున దనరు వేడ్క
మిగులంగ సీతా సుమిత్రా సుతుల్ రాఁగ
తగ దండకావనస్థలికి నరిగె
ననగ మహి నయోధ్యా కాండ మక్రమతిమై
వినిన వ్రాసిన జదివిన జనుల కెల్ల
పాపములు వాయు సౌఖ్యంబు -(ప్రాప్తి)యగును
వాయుగా నీ స్వ్య సంపాదరైన తలగ్న్య."

ఇక ద్వితీయ ప్రతిలోని ఎత్తుగీతి చివరి పాదములు శ్రీ వేంకటరమణయ్య గారు, శ్రీ శేషయ్య గారును చూచిన తాళపత్ర ప్రతి పాఠమునకు సమానములు :

"వినిన జదివిన వ్రాసిన విస్తరించి, చెప్పినను (వాగ)లకును సంకీర్తయుసత, సంపదాయురారోగ్యముల్ సంభవించు."

మొత్తముమీద, తాళపత్ర గ్రంథములలోని సీస పద్య మిది, అచ్చు ప్రతిలోని, కుండలీకరించని, 82 పద్యములకు బదులు కథాక్రమాన్వయము కలదే కాని, అసహజముగా వచ్చినది కాదు. అనగా "ప్రక్షిప్త"మన వీలు లేనిది. "అఖిల నృపాలలోక"మను (400) పద్యమునకు అన్వయము సహజము.

ఇక గ్రంథవిషయము. ఇది ప్రధాన విశేషము. ఇందునుగురించి శ్రీ చాగంటి శేషయ్య గారి అభిప్రాయ మిది :—(4)

"—తాళపత్ర ప్రతులందు అధికముగా నున్న పద్యములసంఖ్య నిందిచ్చి పాఠములను నిరువు జనింపఁజేయు నక్కరలేకుండ ముద్రాపకులే పౌరస్త్య మెదర్చి యున్నారు. తాము ప్రాప్తింగాఁజేర్చిన గ్రంథ పద్యములను ముద్రిత ప్రతిలో [·] నీ చిహ్నముగఁ గుండలీకరించియున్నారు. ఇట్లు మార్పు చేయుటలో ముద్రాపకులు కొన్ని తావులను ఇచ్చటి నచ్చట నచ్చటి నిచ్చటఁ జేర్చియున్నారు. అట్టి మార్పులు సందర్భశోధకములు కావు.—"

అరణ్యకాండమునుగురించి . అంత పరిశీలనచేసి, అయోధ్యాకాండ విషయమున ఇంత స్థూల విమర్శనము చేయుట వింత. పద్య గద్యములు "ఇచ్చటి నచ్చట, అచ్చటి నిచ్చట చేర్పుట సందర్భశోధకములు" కాని మాట నిజమే కాని, అత్యంత బాధకములును కాగలవు గదా! ముద్రాపకులు కుండలీకరించిన మాటయు నిజమే కాని, ఆ కుండలీకృత భాగములను తొలగించిన మొదటికే మోసము. అనగా ముద్రాపకులు చేసిన పని, చేర్పుట, మార్పుట మాత్రమే గాక, కూర్పుట.కూలార్చుట అని కూడ అవగాహనము. అంతే కాదు. అచ్చుప్రతిలోని అయోధ్యాకాండమున ఒక అసందర్భమును, తాళపత్రప్రతులలోని అయోధ్యాకాండమున ఒక అత్యపూర్వవిశేషమును గ్రహింపదగిన .

అచ్చుప్రతిలోని అసందర్భము

శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకు శ్రీకారము చుట బడినది; ప్రాకార మెక్కినది మహోత్తల్లి ! మంథర !- కన్నులు కుట్టినవి; కలవరించినది కడు. పర్యవసానము పంతము పట్టినది కైకేయి. అపశోపములను కోపగృహమున అనుగు పెట్టినది. అలనల్లన దశరథమహారాజు దరిఁ జేరినాడు. ఏమనీయుము !- "పతి మదవారణ భావమును" పరీక్షించి పతివ్రతామతల్లి కైక వరము లడిగినది. వివశుఁడై కూలిపడిన దశరథునికి, "వనము బోగి ప్రాణములు విడుతు"నని భయపెట్టినది. భయవిహ్వలుడైన దశరథునకు నిద్రాహారములు మాని వను తెల వారినది.

పట్టాభిషేకము! —వసిష్ఠులవారు పంపగా వచ్చిన సుమంత్రుడు కాడు రామలక్ష్మణులను కైకేయి ఇంటికి

(3) ఆంధ్రపత్రిక విశ్వ సంవత్సరాదిసంచిక, పుట 61; ఆంధ్ర కవితరంగిణి రెండవ సంపుటము, పుట 108.

(4) ఆంధ్రకవి తరంగిణి. సం. 2. పుట 108.

తీసికొనివచ్చెను. తండ్రిస్థితికి తలడిలిన రామునికి చల్లని కబురు చెప్పినటి చలని తలి కైకేయి! "ధన్యుడ" నన్న రాముడు. 'శీఘ్రముపొమ్ము'నన్న పిన్నమ్మకును నమస్కరించి, లక్ష్మణుడు కోపమున ఏడ్చుచున్నను, 'కైకయింటి'నుండి 'కౌసల్యనగరి'కి 'పాదచారియై' యాత్రము వచ్చినాడు. పట్టాభిషేకమునకు విఘ్నము రాకుండా ప్రార్థనలు సలుపుచున్న కౌసల్య పుత్రాగమన వార్త విని, పుణ్యాంగనలతో, మంగళ ద్రవ్యములతో ఎదురు వచ్చినది. ఈ సందర్భమున అచ్చుప్రతిలో ఇట్లు కలదు.

"(కౌసల్య)...ఎదురేగుదెంచి ముఖేంగిత లక్షణం బుపలక్షించి యా రాజరత్నంబు గనుంగొని,)-110.

ఉల్లము ఝల్లన వెంగమున
జలదవం బొలయఁ దాల్చి పిపాసఁ గనెం
దల్లడిమందుచునుండెఁగ....-111."

అనగా కౌసల్య చూచినది రాజరత్నమైన రాముడేను, ముఖేంగిత లక్షణోపలక్షణము మాత్రము ఆమె అవస్థకు హేతువుగ అతిస్పష్టము. 'రాజరత్నమైన రాముని ముఖేంగిత లక్షణమును కౌసల్య ఉపలక్షించినది.' అనగా అంతర్నిశితదృష్టి ఆమెకు కలదన్నమాట. అట్టితల్లికి ప్రణమిల్లి, రాముడు కైకవరముల సంగతి చెప్పి, వెంటనే అన్నట్లు, అచ్చుప్రతిలో ఉన్న విషయ మిది:—

"ఏవిల్లు తపోవేషముఁ
బూని నరేంద్రుండు వగలఁ బొగులుచునుండం
గా, నేతెంచితి నిటకును
మానసమున దీని కింక మలుఁగకుము..." 113.

అనగా రాముని అప్పటిస్థితి 'తపోవేషము' అని స్పష్టముకదా! మరి, ఆ తపోవేషము ఎప్పటి నుండి స్థితి?—'నరేంద్రుండు వగలఁ బొగులుచునుండంగా నేతెంచినప్పటినుండి స్థితి. అనగా కైక అంతఃపురమున, దశరథుని సమక్షమున, రాముని తపోవేషధారణము. కాని రాముడు కైకయింట తపోవేషము ధరించినట్లు పూర్వకథలో లేదు. అదొక "నస్పెన్సు" అనుకొందమన్న, ప్రాతిపదికలేని అకస్మాత్ మాతిన విషయచాలనము. ఆ శిల్పమునకు లక్షణమే కాదు. పోనీ కాళిదాసు అభిజ్ఞానశాకుంతలములోని అంగుళీయక వృత్తాంతమున కిది సదృశమనుకొందమన్న, శకుంతలవలె కౌసల్య అజాగ్రన్మతి కాదు. ముఖలక్షణమునుబట్టి, మూడినవిపత్తు గ్రహించగల సమర్థురాలు. అంత సమర్థురాలికి మరి, రాముని తపోవేషమే కనిపించలేదా?-విపరీతమైన తాపసవేషధారణము పట్టాభిషేకసమయమున కొట్టవచ్చినట్లు కనిపించునదికదా! అట్టివేషము అర్హకృత్యమైన వసిష్ఠులవారిని సైతము 'అయ్యో! రాముని పట్టాభిషేకము. వీరాగు పట్టు పీతాంబరములు కట్టకొనవలదా?' అనవలసిన కౌసల్య రాముని తపోవేషము చూడక ముఖలక్షణోపలక్షణము చేయునా? ఆ వేషమును కౌసల్య చూచిన "ఆ వేష మేమినాయనా!" అనికదా ఆమె పడవలసిన అవస్థ. అడుగవలసినదికూడ అదే. కాని, అటుడుగలేదు. అవలట్లు చూడనులేదు. ఆమె చూచినది, ఉపలక్షించినది, రాజరత్నమైన రాముని ముఖేంగిత లక్షణమే బాహిరమైన తాపసవేషధారణ ముండగా, అంతరమైన ముఖోపలక్షణము అనవసరము. అనగా రామునికి అప్పుడు తాపసవేషధారణము లేదని స్పష్టము. కలదని రాముని కంఠోక్తి. మరి కనిపించలేదనుట కౌసల్య నిశితదృష్టికి విస్ఖలనము, కనుక నిది అచ్చుప్రతిలోని అసందర్భమే కదా!

ఇంతకు అచ్చుప్రతిలోని కౌసల్యా ముఖలక్షణోపలక్షణవిషయము కుండలీకృతిభాగము అకుండలీకృతి సుద్దిష్ట వచనమును తొలగించిన రాముడుంచునది కైకయింట! కౌసల్య తల్లడమందునది తనయింట! అందుకు హేతువు ఆమె నే అడుగవలెను... ఇక ముద్రిత ప్రతి నొకమూల పెట్టి, మూలపెట్టిన తాళపత్రప్రతి బూజు దులిపిన, సందర్భశుద్ధియే గాక, మరి, సంధిమాశ్చర్యకర సన్నివేశ కల్పనా చాతుర్యము స్వయంవేద్యగానము. అది తాళపత్రప్రతులలోని అయోధ్యాకాండమున గల అత్యపూర్వ విశేషము.

తాళపత్రప్రతిలోని అత్యపూర్వవిశేషము

నిజమునకు వాల్మీకి.అయోధ్యాకాండ ఒక శిఖరశేఖరమైన శిల్పకళాఖండము. అద్భుత రసదర్శనము. మన సత్త్వ చిత్రణమున మణిదర్పణము. అట కైకేయి రాక్షసి కాదు. సతతపోషగల సామాన్యపు సంసార స్త్రీ. అభిజాత్యమునుబట్టి అంతఃపురవాసము. ఇక మంథర ఒక మహారాక్షసి. మహారాక్షసియే కాదు. మహాకుబ్జ! పొట్టివారికి పుట్టెడు బుద్ధులట!—మానవ

సహజ హృదయదౌర్బల్యమును పసిగొట్టినది మంథర పాలిక పారలేదు. నీరసత్వ ప్రకోపన విధి తిముగా మంథర చేసిన మహోపన్యాసమున గాని, కైకమనసు మారలేదు. భావ్యవర్ధక భీతిని మాత్రము కైకమనసు మారినది. అదికూడ మానవసహజమైన మానసిక నీరస స్థితివలన మాత్రము. అనగా కైకేయి విషాదనాటక పీరనాయిక. లేడీ మేగ్బెత్ కంటె వయము. ఇంతకు, మహోకుబ్జ మంథర ఉపాయము చెప్పినది. ఉబ్బి తబ్బిబ్బైనది కైకేయి. ఆ గూనిదాని గూనికే బంగారపు తొడుగు చేయించెదనన్నది. తనపంతము చెల్లకున్న తాను చచ్చినటు లెక్కన్నది. చచ్చినటు వరము లిచ్చినాడు దశరథుడు. మాడరమ్యనిన రామునికివరముల సంగతివల్లె వేసినది కైక. జనకుజాజ్ఞ జవదాటలేని రాముడు తండ్రికి చెప్పి, తల్లిదగ్గరకు వచ్చి, కన్నతల్లి కౌసల్య దుఃఖార్ణవమును దాటి, లక్ష్మణుని అగ్రహాగ్ని పర్వత ప్రజ్వలనమును చల్లార్చి, అనాయక సీత అకారణ ప్రవృత్తి శోకమును అనునయించి, అనుమతించి, లక్ష్మణ సీతా సమేతుడై వసిష్ఠపుత్రు డైన సుయజ్ఞునింటికి వచ్చిన మీదట వల్కల ధారణము! కారణము, రాజాంతఃపురముల నుండువని రత్నాంబరములు కాని వల్కలములు కొనిపోవుటయే. ఇంత సూక్ష్మరీతియు జ్ఞాన వ్యక్తి ఏకైక లోకైక మహాకవి వాల్మీకి!

ఇక భాస్కరుని అయోధ్యాకాండమున మంథర నిమిత్త మాత్రము. కైక రక్కసి. అనగా వాల్మీకి రామాయణమునందలి మన సత్త్వ చిత్రణ మహత్త్వ కవిత్వ పటుత్వము ఆంధ్రీకరణమున అంతవిఫలము. కాని, భాస్కరుని కైకేయీ వరద్వయ ప్రసాన ఘట్టమొక ప్రత్యేక సృష్టి. అది మాలాతిశాయి. ఆ మాలాతిశాయి విషయమే మూలబడిన తాళపత్ర ప్రతిలోని అత్యపూర్వ విశేషము.

రాముడు 'కైకయరాజనందన మందిర ద్వారమునకు' వచ్చి, 'బాహ్యకుల లోచనములు దీపవదనుడు' నైన తండ్రిని జూచి, 'భీతుడై యు' కైకేయికిని నమస్కరించి కారణమడిగినాడు. అడిగిన వెంటనే ఆమె వరముల సంగతి చెప్పినది. ఆ చెప్పుటలో ఒక విశేషము. అసలు కైక అడిగిన వరములు భరతుని పట్టాభిషేకము, రాముని అరణ్యవాసము మాత్రమే. ఆ వరముల ప్రకారము రామునకు అరణ్యవాసమును అంతఃపురవాసముగా సాగింపవచ్చును. సంస్కృత రామాయణమున అట్లు సాగించుట అనవకాశము.

"నవ పఞ్చ చ వర్షాణి దండకారణ్య మాశ్రితః,
చీరాజిన జటాధారీ రామో భవతు తాపసః."

అని యాట ప్రశ్నా ప్రతిపత్తి. అరణ్యవాసమునకు కలదు. ఆంధ్రరామాయణమున అట్లు లేదు. అని చెప్పి కైక తక్కువ తినలేదు. రక్కసికదా! అక్కడ వరములు అట్లడిగినది. ఇక్కడ రామునితో, "నినుఁ బదునాలు గేడులు మునివృత్తికిఁ గావనుఁ బుచ్చుట" అన్నది. అంతకు తెగించిన దానికి అబద్ధ మొక లెక్కా? అని కాబోలు నోరెత్తలేదు దశరథుడు. రామునకు మాత్రము "ఏమ్మడ పోగన కానీ" అన్నాడు. అనగానే సీత అందుకొన్నది. "కానీ నీవు చనంగ నేను... నీవెనుక వచ్చెదను." అని అందుకు హేతువులను అందిచ్చినది. అప్పుడు రాముడు అక్కడే. ఆమెకు తెలియని కావలసంగతి చెప్పినాడు. అయినను సీత "నినుబాసి బ్రతుకుటకంటె మరణము" మేలన్నది. అంతఃపురమున అరణ్యవాస శ్రేణి జ్ఞాపనమున అదరిక తప్పని దశరథుని గుండెలు, ఆమాటలకు గుభాలుమనక తప్పదు. ఒక్క దశరథునికే కాదు; సహృదయునకే కైతము. ఇది కథాసన్నివేశ కల్పనా కల్పమైన రసపోషక సైధ్యరచనా శిల్ప నిర్మాణ మార్మికత. ఇంతకు సీతరాకకు రాముడనుమతించినాడు. అనుమతించగానే లక్ష్మణుడు "కోపంకొమ్ము డులుచు బొమలు గీలించి విస్ఫులింగములు చెదర" దశరథుని చేయెత్తి చూపుచు "ఈతని పతికుబ్జుడై మతితప్పి ఆలిమాటలు విని యింత తెంపున గొడంబడి తానొక సత్యవాదియై పలుక డె" అని తట్టపడ పెటినాడు తండ్రిని. అప్పటి దశరథుని అవస్థ దుర్భాహము. సహృదయుని అవస్థ సానుభూతి సంలగ్నత, అటునిటు సంశయ డోలాందోళిత సహాము. అది మరి చిత్రిక పట్టిన శిల్ప నిగూఢ మార్మికత చిందిన రసనిర్భరత. అనగా సదికథా సన్నివేశకల్పనాశిల్ప పరకోటి. ఇక అచ్చు ప్రతిలోని లక్ష్మణుని ఆవేశము కౌసల్య సమక్షమున! ఎందుకు? — వృథావాగ్వ్యర్థము. మరి తాళ పత్ర ప్రతిలోని లక్ష్మణుని ఆవేశము దశరథుని సమక్షమున! కైక సన్నికటమున! ఆవశ్యకమైనది అక్కడే. అంతే కాదు. "ఈతఁ డతి కుబ్జుడే" అను ఇనుమిక్కి వినతు దశరథ సమక్షమునందే సముచితము. ఇంతకు, లక్ష్మణుడు అయోధ్యాపట్టణమునే ఛిన్నీభూతము చేసియున్నాడు. అందుకు రాముడు అనవలసిన మాట

లని, "మహారాజ్యం భరతునకిడనుండి నీతిస్థిరమతి రాజ్యంబు నీవు సేవింపవయా!" అన్నాడు. ఆ మాట చాల కైకమ్మకు. అయినను లక్ష్మణుడు "వనభూములకు నన్ను పెక్కులఘోరిక రాకలదన్న ప్రాణములు వదిలెద" నన్నాడు. అనుమతించక తప్పలేదు అనుజాతునకు రామునకు. అప్పుడు దశరథుడు అతని నిశ్చయమెరిగి, సుమంత్రుని జూచి "రామునకు సకలరాజ్య సంపదలతో వెళ్ళుము నీవు, శూన్యమైన పురము భరతుడేలనిమ్ము. పాపంబు సిద్ధించె. కైక తన చేతి కట్టకొనియెను —" అన్నాడు. "భరితశోక జనిత పరితాప దందహ్యమాన హృదయుడై"! అనగా కైక అప్పుడు "తన సమక్షమున రాముడు నారచీరలు కట్టుకొని కాననభూమికి సర్వ శూన్యుడై చనవలె" నన్నది. వర మడిగినప్పుడా నాటికా కోరిక. రామునికి చెప్పినప్పుడు ఆకోరిక తెలుపబడినది. ఇప్పుడు నిప్పులు త్రొక్కినది. నరదివ్యభావను విపన్నృతు ముసకిది చీరలిందు పతాకలు. అనుపూర్వికల్పన అంతిర వేదిక. అనగా నాటకీయతా ముద్రితమైన కథా కథనము. పతాకాకస్థ నందిన పరమనాటకీయతా పరాయణమైన కథాకథన శిల్పమిక పరాఙ్ముఖము. అది ప్రధాన కథా ప్రయోజనము. అప్పుడు రాముడు "అట్టే చేసెదము. ముని వేషమునకు వల్కలాదులు కొనితేర పంపుము," అన్నాడు. తక్షణమే తెప్పించినది కైకేయీ మహారాజ్ఞి! అప్పుడు — అక్కడ — రాముడు, సీత, లక్ష్మణుడు తపోవేషములు తాల్చిరి. "పదునాలుగేడులు పదునాలుగు దినములుగ" తిరిగి వచ్చెద మని చెప్పి "తన్ను మఱచియున్న తండ్రిని" వీడ్కొనిరి. ఇంతవఱకు జరిగిన కథనుబట్టి, తనకైన వ్యాఖ్యకు, మనోవ్యథకు, దశరథుడు 'తన్ను మఱచియుండుట" తప్పని సరి. ఆ "తన్ను మఱచియున్న" స్థితియే అనంతరకథా ప్రాతిపదిక. అది విపర్యాంతరము, ప్రకృతము,"తన్ను మఱచియున్న తండ్రిని వీడ్కొని" రాముడు, తమ్మునితోను, భార్యతోను, "మునుముతో తలిపాలికి నరుదెంచినాడు."అప్పుడు కౌసల్య, పాపము తనయుని పట్టాభిషేకమునకు విఘ్నము గాకుండ విహితవ్రతతో పవాసములు గైకొన్న తల్లి — పుత్రాగమన వార్త విని పుణ్యాంగనలతోను మంగళద్రవ్యములతోను నీరాజన మిచ్చుటకు ఎదురేగుదెంచి,

"ఆ రాజఋషిరత్నంబు గనుంగొని
ఉల్లము ఝల్లన మొగమున
వెల్లదనం బొలయఁ జాల్గ్రీవిసంగఁగనుం
దల్లడ......"

మందినది. అనగా కౌసల్య చూచినది రాజరత్నమును కాదు; మరి? రాజ ఋషిరత్నమును. కనుక ఉల్లము ఝల్లన తల్లడమందినది. రత్నముయొక్క విలువ కలదీ రాజఋషిరత్న మనుమాట! అటేంతము అచ్చు ప్రతిలో అంగ్లితము! అనవసర ముఖోపలక్షణము! తిరుతాపి, అసందర్భము. అచ్చుప్రతిలోని అసందర్భ మతి తాళపత్రప్రతి సహాయమున పటాపంచలయినది. సరికదా, రాముడు కైక యింటికి వచ్చినది మొదలు కౌసల్య నగరికి తిరిగి వచ్చువఱకు రసనిర్భరమైన కథానిర్మాణము కరతలామలకము. అది మరి అవశ్య గమనార్హమైన అత్యపూర్వ విశేషము. కారణమిది భాస్కర రామాయణకర్తృత్వ నిర్ణయసాధకము. కథా విధాన పృథక్ఖ్యాతి కావ్యరచనా ప్రణాళిక గమనార్హము. మరి, కథాకలనమున, సన్నివేశ కల్పనా వైభవము, నాటకీయతా జీవనాడిగ రసనిర్భరతా ప్రాభవముకల భాస్కరుని కైకేయీ వరద్వయ పర్యవసాన ఘట్టమిది పాఠోద్ధరణమున మిక్కిలి తన్మయీభావయోగ్యము. తద్భిన్నమైన తాళపత్రగ్రంథ స్వరూప మిట్లు గ్రాహ్యము.

భాస్కరుని కైకేయీ వరద్వయ పర్యవసాన ఘట్టము

అచ్చుప్రతిలోని అరవై మూడవ వచనమునుండి ఆరంభము: అందులేని అధిక వచన మిది :—

"—పాపోపదేశంబు చేసిన, కైకేయి సంతోషించి దానికిం బహుదానంబొసంగి యొక్కొందుసాచ్చి ముసుంగు దిగిచికొని, నేలంబడియుండె, యులఁగి యుల్లండె నా సమయంబున"

తరువాత 68, 71, 72, 78, 74, 75, 81, 82, 85, 87, 88 వచన క్రమము. 89వ వచనమునందు కుండలీకృతభాగములు లేవు. చివర 'పుణ్యకాంతలు సేయుంబనిచి, శుభలగ్నంబు సాధించి, సుమంతుం బిలిచి" అని కలదు. తరువాత 90, 92, 94 పద్యములు. అటుపైగల అధిక పద్య మిది:—

"ఇటకుం దోడ్కొని రమ్ము నావుడు వరం
జేతెంచి విచ్చేయు మ

చ్చొప్పటికిం దిన్న విభుండు రమ్మనిరొ నం
చుం జెప్ప నాశీర్వచ
స్స్ఫుట వాదంబులతో సుమిత్రకొడుకున్
ధాత్రీపుత్రియున్ దాను నొ
క్కటి కేరెక్కి నృపాలసుల్ దనకు మ్రొ
క్కంగేలు దోయొప్పఁ దమన్."

తరువాత 101, 102 పద్యములు. 103 వ వచనము క్రిందివిధము.

"ఇటు రథంబు డిగ్గి రామచంద్రుండు చిత్రప్రాకారంబున కైకయరాజనందన మందిర ద్వారంబునకుం జనుదెంచి, బాహ్యకులలో దమంతుడు దీనవదనుండునై (డై?) యున్న తండ్రిని జూచి, భీతుం డగుచు నతనికి, నై కేయికి నమస్కరించి యుద్దేశించి."

తరువాత 104, 106, 107, 109 వరకు క్రమము. తరువాత 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166 వరకు క్రమము. అటు పైగల అధిక పద్య మిది:—

"అనిన సీతరాకకు రాముఁ డనుమతించె
నప్పుడు సౌమిత్రి కోపరక్తాస్యుఁ డగుచు
బొమలు గీలించి విస్ఫులింగములు చెదర
నఖిలదిక్కులు మంకించుచు నన్నతో డ."

(అచ్చుప్రతిలో నిది అన్యథావిధము. 135 వ పద్యము.)

తరువాత 136, 137, 138, 139, 140, 141 వరకు క్రమము. అటు పైగల అధిక వచన మిది:—

"అనిన విని రామచంద్రుండు సౌమిత్రిం గనుంగొని నీవు నాకు భక్తుండవగుటయు నెఱుంగుదు. మం కులాచారగౌరవంబును నీ యుత్తమశీలంబును విచారించి పలుకుము. గురువచనంబు చెల్లింపఁ దలఁచినవాఁడ. నాపూనికి నిర్వహింపఁజేయుటయు నీకు నవశ్యకృత్యంబును నీవలని భక్తియు నటు గాక."

తరువాత 143 వ పద్యము. అటు పైగల అధిక పద్యము లివి:—

"ఒగులు దిలకెత్తి చూడ న
గరి కది మనలోన విలసు గాని మదాజ్ఞం
భరతుంక డమండి నీతి
స్థిరమతి రాజ్యంబు నీవు సేయింపవయా. (హా?)
అనవుడు సౌమిత్రి అన్నమాటలు విని
మారాడ కిట్లను, మనుజనాథ!

యిక్కడి భోగంబు లెవ్వియు నే నొల్ల
వనభూములకు జటావల్కలములు
నెమ్మితో ధరియించి నీ పాదపద్మముల్
గొలిచి యేతెంచెద గలవదనిన
నొల్ల; ప్రాణంబులు విడుగ నే [రువనంగ]
అనుజాని రాకకు ననుమతించె
నప్పుడు దశరథుండు వల రాఘవేశ్వరుం
డనని కగుగ విశ్వాసం బెరింగి
భరితశోక జనిత పరితాపదందహ్య
మాన హృదయుఁడై సుమంతుఁ జూచి."

(అచ్చుప్రతిలో ఎత్తుగీతి అన్యథావిధము. 197 వ పద్యము.)

తరువాత 198, 199 పద్యములు. "అనవుడు నైక యిట్లనిరొ నిజనవల్లభుఁ జూచి" అని 200 వ పద్యము. తరువాత, 201, 202, 203, 204, 205 వరకు క్రమము. అటు పైగల అధిక వచన మిది:

"తదనంతరం బా జనకరాజపుత్రియు సౌమిత్రియుం ద[పోకేషంబులం] గైకొని [ర] వ్వాడా రాజపరమేశ్వరుండగు రఘువరుం డన్న రేశ్వరుం గనుంగొని."
(అచ్చుప్రతిలో నిది అన్యథావిధము. 206 వ వచనము.)

తరువాత 207 వ పద్యము. అందలి ఎత్తుగీతి క్రింది విధము.

"తన్ను మఱచియున్న తండ్రిపెద్దక్కని; సుమి
త్రాసుతుండు, జనకరాజసుతయు,
తోడ రాఁగ మునిమునో తలిపాలికి
నరుగుదెంచె రాముఁ డంత నటు."

అటు పైగల అధిక వచన మిది:

"కౌసల్యయు పట్టాభిషేకంబునకు విఘ్నంబు గాకుండ విహితవ్రతోపవాసంబులు గైకొని, సమస్త దేవతాప్రార్థనంబులు సేయుచు, పుత్రాగమనంబు విని, సంతోషించి—అక్షతాది మంగళద్రవ్యంబులు గొని నీరాజన కరణంబునకు పుణ్యాంగనలతోడం గూడ నెదురుదెంచి యా రాజఋషిరత్నంబు గనుంగొని."

తరువాత, 111, 112, 113, 114 పద్యములు. అటు పై 213 వ పద్యము. మరల 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 125, వరకు క్రమము. తరువాత 131 వ పద్యము. తరువాత, 128, 129, 130 వరకు క్రమము. అటు పైగల అధిక పద్యమిది:

"అని పలికిన నర్తేని
తినయుని తెంపెజెంగి యిట్లు తప్పదు దైవం
బును తన వారిం జూడెను
నను రాముడు [ఒడిని] నిమనంగలనింకన్."

(అచ్చు ప్రతిలోనిది అన్యథావిధము. 145 వ పద్యము.)

తిరువాత, 147, 149, పద్యములు. 149 వ పద్యమున ఎత్తుగీతి క్రింది విధము.

"—ఇంపు సొంపార పుత్రి! కౌవిమ్మ నీకు
ననుచు దీవించె, సౌమిత్రి వినతుండైన
అన్న లక్ష్మణ! నీ [వు] మా యన్న వెనుక
జనియొదె, పట్టె సుఖంగ నమ్మనుమం బలికె."

తిరువాత, 215, 216, 217, 218, 219, 220 వరకు క్రమము. అటుపైగల అధికవాక్యము. "అని పలికె లక్ష్మణుండు నమస్కరించిన దీవించి"—తిరువాత 222 వ పద్యము. 224 వ వచనమున కుండలీకరించని వాక్యము. తిరువాత 225, 226 పద్యములు.

ఇది ప్రథమ ప్రతిలోని కైకేయీవరద్వయము పర్యవసానఘట్టము. ఇందుకు సంబంధించునది ద్వితీయ ప్రతి. అలతి మార్పులు, అలతి పాఠాంతరములు అప్రసక్తములు.

ప్రధానమైన పాఠాంతరములు

అచ్చు ప్రతిలో 81 వ పద్యమున "విడుతుం బ్రాణము లయినను" అని కలదు. ప్రథమ ప్రతిలో నున్న పాఠము "విడుతుం బ్రాణము లడిగిన."—ఇది రెండవ పాదమునకు అనువైనది. అనగా ఛందస్సమ్మతి కల పాఠము, అంతేకాదు; ప్రాకరణికోచితము. 85 వ పద్యమున "అనంద కారు లగుచు సహజ గౌరవమున" అని కలదు. ప్రథమ ప్రతిలో నున్న పాఠము "ఆనంద కారి హారి సహజసౌరభముల"—ఇది సీస పద్యములోని మీది పాదములకు అనువైన పాఠము. అనగా ప్రకరణోచితము. 87 వ పద్యమున "అగాధ దీర్ఘికా" అని కలదు. ప్రథమ ప్రతిలో నున్న పాఠము "అపార దీర్ఘిక." దీర్ఘిక అనగా దిగుడుబావి. పాఠము తదుచితము. కాక, "చల్లని గాడ్పులు తిరిగి జలజ సవీన గంధములు చల్లుటకు" అగాధ దీర్ఘిక అసమర్థము. అపార దీర్ఘికను జలజముల అస్తిత్వమును అనుమానమే. కనుక ప్రథమప్రతిపాఠమే ప్రకరణోచితము. 90 వ పద్యమున "జేతువలయును వటువు వేంచేయు వలయు" అను పాఠాంతరమును అర్థనూన్యదనము ప్రథమ ప్రతిలోనున్న పాఠము "జేయుగా వత్సరికిని విచ్చేయు వయ్య" ఇది కార్యకారణ సంబంధముకు స్పష్టప్రతిపత్తియు ధారాశుద్ధియుకలపాఠము కనుక నిది సముచిత పాఠము.

1025 పద్యమున "మాక్తుపేసలు" అని కలదు. ప్రథమప్రతిలో నున్న పాఠము "మాక్తికపేసలు"—ఇది వైరిసమాసము అనగా వ్యాకరణదోషము. కాని ప్రయోగాంతర సమాధేయము. ఇక "మాక్తుపేసలు" ఇంతకంటె విచారణీయము. ముక్తా శబ్దముపై వృద్ధి రూపము మాక్తికము. మాక్తికరూప్రతిరూపము విధానాంతర సమర్థనీయము. ఇంతకు నిది యతిమైత్రి ఘటితము. అప్రసిద్ధ రూపముకంటె సుప్రసిద్ధ వైరి సమాసము సముచితము. అనగా 'మాక్తుపేసల'కంటె "మాక్తికపేసలు" నయము. రెండును సమర్థనీయములే. 107 వ పద్యమున "అయితేని" అనికలదు. ఇట్టి ప్రయోగము నన్నయాదులు సభాపర్వమునందును ఒక ముద్రితమున కలదు. అయినను రూప మిది అసాధువు. ప్రథమప్రతిలోనున్న పాఠము "అగుదేని" ఇది నిర్బాధకము. 160 వ పద్యమున "మనుముదివిచారము" అని కలదు. ప్రథమ ప్రతిలోనున్న పాఠము "మానుపు విచారము" రెండును సాధువులే. 187 వ పద్యమున తానుగా నితరులెఱుఁగుదురె" అని కలదు. ప్రథమ ప్రతిలోనున్న పాఠము "తానుగాక తక్కొఱుఁగుదురె" రెండును యతిగణోచితములే.

198 వ పద్యమున "రిత్తయగు భూభాగంబు" అని కలదు. ప్రథమప్రతిలోనున్న పాఠము "రిక్తపుర భూభాగంబు" ఇట "పుర" శబ్దము పునరుక్తమైనను. అయోధ్యాజనము అడవికిపోయిన భూభాగమంతయు రిత్తయగునది కాదు కనుక ప్రథమప్రతి పాఠము ప్రకరణోచితము. 213 వ పద్యమున "లిప్తనిర్మల భూతిఫాలము" అని కలదు. ప్రథమ ప్రతిలోనున్న పాఠము "లిప్తనిర్మలభూతిభాసురు" ఇది రీతి సుభగము. 116 వ పద్యమున "కామాంధుండనై నీకు నిట్టి తెరంగు" అని కలదు. ప్రథమ ప్రతిలో నున్న పాఠము "కామాంధుండుగా జాస కట్టి తెఱంగు"—అచ్చు ప్రతిపాఠముకంటె ప్రథమ

ప్రతిపాఠము సముచితముగ నున్నది. 147 వ పద్యమున "మునిముట్టిన మోహము" అని కలదు. ప్రథమప్రతిలో నున్న పాఠము 'తుదిముట్టిన మోహము". ఇది నుడికారము. అర్థవంతము కనుక, ప్రథమప్రతిపాఠమే సముచితము. 215 వ పద్యమున "కోడలు ప్రెక్కజన్ దిగిచి సుంగుచు నక్కునఁజేర్చి" అని కలదు. "ముసుగుఁ నుండఁగ" అనుపాఠాంతరము కు అనవసరము. కాని ప్రథమప్రతిలో నున్న పాఠము "కోడలు ప్రెక్కనంత కొసంగందఁగ నక్కునఁజేర్చి" — ఈ భావ ప్రకటనలోని సమధిక ధీసైశిత్యము, వ్యంగ్యమానము లగు కౌసల్య గాఢవేదన, సీతసౌకుమార్యము, త్రిశాపి కరుణరస కంపనము హృదయస్పందనము సహృదయ హృదయంగమములు.

ఇవి ప్రధానమైన పాఠాంతరములు. అముద్రితప్రతికిని ప్రథమప్రతికిని మాత్రము పాఠపరిశీలనము పరిమితము. ప్రథమప్రతికిని ద్వితీయప్రతికిని చూసె పాఠాంతరములు కలవు. ప్రకృతి విషయము. పాఠాంతరముల కంటె, పద్యగద్య సంఖ్యాభేదం పరిగణనముకంటె అవశ్యగమనార్హమైన అత్యపూర్వ విశేషము భాస్కరుని అయోధ్యాకాండ రచనా విధానమే.

ఫలస్వామ్యము

భాస్కరుని అయోధ్యాకాండ రచనావిధానము, అముద్రితప్రతిలోని అయోధ్యాకాండ స్వరూపముకంటె, అత్యంతభిన్నమని అతిస్పష్టము. పద్యగద్యమాత్ర పరిగణనముకంటె, పాఠక్యము, పార్థక్యము కంటె కావ్యరచనా ప్రణాళిక గమనార్హము.

భాస్కరుని అయోధ్యాకాండమున కథావిధానము యథాయథలము కాదు. స్వతంత్రము. అముద్రితప్రతిలోని అయోధ్యాకాండమునందుగల అగమభాగములు- అనగా కుంచెలీకృతభాగములు చాలవరకు, యథాయథాలకథానకములు. (6 28 పద్యగద్యములు ద్వితీయసం; 86-61...చతుస్సర్గ; 66-61...పంచమసం, 65-71...పరము దశమసర్గలు......) అని చెప్పి, భాస్కరుని అయోధ్యాకాండమున యథాలోకము వాదములు లేవని కాదు. లేవని యథాతథా విధానము. స్వతంత్రమైన కావ్యరచనా ప్రణాళికను సంతరించిన

అనేకశ్లోకములు అంగీకృతములు. తత్ప్రతిలిపికా సహాములు కొన్ని పఙ్క్తులకు పరిలు ఒకరీత్య క్రమములు. అవి రసవంతములని చెప్పుట అర్వాచీనులకు అవకాశము. బహుపరులు లేని శాహోటయూలానువాదమును అర్వాచీనులకు అవకాశము. అచ్చుప్రతిలోని అయోధ్యాకాండమున అశ్వాహాంతపద్య కుమార రుద్రదేవ పరము. కుంపటీకృతిభాగములు కుమారరుద్రదేవ కృతిములనుట అవకాశము. అట్లుగాక కుమారరుద్రదేవుడు స్వయము అయోధ్యాకాండ ఆద్యంత యథామూలానువాదము చేయుట కూడ అవకాశము. ఆతరువాత భాస్కర కుమారరుద్రదేవుల అయోధ్యాకాండల సాంకర్యము అప్పటి చెప్పినవారి పని అనుట కూడ అవకాశము, అచ్చుప్రతి నిర్మాతలే ఆపనిచేయుట కూడ అవకాశము. అది పరిశోధనీయాంశము.

కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్గ్రంథాలయమున భాస్కర రామాయణ తాళపత్ర గ్రంథములు "ఏభై" కలవని శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు తెలిపిన సమాచారము.[౫] చెన్నపురి లిఖితపుస్తకభాండాగారమున భాస్కర రామాయణ తాళపత్రగ్రంథములు ఇరువదాలుగు కలవని శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగముగారు తెలిపిన సమాచారము[౬] అందు భాస్కర గద్యకల కిష్కింధాకాండము, "అసభాషావిచిత్ర కుల పవిత్ర యశస్కర భాస్కర" గద్యగల సుందరకాండము. ఇంకను భాస్కర గద్యలు కలవన్నియు ఇతర సంపుటములు ఇతోధిక విశేషావకాశములు. మరి, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునందునలె, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమునందును తెలియవకాశము తథ్యము. అన్యథా కూడ అవకాశము. మొత్తముమీద, సుమారు నూరు భాస్కర రామాయణ తాళపత్రగ్రంథములు ఉపలబ్ధ్యమానములగుట ఉన్న సదవకాశము. ఆయా ప్రతుల ఆద్యంత పరిశీలనమువలన భాస్కరరామాయణ స్వరూప స్వభావములు, కర్తృకాలములు అనిర్ణేయములు. ఏతన్మహాకృషి ఫలావాప్తియే సద్యస్సన్నిహితము. అనగా భాస్కరరామాయణపరిశోధనము, సముద్రవిగాహన సదృశమని స్పష్టము.

"తితీర్షుం కేయపి కావ్యానాం జాతాతి విరళో భువి,
మార్గిష్టాః కే ఘురసాగరాం అంతికేన సముద్రతామ్".

(౫) ఆంధ్రకవితరంగిణి. సం 2 పుట 128.

(౬) ఆంధ్రకవులచరిత్ర. 2. ప్ర. భా. పుటలు 316,317.

భానుకర విక్రాంతి

శ్రీ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులు

పురుహూత ద్విప కుంభపీఠములపై పొల్పారు సిందూరపుం
దెరలన్ లేతొగ రెక్కి నిక్కి యుదయాద్రిన్ ధాతురక్తాఘని
ర్ఝరులన్ దానములానె శోణరుచులన్ జంభారి దిక్కుంభిని
ధరమాళిన్ గనుపట్టు భాస్కరకరోద్యద్దీప్తి భావించెదన్.

పరిఫుల్లోజ్జ్వల హల్లకారుణరుచిప్రస్ఫీత భాస్వత్కర
స్థిరదీపుల్ బహుళాంధకార పటల చ్ఛేద ప్రదీపాంకురో
త్కరముల్ సర్వదిగంతరాళ యుగపద్వ్యాపారపారీణముల్
తరుణార్కద్యుతు లిచ్చుగాక శుభసంతానంబు లత్యన్తముల్!

ధ్వాంతాక్రాంత జగత్త్రయాంతర జనా స్వర్గాప్త సంతాన ని
ష్కాంతిన్ సర్వదిగంతరాళ విలసత్కార్యవ్వరాంబుచ్ఛటా
భ్రాంతిన్ గొల్పుచుఁ బూర్వదిక్తటగిరి ప్రాగ్భాగభాగాంబరా
క్రాంతిన్ శాంతివహించు భానుకరవిక్రాంతిన్ ప్రశంసించెదన్.

కమలాంతర్గత గర్భసీమల నుదగ్రగ్రావ తుంగాద్రులన్
సమరీతిన్ బడుచున్ ప్రభాతసమయాస్త ప్రాయకాలద్వయో
ద్గమ మేకాకృతి నొప్ప దీర్ఘగమనాధ్వక్రాంతి నూహ్యాత్రికే
కమునన్ బొల్పు సహస్రభానుకర విక్రాంతిన్ ప్రశంసించెదన్.

తిమిరానీలపటంబు జార విప్రతోద్విగ్నాంగులన్ బ్రాణులన్
రమణీయోజ్జ్వల సాంధ్యరాగరుచిరప్రస్ఫీతదిగ్వాంశుకం
తుము గూర్చాదశకాంచలాంశుకములన్ దోరంబుగాఁ గప్పు నా
కమలాప్తోదయ రాగదీపు లొసగున్ గల్యాణ సాకల్యమున్.

బాలార్కాంశు విఘట్టితార్కమణి నిర్యాతోజ్జ్వలత్పావక
జ్వాలాజాలసృతోద్గతుల్ శతమఖాశాశైలకూటస్థలిన్
లీలాసక్తత మాచరింప సముదాళిప్రాతవైతాళిక
వ్యాలోలాక్షి విలాసమున్ వలుపు భాస్వద్దీప్తి భావించెదన్.

స్ఫురదర్కద్యుతి పుంజ పీడితములై జ్యోతిర్లతా దీధితుల్
హరిణాంకోజ్జ్వలకౌముదిన్ దగ విదృశ్యాకారమై పోవఁగా
సగుణాత్రపలు క్షతజరుధిరచ్ఛాయావిలాశ్మచ్ఛలా
స్థిరకూటోదయ శైలశృంగ విలసద్దీప్తిన్ ప్రకాశించెడన్.

ఆతామ్రారుణదివ్యదీధితుల నుద్యద్భాను దీపాంకుర
వ్రాతంబుల్ నిబిడాంధకారముల జీల్పన్ కాందిశీకంబులై
ప్రీతిం దూరధరాధరోదరదరీ బృందంబులన్ ధ్వాంతసం
ఘాతంబుల్ రవిభిల్లభల్లహతులన్ గ్రైవాలుచందంబునన్.

పాపక్రాన్త నిజాంగసంగత మహావ్యాధిప్రకర్షావధి
వ్యాపారప్రవిలుప్త ఘ్రాణ నఖసర్వాంగీణ దుష్టవ్రణో
త్తాపార్త్యాశ్రిత మానవప్రతతి కుత్సాహంబు గల్పించు భా
రూప హాస్కర దివ్యదీధితి లసద్రూపంబు భావించెదన్.

పానందోత్థిత సిద్ధసంఘకృత సంధ్యావందనార్ఘ్యాంజలి
ధ్యానాద్యర్చనముల్ గ్రహింప నుదయాహార్యంబుపం దోచు నా
భాను ప్రస్ఫురదంశుపుల్ దిగిభకుంభస్ఫీతసిందూరముల్
నానా సౌఖ్యము లిచ్చుగాక జనతాన్తర్ధ్వాన్త సంహారులై!

దివసారంభమునందు వామనములై దేదీప్యమానాకృతిన్
దివియున్ భూమియు నాక్రమించి పరువన్ దిక్చక్రవాళాన్తర
వ్యవధానంబున నిండి యుద్ధతమహోదగ్రాసురాక్రాంతమా
భువనంబున్ బలిమిన్ గ్రహించు రవిదీప్తుల్ సౌఖ్యదం బయ్యెడున్.

అరుణాకృష్ణ ఖలీనకర్షణ నముద్యల్లోహితాకారమై
తురగాస్యంబుల దోచు నెయ్యవి సముత్తుంగాద్రికూటంబులన్
పరిఫుల్లోజ్జ్వల కింశుకప్రభలచే భాసిల్లు నా సూరసూ
తరుచిస్ఫీత నవార్కరక్తమృణిసంతానంబు భావించెదన్.

సమయాకృష్ట పయఃప్రపుష్ట జనతా సంభావ్యమానంబులై
యమితోగ్రాటవులందు గ్రుమ్మరుచు పాయాహ్నంబునం దీర్ఘ దు
ర్గమలీలన్ చరమాద్రిగోష్ఠమున జేరంబోవు తద్గోనిహా
గ్రసము లెవ్వాని యధీన మట్టి రవితేజస్స్ఫూర్తి గీర్తించెదన్.

[ఆంధ్రీకృత సూర్య శతకమునుండి]

ధర్మవ్యాధుడు

'మంజీర'

అనేక మతకలహాలు వచ్చాయి. పోయాయి, ఏవో ఉప్పెనలా వరదలా వచ్చిపోయినట్లు. రాజకీయ నాయకుల ఉద్బోధలు, ప్రజల ఆవేశాలు, వాటి రక్తపాతాలు తీసుకవచ్చాయి. అలాంటివి వస్తూనే ఉంటాయి.

షేరాలీ యిలాంటి సంఘటనలు తన జీవితంలో చాలావాటిని ఎదుర్కొన్నాడు. ఆ పరిస్థితులలోను, వాతావరణంలోను ఎలా మసలుకోవాలో అలా మసలుకున్నాడు కూడా.

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యంతో పాటు పాకిస్తాన్ కూడా వచ్చింది. దేశాన్ని ముక్కలుగా త్రుంచారు. అదీ చూశాడు.

దానికి సంబంధించి జరిగిన కల్లోలాలు, అమానుష చర్యలు కూడా చూశాడు. తన యింటిపక్కనే అన్యోన్యంగా నివసించే మాలకులు, వికటాట్టహాసాలు, గర్జనలు. ఏడ్పులు అన్నీ యింటితలుపు బిగించుకుని, వాటి సందుల్లోంచి ప్రత్యక్షంగా విన్నాడు. ప్రశాంతత ఏర్పడ్డాక, తనవాళ్ళు కలలుగంటూ, ఏదో తెలీని ఆనందం అనుభవిస్తూ, ఉన్న ఊరు, కట్టిన యిల్లు వదలి, ఎక్కడో ఏదో ఉందని పోవడం మౌనంగా చూశాడు. తన కన్న కూతురు, అల్లుడు వచ్చి సంతోషంతో నిండిన ముఖాలతో, ఎక్కడికో ఎందుకో పోదాం—రమ్మన్నప్పుడు, వాళ్ళ ముఖాల లోకి కూడా మూగగా చూశాడు.

తనకు ఎక్కువ మాటలు, చాలా చదువు రాకపోవడంవల్ల, వాళ్ళని ఏవిధంగా సముదాయించాలో తెలీక తికమకపడ్డాడు. హృదయంలోని ఆరాటం, బాధ, ఆవేదన, మాటలద్వారా వెళ్ళబుచ్చుకోడాని కశక్తుడయి కళ్ళలో తెలియపర్చాడు. తనకు తెలుసున్న రెండు మాటలుమాత్రం అనగల్గాడు, "ఉన్న ఊరు, కన్నకడుపు వదలలేనని."

అల్లుడు కోపగించి పెళ్ళాన్ని కసిరి మాట్లాడకుండా మూటముల్లె సర్దుకుని మారుబండికి ప్రయాణమై పోయాడు భార్యతో. నాటికీ నేటికీ అలివికోడవే తెలీదు, ఆరేళ్ళు గడిచినా. వాళ్ళువెళ్ళిన కొత్తలో ఉత్తరం ముక్క వస్తుందేమోనని ప్రతీ ఉదయం పోస్టు జవానుని కనుక్కునేవాడు. శాంతంగా, చల్లగా నవ్వుతూ జవాబిచ్చే ఆ పోస్టుజవాను ముఖంచూచి విచారం కొంత తగ్గించుకునేవాడు. బరువెక్కిన హృదయంతో యింటికి చేరుకునేవాడు.

ఇలా కొంతకాలం జరిగింది. కాలం గడచిన కొద్దీ మామూళ్ళు మారిపోతూంటాయి మనకు తెలీకుండానే. కష్టాల్లో కష్టాలగురించి బాధపడటం, కాస్త సుఖంగా కూర్చున్నప్పుడు కూతురుగురించి బాధపడటం మామూలయింది షేరాలీకి. రోజులు పోనుపోను ఏదో ఎప్పుడో విద్యుల్లతలా మనస్సులో మెరవడం, కాస్త కన్నులు చెమ్మగిల్లడం మామూలయింది.

షేరాలీ ఉన్న ఊరు పెద్దదీ కాదు. చిన్నదీ కాదు. రైలుబండి, ఎలక్ట్రిక్ దీపం, టెలిఫోను, తపాలాఫీసు, తాలూకాఫీసు, రేడియో, గుజరాతీ కొట్లు, మార్వాడీ బజారు, కార్మికులు, కాబూలీవాళ్ళూ ఉన్నారు. తన తండ్రి తాతలనుండి వచ్చే కసాయి పనిని నిర్వర్తిస్తూ గానుగెద్దులా లాక్కొస్తున్నాడు సంసారాన్ని. సంసారంలో ఉన్న సుఖము, జీవితంలో ఉన్న ఆనందం తప్ప మిగతావన్నీ అనుభవిస్తున్నాడు, ఆ రెంటికోసం భగవంతుణ్ణి గురించి తల్లకిందులా తపస్సుచేసే మహామునిలాగ.

తన జాతివాళ్ళు చాలామంది ఆ ఊరు ఖాళీ చేశారు. తనొక్కడే ఆ ఊరిచివర కాకిగూడులాంటి తన కొంపలో కాపురం చేస్తున్నాడు. వల్లమాలిన పిల్లలు, పెళ్ళాం, తల్లి, తండ్రి, బామ్మ తనతోపాటు ఆ సంసార సముద్రంలో పడి కొట్టుకుంటున్నారు. వంశంలో అనుక్రమంగా వచ్చే కసాయివృత్తి తప్ప తన తండ్రి తనకేమీ అప్పగించలేదు.

అతను తన తండ్రికి మాత్రం పేద ఆస్తి యేం సంక్రమించింది!

ఆ ఆస్తి సణుగూగొణుగూ లేకుండా అంగీకారయుక్తంగా తీసుకున్నాడు; గొర్రెలను, మేకలను పరిశీక కత్తి, కట్టమంగాను, అతని ఆస్తి. అలాగే అతని జీవితం గడుస్తూంది. చుట్టుపక్కలవాళ్ళకు యే విధంగానూ, కష్టం కలగజేయకుండా, తన పరిస్థితి, ఉన్న వాతావరణం, గ్రహించి మెలగడం నేర్చుకున్నాడు. ఇరుగు పొరుగులవాళ్ళు ఇతన్ని, ఇతని కుటుంబాన్ని మతాంతరుడనే భావంతో చూడడం లేదు కూడా. మామూలుగా ఇలాంటి విషయాలన్నీ ఆలోచించడానికి వాళ్ళకు తీరుబడి లేదు. అతను కూడా తమలో ఒకడే అయినట్లు తమ తమ పనుల్లో లీనమయ్యేవారు.

షేరాలీ మేకలను మేపడానికి తీసుకుపోయ్యేటప్పుడు, అవి జాలిగా పచ్చటి ఆకులు తింటున్నప్పుడు మాత్రం, కొందరు అతన్ని నిందిస్తూండేవారు. ఈ నిందలు ఒకటి రెండుసార్లు షేరాలీ విన్నాడు కూడా. ముఖ్యంగా తన యింటికి దగ్గర కాపురం ఉన్న అదే యింటి పంతులు ఇతని జీవహింసకు చాలా బాధపడేవాడు. మేకల అవస్థ చూచి చాలా జాలిపడేవాడు. షేరాలీకి వినిపించాలనే కాస్త గట్టిగా అవ్యపదేశంగా ఏవో నిందాభాషణాలు విసిరేవాడు. షేరాలీ ఈ గొడవలేం పట్టించుకొనేవాడుగాదు. తన పిల్లల కోసం, కుటుంబంకోసం తను ఆ పని చేయాల్సి తప్పదు. ఎంతమంది పంతుళ్ళు అరిచినా, అహింసావాదులు గోలచేసినా, మాంసాహారులున్నంతవరకు తనకా పని తప్పదు. అందుకే పంతులెంత అరిచినా యేం ప్రయోజనం లేకపోయేది. పాపం! పంతులు మేకలకోసం కరుణతో తొణికిసలాడిపోయేవాడు!

ఆరోజు షేరాలీ మాంసం అమ్మిన గంప భుజం మీద వేసుకుని సంతనుంచి యింటికి వస్తున్నాడు గతుకులదారంట.

సూర్యుడు చాలా వేడిగా ఉన్నాడు. కోపంతో అగ్ని కురుస్తున్నాడు 'స్టవ్'లోంచి వచ్చే జ్వాలల్లాగ.

అసలు దారంతా రాళ్ళమయం అవటంవల్ల, చెప్పులులేని షేరాలీ కాళ్ళు ఉడుకెత్తిపోతున్నాయి. ఏదయినా సూదియైన రాయి కాలికి గ్రుచ్చుకున్నప్పుడు మరీ అవస్థపడేవాడు. ఎంత అవస్థపడుతున్నా విసుగుకోకుండా శాంతంగా నడుచుకుపోతూన్నాడు. అదే యేమో అతనిలో విశేషం.

తన యింటిముంగిటకు వచ్చాడు. ఇంటిప్రక్క వేపచెట్టు నీడలో ఎవడో కుర్రాడు యేడుస్తూ నుంచున్నాడు. కొంచెందూరంగా ఉన్న యింట్లో మొగుడూ పెళ్లాలు దెబ్బలాడుకుంటున్నారు. ఇద్దరి గొంతుకలూ కూడా వినిపిస్తున్నాయి, సుస్పష్టంగా, భయంకరంగా ఎన్నికల ప్రచారం చేసే 'లౌడ్‌స్పీకర్ల' గొంతుకలాగ.

వాళ్ళు వాళ్ళ మనోవికారాల్లో తమ బాంధవ్యాన్ని, మానవత్వాన్ని, చుట్టూ ఉన్న ప్రజల్ని, అఖరుకి పుట్టి పెరిగిన జీవిత వాతావరణమే విస్మరించినట్లు కనపడుతూంది.

షేరాలీ తలెత్తి అటువైపు ఓసారి చూశాడు. మళ్ళీ తలదించుకుని ఇంటి గుమ్మంలోకివచ్చి తలుపు తట్టాడు. తలుపు తెరవడంతోనే గూట్లోనుంచి బయట పడిన కందిరీగల్లా, ఇద్దరుపిల్లలు విసురుగా పైకివచ్చి "బాబా, బాబా" అంటూ అతని రెండు కాళ్ళూ పట్టుకున్నారు. వాళ్ళిద్దరినీ వెంటబెట్టుకుని లోనికిపోయాడు.

వీధిలో దంపతుల కేకలు యింకా వినపడుతూనే యున్నాయి. ఆ కేకల మధ్యనుండి అప్పుడప్పుడు సన్నటి ధ్వని కూడా వెలువడుతూంది. షేరాలీ లోపలనుండి పైకివచ్చాడు. ఇంటిరాటలకు కట్టిన మేకపిల్లలు ఆకోలా చూస్తున్నాయి అతని వైపు. చెట్టుక్రింద కుర్రాడు అలా యేడుస్తూనే ఉన్నాడు. ఎదురుగుండా ఉన్న రెండు మూడు యిళ్ళ తలుపులు మూసుకొన్నాయి.

ఏడుస్తూ ఉన్న ఆ కుర్రాడివైపు షేరాలీ ఓసారి చూచాడు. వాడు ఆ వీధికి చెందినవాడు మాత్రం కాదని అతను గ్రహించాడు. దగ్గరిగా వెళ్ళాడు. కుర్రాడు ఏడుపు స్థాయిగా హెచ్చించాడు. షేరాలీ యేమడిగినా వాడిదగ్గరనుంచి యేడుపే సమాధానం. మరో మాటలేదు. ఏదో అర్థంలేని మాటలు చెబుతూ, బుజగిస్తూ ఇంట్లోకి తీసుకుపోయాడు. ఒక్కంతసేపు మాత్రమే ఇంట్లోనుండి ఆ కుర్రాడి యేడ్పు వినవచ్చింది.

షేరాలీ తనబట్టలు మార్చుకుని కుర్రాణ్ణి ఎత్తుకుని బయలుదేరాడు. ఆ కుర్రాడెవరో, ఏయింటో అతనికి ఏం తెలియదాయె. కొత్తగావచ్చిన ఆ ఉద్యోగస్థుని తాలూకేమో అనుకుని తిన్నగా అతనియింటికి

తీసుకపోయాడు. అతడు ముద్దొస్తున్న ఆ కుఱ్ఱాడి బుగ్గమీద ఓ చిటిక వేసి "మా తాలూకు కాదు" అంటూ సమాధానం యిచ్చాడు ముక్తసరిగా.

"ఎవరిపిల్లాడయి ఉంటాడు బాబూ?" అంటూ షేరాలీ అడిగాడు. ఏమి చెప్తే తనకేమి పని తగులుతుందో అనే బెంగతో, తనకు తెలీదని చెప్పి, ఇంట్లోకి పోయాడు. కొంత సహాయం చేస్తాడేమో నన్న ఆశతో కాబోలు షేరాలీ కాస్సేపు అచ్చట నిలబడ్డాడు. కాని యింట్లోకి పోయిన పెద్దమనిషి యిదేం పట్టించుకొన్నట్లు కనపడక పోవడంవల్ల, మళ్ళీ అక్కడినించి తన బరువైన పాదాలను మాదులాంటి చిన్న చిన్న రాళ్ళమీద వేసుకుంటూ వెళ్ళాడు. రెండు మూడు యిళ్ళ వాకబు చేసుకుంటూ వచ్చాడు. అందరూ ఒకటే ధోరణిలో ఉన్నారు. ఈ ప్రవర్తన అంతా షేరాలీకి విచిత్రంగా కనిపించింది.

ఎవరూ కూడా ఆ కుఱ్ఱాడు యెవరో, ఏమిటో అన్న ఆందోళనే కనపరచలేదు. ఇదంతా యింటి అరుగుమీద నిలబడి కళ్ళజోడు మధ్యనుంచి చూస్తున్న పంతులు "తీసికెళ్ళి పోలీసుస్టేషనుకు అప్పజెప్పవోయి సాయిబూ. ఎందుకు నీకి అనవసరపు శ్రమ. వాళ్ళే చేసుకుంటారు యీపనంతా" అన్నాడు.

షేరాలీ మాట్లాడకుండా ఆ కుఱ్ఱాణ్ణి తీసుకుని తనయాత్ర సాగిస్తున్నాడు. ఆ పిల్లాడు బెదురుగా అందరివైపు చూడడం తప్పితే, యింకేవిధమయిన సహాయం చేయలేకపోతున్నాడు. షేరాలీకి సందుమలుపు తిరిగి రెండిళ్ళు దాటాడు. షేరాలీ వెనకనుండి యిద్దరు స్త్రీలు "హరినారాయణా! ఎక్కడికి పోయావురా, బాబూ!" అంటూ పరిగెత్తుతూ వచ్చారు. షేరాలీ వెనక్కి తిరిగాడు. పిల్లాడుకూడా "అమ్మ" అంటూ ఒకామె మీదకు ఒరిగాడు. "ఈ పిల్లాడు మీవాడేనా"? అంటూ షేరాలీ వాడి బుగ్గ నిమురుతున్నాడు. మాట్లాడకుండా ఆ స్త్రీలు పిల్లాణ్ణి ఎత్తుకుని ముఖం మీద ముసుగులు ముందుకు లాగుకుని చల్లగా యింట్లోకి జారుకున్నారు.

షేరాలీ వెనుదిరిగి యింటిముఖం పట్టాడు. ఏదో ఆలోచిస్తూ యింటికి చేరాడు. అతని కోసం ఎదురు చూస్తున్న పిల్లలు "నాన్నా, నాన్నా" అంటూ వాకిట్లోనే అతన్ని చుట్టుముట్టారు. ఆనందంతో యిద్దరినీ చెరో చేత్తో పట్టుకుని యిటూ, అటూ ఊపుతూ షేరాలీ యింట్లోకిపోయి చతికిల బడ్డాడు. ఇంటిలో వాళ్ళంతా అతినిచుట్టూ చతికిలబడ్డారు.

కన్నాలుపడ్డ యింటి కప్పునుండి వెలుగు ప్రసాదిస్తున్నాడు సూర్యుడు. కోపులో, రోలకలో, యింటి మీద పెంకులు కనుపిస్తున్నాయి. ఎండగాడుపు దారుణంగా కొడుతూంది బయట.

"నాన్నా పండుక్కి బట్టలు తేవ్వా" అంది షేరాలీ కూతురు. ఏంపండుగన్నట్లు తలెత్తి చూశాడు. "రేపు రమ్జాను కాదా" అంది ఆపిల్ల ఆనందంగా. "అలాగా" అన్నాడు పిలలవైపు చూస్తూ.

తనకు పండుగని తెలీనందుకు చాలా ఆశ్చర్య పడ్డాడు. అప్పాట్లో తనవాళ్ళ నలుగురూ వున్నప్పుడు ఎంత ముందుగా పండుగ సంగతి తెలిసేది! ఎంత ఆనందంతో పండుగకొరకు వేచి ఉండేవాడో, కాస్త వెనుదిరిగి ఊహించుకున్నాడు.

"ఏం బట్టలు కొంటావు, నాన్నా?" అని మళ్ళీ వినిపించింది షేరాలీకి. పిల్లలంతా తలో వేపు మూగారు. కొడుకు అవస్థ గ్రహించిన ముసిలివాడు "ఉండుండర్రా, తెస్తాడు లెండి, సాయంత్రం" అంటూ ఒక కేక వేశాడు. పిలలంతా సింహగర్జనకి భయపడి పరుగెత్తే లేళ్ళలాగ చెల్లాచెదరయ్యారు

షేరాలీకి ఏం తేవాలో, ఎలా తేవాలో, యేమీ బోధపడలేదు. ఇంట్లో తిండి జరగడమే పెద్ద ఘనకార్యంలా ఉంది.

"పాపం, పిలలు వాళ్ళకేమి తెల్సు" అనుకున్నాడు మనస్సులో షేరాలీ.

"రేపేనా నాన్నా పండుగ. కొత్త బట్టలు లేకపోతే యెలాగ?" అన్నారు పిలలు మళ్ళీ దూరాన్నుంచే. బూబమ్మ ముసుగు కాస్త ముందుకు లాగింది.

"ఇంకెప్పుడు తెస్తావు నాన్నా? ఎప్పుడు కుడతారు?" అని కాస్త రాగధోరణిలోపడ్డారు.

"నాయనా, ఎలా ఓలాగ కాస్త చూడు మరి. పాపం పిలలు; యేం చేస్తాము." అన్నాడు ముసలివాడు తన దరిద్ర్యపు జీవితము అవలోకిస్తూ. షేరాలీకి ఏం చెయ్యాలో బోధపడలేదు. సరిగా ఊహించనైనా లేకపోతున్నాడు.

వీధిలోని మేకపిల్ల ఓసారి అరిచింది అయో మయంగా.

షేరాలీ బల్లగా మసితుండు గుడ్డ తలకు చుట్టుకుంటూ బయలుదేరాడు. ఇంట్లో వారంతా అతని వైపే చూస్తున్నారు. వీధిలోపడి ఏనుగులా అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ పోతున్నాడు ఆ యెండలో. ప్రబోక్యంపమయిన సుడిగాలి లేచింది. ప్రక్కనున్న చెత్త, ఎండిన ఆకులు ఓ పెద్ద సంధింలా, తిన్నగా ఆకాశంలోకి తీసుకుపోయింది. పరిసరప్రాంతమంతా ధూళితో నిండిపోయింది. ఆ జంఝామారుతం అలా ప్రయాణం చేస్తూ పోయింది. ఆ వాయువు బారినుండి బయటపడ్డ ఆకులన్నీ తిరుపాగా తిల్లక్రిందులవుతూ క్రిందికి దిగుతున్నాయి.

షేరాలీ నఖశిఖపర్యంతం ధూళితో నిండి పోయాడు. కళ్ళు నులుముకుంటూ నడుస్తున్నాడు. బజారులో ప్రవేశించాడు.

వడ్డీకి డబ్బుయిచ్చే పంజాబు సింహం, సర్దార్ షేర్ సింగ్ ఏవో చిట్టాలు సరిచూసుకుంటున్నాడు. రాసిన లెక్కలే రాస్తున్నాడు. ఓకంటితో దారంటపోయే వాళ్ళందరినీ చూస్తున్నాడు: హఠాత్తుగా తనవద్దకు వచ్చిన షేరాలీని చూడగానే చిన్న మందహాసం చేస్తూ,

"ఏమండోయి, నవాబుగారు! ఇలా దయ చేశారు." అన్నాడు.

"తమవద్దకే" అన్నాడు షేరాలీ ఓ సలాంకొట్టి.

"రండి.కూర్చోండి" అన్నాడు. మళ్ళీ చిట్టాల్లో నిమగ్నుడయ్యాడు.

"అయ్యా మీరు నాతో చెప్పారుగా" అన్నాడు షేరాలీ నీళ్ళు నములుతూ.

"అవునవును. ఏం?"

"ఏంలేదు. దాన్ని తమకిచ్చేద్దామని"

"మరి యివ్వనన్నావు కొడుకోయి."

"ఇచ్చేస్తాను బాబూ, తమకు కావలిస్తే"

"ఇప్పుడు నాకు ఆమేక అంత అవసరంలేదు. మరోటిబేరం చేసేశాను."

"అహా! అలాగా" అని ఊరుకున్నాడు షేరాలీ.

"ఇంకా పూర్తిగా కొనెయ్యలేదనుకో, బేరం మాత్రం అయింది."

"నా మేక చాలా మేలురకం అండి. ఓ మారికి మూడుపిల్లల్ని పెడుతుంది. పాలుకూడా బాగా ఇస్తుంది. తమకు వేరే చెప్పాలేమిటి లెండి"

"ఆలోచించడాని కేముందిగాని, ఎంతకిస్తావు?"

"తమ రిదివరలో యిస్తానన్న ధర ఇప్పించండి. కేవలం అమ్ముకుందా మనుకోలేదనుకోండి. ఏమి చెయ్యాలి. పరిస్థితులిలా వచ్చాయి!"

"ఇదిగో చూడు. అఫర్! అచేం, ఆ వేళ పోయాయి. పాతిక రూపాయలు యిస్తా. అంతకన్న ఎక్కువలేదు." అన్నాడు దృష్టంతా చిట్టలమీదే ఉంచి.

షేరాలీకి కాస్త కష్టం అనిపించింది. మనస్సులో బాధ, కోపం ఒక్కుమ్మడిగా వచ్చాయి. ఏమీ చెయ్యలేని తన అసహాయతకు చిహ్నంగా కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి.

"ఈ పదిరోజులకు ఇంత తేడాయేనా! కాస్త న్యాయం ఆలోచించండి."

"ఆలోచించడాని కేముందోయి. ఇదంతా వ్యాపారం, వ్యాపారం అంటేనే అంత. ఏరోజు ధర ఆరోజుదే. నీకు మరోపది ఎక్కువ యిస్తానంటే మవ్వ్యాగికే. పోనివ్వావూ?"

"అది కేడ్లో లేపో యీనుతుంది బాబూ. చాలా బాగా పాలుకూడా యిస్తుందండి. అలా కానివాడు మీ డబ్బుమీకిచ్చి నా మేకను నేతోలుకుపోతాను." అన్నాడు, షేరాలీ దైన్యంతో.

"అవన్నీ చూచుకునే పాతిక ఇస్తానంటూంట. అంతకంటె ఎక్కువ యెవరైనా యిస్తే అమ్ముకో వోయి పాపం!" అన్నాడు తేలికగా.

"అయిదురూపాయలు ఎక్కువ ఇప్పించండి చాలు."

"అబ్బే అంతకు ఎక్కువలేదు. తర్వాత నీ యిష్టం" అన్నాడు సర్దారుజీ.

"తమలాంటి గొప్పవాళ్ళకి యీ అయిదు రూపాయలు లెక్కేమిటి చెప్పండి, పదిరోజుల క్రితం తమరిస్తానన్నారుకదా ముప్పయి అయిదు రూపాయిలూను."

"ఆరోజేమవుతే ఆ మేస్త్రీ ఉంటే ఎంత బాగుండి పోను. ఆగ్'జా ఆగ్ జే. ఊగ్'జా ఊగ్'జే తెలిసిందా!?" అన్నాడు షేరలీవైపు చూస్తూ.

షేరలీకి యేం మాటాడడానికి తోచడంలేదు. ఒకమూల బంగారం లాంటి చీర యింకో ప్రక్క పిల్లలూ, పండుగానూ "పిల్లలు, పిల్లలు ఉంటారా! ఇంక వాళ్ళ సంగతా చెప్పకు! మహదైశ్వర్యం. బాగ ఇలా ఉండేవే" అనుకున్నాడు మనసులో.

"అయితే తీసుకోండి. సాయంత్రంగాని, రేపు ప్రొద్దునగాని మీయింటికి తోలేస్తా" అన్నాడు.

"దానికేంలేవయ్యా. నువ్వీ వూరోడివి యెక్కడికి పోతావుగనుక. అంతవసరం లేకపోయిందానికి. పాతపాకే పోవన్నావు" అన్నాడు తన తెలివికి తనే సంతోషిస్తూ.

"ఆ డబ్బిచ్చేస్తారా?!"

"ఇప్పుడే కావాలా యేమిటి? అలా చెప్పవేం మరి?" అంటూ పెట్టెతలుపు తీసి లెక్క పెట్టి డబ్బు ఇచ్చాడు.

ఓసారి పెట్టెలో మూలుగుతున్న డబ్బువైపు అసూయతో చూశాడు షేరలీ. అతడిచ్చిన డబ్బు జేబులో తోసుకుని, దర్జీ దుకాణానికి బయలుదేరాల్సొచ్చినా మెల్లిగా దిగాడు. దర్జీరాజు సంతృప్తితో మందహాసం చేస్తూ ఓసారి షేరలీవైపు చూశాడు. షేరలీ ప్రపంచంతో సంబంధం లేనట్లు నడుస్తూపోతున్నాడు.

"ఏమండోయ్ నవాబుగారూ! పండక్కి యివాళ బేళ్ళకెన్ని తీయడం మా షేరాలు!?" అంటూ వినబడింది షేరలీకి వెనకనుంచి. అతను వెనుదిరిగి చూశాడు. బట్టలమిషనుప్రక్క కూర్చున్నదర్జీ ఓసలాం విసిరాడు. షేరలీ అతని కొట్టుకు వెళ్ళాడు. "నాకు యిలా కూర్చున్నపళంగా బట్టలు కుట్టయ్యాలి." "ఏం" అంటూ చూశాడు.

"తప్పకుండా. తమరు బట్టలు ఇప్పించండి మరి" అన్నాడు దర్జీ.

"నువ్వు కుట్టి ఇచ్చేదాకా ఇక్కడే కూర్చుంటానుసుమా!" అన్నాడు నవాబుగారు నవ్వుతూ.

"సరిపోయిందండి! మీరాలా కూర్చుండగానే కుట్టియిచ్చేస్తా. పోనీ యిదివరకటిలాగ యీపండుగకి యేమున్నా గిరాకీ మున్నా? ఉన్న వాళ్ళింతా ఊరొదిలిపోయారాయె. కలకత్తాకే అంతమందికి. మరో ఉంటే, యీనగర మీదా. అబిడ ఇళ్ళల్లోం గారు. పోనీ స్టేషనుదగ్గర జట్కాబండి అవాళ్ళకేనా? ఆ జట్కా బండివాడిపాటు తెగించేటలు లేకపోయాయి వాళ్ళందరికీని" అన్నాడు దర్జీ తన వ్యంగ్యవస్తు మీదో పోయినట్లు బాధపడుతూ.

షేరలీకూడా మౌనంగా, ఆతనితో ఏకీభవించాడు. అంతమంది ఆలోచించకుండా అనూయింగా యిస్తాన్నాకికున్న పెన్షనులన్నీ వదిలిపోవడం ఎంతో తెలివితక్కువ చేశారని అతని అభిప్రాయం. అలాంటి అవసరంలో ఉన్న వాళ్ళకి, తెలివితేటలు, దనువు, జ్ఞానం సౌఖ్యం ఎప్పుడూ ప్రవహిస్తావో లేవా!- అంటూ హృదయపూర్వకంగా, అనూయింగా, కోపంగానో పడి పెంకుక్కుంటూడు అవిర్వకారం, విరాకారం, నిష్ప్రయోజనవ్యామిని ఎప్పుడూ.

"అయితే బట్టలు తీస్కోండి. గబగబా పని మొదలెడతాను" అన్నాడు దర్జీ తన మిషనుమీదికి వంగి.

విలువగల పిల్లలకు, పెళ్ళానికి కూడా ఒకేలాంటి బట్టలు తీసుకువచ్చాడు తిరిగి. దర్జీవాడు అతని పనోయగాలు, ఆశ్చర్యంతో చూస్తున్నాడతనివైపు. ఇదివరకెప్పుడూ షేరాలీ అటువంటి బట్టలు తొడుక్కో లేదు, కుట్టించుకోనూలేదు. వాళ్ళలా విచిత్రంగా చూడ్డం షేరలీకి చాలా కష్టం కలిగించింది.

"అయినా పరిస్థితులు. మనమంతా పరిస్థితులకు దాసులం. వాటిని అనుసరించి నడుచుకోవాలి. ఇంత తక్కువ కాలంలో యేలాంటి దారుణ పరిస్థితుల కలిసి వచ్చిందో, దాన్లోపడి నలుగుతుండా బతుకుబండి జీవితం సాగదీసుకోవడం ఎంత కష్టమో తనే ఊహించలేడు కొల్లపెట్టువు కూర్చోని సంపాయించే వాళ్ళకేం తెలుస్తుంది. హఠాత్తుగా, కోట్లూ, యిల్లూ ఏ ఏట్లోనో కొట్టుకుపోతే, పెళ్ళాం పిల్లలతో బ్రతకమంటే తెలుస్తుంది" అనుకున్నాడు మనసులో.

"అయితే సాయిబుగారూ అంతా, ఓలాంటి బట్టే తీశారేం!?"

"ఆ! దానికేముంది లెండి. పిల్లలను కొట్టుకు తీసుకువచ్చి, వచ్చింది కొనిచ్చేది లేదు వాడు, అందరికీ ఓలాంటిది కొనిచ్చేదిపోతే, అందరినీ సంతృప్తిపరచేదెలాగ? అసలే మంచి, వచ్చిన బట్టలు తేలేవని మళ్ళ

పడే మనుష్యులతో ఉన్నవాళ్ళకి, వేగు వేల బట్టలు తీస్తే. అది నాకు కావాలి, ఇది నాకు లేలేదు అని మరీ బాధపడుతూంటే మాకేదెలాగ? ఇప్పుడయితే అందరికీ ఒక బేరం అని ఒకరిని చూచి ఒకళ్ళు సంతృప్తి పడతారు అంతే" అన్నాడు కలికితో లేని నవ్వు తెచ్చుకుంటూ.

"పాత కొలత ప్రకారం కుట్టేస్తుంటారా?"

"అలా కాకపోతే రెండు మూడింతలు ఎక్కువ ఉండండి" అని మిషను ప్రక్క చతికిల పడ్డాడు షేరలీ.

అన్నట్టు వచ్చినట్టు కుట్టి ఇచ్చేవాడు కదలడని మిషనువాడికి తెలుసు. ప్రస్తుతం తను కుట్టే బట్టలు ప్రక్కకు పెట్టి, సాయిబుగారి బట్టలు కత్తిరించి కుట్టడం మొదలు పెట్టాడు.

మిషను పళ్ళచక్రాలు 'టాప్ డాన్స్' చేస్తున్నట్లు ధ్వని చేస్తూ, చలిస్తూంది.

షేరలీ ఏదో ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. వెలుతురు పోవడం చీకటి రావడం తటస్థించింది. షేరలీ మాత్రం ఇదేమీ గమనించినట్లు లేదు. చల్లటి గాలి వీస్తూంది. కొట్టు ప్రక్క నున్న మురికి కాలువ నుండి కంపు మెల్లగానే వస్తూంది. ప్రక్క కొట్లన్నీ మూతలు పడ్డాయి.

తల మిషను పై పెట్టి, దర్జీ మాత్రం జోరుగా కుట్టేస్తున్నాడు. ప్రక్క కొట్ల తలుపులు మూసే చప్పుడు విని, తల పైకెత్తి "నవాబుగారూ, ఇంటికెళ్ళి భోం చేసి రండి, అంతలో పని పూర్తిచేస్తా" అన్నాడు.

"దావత్కెం లెండి. గబగబా కుట్టేస్తేయండి, పట్టుకుని ఒక్కసారి పోతా. మళ్ళీ రావడం చికాకు. కష్టం కూడా" అన్నాడు కాలం గమనించకుండానే.

అక్కడక్కడ ఒకటొకటి కుట్టుపనికొట్లు, కిళ్ళీకొట్లు తప్పితే బజారులో అలికిడి లేదు. అప్పుడప్పుడు కుక్కల మొరుగులూ, మనుష్యుల సవ్వడులూ మాత్రమే వినిపిస్తూ కనిపిస్తున్నాయి. మూతపడిన బట్టల కొట్లో గడియారం పదికొట్టింది.

షేరలీ దర్జీవైపు చూశాడు. దర్జీ బట్టమూట కడుతున్నాడు. షేరలీ లేచాడు. మూటచేతికిచ్చాడు దర్జీ. జేబులోని చిల్లరతీసి లెక్క పెట్టి దర్జీకిచ్చి మెల్లగా మెట్లుదిగి వీధిన పడ్డాడు షేరాలీ. త్వరగా నడచి యిల్లు చేరాడు.

వేపచెట్టు గాలికి కొత్త సవ్వడులు చేస్తూ కొమ్మలు కదుపుతూంది. చుట్టూ ఉన్న యిళ్ళ తలుపులన్నీ మూసుకుని ఉన్నాయి. తలుపు సందుల్లోంచి దీప రేఖలు పైకి తొంగిచూస్తున్నాయి. మబ్బులో నిశాకాంతిలాగ, కొయ్యకు కట్టిన మేకలు అరుస్తున్నాయి.

ఇంటి తలుపులు తెరుచుకుని కూర్చున్నారంతా అతని కోసం. త్వరగా బట్టలు తీసుకువచ్చిన తండ్రిని చూచి పిల్లలు కేరింతలు కొట్టారు. "నాకు కావాలి. నాకియ్యి" అంటూ అతని చుట్టూ ఎగురుతూ గంతు వేస్తున్నారు. ఆ బట్టలు ఒక్కొక్కళ్ళే ఒక్కొక్కటి తీసుకుని వంటికి అంటించుకుని ఆనందంతో వలయాలు తిరుగుతున్నారు. ముసలిది ముసలివాడు మురిసి పోయారు.

"అంతా అన్నాలు తిన్నారా?" అన్నాడు చొక్కా విప్పుతూ.

"ఆ, అంతా తిన్నారు. లేవావా వేగంగా రెండు మెతుకులు తినిపడుకో చాలా రాత్రి అయింది" అంది ముసలితల్లి. పెళ్ళాం వంకాలే పళ్ళెము షేరలీ వంటింట్లోకి ఉన్న కాటికి వడ్డించింది. అన్నం ముందు కూర్చున్నాడు.

వీధిలోనుండి దీనంగా, అవ్యక్తంగా, అస్పష్టంగా యేదో మూలుగు.

షేరాలీ వంగిన శరీరాన్ని తిన్నగా చేసి కూర్చున్నాడు.

ఇంటవతల పండుగు కొంత సుస్పష్టంగా వినిపిస్తోంది. ఎవరితో కసురుకుంటున్నాడు. "రాత్రి పదకొండు గంటలకు అడుక్కోడం ఏమిటి? ఏమిటా వాళ ఏడుపులూ, మూలుగులూనూ, ఛీ" అంటున్నాడు విసుగ్గా. తలుపేసినదెప్పుడు.

మూలుగు. బిగ్గరగా, దగ్గరగా వినిపిస్తున్నది.

షేరాలీ ముద్దముట్టకోలేదు. రోదన వినిపిస్తోంది.

మనుష్యులమధ్య అరణ్యరోదన.

ఎవరికీ తెలుకుండా, దీనంగా నీరసంగా వినిపిస్తోంది.

"అన్నం కలపండి" అంది షేరాలి పెళ్ళాం ముసుగు తెరులు చేసి. మాటాడకుండా లేచాడు షేరాలీ. ఎందుకో తోచపెలేదా మెను. వేగంగా వెళ్ళాడు వీధిలోకి. చీకట్లో అటూ యిటూ చూశాడు. మూలుగు వేపచెట్టు మూలనుండి వస్తూంది. అటు

అడుగు వేశాడు. పడిపోయిన ఆకు ఏదో వినబడుతూ ఉన్నట్టు. చెట్టు క్రింద ఓ మునిలా పడుకుందో గుడ్డలమూట. మూటనుండి వినవస్తోంది మూలుగు హృదయాని కి తట్టుకట్టి లాగుతున్నట్టు.

"దీపం పట్టండి" అంటూ అరిచాడు. కూతురు దీపం పట్టుకొచ్చింది. ఏళ్ళతో వ్రేలాడుతున్న ముసలమ్మ కనిపించింది గుడ్డపీలికల మూటలమధ్య.

"ఏం మామ్మా — ఎవరునువ్వు?"

"షేరా!" అంటూ తెరిచింది ముసలిది కనులను! "షేరా ఎవరివి! నాకే తెలీదు. నాపురాని ముసలి దాన్ని అంతే!" అంది ఎత్తిన రెప్పల క్రిందికి వాలుస్తూ.

"నీకెవరూ లేరూ?"

"ఎవరూ లేరు. లేకేం! అంతా ఉన్నారు ఈ చెట్టు" అంది రొప్పుతో.

"ఇంకా ఎన్నాళ్ళో యీ పెరక బ్రతుకు. ఎవరు నాయినా నువ్వు? ఇంత ముసలితనంలో దిక్కు మొక్కూ యేదో యీబాధ" అంది.

ఆమెకు చుప్పు సోహ కందదు. ఆమెను ఏం చెయ్యాలో షేరాలీకి యేమీ తెలీటం లేదు. ఆమె అక్కడే స్పృహ తప్పిపోతూంది. ఆమె ఆ చెట్టు క్రింద ప్రాణాలు వదులుతుందేమోనని భయమేసింది. ఆ చెట్టు క్రింద చచ్చిపోతుంది! తనకళ్ళఎదుట, తన యింటప్రక్క. ఎలాగ ఊరుకోడం?

"జీవితపరిణామం ఇంతే కాబోలు!" అనుకున్నాడు లోలోపల.

"కాస్త తిండి పెట్టమంటావా? మామ్మా!" అన్నాడు.

"పోయే ప్రాణాలు నిలబడ్తాయి కా? ఎందుకు నాయనా నీకీబాధ! నన్ను చావనీయి" అని గొణిగింది.

"పోనీ మాయింటో ఉండిపో, యింకెంత కాలం బతుకుతావు. ఇలా బలవంతంగా చావడమెందుకు?" అన్నాడు ఆప్యాయంగా.

"మీకందరికీ ఎందుకు నాకోసం చుట్టడం. పోతాయీ — ప్రాణాలుపోనీ" అంది.

"మాయింటో ఉండిపో. ఆఖరు రోజుల్లో ఎందుకు నీకీబాధ" అన్నాడు మళ్ళీ. ఊరుకుంది ముసలిది.

షేరాలీ అలాగే నిలబడ్డాడు. చల్లగా వణికిస్తూ వీచింది గాలి. ముసలిది మళ్ళీ మూలిగింది.

"రా మామ్మ యింటోకి" అంటూ షేరాలీ కూతురు ముసలిదాని చెయ్యిపట్టుకుని లేవదీసింది.

షేరాలీ నిశ్చలంగా నిలబడ్డాడు.

రెండుగుణాల తరవాత "చూడు మామ్మా! నేను మాత్రం హిందూనిగాదు మరోలా అనుకోకేం" అన్నాడు సంకోచంతో.

"తిండి లేనివాళ్ళకు యీ గొడవలన్నీ ఎందుకు నాయినా! నువ్వే ఓ కొడుకివి" అంది వంగి అడుగు లేస్తూ ముసలిది.

షేరాలీ ఆ ముసలమ్మ చేతిని తన చేతిలోకి తీసుకొని మెల్లగా నడుస్తున్నాడు. ముందు దీపం చూపుతూ కూతురు నడుస్తూంది.

మేకలు దీనంగా అరుస్తున్నాయి. వేపచెట్టు ఊగుతూనే ఉంది, గాలితో కబుర్లాడుతూ.

"పాపం! మేకల గొంతులు కోస్తున్నాడు కాబోలు కసాయివాడు!" అనుకున్నారు ఎందరో మనస్సులో.

(హిందీ కథకు అనువాదం)

మేఘసందేశములోని మధిరిమ

శ్రీ నేలటూరు రామదాసయ్యంగారు

"కాళిదాసగిరాం సారం కాళిదాసః సరస్వతీ,
చతుర్ముఖో౽థవా సాక్షాద్విదుర్నాన్యే తు
మాదృశాః"

అని పదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణ మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ మల్లినాథ సూరిగారు సామాన్యముగా కాళిదాస కవయుం గూర్చి పల్కినారు, 'మాఘే మేఘే గతం వయః' అని వేల శ్లోకముల మాఘము ప్రక్కన మేఘసందేశమును ఒక సాటిపాటి దానిం గూర్చి, అది తమ జీవమున్నవెల వ్యాఖ్యానించి నది దాని యందలి లోతును, అరయరాని సరసతా మహిమను ఉద్ఘాటించినారు. ఈ కవికుల గురుని మేఘ సందేశము గీర్వాణమున పెక్కు సందేశ కావ్యములకు అనుకరణీయమైనది. భవభూతి ప్రభృతి మహాకవులును తమ కృతులయందు ఎందేని ఇందుకు గానున నినిని అనుకరించు చాపలమును మానలేకరి. నేటి సాంప్రతమున ఇతర భాషల కావ్యముల ననుసరింప వేడుబు గొను కవులు పలువురు ఇటే మేఘ సందేశముచే కరము ఆకృష్టులగుట వ్యాఖ్యేయము. ఈ మూలగ్రంథమునకు అనువాదములయు వెలిదనునన్ని, ఇన్నియు ఆ మూలమునకు సాటిరావు కవ్యను మేఘకావ్యోత్కృష్టతకు ఒంకు తార్కాణ యేల? అటే అన్నాడు గీర్వాణ భాషాచార్యుడగు సుశీల కుమార డే, M.A., LL.B. (Calcutta) D. Lit (London):

"A large number of attempts was made in later times to imitate the poem, but the Meghaduta remains Unsurpassed as a master piece of its kind, not for its matter, nor for its description, nor yet as an exercise of intellect and ingenuity, but purely for its poetry."

విరహవ్యథితుని యోగ్యాదినోక్తి నిండారిగా వాయూ స్యాకొనుచుం జెప్పఁదగినదానికి ఉచిత మని బహు ప్రహృదిచే కుఱుడు సుఖవు వా ఛాందసలో కాళిదాసు మందాక్రాంతను గ్రహించెను.

సందేశ కావ్యము, మేఘసందేశ కావ్యము కాళిదాసోపజ్ఞక మనదగును. వటదవిలో రావణాపహృతయై సీత యదృశ్యయై పోగానే రాముడు మిక్కిలియు పరిదేవించి, ఎందెందు వెదకియు ప్రియను పొందక ఎఱుంగ జెంగి, ఆ వియోగ గతమున ఉన్మాదమును బొంది, ఎదురుగాఁ గల జంతువులను చెట్లను పక్షుల చేతనాచేతనములను గాంచి, "నా సీతను నీవు చూచితివా నీవెఱుంగుదువా" యని వాపోయెను. ఇట్లు ఉన్మాదము బొందుచు తిరిగినంత; సుఖోత్కంఠత అట్లు వెదకుచు పోగాపోగా, జటాయువు, కొనయూపిరితో నున్నవాడు అగపడి, సీతను రావణుడు కొనిపోయెనని చెప్పి ప్రాణము విడిచెను. అట్లే అడవిలో అరయుచుం బోయి సుగ్రీవుం జేరి సఖ్యము చేసికొని ఉపకారము చేసి, అతనిచే సీతను వెదకించుకొనం దలచెను. ఇంతలో వర్షాగమము వచ్చినది. అది తీరగానే, కార్తె చాలగానే. సీతను వెదకింతునని సుగ్రీవుడు శాంతపరచెను. ఆ వర్షమున రాముడు లక్ష్మణునితో మాల్యవంతము పై గుహాలలో కాపురముండెను. 'అయం స కాలః సంప్రాప్తః............' అన్నాడు రాముడు. అనలడవి! ఆ పెనుగొండ కొమ్మ! ఆ మేఘోదయము! మింట ఆ మేఘంపు బగ్గులు! 'మంట' ఆ కాఱు చీకట్లు! లక్ష్మణ మాత్ర సహాయుడగు ఆరాముడు! ఆ సీతకెడ! త్రిదశ రావణాపహృత యౌటకు! సతీరత్నముని యొక్కయు సీతయొక్కయు ఎఱుంగరాని! అప్పుడు ఆ రామునికి ఎట్టి యున్మాదము కలుగదు! ఆ మేఘములం జూచిన ఏమేమి తోఁచదు! లోక మంతయుం బొగ్గవడి, అకసమునం బరువులు వారు మంపె తావానిం బల్కరింపడా? అది సీతం జూపఁ గల్గునేమో! ఈ కథ నిజమో, వాల్మీకి కల్పనయో! ఇది నిజమైనచో ఆ ప్రత్యక్ష వార్త అత్యద్భుతరత్నహారముగాఁ, ఇది కల్పనయైన ఆ కవిప్రతిభ మహిమను ఏమని చెప్పఁదగును! ఈ సందర్భమునకు సాటి మఱి జగానకలదా? మఱి వాల్మీకిరాముడు అట ఉన్మాదమెక్కి అదేలో సందేశము పంపలేదు! అవి

కాళిదాసు భాగ్యము, అది కాళిదాసు ప్రతిభ! ఆ ప్రాతిభ చక్షువునకుం దోఁచినది ఆ సందేశము పంపఁదగుట, అందులకు మేఘునుం గొనుట.

వాల్మీకి రాముఁడు వసంతము అతిక్రమించుచుండఁగా కాఁబోలు సీతం గోలుపోయి, ఆ యూపాత గుప్పతా విరహవేదనాశోకములం బొగిలి పొరలాడి ఉన్మత్త ప్రలాపములు ఆడియాడి, క్రమముగా హనుమత్సుగ్రీవులం గలసికొని సీతాన్వేషణమునకు వానరుల వెదకి నిశ్చయించుకొని శరదాగమముం బ్రతీక్షించుచు వర్షను గడుప మాల్యవంతముపై నివసించియుండెను. కావున ఇట నట్టి యున్మాదమునకు నుపలాపములకును ఆ శోకము మొక్కవోయి వేగము చాలకుండెను. 'శోకశ్చ మమవిస్తీర్ణః... రావణశ్చ మహాన్ శత్రుః...' అని రాముఁడు ఒక సుక్కలో అనుచుండెను; కాని వేగము అట్లు సీతాశూన్యాశ్రమముం జూచినది మొదలు జటాయువుం గాంచి నష్టి మెలుంగువరకు గుండెను ప్రీల్చునదిగాను ఉన్మత్త ప్రలాపముల కేఁచునదిగాను ఉండెనో—అన్నాడు భవభూతి యుత్తర రాముఁడును—

'ఉపాయానాం భావా దవిరత వినోదవ్యతికరై
విమర్దై ర్వీరాణాం జగతి జనితాత్యద్భుతరసః,
వియోగో ముగ్ధాక్ష్యాః సఖలు..............'

అని.

'ఇయాప్తా మన్మథవతాం హితాః ప్రతిహతా దిశః,
అనులిప్తా ఇవ ఘనై ర్నష్టగ్రహనిశాకరాః......'

అని 'మన్మథవతాం హితాః' అని వాల్మీకి మహాముని ఒకపాటి తున్నగా పలుకఁగా, మదనమర్మజ్ఞుఁడు కాళిదాసు

'మేఘాలోకే భవతి సుఖినోఽప్యన్యథావృత్తి చేతః
కంఠాశ్లేషప్రణయిని జనే కింపున ర్దూర సంస్థే!'

అనియు,

'అనేన పునః నిర్వృతాత్మా మప్యుత్కంఠా
కారిణా మేఘోదయేన అవస్థాంతరో భవిష్యతి'

అనియు తన లోకోత్తర సృష్టికి విక్రమోర్వశీయ చతుర్థాంకమునకును మేఘదూతమునకును విత్తనము నాటి మొలకెత్తించి పెంచి పూఁతయుం గాపును అట్లు సాధించినాఁడు. ఎంతేని వాల్మీకి కవితా సంస్కృతి మయిన కాళిదాసు మతిలో ఇదెల్ల నిజ ప్రతిభా ప్రథకమైన రామాయణవ్యాఖ్యానమే. తద్ర మాహాత్మ్యవకమాభ్యుపకరులను భవభూతి

'లక్ష్మణః—సోఽయం శైలః కకుభసురభి
ర్మాల్యవాన్ నామ యస్మిన్
నీలః స్నిగ్ధః శ్రయతి శిఖరం
నూతన స్తోయవాహః.
రామః—వత్సైతస్మా ద్విరమ విరమా
తః పరం నక్షమోఽస్మి
ప్రత్యావృత్తః పునరివ సమే
జానకీ విప్రయోగః'

అని ఉత్తరచరితమునను,

'లక్ష్మణః—కిం మఖిత ఏవ ప్రవృత్త పారప్లవ
మారుత వితన్యమాన చదర్పాని కాననాని సంత
తితి తాప్పపటలయా దృశా పరిక్షిప్య ధనురధ
ష్టమ్భధారిత శరీరేణ ఆర్యేణ సీయతే ?
రామః వత్స, కిం న పశ్యసి ?
....
అపి చ విఘటమాన ప్రౌఢతాపిచ్ఛనీలః,
శ్రయతి శిఖర మద్రే ర్నూతన స్తోయవాహః'

అని వీరచరితమునను,

'ఘర్మాంభో విగమాగమ వ్యతికర
శ్రీవాహినో వాసరాః
....
శ్రయతి శిఖర మద్రే ర్నూతన స్తోయవాహః
....
'భగవన్, జీమూత,
దైవా త్పశ్యే ర్జగతి విచరన్
మత్ప్రియాం మాలతీం చేత్'

అని మాలవ మేఘమును దానికి సందేశము చేతోడంగి మాలతీ మాధవమునను,

ఆట్టె మురారిపండితుఁడును ఆ మాల్యవంతము కడనే రాముని చేత

'అభినవఘనవ్యూహ్యాఘోరస్థః ప్రవర్తతి మాల్యవాన్'
'వత్స, లక్ష్మణ, ధారయమామ్'. న శక్నో
మి స్తమ్భయితు మాత్మానం'

అని అనర్ఘరాఘవమునను, ఆ తొలి మేఘపు దెబ్బను తాఁకఁజాలమిం జెప్పించి ప్రకటించినారు.

ఇంక విక్రమోర్వశీయమున ఆ యతిమారపుఁ గొండమీఁది యడవులలో ఊర్వశిం గోలుపోయి వెందురు

యున్న పురూరవుడు మేఘోదయమున వెఱ్ఱియై తెలుపుతో పరువెత్తు ఆ శోకి మేఘమును దుర్వారంగా వినువీధిలో తీసి బాణములు కురియు రాక్షసునిగా భ్రమసి వానిపై గుప్పెటతో చేరి రాయిగొని తఱుముటం జెప్పుట అరకే అక్కటికల్యం!

"ఆః దుర తిష్ఠ రక్షః, తిష్ఠ తిష్ఠ. క్వ మే ప్రియాం
హరన్ యాసి? (విలోక్య) హా న! శైల
శిఖరగత మత్యాంబు తైల మఖలం తి!
(లోష్టం గృహీత్వా హంతుం ధావన్)"

అటుపైన వాల్మీకి చెప్పిన రాముని శోకోన్మాదంపు వాలోపులు ఇవి- (అరణ్య—౬౦)

"యస్త్వయా స్వయముద్యానగతా సా పావదిద్రిణీం,
కోకిలా కిం కోకా నున్నతి ఇవలక్ష్యతే.
వృక్షాద్వృక్షం ప్రధావన్ స గిరేశ్చాద్రిం నదాన్నదీం,
బభూవ విలపన్ రామః శోకపంకార్ణవప్లుతః.
అపి కాచిత్ త్వయా దృష్టా సా కదంబప్రియా ప్రియా,
కదంబ యది జానీషే శంస సీతాం శుభాననామ్.
స్నిగ్ధపల్లవసంకాశా పీతకౌశేయవాసినీ,
శంసస్వ యది వా దృష్టా బిల్వ బిల్వోపమస్తనీ.
....
మల్లికా మాధవీ పుష్పకోపేతా ... పృచ్ఛ
ప్రవాల ... ఇవలక్ష్యతే.
అథవా మృగశావాక్షీం మృగ జానాసి మైథిలీం,
మృగవిప్రేక్షణీ కాంతా మృగీభిః సహితా భవేత్.
గజ సా గజనాసోరూర్యది దృష్టా త్వయా భవేత్
తాం మన్యే విదితాం తుభ్యమాఖ్యాహి వరవారణ.
ఇత్యేవం విలపన్ రామః పరిధావన్ వనాద్వనం,
క్వచిదుద్భ్రమతే వేగాత్ క్వచిద్విభ్రమతే బలాత్.
క్వచిన్మత్త ఇవాభాతి కాంతాన్వేషణతత్పరః,
స వనాని నదీః శైలాన్ గిరిప్రస్రవణాని చ.
కాననాని చ వేగేన భ్రమత్యపరిసంస్థితః
.................................."

అను వెంటలనువానివి ఆ 'పూర్వవృత్తి' 'ఉత్తరవృత్తి' చేసిన వాగ్వ్యాపారము జొచ్చి అనుకరించుటగా విక్రమోర్వశీయలో అగుపడు తీరవతర్ంపవిధానము గల్పించి చెప్పెను. ఇది ఆ వాల్మీకి వాఙ్మయోపజ్ఞమును దీపించుటట్లుగా (కిష్కి ౦౨-౨౮-12)

'నీలమేఘాశ్రితా విద్యుత్ స్ఫురంతీ ప్రతిభాతి మాం
స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే వైదేహీవ తపస్వినీ'

అనునందలి యొక చిన్నదాన, కొదాకగమే, అనందలు ఈ రామవాక్యమును—దీనిని భవభూతియు ఇటు

'ఘనచ్ఛన్నా జటాయుపక్షతి దిశః
పీతాంబరాలంకం తిహ
స్మంత ర్వ్యక్తకుల విద్యుద్దమ్యుద ఇవ
ద్యాం మధ్యదహ దగః'

అని చప్పరించి లోటపెట్టక మానలేఁడాయెనో— అటు 'దుష్ట, రక్షః, తిష్ఠ..........' అని పరివర్తనము చేసి ఒక లీలాప్రసంగముగా కల్పించి ఆ పురూరవుని కథాభావనమును—బలి! చక్కగా కల్పించితివి, కవి—అని పొందికమున్నది. అట్టే 'క్వచిదుద్భ్రమతే......' ఇత్యాదికి ఆ యుద్భ్రమణ విభ్రమణముల విస్తరముగా ఆ యంకమునందలి పురూరవుని వెఱ్ఱిచేష్టలు—ఎలుగెత్తులు దుముకులాటలు పరుగెత్తుటలు మొఱలిడుటలు ప్రేమకట్టలు, భిన్నక భంజక భువక కపుధిగోగులన్నియు — అద్భుత వాగ్విలాసము, లోకోత్తరము అవిరళరూప్యము వల కల్పన, కైమలము కలిగించునవియును. ఆ సముద్రమున తేఁగులాఁటయే ఆ భావముల పరిభావనయే తనకు మూలము యున్న దనుటను సూచించుటకే అదటి యా వాల్మీకిశ్లోకము కే

'సర్వథా రక్షితం తేన విద్యా సర్వాంగ సుందరీ
రామా రమ్యే వనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా'

అను దానిం దాఁగొని,

'అయమసౌ సురభిః కథనాతు వివేకరమణీ యః సానుమానాలోక్యతే. (విలోక్య) ముప్పరవాం, అపినామ సుతను రస్యాంపతిత కాయా ముప భేగ్య?(పరిక్రమ్య అవలోక్యచ) కథం! అవ్రకాశః! ధనుః. విద్యుత్సురి కావ అలోకయామి. హాన, మత్తయై దురితపరిణామైః మేఘోఽపి తిరస్కృతా భూమ్యాః పంచ్యశ్చ. తథాపి శలోవ్యాయు మేఘ మప్పురూర్వ తనిన విమృశ్య.

అపి వనాంతర మల్పకుచా నరా
శ్రమతి పర్వత, పర్వసు సన్నతా,
ఇదమనంత పరిగ్రహ మాకులా
పృథునితంబ. వితమ్యకతీ తవ?
కథం! తూష్ణీ మాస్తే! శద్వే విప్రకృష్టో

వక్ష్యేత్ సీత. (సమీప మస్య గత్వా) భవతేంం పృచ్ఛామి.

....

సర్వక్షితిభృతాం నాథ దృష్టా సర్వాంగ సుందరీ

....

(ఆకర్ణ్య సహర్షం) కథం! యథాక్రమం దృష్టేత్యాహ! భవతు, అవలోకయామి (విలోక్య సఖేదం) హాధిక్! మమైవాయం కందర విసర్పి ప్రతిశబ్దః (విషాదం రూపయతి) ....'

అని తన్మయోన్మత్త భావితముచే కరము పరిప రమణీయముగా వ్యాఖ్యానించినాఁడు. వాల్మీకి చెప్పిన వానినెల్ల అంతఃపన్ను అందముగా చెప్పుటయె కాక, ఆ కథామూర్తిమున వసంత గ్రీష్మఋతులం జరిగిందానిని అంతఃపన్ను మెఱుఁగుగా నుండునని నవ మేఘోదయమునకుం దిరిచి నవజలధరమునకు విద్యుల్లతకు ఆ ప్రకరణమునకుం. దగినటు ఆ గతిపోర్వశీ సమాధిని తన సాంతఃల్పనం జెప్పి వినిహితుల్లాడిన యా నాటకోల్లాటమును

మెరా రా పరహాంత హంసరహా
అళి గత సర్వస్యా ఉరియు సుంజము
తుజహా కాంత రత్న ధిమనే
బహు బహు పుచ్ఛితం మఘం తాయస్తే.

అనుదానిని అనన్యాద్భుతముగా సుహృదయులను అబ్బురము గొల్పి తెలిపినాఁడు. అది రెండవరికిని అనుకరింపను అలవిపడునది కాదు. అప్రయత్నము అగును. వాల్మీకియే—తన్నా, నీ యీ క్రొత్త ఎత్తుగడలు నాచేత రావుగా,—అన్నట్లుంటునది. 'నవజలధరః సన్నద్ధోఽయం', 'తడిత్ ప్రియా', 'తన్వి మేఘజలార్ద్రి పల్లవతనూ', మొదలగునవి పెక్కు (అన్ని) అలంకార గ్రంథముల దానికానికి ఉదాహృతములు.

మఱి తాను ఆ పాటకే తనివి తీరక, మరల రెండు ఆ తొలకరి మేఘుని ప్రియునకు ప్రియుని సందేశముం గొని పోవు దూతం జేసినాఁడు దీనికి వాల్మీకి మూలమయ్యును లేదు. సర్వము నిజప్రతిభా ప్రభవము, దివ్యభవము!

రామగిరిపై యక్షునివియోగుట ఆషాఢ మేఘము సానువుల నాశ్లేషించినది. మెఱుపు మెఱిసినది. తనకు ఉన్మాదమెత్తినది. చిత్తమున ఉత్కంఠ పొడిచినది. కన్నుల అశ్రువులు క్రేతినవి. నయ్యుచున్న పద్దలో ప్రేయసి తన రూపసం దలఁచి యే మయ్యెనో యని దిగులు లోఁచినది. తనయూరికి పోఁగల యా మేఘుని చేరి తన కుశలవార్తం బంపి ప్రియురాలి ప్రాణాలు నిలుపఁ గోరిక కలిగినది. బాబూ, అన్నా, సాధూ, ఘనా, నేను చెప్పిన దారింబోయి నా యూరిలో నా యింట నా ప్రియంగాంచి నా మాట అందించుమీ అన్నాఁడు. 'ఆపృచ్ఛస్వప్రియశైలం' అన్నాఁడు. 'త్వత్తో దిక్కుః ఖం' అన్నాఁడు. దారి చెప్పినాఁడు, ఊరు చెప్పినాఁడు. అందు తనయింటిని చెప్పినాఁడు. ప్రియురాలి అవవాలు చెప్పినాఁడు. చెప్పతలఁచిన సందేశము చెప్పినాఁడు. మేఘునునకు నోరున్నదా? అది బదులు పలుకకున్నను, నా మాట నీవు జరుపుదువులే, ఉపకారశీలుఁడవు, సాధుఁడవు అన్నాఁడు. (అది కదలఁబోఁగా) నాకు ఈ యుపకారముచేసి నీ యిచ్ఛవచ్చిన దేశాలు నీ ప్రియురాలితో విహరింపవలె నన్నాఁడు. దశోత్తర శతశ్లోకము, ఇది యక్షుని యుక్తప్రలాపము, రసికులకు అరిదిపంట!

"ఇత్యాఖ్యాతే పవనతనయం మైథిలీవోన్ముఖీ సా
త్వాముత్కంఠోచ్ఛ్వసితహృదయా వీక్ష్య సంభావ్య చైవ
శ్రోష్యత్యస్మాత్పరమవహితా ...."

అని రాముఁడు పంపఁబంపిన సందేశమును, మేఘసందేశమును, వాల్మీకి చెప్పఁదలఁచిన దానిని, అయినను ఆతఁడు చెప్పని దానిని, ఆతనికి తాఁ జెప్పి ఇట్టు ఆ యూదికులపతికి సేవలు చేసినాఁడు మహాకవి. మల్లినాథులవారు 'సీతాం ప్రతి రామస్య హనుమత్సందేశం మనసి నిధాయ మేఘసందేశం కవిః కృతవాన్ ఇత్యాహుః' అని యభియుక్తులమాటను తమ యభ్యుపగతిగా అనతిచ్చినారు. కాని నిజముగా దాని తత్త్వమిది. ఏలఁనన హనుమంతుఁడు పటుకరణుఁడు ప్రాణి 'విస్పష్టమధురోదారగా' సర్వము తాన చెప్పి చేసినాఁడు. 'మూఁడిమన్నూఱు కొల్పుము' అన్నాఁడు. గాని ఏ శీర్షిక రామసందేశము మాదిరిని పోలేదు. (కిష్కింధ 44—13—14)

"మహా గేహా... ... ...
దదౌ తస్య తతః ప్రీతః స్వనామాంకోపశోభితం,
అంగుళీయ మభిజ్ఞానం రాజపుత్ర్యాః పరంతపః.
అనేన త్వాం హరిశ్రేష్ఠ చిహ్నేన జనకాత్మజా,
మత్సకాశా దనుప్రాప్త మనుద్విగ్నాను పశ్యతి.

వ్యక్తసహాయః కృతే వీర స త్త్వయుక్త కృవిక్రమః
సుగ్రీవస్య చ సన్దేశః సిద్ధిం కథయతీవ మే."

అని. అంతే. ఇది యున్మత్త ప్రలాపమునుం గాదు. మఱియు రామగిరిం జెప్పి, కవి యక్షుఁడు రాముఁడే యనియు, యక్షి సీతయే యనియు, ఇది వాల్మీకి చెప్పి యుండవలసినది, చెప్పక తప్పిపోయినది. ఈ సరస సందేశము రామాయణమున యీరుఁగాయనకు చేసి చెప్పి సేవింతునని విపుల విపులముగా ధ్వన్యమును సూచించినాఁడు. ఉత్తరమేఘము ధ్యాయిష్ఠముగా సుందరకాండకు హనుమత్సీతా సమాగమ సంభాషణల యావృత్తియే. మేఘసందేశము ఎట్టి యున్మత్త ప్రలాపమో మల్లినాథ సూరిగారు ఒండొకెడ దెలియఁజెప్పినారు. నైషధము చతుర్థ సర్గలోని అరువదవ శ్లోకము.

"పరుషకర కురు మేకము యోరాఘునం
జహి రితో ముకురం చ మృగాపవ్య మే;
విశతి తత్ర యదైవ విధు సదా
సఖి, సుఖా విహితం జహి తన్ప్రుతమ్."
[ప్రాణసఖులార, వెన్నెల బయలికి పురు
మించుటద్దంబుఁ గొలయుఁ గొంచు రండు;
చొరఁ డల చంద్రుఁ డదింబు సొచ్చినపుడు
బంధనము లేక (వేయుఁడీ పొంచియుండి]
శ్రీ. నై. II 124

"..................అత్ర చంద్రోపహారాది ప్రలాపాః మేఘసందేశాదివ న్మదనోన్మాద వికారా ఇత్యనుసన్ధేయం........" —జీవాతువు.

ఎండవడకు వాడినలోకమునకు, వానకై వాచి పోవుచున్న దానికి, తొలకరి మేఘమువలన ఎట్టి యాప్యాయనమో, దాని వానవలన అందు గిరికి పడికి కానకు తోటకు జనపదమునకు నగరమునకు ఎట్టి ఉచ్ఛ్వాసమో, ఎట్టి సుఖమో, ఉఱుములతో మెఱుపులతో తుంపురుగాలులతో ఆ వానసరియుచున్నప్పటియు వెలిసినప్పటియు లోకమున దాన నదెట్టి సౌభాగ్యమో, మేఘదేవునికిని గిరిరాజులకు జలదను, నాయకునికి నదీనాయికలకు అదెట్టి సమాగమమో, కాళిదాసు విరహోన్మత్త యక్షునిచే మేఘునికి దారి చెప్పించు వ్యాజమున పూర్వమేఘమున మఱియే కవికిని అందని భంగిని చెప్పినాఁడు.

"కశ్చిత్కాన్తా విరహగురుణా స్వాధికారాత్ప్రమత్తః
శాపేనా స్తంగమితమహిమా వర్షభోగ్యేణ భర్తుః"

'స్వాధికారాత్ ప్రమత్తః' — యక్షుఁడు తన కొలువులో అశ్రద్ధ చేసినాఁడు. అందులకు కారణము కాంతాతిమాత్రాసక్తి కాఁబోలును. కాంతను ఎడఁబాసి యుండవలసినట్లు శాపము. దానిని వర్షభోగ్యము చేయుట అన్ని ఋతువుల విభవభోగములను ఒకమాఱే కొలుపుద్యుటకు. అధికార ప్రమాదమునకు దండనయైన శాపము చండితుని ఆట్టి కాంతా లౌల్యమువలన దిద్దలదా? మఱి యక్షుఁడు ఇట్లు కాంతం దలంచుకొనియే యున్మత్తుఁడై యుల్లాసం దొడంగినాఁడే! శాపము అసలు వర్షమాత్ర భోగ్యము. అందు ఇంకను శేషము నాలుగు మాసములే. అంతట కాంతం గలసికొనునే కలసికొనఁడా? ఆ పాటికి అట్లు కనకవలయభ్రంశ రిక్త ప్రకోష్ఠుఁడై ఇంకను ఇంత యేడ్చి ఈ సందేశారంభము చేయు నేల?—అని యడుగుదురు. శాపాంతమున ఒకవేళ ఇంక అధికారములో ప్రమాదపడక మెలఁగుచు వహింపనే వహించును. వినను రాగము మాని సన్న్యసించునా? శాపకాలమున అనతిదీర్ఘమునను ధీరతమాని ఇట్లు అతఁడు కుములుట న్యాయ్యము యనఁదగును. యక్షులు దేవయోని విశేషము. అలకయు స్వర్గముం బోలె దిక్పాలకుని రాజధాని, దేవతల నెలవు, ఏకాంత భోగస్థానము. వారికి సర్వకాల సర్వావస్థలయందును భోగపరాయణతయే; ఇంద్రియ నిగ్రహము ఇంచుకయు అలవాటు లేదు. అలకను వర్ణించునపుడు యక్షుఁ డొక్కొక్క శ్లోకమునను ఒక్కొక్క తెఱఁగు కామక్రీడనో, కాంతలం గూడిన పాన గోష్ఠినో, వారితోడి తోఁటల విహారమునో, వారి జిహ్మాలంకార విలాస విభ్రమ పరతనో, ఆటపాటలనో, 'పటసీమ' క్రీడనో, ఆలింగనాంగ గ్లానులనో, అభిసారికా యాతాయాతములనో, కాంతలు కాంతుల వలపించు దూపుల చాతుర్యమునో కలవరించును గాని, మఱియొండు కలవరముం గనఁడు. తనయింటను మంచి తోఁట, మరకతములయు బంగరు తామరలయు హంసలయు బావి, ఇంద్రనీల క్రీడాశైలము, అశోక కేసరములతోడి కురవకకృత మాధవీమండపము, పెంపుడు నెమలి, శారిక, సాటిలేని యందగత్తె, చిత్రకర్మ నాట్యము వీణె పాటయు ఎఱిఁగిన రసికురాలు నగు తన ప్రియురాలు. ఇవెల్ల ఒక సంవత్సర

మేఘసందేశములోని మధురిమ

విరహఖిన్నుడైనను అది తనకు ప్రతిదిన గాఢతర మగుటను సహించును. కాబట్టి అప్పటికి ముంజేతికంకణము జారి పడిపోవుటయు, మేఘముం గాంచినంతనే వెల్లి రొమ్ము తాను అటటయు, కాంతకై దిగులుపడి సందేశము ఆరంభించుటయు సహజమే యగును. మఱియు యక్షుని ప్రతిక్షణ చిత్తవృత్తియు నిత్యరసికతయు ఎట్టివో అపూర్వ కథనమున ప్రతిశ్లోకమునను ప్రత్యక్షమే. ముగ్ధ సిద్ధాంగనల చకిత చకిత దృష్టులు, జనపద వధువుల శ్రేచూపులు, అమరవిఘనముల భూదేవీ స్తనశోభాత్రిక. రేవ ఉపలవిషమంబగు మార్గంబున వసు వింధ్యుని పాదముల ప్రక్కల బఱవాలుకొనుట, వేత్రవతీ స్తభూగంధమంగారసపానము, నాగరులయు పణ్యస్త్రీలయు రతిపరిమళోద్గారము అఘ్రాణించుట, పుష్పలావికల ముఖపరిచయము గనుట, స్తనిత కాంచీకునము, స్ఖలితసుభగగమనను, దర్శిత వాభిని విభ్రమ విక్రాంతి ప్రణయవచనను నిర్వింధ్యం గనుట, విరహపాండుకృశసింధువును అల్లవిధిచే తేర్చుట, శ్యామరశాదియుతము ప్రాంతశాటకార ప్రియతమ సమ శిప్రావాతమునకు ఆహ్లాదమునుం గనుట, గంధవతితో తోయక్రీడా వినుతియువతులం గాంచి అహ్నాయతి క్రమగతులను మార్కొనుట, ఉజ్జయినీ పౌరాంగనల లోలాపాంగముల రచించుట, తోగము వారి కటాక్షములకు గుఱియగుచు వారి చదురు గాంచుట, మద్దెల వాయించుట, చీకటిలో అభిసారికల వెంట తోడుపోవుట, గంభీర చిత్రము ప్రముచ్ఛిలి తన్నాటుల శఫరీ చేష్టితములం గాంచి, దానితో 'పటసేయు' క్రీడ యాడి ఆ నిర్వృతి జఘనను ఆస్వాదించుట, మద్దెలవాయించి సెమ్ముల కాడించుట, దర్శన్యతియాగర మానుట, భూమికిము తొలపేగండ్లాడుట, దశపురవధూ నేత్రకుతూహలములకుం బాత్రమగుట, గౌరిబోసులు మును చూచుకు పక్క వవవి గంగ కెంభుని చంద్రచంకతోడి జాలపటకొనుట గాంచుట, పసుపతికి నాటకచ్చేరిలో మద్దెల వాయించుట, కైలాసమున త్రిదశవనితలు మొగమందము పరిదిద్దుకొనం గాంచుట, వారికి యంత్రధారా గృహమగుట, గంగాదుకూలము ఎడలంగ ముంగురుల ముత్తెపుజాలగులతో ప్రియతముని తోడపై కూర్చుండిన యలకం గాంచుట— ఇవెల్ల అత్యంతరసిక వ్యాపారవ్యవహారములు. మఱియు తనకు అనవముగాంచునేని ఆ పాటికి అట్టు శాపమునకుట అవ్యాహ్య మఱియు యక్షుండు తలంచెను కాబోలు. అతని చిత్తము నిజదోషజ్ఞానవిలక్షణ సంచితము గాక నిర్మల వికాసముతో అబ్బ్రతో అందంగు మహాకాల స్కందగౌరీ మహాశాదులను భక్తితో అట్టు సేవించును. కాగా కావ్యవస్తువు ఎల్ల తెఱంగుల యక్షునికి సవ్యకము గానే అసవ్యకము గాను అనవద్యము గాను నిబంధింపబడినది.

గ్రహ కక్ష్యాక్రమమందలి విశిష్టత

శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

ఖగోళమందలి తారాగ్రహము లన్నియు నిరవధిక మైన విశాలాకాశరంగమున పరమాత్మప్రతినిధియై, సృష్టిస్థితి లయములకు కారకుడైన సూర్యభగవానుని చుట్టు చుట్టి, వలయాకారముగా భిన్న భిన్న కక్ష్యలలో, నిర్విరామ నిస్తంద్ర దీక్షతో తిరుగుచున్నవి కదా? ఆ కక్ష్యాక్రమ సంవిధానములో నొక్క విశేష మున్నది. గ్రహములలో నెల్ల సూర్యమండలమునకు అతి సన్నిహితముగా సంచరించుచుండు గ్రహము బుధుడు. ఈశ్వరసంకల్పానుసారముగా, కర్మానుభవముకొరకు ప్రపంచయాత్ర చేయుమని బూని, సూర్యమండలమును వెలువడివచ్చిన జీవులకు బాహ్య ప్రపంచమందలి పరిస్థితులను తెలుసుకొనుటకు వలయు బుద్ధిని సమకూర్చుటకై సృష్టికర్త నిర్మించిన మొదటి సౌకర్య మీ బుధమండలము. ఈ మండలమును ప్రవేశించి పరిస్థితులను అర్థము చేసుకొను తెలివిని సంపాదించుకొన్న తరువాత, ఆ పరిస్థితులతో సంతోషానుభవమునకు సామరస్యమును అలవరచుకొని కలసి మెలసి ప్రవర్తించు నేర్పు లేనిచో, జీవులు బుధమండలమునందు సంపాదించిన విజ్ఞానమునకు ప్రయోజనము లేదు. ఆ కారణమున, సామరస్యమును, సంతోషమును సాధించు చాకచక్యము నిచ్చు శుక్రుని కక్ష్య బుధ కక్ష్యకు వెలుపల నిర్మింపబడినది. ఈ బుధ శుక్ర మండలములలోని సామగ్రిని స్వీకరించిన తరువాతనే, జీవులకు వసతియోగ్యమగు కర్మభూమిని సృష్టికర్త ప్రసాదించియుండుట. నానావిధ విషయములను గ్రహించి, సామరస్యముతో వానిని స్వీకరించి, జ్ఞప్తిలో నుంచుకొని, మననము చేసి, కర్తవ్యము నాలోచించు నైపుణ్య మునిచ్చు మనఃకారకుడు చంద్రుడు భూమండలమునకు అంటిబాయని ఉపగ్రహముగా ఏర్పరచుట సృష్టికర్త అనుగ్రహము. బుధ శుక్ర కక్ష్యల తరువాత భూకక్ష్య నిర్మింపబడుటకు ఉపపత్తి ఇది.

భూలోకమందలి మానవులకు బుద్ధి, సామరస్య సంపాదనచాతుర్యము, ఆలోచనా శక్తి, అను మూడుగుణములు మాత్ర మున్నచో, కార్యసాధనమునకు చాలునా? అనుభవించుటకు ఉపయోగించు పరికరములను ఆకృతి పరచుకొనుట కొరకై నానా విధములైన పరిశ్రమ సల్పుట అవసరము. ఆ పరిశ్రమకు సత్త్వము, ధారణ, పరాక్రమము, కావలసియున్నవి. అందుచే, భూకక్ష్యకు వెలుపల, అంగారకుడు లోనే, భూపుత్రుడు పరాక్రమశాలి కుజుని కక్ష్య ఏర్పరచబడినది. విజ్ఞానము గ్రహించి సుఖానుభవము కొరకు పరికరములను సంపాదించుటకై పరాక్రమించు మానవులకు, వారిపరిశ్రమ వ్యర్థము కాకుండ, సత్కర్మాభివృద్ధిని సమకూర్చు సంకల్పముతో, కుజకక్ష్యకు తరువాత ప్రబల శుభగ్రహ మగు బృహస్పతి కక్ష్య నెలకొల్పబడియున్నది. కాని ఇన్ని సౌకర్యములు నిరుపాధికముగా అబ్బినపుడు, మానవుల శక్తి సామర్థ్యములు అపరిమితములై, హద్దుమీరి, విశృంఖలముగా పెరుగు సంభవ మున్నది కదా! కనుక, వానిని నియమబద్ధములుగా చేసి, వాని వ్యాప్తికి అవధి కల్పించుట సృష్టికర్తకు అత్యంతావశ్యకమైనది. ఈ దృష్టితోనే, అభ్యుదయకారకుడగు బృహస్పతి కక్ష్యకు తరువాత, సంకోచకారకుడగు శనియొక్క కక్ష్యను సృష్టికర్త నిర్మించుట.

మన ప్రాచీనులకు వాడుకలో నుండిన సప్తగ్రహము లివే. వీనిలో భూకక్ష్యా వలయమునకు లోపల శుక్ర, బుధ, రవులు, వెలుపలి వైపున కుజ, గురు, శనులును, కలరు. బాల్యములో విద్యాభ్యాసంగము, యౌవనమందు విషయసుఖలాలసత, పూర్వవయస్సున శృంగార వీరరసరంగములలో పరాక్రమించు ప్రాగల్భ్యము, మధ్యవయస్సున ధర్మార్థముల అభివృద్ధి, వార్ధకమున విరక్తితో సర్వసంగ పరిత్యాగము, అను పద్ధతితో, సృష్టికర్త మానవ జీవితములకు నిర్ణయించిన వ్యూహక్రమ మిది యని, పై గ్రహ కక్ష్యానిర్మాణక్రమము సూచించుచున్నది కదా?

"శైశవే భ్యస్త విద్యానాం
యౌవనే విషయైషిణాం,
వార్ధకే మునివృత్తీనాం
యోగే నాంతే తనుత్యజామ్."

అని రఘువంశపు రాజులను గూర్చి మహాకవి కాళి దాసు చేసిన వర్ణనము పెక్కంశములను సూత్రప్రాయముగా నిర్వచించుచున్నది. అది యట్లుండె.

పై ఉపపత్తిని గమనించినచో, మన నవగ్రహములకు పరిమితమైనవని తేలును. అనగా సామాన్య దృష్టితో కార్యకారణ సమన్వయము చేసినపుడు ఊహింపరానంతటి గొప్ప ఫలము, మంచిదైనా, చెడ్డదైనా, ఈ గ్రహములనుండి కలుగదనుట. ఇటనుటచేత ఈ గ్రహములు నిస్సారములని, వానికి శక్తి అల్పమని, నా ఆశయము కాదు. వానికి వాస్తవముగా గొప్పదే అగును. కాని, అది యథేచ్ఛముగా, నిరంకుశముగా, వ్యాపించి తన ప్రభావమును వ్యక్తము చేయుటకు వీలు లేనట్లుగా, శని మహాశయుడు దుర్భేద్యమగు గొప్ప మంచుకోటను నిర్మించి కావలి కాచియున్నాడు. గ్రహరాజగు రవికి ఈశని పుత్రుడు కాదా? రాజపుత్రుని ఆజ్ఞను ధిక్కరించుటకు సాధ్యమా?

కాని, ఈశని కక్ష్యాప్రాకారమునకు వెలుపల వరుణుడు, ఇంద్రుడు, యముడు అని వ్యవహరింపబడు గ్రహములు మూడు ఉన్నవని చదువరులు ఎరుంగుదురు. శని మంచుకోటకు వెలుపల నున్న కారణమున, వీనికి ప్రసారమునకు, ఇతర గ్రహములకు ఉన్నట్లు, ప్రతిబంధక సామగ్రి లేదు. అందుచే, ఈ గ్రహముల సామర్థ్యము అపరిమితమైనది. సామాన్యముగా, ఊహాతీతమైనది వానిశక్తి. బుధుని బుద్ధిని వరుణుడో వైశాలినిగా ప్రజ్ఞగా, అనగా ఉపజ్ఞాయుతమగు ప్రతిభగా మార్చగల మహాప్రభావ సంపన్నుడు వరుణుడు. శాస్త్రీయ పరిశోధనముల కేమి, యోగసాధనముల కేమి, విరించికి రాజకీయాధికారనిర్వహణమున కేమి ఎంతో తగినది యీ వరుణ ప్రభావము. భక్తియందు కాని, రక్తియందు కాని, లలితకళాసక్తియందు కాని, ఏకాగ్రతగల మనోలయమును చేకూర్చి, శుక్రుడు ప్రసాదించు సామాన్యసుఖమును అనంతబ్రహ్మానందముగా మార్చు యోగ్యత ఇంద్రునికి కలదు. రాగులకు, యోగులకు, భోగులకు, కవులకు, గాయకులకు, నటీనటులకు ఇంద్రుని అనుగ్రహము అమూల్యమైనది. కుజాని

సామర్థ్యమును అపారముగా అభివృద్ధిపరచి, దానిని సమయానుసారముగా లయమునకైనా, పునఃసృష్టికైనా ఉపయోగించుటకై యమునిది. శని కక్ష్యకు వెలుపల నుండునవి ఈ గ్రహముల కక్ష్యలు. కనుకనే, ఇతర గ్రహముల కార్యములతో పోల్చినచో, వీనికి అప్రమేయముగా చూపట్టగలదు.

సామాన్యముగా, మానవులకు యీ శనివలయమును తప్పించుకొని బైటికి ప్రసరించదు. కనుకనే, శనిగ్రహమును ఆయుష్కారకుడని, మారకులలో అగ్రేసరుడని, మన ప్రాచీనులు నిర్వచించిరి. ఆపేర కాలుడు ఎవడైనా ప్రయత్నించినా, అలుసాతో పోనిచ్చువాడు కాడు శని. ముప్పుతిప్పలు పెట్టి, వానితో మూడుపుటకల నీరు త్రావింపగలడు. కావుననే, శనిపేరు విన్నచో మనవారికి చాలా భయము.

కాని, ఏ భాగ్యవదు గ్రహములవలనో, కొందరు వ్యక్తులకు ఆ మంచుకోటను దాటి బైటపడుచున్నది. అప్పుడు నిరంకుశముగా, అశ్చర్యకరముగా వ్యక్తము కాగలదు. విశ్వామిత్రుడు, గౌతమబుద్ధుడు, శంకరాచార్యుడు, ఛత్రపతి శివాజీ, ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి, మొదలగు అసాధారణ వ్యక్తులట్టివారు. వారి జన్మకాలములో శనికక్ష్యకు వెలుపల నున్న గ్రహములకు ప్రాధాన్యము వచ్చియుండు ననుటకు సందేహము లేదు. ఇట్టివారిలో, జర్మనీదేశపు హిట్లరు అట్టివాడు. అతని జాతకమున లగ్నమందలి శనునికి కేవలము దశలో చలిత కుజ రవుల ప్రబల మైత్రి ఏ కాలములో కూడియుండుటయే, రెండవ ప్రపంచ సంగ్రామములో అతడట్లు విక్రమించి విజృంభించుట!

సాధారణముగా, జాతక కేంద్రములలో భావ ముఖ్యమునకు సన్నిహితమైతే, ఇతర గ్రహములతో సమాగమము దృష్టిసంబంధము మొదలగు సౌకర్యములు అబ్బినపుడు తప్ప, ఈ గ్రహములు తమ ప్రభావమును స్పష్టముగా చూపవు. చూపగలితే మాత్రము, మంచికైనా, చెడ్డకైనా, వాని శక్తి నిరుపమానము. దాని వ్యాప్తికి మేర యుండదు. సామాన్యముగా అసంభవమని తోచునట్టి, కార్యకారణ సమన్వయమునకు అందనట్టి, అశ్చర్యకరమైన గొప్ప సత్ఫలమైనా, గొప్ప దుష్ఫలమైనా, వ్యక్తి జీవితములలో అగుపడెనేని, అప్పుడు ఈ నూతన

గ్రహముల చేయివాడితనము తప్పక చూపట వని మనము విశ్వసించవచ్చును.

ఈ విళంబి సంవత్సర చైత్రమాసమున వెలవడిన ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికలో, నవగ్రహ ప్రభావమును తెలుపు ఉదాహరణ మొక్కటి ఆంధ్ర మహాశయులకు నివేదించియుంటిని. మరియొక చిన్న దృష్టాంతమును ఇచట విన్నవింతును.

1978 వ సంవత్సరమున జూన్ నెల 12 వ తేది రాత్రి 7-34 p. m. (IST) గంటలలో ఒకడు, 8 26 p. m. (IST) గంటలలో మరియొకడు, కవలలు జనించిరి. వారిలో రెండవ వ్యక్తికి నిరయనముగా రాశి, నవాంశ చక్రము లిట్లుండును:—

శ		ర	రా కు శు బు
	(నిరయన) రాశి కుండలి		గు
కే లగ్న	చ		

	కు బు		శు
	(నిరయన) నవాంశ కుండలి		చ కే
రా			
గు	లగ్న శని		ర

ఈ కవలలో మొదటి వానికి సయితము పై రాశి కుండలి అన్వయించగలదు. నవాంశచక్రములో మాత్రము ద్వితీయుని లగ్నము వృశ్చికాంశ అగుచుండగా, ప్రథముని లగ్నము సింహాంశ అగుచున్నది. ఇతర విషయములలో వ్యత్యాసము లేదు.

వింశోత్తరీ దశాపద్ధతిలో, ఇరువురికి జన్మకాలమున గురుమహాదశయే జరుగుచుండినది. దశాశేషము, ప్రథమునికి ఆరు నెలలు, 14 దినములు మాత్రమే; ద్వితీయునికి 18 నెలలు, 20 దినములగుచున్నది.*

ఈ కవలు మధ్యమకక్ష్యకు చెందిన గౌరవనీయ భూస్వాముల కుటుంబమున జనించినవారు. బాల్యావస్థ తీరకమునుపే, జనకుని కోలుపోయిన ఈ కవలను సమర్థురాలగు తల్లి, కష్టపడి పెంచినది. ఇరువదిమూడు వసంతములు దాటినవో, లేదో, వీరిరువురికిని, ఒకే దినమున, వివాహ మహోత్సవములు జరిగినవి. పాఠశాలలో విద్యార్థులుగా కాలక్షేప మేమో బాగుగనే జరుగుచు వచ్చినది. కాని వ్యాసంగము తిన్నగ యుండుటవలననో, సహవాసదోషము కారణముగనో, వీరికి విద్యలో తగిన ప్రాయ రాలేదు. అర్ధానుస్వార వ్యాసంగము వీరిది. పరీక్షలలో పూర్ణానుస్వారము ఫలము కాని, వ్యాసంగము తప్ప ఇతరవిషయములలో, అనగా, ఆటపాటలు, వ్యాయామపరిశ్రమలు, వినోద విహారములు, సాంఘిక సభావేశములు, ఇత్యాదులలో, తగినంతచొరవ, చాకచక్యము కలవారగు కారణమున, ఏదోవిధముగా, ఉపాధ్యాయులు వీనిని క్రిందితరగతుల నుండి పైతరగతులకు క్రమముగా పాగించుకొనుచు వచ్చినారు. ఇట్లుండగా, పసువారు సంవత్సరముల వయస్సు వచ్చిన కొన్ని నెలలకే ప్రథమునికి, భాగ్యము

* కృతికి "జ్యోతిర్గణిత" సంప్రదాయము ననుసరించి సాధించిన అయనాంశములవలన వచ్చిన ఫలితమిది. భిన్నపద్ధతుల నుపయోగించువారికి నిరయన చంద్రస్థానములో, భాగలో, కళలో, మారిపోవుట సహజము. అందుచే, జన్మకాల దశాశేషము సయితము వ్యత్యాస మగుట వింతకాదు. కొన్ని పరిస్థితులలో, నక్షత్రమే మారవచ్చును. ఏ పద్ధతి సాధువో, భగవంతుని కెరుక; నిరయనపద్ధతిలో ఇప్పుడున్న గొప్ప అవ్యవస్థ ఇది!

పంపి, భార్య కాపురమునకు వచ్చి వ్యాసంగమునకు వేఱుత్రోవ చూపినది. "పర్వతానాం శోభనం." అందుకు కదా ?

ఒకటి, రెండు, దండయాత్ర లయినా, మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో విజయము సంపాదించుటకు ద్వితీయునికైనా సాధ్యము కాలేదు. కాని, పరీక్షలో కల్గిన అపజయమునుగురించి, అతడించుకంత అయినా చింతించినవాడు కాడట! పరీక్షలో నెగ్గుటకు, ప్రపంచయాత్ర సాగించుటకు, పరస్పర సంబంధమేల అవసరమో, అతనికి బోధపడినదికాదు. అతని కాలము విశ్రాంతిగా గడచిపోవుచుండినది.

ఇటి పరిస్థితులలో, అతనికి పందొమ్మిదవ ఏట, ఒక ఆకస్మిక సంఘటనము కలిగినది. ఆ గ్రామపు విద్యాధిపుడొక గొప్ప రైలువే ఉద్యోగి, కలకత్తా నగరమునందుండువాడు, ఏదో కార్యవశమున స్వగ్రామమునకు వచ్చియుండగా, లోకాభిరామాయణముగా అతనితో మాటలాడుచుండిన ఆయూరి ఉపాధ్యాయుడొక నియోగాలి ప్రభావశీలుడైన జాతకుని మాట ఎత్తి అతనిని వెంటకొనిపోయి జీవనోపాయము చూపమని ఆ ఉద్యోగితో చెప్పుటయూ, కానిమ్మని అతడంగీకారమును సూచించుటయూ, అమరుదినమే అతనివెంట జాతకుడు కలకత్తానగరమును చేరుకొనుటయూ, తలవని తలంపుగా జరిగిన కథ! తరువాత కొన్నాళ్ళలో నె, ఆంగ్లేయుల యాజమాన్యములో నున్న ఒకానొక గొప్ప వ్యాపార సంస్థలో కలకత్తానగరమందే, నెలకు ఏబదిరూప్యముల వేతనములభించు చిన్న ఉద్యోగమొకదానిని ఆ మహనీయుడు జాతకునికి సంపాదించి ఇచ్చి పుణ్యము కట్టుకున్నాడు. దీనితో జాతకుని జీవితములో గొప్పమార్పు వచ్చినది. తనయోగ్యత ఎంతటిదో, అతనికిఇపుడర్థమైనది. ఆ సంస్థలో పనిచేయువారనేకులు. వారిలో వేరు వేరు యోగ్యతలు గల వ్యక్తులు, ఏబది మొదలుకొని ఐదు వేల రూప్యముల వేతనము ఆర్జించు వారుండిరి. తోడి వారితో పోటీచేసి నెగ్గుట ఆవశ్యకమని అతనికి తోచి గొప్ప సంచలనము కలినది. కనుక, నియమిత కార్యములు తృప్తికరముగా చేసి, యజమానుల మెప్పును సంపాదించనిదే తనకు జీవితములో అభివృద్ధి రాదని అతడిపుడు గ్రహించగలిగెను. రేయింబగళ్లు అతిదీక్షతో పరిశ్రమ సలుపుచు, ఉద్యోగాభివృద్ధికి ఏ ఏ విషయములలో విజ్ఞానము అవసరమో, అది అంతయు క్రమముగా పట్టుదలతో సాధించి నేర్చుకొని, కార్యమునైనా వెనుకంజవేయక చేయుచు వచ్చుటచే కొన్ని సంవత్సరములలో నె, ఆ సంస్థలో పనిచేయుచుండిన కొందరు విద్యాధికులకంటె ఉన్నతస్థాయిలోని ఉద్యోగములను అందుకొనగలిగినాడు జాతకుడు. ముప్పది అయిదు వత్సరములు వచ్చునప్పటికి, అదే సంస్థలో నె అతనికి గొప్ప అధికారముగల పదవి లభించినది. సంస్థా వ్యవస్థాపకులకు అచ్చుమెచ్చుగా ఉద్యోగధర్మమును నిర్వహించుటచే, దాదాపు వేయి రూప్యముల వేతనమును సంపాదించుచు, సత్సంతానముగల గృహస్థుడుగా, జాతకుడు హాయిగా కాలమును వెళ్ళబుచ్చుచున్నాడు.

ఇక, అతని అగ్రజునికథ వేరు. దాంపత్య జీవితములో రుచి లభించి, అతను వ్యాసంగమునకు స్వస్తి చెప్పినవాడుకదా! ఇంటిపట్టున నిలుచుట కారణముగా, కుటుంబపు ఆస్తిపాస్తుల పైన ఇతనికి యాజమాన్యము వచ్చినది. ప్రాచీన సంస్కారపు చేష్టములలో పెరిగినది అతని నవోఢ నవనవాభిరుచుల కొరకు ఉవ్విళ్ళూరు రసికుడై తిరుగును. అతను కోరినంత పారవశ్యము స్వీయాసంగం ఇతనికి లభించినది కాదు. ప్రణయార్థులగు పరకీయలతోనో, సందుగొందుల సాహచర్యంతోనో, ఇతని రసికతకు కాలక్షేపము జరుగుచు వచ్చినది. వివేకము పెడదారి బట్టుటచే, దుర్వ్యసనము అధికమై, ఆర్థికస్థితి నానాటికి పలుచబారి, ప్రాచీనమగు భూస్థితి క్రమక్రమముగా, విక్రయాదులవలన పరులపాలగుచు వచ్చెను. ముప్పదియారు వర్షములు వచ్చునప్పటికి, సోదరుని ప్రసక్తి లేకుండ, ఇతడే యావదాస్తిని నామావశిష్టముగ చేసినాడు. తరువాత, మూడు సంవత్సరములకే, ఇహలోకమున జీవితము చాలించుకొన్నాడితడు.

ప్రశంసలో నున్న కవలజీవితములు, ఏ విషయములో కాని, పరస్పర సామ్యము లేనివి. నేర్చిన విద్య, ఇంచుమించుగా, సమానమే; పెంపకములో వ్యత్యాసము లేదు; పెరిగిన పరిస్థితులు సహా భేదము లేనివి, అయినా, వీరి జీవిత మార్గములలో హస్తిమశకాంతర తారతమ్యమున్నది. వీరి నిరయనరాశి నవాంశకుండలులలో ఏ యోగము ఈ వ్యత్యాసమును చూపగలదో, ఊహించుట కష్టము.

మారిన గ్రహములు పయిరీతి చూపబడిన సాయన జాతకచక్రములను ఒక్కసారి పరిశీలింతము.

ఈ క్రిందనున్న చక్రము కవలలో ప్రథమునిది:-

	శు 8-53 మాంది 8 10-38		పునర్వ 9-41 ర 21-10 బు 24-11
కేతు 6-30	(సాయనము) — కవలలో ప్రథమజాని జాతకము —		రా 5-48 కు 13-36 ఇ 13-42 బు 14-30 శు 21-46
శ 15-58 (వ) I 5-54 కే 5-48			కు 10-56
	చ 24-57	X 15-11	లగ్న 3.50

చక్రమును చూచినచో ఇరువురి దుర్బలగ్రహముల దృష్టి నాశకరించు యోగములు రెండు. మొదటిది, లగ్నమందు వుంచి యున్న కేతువు; రెండవది సప్తమభావము చాత్రి యుంచియున్న పంచగ్రహ కూటమునకు శనిగురుని సమ సప్తక ప్రభావము!

"లగ్నే, కృతఘ్నః, దుఃఖం, పీడనం, వివరం,
స్థానచ్యుతం, వికలదేహం, మహత్తిరూజం."

అని మంత్రేశ్వరుడు వర్ణించిన ఫలము లగ్నగత కేతువు నుండి నాటికి నాగరికంగులు, రాకలసి యున్నదికదా?

సప్తమభావములో కుజబుధ సంయోగ మున్నది.

"కుజ బుధయోగే, దలో,
సుపుత్ర నాశకో, ప్రవంతుప్తః
మలినః పరాన్న కాంక్షీ;
కేంద్ర గమ్యర గతం సుఖం లభతే"

అని దీనికి 'హోరాసారము' ఫలము చెప్పినది సుఖము, భోగము, శీలచ్యుతి వచ్చునట.

ఇచ్చటి కుజబుధులతో మూడవి ఇంద్రునకు చేరియుండుట విశేషము. సామాన్య పంథలో వచ్చు జీవితము గడచిందగు. అసాధారణ పద్ధతులతో ఇంద్రియ తృప్తి కొరకైనను కొంత ప్రధానపాత్ర వహించ గలదు. ప్రతిపనిలో కొన్ని కార్యములని ధర్మ ధర్మములని, కృతజ్ఞత మనస్సునకు స్ఫురించదు. పొవుమున్నది అనూరామని చెప్పినా, గమనమునకు రాదు. మనసేదిచేసి, మదిగా సేసినమో, విరంతర యాముగా జరుగనిదే, తృప్తియుండదు. అది సాధించుటకు ఏ ఉపాయమైనా సరే!

ఈ ఇంద్ర కుజబుధులకు శుక్రునికివలె, శనిగురుని సముసప్తకదృష్టి కలదు. వృధికరిగ ప్రభావము. గురిత గూనము నీతి నియమానురీతి చికిత్స తి. మొరకుప్పట్టు, అనీతి గుప్తపానాదము. స్త్రీగామ్యన చాంచల్యము, ఈ యోగపు సామాన్య ఫలములు.

లగ్నము కేతుగ్రసము, గారవంలోపమును నూచించినది. జీవిత పరామమునకు ఒకేగుపు తోక మిత్రమ్యా! కనుక పెయోగము లన్నియూ కేతువు సూచించిన మార్గమున జీవితమును సాగించుటకే ఉప యోగ పడినవి. ఇన్ని చేరినపుడు అనారోగ్యము అల్పాయుష్య కలుగుట వింతకాదు.

నీయంకే గుప్తపానాదముతో కళత్ర భావ మందున్న కుజాదు జీవనాదరిశలో చలించి అపమాధి పతియగు రవినుండి అర్ధకేంద్ర విషమదృష్టి పొలగుట, బలితిలగ్నము భ్యాగ్యభావాధిపతియై, అపమ (మృత్యు) భావ కార్యనిర్వాహకుడుగా నున్న గురునితో సమసప్తమ వీక్షణంచుట. బలిత దంగుడు పాతాళ భావములో తిరుగుచు నీచలగ్నాధిపతిని (శనిని) చేరుట, అమదుపదశల ఏకకాలమునందే ఆవరించుటచే జాతకుడు ముప్పదియారు సంవత్సరముల చిన్న వయస్సునందే మృత్యువువారి జక్కి తినేకథను చాలించినాడు. అతని ఆత్మకు పరమేశ్వరుడు శాంతిని అనుగ్రహించును గాక.

కవలలో ద్వితీయుని సాయనజాతక చక్ర మిది:-

	శు 8 53 మాంది 8 22-58		ర 21-11-49 పున 22 2 బు 24-11
గురు 28-59	(సాయనము) — కవలలో అపరజాని జాతకము —		రా 5-48 కు 13-38 ఇ 13-42 బు 14-32 శు 21-46
I 18-7 శ 15-58 R కే 5 48			కు 10-56
	చ 25-27	X 29-2	లగ్న 16-8

అన్న జాతకముతో పోల్చి చూచినచో, లగ్నము రిమారిమి 12 భాగలు ముందుకు జరిగినప్పటికీ, గ్రహ స్థితిలో చెప్పుకోదగినంత వ్యత్యాసము లేదనియూ, చదువరులు గమనించి యుందురు. కాని, ఈ ఇరువురి

జీవితములలో రాత్రికి, పగటికి, ఎంత భేద మున్నది. ఆ భేద మంతయును లగ్నములో వచ్చిన వ్యత్యాసము వలననే కలిగియుండు నని సులభముగా గుర్తించగలము.

లగ్నమునకు అతి సన్నిహితుడుగా మహోన్నత భాగ్యశాలి కాగలుగుచున్నాడు. శేరువు తను భాగములో కేంద్ర సంధిలో నుండుటచే, అతని గొప్పతనము జాతకునికి అంటలేదు. జీవిత సహాయము లగ్నమందలి శని గురునితో సింహముగా త్రికోణ దృష్టిలో నున్నది. అగుటచే ఈ జాతకమున కొద్దినిర్వాహకత్వము గురునికి వచ్చినది. అన్న జాతకము పంగుకలె శేరువు వలన రాలేదు. ఇది ప్రధాన మగు భేదము.

పోనగు లిడరికిని లగ్నాధిపతి శని దుర్బలుడే కాని, ప్రథమునికి చతుర కేంద్రములో నుండి యూ శని వ్యవహారము నడిపించినాడు. ద్వితీయుని కన్ననో, విక్రమభావములో నిలిచి విద్యుక్తమైనా పట్టుదలతో పరిశ్రమపల్లి పరాక్రమించుకొని ఈ శని ప్రసాదించగలిగెను. ఈ శనికి గురువునుండి అనుకూల దృష్టియున్నది కదా? చతుర్థభావపుశని అగుటచే, ప్రథమునికి ఆ సిపాయిల యాజమాన్యమునందలి లాభ మబ్బినది. కాని ఆ గురువు అష్టమభావములోనుండి యున్ని అర్ధకేంద్రకేంద్ర ... కొనుటచే, ఆ ఆస్తి ... శేష మైనది. ద్వితీయునికన్ననో, విక్రమభావమందలి శనికి గురుదృష్టి కొరవడుటచే, విద్యార్థి దశలో రాకపోయినా, తరువాత గొప్ప సంపాదనము, యోగ్యత, అబ్బినది. కాని అనాదరణము చేత ఆస్తి నశించినది.

మకరలగ్నమునకు పంచమ రాజ్యాధిపతి అగుటచే, శుక్రుడు రాజయోగ్యప్రదుడుగదా? ఈ శుక్రుడు ప్రథముని జాతకమున భావరాశుల సంధిలోనుండి అతని కేమియును ఉపకరించలేకపోయినాడు. కాని, ద్వితీయుని జాతకములో ఉచ్చయందుండు కారణమున, స్వభావ గుణముగా, రాజయోగమునకు ప్రతిగా, నానా కాముకీ యోగమునుమాత్రము అనుగ్రహించి తన దౌర్బల్యత తీర్చుకున్నాడు. చలితలగ్నము ఆ శుక్రునికి ఎదురైనప్పుడే అతనికి భార్యాకాపురమునకు వచ్చుట, కాని, ఆ శుక్రుడు వక్రి అగుటచే, తర్వాత నే జన్మ ... వికరముగా ... వచ్చుట, తరువాత ఇంద్రియజన్య సంయోగములు క్రమముగా జరిగెను. ఈ దశలో ప్రథముని విలాసవిహారములకు ఎంతో ప్రోత్సాహము లభించినది. ... సహాయము ... ఇంద్రియాల కేంద్రదృష్టిలో 'శతతం...' మాయమయినది ఆ కాలమునకే. ఇటువంటి దశాయోగ్యములో శీలమునకు, నీతికి విలువ ఎట్లు వచ్చును?

ఇక, ద్వితీయునికో, ఆ శుక్రుడే భాగ్యస్థానమునకు సమీపమునందుండుటచేత, యోగప్రదుడైనాడు. పేరుకు ఫలముగా, ప్రథమునకు కేంద్రయోగము కల్గినా, వెంటనే ద్వితీయ కేంద్రము వచ్చి సత్సంతానముతో గృహము నందగించినది. సప్తమభావమందలి శుక్రుడు, కళత్రమును, కాముక వ్యాపారమును మాత్రమే కాక, ... యోగ్య మిత్రులను ... ఏ దశయున్నను ఆ శుక్రుడు జీవనదశలో చలించి కర్కాటక రాశిలో 15° ... నప్పుడో, అనగా జన్మకాలమునుండి (మకరరాశిలో 15° ...) సంపూర్ణ విక్షణము పొందగలిగెనో, అప్పుడే ... సలుపుగా, మహా శ్రీగల ... నగరమును చేరుకొనుట! యాత్రా సహాయము కలిగించి శుక్రుని కోణదృష్టిలో నుండిన కారణమున దూరదేశ ప్రయాణయోగము సిద్ధించినది.

తమ్ముని జాతకమున పుణ్య సహాయముతో చేరి రవి షష్ఠభావ బిందువుపై నున్నాడు. ఆరోగ్యము సహకరించని నిరంతర కృషిలో ఉద్యోగ కార్యములు (సేవా వృత్తి) నిర్వహించుచు అభివృద్ధికి వచ్చినాడు. అన్న జాతకపు రవి షష్ఠభావములో ఏ మూలలో నో నిలిచినాడు. పైగా, ప్రేమ సహాయమునకు పార్శ్వ కేంద్రమందే అతడుండుట. ప్రేమ లాపముల మూలమున ఆరోగ్య భంగమునకే దారితీయు యోగమైనది.

తమ్మునికి సామర్థ్య సహాయము రవితో నిండు మైత్రితో ప్రకాశించుచుండగా, అన్న జాతకమందలి సామర్థ్య సహాయమునకు నీచకన్య సంయోగము, ఇంద్ర, కుజ, బుధుల కేంద్ర వేధ ... దాపరించినవి. ఒక్కటే సామర్థ్యము ఒక్కొక్క సందర్భములో వ్యక్తమగుచున్నది కదా!

చంద్రుని సమసప్తక దృష్టి కార్యములకు ప్రతికూలముకదా! తమ్మునికి అది హితకరమైనదా! అనవాగుంగుకేమో! చంద్రుని సమసప్తక దృష్టి విషదృష్టియే. దానిఫలము, సామాన్యముగా, ఆకస్మిక ప్రబలయోగమును సూచించుచున్నది. ప్రాతి పరిస్థితులు చంద్రుని ప్రతిభను గాంచదు. నూతన సన్నివేశములను సంపాదించుకొనే అతని లక్ష్యము.

"ఉన్నదంతా ఊడిపోనిమ్ము;
ఊపిరుంటే త్రోవ, తోచరానిమ్ము!"

అనుట అతని స్వభావము. వ్యాపారములలో అభివృద్ధి కూర్చుకొనలేక, అలాగుచున్నవానిని ఆకస్మికముగా ఆయా ... వలించి, దూరప్రాంతపు ... చేర్చు. అందు అతనికి పురోభివృద్ధికి ప్రోత్సాహము మహోదయము! చంద్రుడు ఊపిరి తప్పులో, అతని జాడ్యము తొలగిపోయినది. స్వయంకృషితో అభివృద్ధి ... స్వకీయమును, వ్యాపారమును, వ్యాజమును. ఇంతయు ఏకముగా మరచిపోయినాడతడు. పోయుని యాజమాన్యమున స్త్రీ తాత్వితము నశించిపోయినది. రాజ్యాధి

పతియై, యోగప్రదుడైన శుక్రుని సమసప్తక దృష్టితో ప్రేరేపించి, యోగమునిప్పించి, జాతకుని అభివృద్ధికి తెచ్చినాడు వరుణుడు. సరేకాని, మైత్రిమీద అతనిస్వభావము, అతని విషమదృష్టి ఫలము, జాతకునికి కలిగిన సమష్టి పరిణామములలో చేరియేయున్నవని సహృదయులు గమనించగలరు.

ఇంద్ర కుజబుధులపైన సహా వరుణుని సమసప్తక వేధయున్నదికదా! ఈ వేధ యీ రెండుజాతకములకును సమానమే. సామాన్యముగా, ఈ వేధ మోసము, ద్రోహము, స్పర్ధ, ప్రతిబంధకసామగ్రి, మున్నగువానిని తెలుపునట్టిది. తిమ్మనికి వరుణుడు, లగ్నమందుండుటచే, వైయక్తికజీవితమునందెంతటి ప్రాపంచికముగా అభివృద్ధి కనుడైనాడుకదా! విద్యతక్కువ అయినా, తనను మించి ఈ అవ్యక్తేశుడు ప్రోత్సహించుచున్నాడేయని, అసూయాగ్రస్తులగు తోడివారి కుతంత్రములు, స్పర్ధలు, అపవాదములు, మొదలగు చిక్కులను జాతకుడు జాగరూకతతో ఎదుర్కొనక తీరలేదు. సప్తమ శుక్రుడు ఉత్తమ మిత్రులను సూచించగా, సప్తమకుజాదులు ప్రబల ప్రతికక్షుల సూచించగలరు. వారిపైనున్న వరుణ విషమదృష్టి ఈ రూపముతో తిమ్మనికి ఫలించినది. అన్న లగ్నమందలి కేతువు శీలచ్యుతిని, నీచ సాంగత్యమును చేకూర్పగా, ఆ మార్గములలో సహజముగా వచ్చు పట్టి కష్టములు, ద్రోహములు, విరోధములు, మొదలగు పరిస్థితుల రూపముగా అతని జీవితమున వరుణవేధ చూపట్టినది.

వరుణగ్రహవేధమున స్వాతంత్ర్య కాంక్ష, వ్యధికరణ శీలత, అతివాదిత్వము, దురభిమానము, హాస్యము, మొదలగు స్వభావములు రావలయును కదా! అవి ఏమైనవి? అనవచ్చును. ఏమి కాగలవు! అన్నియు వీరి స్వభావములలో నున్నవి. ఏ గ్రహఫలము అయినా, ఇతరగ్రహయోగముల ఫలములతో మిళితమైన వ్యక్తము కాగలదు కాని, ప్రత్యేకముగా, విడి వారి చేసినట్లు, చూపట్టుట అసంభవము. వరుణుడు చూపిన అభివృద్ధి మార్గములలో, కేతువు సూచించిన పతనములలో ఈ ఫలము చేరియుండగలదు. ఉద్యోగకార్యనిర్వహణ విషయమున తోడివారి అభిప్రాయములు సరుకు చేయని అతి స్వాతంత్ర్య బుద్ధి తిమ్మనిది. వారి ఊహలకంటె తన అభిప్రాయములే సాధువులు, యుక్తియుక్తములు, అను అభిమానము అతనికి కలదు. ఆరోగ్యమును, గృహకృత్యములను, నిరాదరించి అయినా, ఉద్యోగధర్మమును నిర్వహించి తీరవలయునెడి హఠమతనిది. అతి పరిశ్రమమున ఆరోగ్యము చెడిపోయినా, ఎందరు బోధించినా, విశ్రాంతిని, చికిత్సను, నిరాదరించునట్టి వ్యధికరణస్వభావమున్నది. తాను అదృష్టశాలి అని, తనజీవితములో అన్నియు అదృష్టదేవత స్వయముగా నడుపుచున్నదని మానవుల పురుషకారము గమ్యకైనా కారగాదని, ఉపన్యసించు సందర్భమున ఇతడు కేవలము అతివాదియే! కాని, కాల మొక్కతీరుగా నుండదని అతనికి తోచదు. గ్రహగతులు మారును. అదృష్టము సహా తారుమారగును.

ఇక, ఇతని అగ్రజున్నడున్నాడో, నీతి నియమ నిరాకరణములలో నిరంకుశాధికారి. తలి, కుటుంబము, సంఘము, మున్నగువారి విషయముగా తన బాధ్యతను గమనించక స్వేచ్ఛా ప్రవర్తనములలో నుండెను. ఆరోగ్యమును, ఆర్థికస్థితిని, గమనించని కామ స్వాతంత్ర్యములో అతివాదిత్వమున్నది. తలి కాని, భార్య కాని, తన ప్రవర్తనమును తప్పుపట్టుట ఓర్వని దురభిమానము కలదు. జనాపవాదమును, ఇంటి గౌరవమును సహా, సరకుచేయని వ్యధికరణ స్వభావమతనిది. సోదరుని హక్కును నిర్లక్ష్యము చేసి, పిత్రార్జితమును పేరు లేకుండ చేయుట అతని తలబిరుసుతనమును తెలుపును.

జాతకపు సామాన్యస్వభావము ననుసరించి వేరువేరు స్వరూపములతో, వేరువేరు రంగములలో, వరుణవేధఫలము వ్యక్తమైనది. కావుననే,

"ఆకృతి, జాతి, ప్రకృతిః,
జ్ఞాత్వా సమ్యక్ ఫలాని వక్తవ్యం,
కుల, శీల, వయోనుగుణం,
దశాక్రమశ్చైర్యథాన్యాయం."

అని పృథుయశస్సు హెచ్చరించుట.

ఇంత చాలు. జాతకములలో ప్రాధాన్యము వహించినప్పుడు, యోగప్రదగ్రహముల సంబంధము లభించినతో, ఈ నూతనగ్రహములు ప్రాచీన గ్రహముల ఫలములకంటె విశిష్టములగు అసాధారణ ఫలముల నిచ్చు ప్రభావములవని, పై దృష్టాంతములవలన, పాఠక మహాశయులు గమనించగలరు.

సవరణ

1958 డిసెంబరు నెల 'భారతి'లోని "జాతకహితా పరీక్షము" అనువ్యాసములో ఈక్రింది సవరణలు చేసుకొనగల రని పాఠకమహాశయులకు మనవి:—

పుట.	పంక్తి.	అశుద్ధము.	శుద్ధము.
50-1	... 27	శ్రీమతా ...	సగ్రీమ
-3	... 33	క్షేశము ...	క్లేశము
	... 4	...	...
51. 2	[చిత్రముక్రింద]	వినతి ...	వసతి
52-1	... 3	దోషము ...	రోషము
	24	మటటు ...	గుట్టము
53-1	... 8	శనియు ...	ఐనియు
54-1	... 16	త్యాగము	స్వార్థత్యాగము.

రా. గో. కృ.

ఆత్మజ్ఞానం

శ్రీ ఆర్. యస్. సుదర్శనం

ఒక వ్యాపారవిషయమై రెండురోజుల పనిమీద మా తండ్రిగారు నన్ను పూనా పంపించారు. ప్రకాశం అక్కడ కాలేజీలో లెక్చరర్‌గా కుదిరి రెండేళ్లయింది, సరాసరి వాడి దగ్గరికే వెళ్లితే బాగుంటుం దనిపించింది. ఏడాదిక్రితం వాడివివాహం జరిగినప్పుడు నేను వెళ్లలేకపోయాను. అప్పటినుంచీ నా మీద కోపంతో ఉత్తరాలు వ్రాయటం మానివేశాడు. ఇప్పుడైనా వెళ్లి స్వయంగా క్షమాపణ చెప్పుకుంటే బాగుం టుందని నిశ్చయించాను.

నేను వస్తున్నానని వ్రాసిన ఉత్తరానికి తిరుగు టపాలో వెంటనే పెద్ద ప్రత్యుత్తరం వచ్చింది. స్నేహం అంటే ఏమిటో, స్నేహాన్ని ఎలా కాపాడుకోవాలో, అనుభవించి ఆనందించాలో, వాడి మాటల ధోర ణిలో ప్రకాశం పెద్ద ఉపన్యాసం దంచాడు. రెండు రోజులు కాదు. కనీసం పది రోజులైనా, వాళ్లింటో వుండేటట్లు ప్రయాణమై రమ్మన్నాడు.

ప్రకాశం, నేను కాలేజిచదువు అయిందాకా కలిసి చదివాము. చదువులో వాడు నాకన్న తెలి వైనవాడు. బాగా పరిశ్రమ చేసేవాడు, అన్న విషయం యూనివర్సిటీ ఫలితాల్ని బట్టైనా అంగీకరించవలసిందే! ఆనర్సులో వాడికి సెకండ్ క్లాసు, నాకు థర్డ్ క్లాసు వచ్చాయి....డిగ్రీ తీసుకున్న ఏడాదికే ప్రకాశానికి లెక్చరరు ఉద్యోగం దొరికింది. నేనింకా 'సరైన' ఉద్యోగంకోసం వెంటపడుతున్నాను... ఈ మధ్య కాలంలో మా నాన్నగారు తను వ్యాపారవిషయాలు కొన్ని నాకు అప్పచెబుతూ, 'ట్రైనింగు' యిస్తున్నారు—

సెలవుపెట్టి స్టేషనుకు వచ్చాడు ప్రకాశం. వాడు ఏ విషయాన్ని గురించి శ్రద్ధ తీసుకున్నా ఆద్యంతాలూ దాన్ని సంపూర్ణంగా, 'అధ్యాయం'గా, విశ్లే షించిగాని లేక సాధించిగాని, వదలి పెట్టడు—ఇది వాడి ప్రత్యేకత. మాటలూ, చేతలూ ఒకటిగా వుండా లంటాడు—అన్ని విషయాల్లోనూ! ఇప్పుడు స్నేహం విషయమే వుందనుకోండి: వాడు ఉత్తరంలో వ్రాసిన ప్రతి వాక్యమూ ప్రత్యక్షంగా, ఆచరణలో పెట్టి, స్నేహమంటే ఎటువంటిదో యీ నాకు గట్టి పాఠం చెప్పి కాని వదలపెట్టన్నమాట! నాకు వాని యింటి అడ్రసు తెలుసుకదా, ప్రత్యేకంగా నాకోసం సెలవు పెట్టి స్టేషనుకు రావటం దేనికి; సర్వెంటును పంపితే చాలు-- కానీ అట్లా అంటే ఒప్పుకోడువాడు. "స్నేహం కంటె విలువైన దేమిటోయ్!" అంటాడు.

ప్రకాశం అందమైనవాడు. ఒడ్డూ పొడుగు, పెద్ద ముక్కు, చక్కని కళ్లు, నొక్కులజుట్టు, మంచిశరీర చ్ఛాయ, ఇవి అతని వ్యక్తిస్పష్ట లక్షణాలు; ఆకర్షణీ యంగా నవ్వటం, చూపులు విసరటం, అలవాటు చేసు కొని సాధించిన గుణాలు. ఆ రహస్యం నాకే బాగా తెలుసు!...అద్దం ముందు కూర్చుని, అదేపనిగా రోజూ ఒక్క అరగంట, కొగవ్వుతూనో చూసుకుంటూ, ముఖ కవళికల్ని మారుస్తూ, ప్రసన్నత, ఆనందం, వాంఛ, సానుభూతి, చిఱుకోపం, విషాదం మొదలైనభావాల్ని ఎంత అందంగా, మాటిగా ప్రకటించవచ్చునో ప్రయ త్నించి సాధించేవాడు. ఇక నడక, నిల్చోవటం లాంటివి చెప్పనక్కరలేదు......ఆ రోజుల్లో యివన్నీ మొదట ప్రయోగించటంకూడా నామీదే; నా విమర్శ పూర్తిఅయిన తర్వాతనే, వాటిని లోకంమీద— ముఖ్యంగా యువతీలోకంమీద ప్రయోగించేవాడు. "నీకేంరోయ్, ఆడపిల్లలంతా నీవంటే పడు తున్నారు!" అని కాస్త హేళనగా అన్నా, స్నేహి తులు అది నిజమనే లోపల కొంతవరకు సమ్మతించే కూడా, బయటికి ఒప్పుకోకపోయినా!...కాని ప్రకా శాన్ని వంచిన ధియస్సుతో, ఆడవాళ్ళ ఎదుట నిలబడే వాడు. మరెక్కడా వుండనన్ని రహస్యం నాకు తెలుసు...ప్రకాశం భావగీతాలు (పద్యాలు కాదు) వ్రాసేవాడు; అది ఓ సాధనే! తర్వాత ఆ గీతల్ని భావస్ఫోరకంగా చదివేవాడు...వానిది మంచికంఠంక సంగీతం రాకపోయినా... మొత్తంమీద వాడు కోర

దిగిన 'పర్సనాలిటీ ట్రెయిట్స్' అన్నీ సాధించాడు.. వాడి సాధన మెట్లలో వర్ధ్యరేఖలుగా వుండేది. కాని చివరికి వాడిపట్టుదల, సీరియస్ నెస్ చూచి అందరూ ఊరుకున్నారు...ధర్మశాస్త్రి చెప్పిన మూడువిధాలైన మానవుల్లో ఉత్తమ శ్రేణికి చెంది, అందులోకూడా ప్రథముడుగా వుంటాడు ప్రకాశం!

ఇల్లు చక్కగావుంది. డ్రాయింగ్ రూమూ, ఫర్నిచర్, కర్టెన్లు ప్రకాశానికి మంచి "టేస్టు" వుందనికాదు, బాగా డబ్బుకూడా వుందని ప్రచారం చేస్తున్నాయి. విద్యార్థిగా వుండేటప్పుడు అనవసరపు దర్జాలకు డబ్బు పాడుచేసేవాడు కాడు ప్రకాశం— అంటే, స్నేహితులు పదిమందికీ తరచు పార్టీలివ్వటం, ప్రెజెంటేషన్లివ్వటం, ఎక్స్‌కర్షన్సుకి సొంతఖర్చుమీద వాళ్ళని తీసుకువెళ్ళటం లాంటివి—ఏది అవసరమైనా దానికి లెక్క వేసి, కొరత లేకుండా ఖర్చుపెట్టేవాడు...ఇప్పుడు వాని యిల్లు చూస్తే అందులోని వస్తుసముదాయంకూడా ఆ గుణాన్నే జ్ఞాపకం తెచ్చింది.

ఇల్లు చేరుకున్న కాస్సేపటికే తన భార్య 'సరోజ'నీ, ఆమె చెల్లెలు 'రేణుక'నీ—ఇంట్లోవున్న ఆ ఇద్దరు ఆడవాళ్ళనీ తీసుకొచ్చి పరిచయం చేశాడు. వాళ్లు నమస్కారాలు పెట్టి తప్పుకున్నతర్వాత, ప్రాత విషయాలు, క్రొత్త సంగతులు ఎడతెరిపి లేకుండా మాట్లాడేశాడు ప్రకాశం......

"ఏమోయ్ నా పెళ్ళికి రాకుండా చాల డిసప్పాయింట్ చేశావ్! పోనీ, ఇప్పుడు చెప్పు నీ అభిప్రాయం! నాకు తగ్గ భార్యనే పెళ్ళాడానంటావా?"

కాస్త ఆలోచించాను; చాల సున్నితమైన విషయం మరి:

"నీ 'పర్సనాలిటీ ట్రెయిట్స్'కి తగ్గ 'ట్రెయిట్స్' ఆమెకున్నాయో, లేదో నాకు తెలీదుగాని, నా అభిప్రాయం: ఆమె తనకంటె మహాఅందగాణ్ణి మాత్రం పెళ్ళిచేసుకోలేదు!" అన్నాను.

"చచ్చాం బో! నీ డొంకతిరుగుడు ఇంకా మానలేదన్నమాట...సూటిప్రశ్నకు సూటిసమాధానం చెప్పి ఏడవటం ఎప్పుడూ లేదు!...ఇంతకూ నా మారేజీ నీ విమర్శకు నిలుస్తుందా, లేదా? చెప్పు."

"ఓకే, సెంట్ పర్సెంట్ మార్కులు వచ్చాయి."

భోజనమైన తర్వాత నా పనిమీద నేను బయలుదేరాను. "నువ్వొస్తావనీ, నీతో సరదాగా మాట్లాడాలని సెలవుపెట్టి ఇంట్లో కూర్చుంటే, మళ్ళీ సాయంత్రం దాకా రానంటున్నావ్!' అని అసంతృప్తిని వెలిబుచ్చాడు ప్రకాశం.

"దానికేం! ఇవాళ సాయంత్రంనించీ రేప్రొద్దుట మళ్ళీ యీవేళదాకా నీ స్వాధీనములోనే వుంటాలే!"

"రేపుకూడా వుండవేమిటి యోగానంద్?"

"ఇవాళ పూర్తైతే రేపు ఖాళీయే."

సాయంత్రం అయిదింటికి, నేను తిరిగి వచ్చేటప్పటికి, ప్రకాశం ఎదురుచూస్తూ కూర్చున్నాడు. నా గౌరవార్థం ఒక చిన్న సైజు టీపార్టీ సిద్ధంచేశాడు—అంటే మరేంలేదు; టీ సెట్లు వగయిరాలతో నేనూ, ప్రకాశం, సరోజా, రేణుకా సోఫాల్లో కూర్చున్నాం. పనికుర్రాడు అన్నీ అందించాడు. గృహిణి హోదాలో సరోజ టీ కలిపి కప్పుల్లో పోస్తున్నది.

టీ త్రాగటం పూర్తి కావచ్చింది. అంతసేపూ ప్రకాశంఒక్కడే మాట్లాడుతున్నాడు. ఆడవాళ్ళిద్దరూ ఏదోలాగా, వినుకుంటూ మా యెదుట కూర్చున్నారని గ్రహించాను. సరోజ తన కర్తవ్యంలో పూర్తిగా మునిగిపోయింది...రేణుక వాళ్ళక్కయ్య వైపు తిప్పిన కళ్ళు మరల్చలేదు.

"నువ్వు...ఎప్పుడు చేసుకుంటావోయ్, పెళ్ళి? మమ్మల్ని పిలవొద్దు...ఎలాగూ రాము!" అన్నాడు ప్రకాశం.

"నీ యిష్టం!"

"నా యిష్టమేమిటి నీ పెళ్ళికి..." సరోజ, రేణుక నవ్వగా..."చెప్పు, ఎప్పుడు చేసుకుంటావో!" అన్నాడు ప్రకాశం. నాకు కోపం వచ్చింది. వాళ్ళూ నేనూ కొత్తగా కలుస్తూవుంటే, వాళ్ళముందర తన తెలివి ప్రదర్శనా గొప్పకోసం నన్ను కవ్వించటం దేనికి వీడు!

"బహుశా చేసుకోను!" అనేశాను తొక్కాను.

ఆ జవాబుకి అక్కా చెల్లెలిద్దరూ నావైపు కుతూహలంగా చూశారు...సూటిగా...

"ఎందుకని?...ఈమధ్య మారిపోతున్నావే!"

"ఆఁ... పెళ్ళిచేసుకోను. ఒక అమాయకురాల్ని కష్టపెట్టటం నాచేతకాదు, అందుకని..."

రేణుక చిరునవ్వు, సరోజ భర్తవైపు చూసిన చూపు, గమనించాను.

ఆత్మజ్ఞానం

"కష్టపెట్టటం కాదోయ్! ... సుఖపెట్టటం... అయితే నిన్ను పెళ్ళిచేసుకున్న అమ్మాయిని చాల అదృష్టవంతురాలన్నమాట!" అన్నాడు ప్రకాశం.

"ఏమీ కాదు!...నాకు కవిత్వం రాదు...తర్క శాస్త్రం తెలీదు...ఉద్యోగం లేదు...ఇక ఎందులో ఉందంటావు అదృష్టం?"

"కవిత్వగానం చేసి గుర్తొచ్చింది...మొన్న నా గీతాలసంపుటి పబ్లిష్ అయింది...నువ్వు చూడ్లేదు కదూ!...నీమీద కోపంతో పంపలేదులే...ఇదుగో!" ప్రకాశం షెల్ఫులోంచి ఒక ప్రతి తీసియిచ్చాడు.

దాన్ని ఇటు అటు త్రిప్పిచూచి, "బాగుంది" అని తిరిగి యిచ్చివేశాను.

"ఏం బాగుందంటావ్! ఆ క్రొత్తగేయాలు చూడకుండానే!"

సరోజ, రేణుక లోపలికి వెళ్ళిపోయారు.

అరగంట పైగా క్రొత్తగీతల్ని స్వయంగా పాడి వినిపించాడు ప్రకాశం. అదికాగానే—"ఏం రావ్, సరోజతో మనస్సువిప్పి మాట్లాడనే లేదే!—పిలుస్తానుండు..." అన్నాడు.

"వద్దులే...ఆమె సిగ్గుపడుతున్నట్లుంది. అయినా ఎందుకలా యిబ్బంది పెడతావ్?...మాట్లాడేందుకు సంగతులేమైనా వుంటేనద్దూ?" అన్నాను.

"నాన్సెన్స్. నీకేమిటోయ్!" అంటూ ప్రకాశం లోపలికి వెళ్ళొచ్చాడు. కొన్ని నిముషాల తర్వాత వాడి భార్య పళ్ళెంలో ద్రాక్షగుత్తులు తెచ్చింది.

ప్రకాశాన్ని తృప్తిపరచడానికని ఆమెతో,

"మళ్ళీ యిబ్బంది పడకండి...యిందాకనే టీ తాగాం కదా!" అన్నాను.

సరోజ సమాధానంగా చిరునవ్వు నవ్వుతూ, పళ్ళెం టీపాయ్‌మీద పెట్టింది. తర్వాత భర్త ప్రక్కకు చేరి చూచి నిల్చుంది.

"గొంతు ఎండిపోయింది, నాకోసం తెప్పించావా లేదోయ్" అన్నాడు ప్రకాశం.

"ఏమండీ, వీడితో వేగటం కష్టంగా వుంది కదూ!... మొత్తానికి మీరు చాలా అదృష్టవంతులు... కాలేజీలో చదివినన్నాళ్ళూ వీడి శాస్త్రాన్ని నేను సహించాను, యిప్పుడు మీరు!" అన్నాను సరోజతో.

ప్రకాశం ద్రాక్షపళ్ళు తింటూ వున్నాడు.

"మిమ్మల్ని గురించి చాలసార్లు చెప్పారు... పెళ్ళికి మీరు రాలేదని ఎన్నోసార్లు అనుకున్నారు" అన్నదామె.

"ఏం చేసేది...వీల్లేకపోయింది..." అంటూ నా యిబ్బందు లేవో వివరించాను కొంతసేపు.

తర్వాత ఆమె "కొంచెం పనుంది...వస్తానండి" అంటూ లోపలికి వెళ్ళింది...

"పర్సనాలిటీ క్రియేట్స్ అన్నావే, సరోజను గురించి నీ అభిప్రాయమేమిటి?"

నా కోపం వచ్చింది. వీడింత ఫూల్‌లాగ మాట్లాడుతున్నాడేమిటని?...మళ్ళీ ఏ అరమరికా లేని స్నేహభావంవల్ల అట్లా అనుకుంటున్నాడేమో అని పించింది......

"పర్సనాలిటీ క్రియేట్స్ సంగతి నాకు తెలీదు...అది అర్థంలేని ప్రశ్న...నా కామె చెల్లెలైతే ఎంతో గర్వించేవాణ్ణి...నీకు భార్యఅయింది కాబట్టి నువ్వింకా గర్వించాలి......పువ్వుల్లో పెట్టి పూజ చెయ్యాలికూడా!" అన్నాను నొక్కుతూ.

రాత్రి పడుకున్న తర్వాత అనుకున్నాను: ఏమిటి చెప్మా వీడి మనస్తత్వం? అని. సాయంత్రం జరిగిన దాన్లో ఒకవిధంగా చూస్తే నాకు వీడి ప్రదర్శన తప్ప మరేం కనిపించటం లేదు...నాకు పరిచయం లేని ఆడవాళ్ళ ఎదుట వీడు నన్ను కవ్వించి, తన తెలివినీ, ఆధిక్యాన్ని వ్యక్తంచేసుకోవటం ఒకటి; తర్వాత భార్యని యిబ్బందిపెట్టి బలవంతంగా నాయెదుట పరీక్షకోసం నిలబెట్టటం మరొకటి—పెళ్ళివిషయంలో కూడా వీడి అదృష్టాన్ని, ఆధిక్యాన్ని నేను గుర్తించాలని తాపత్రయమన్నమాట—ఇది ప్రదర్శనకాక యింకేమిటి?

కానీ యింకోవిధంగా చూస్తే, బహుశా నన్ను కూడా బంధువర్గంలో జమకట్టుకుని తన భార్యకు పరిచయం చేయటానికని, అమాయకంగా, ఆప్యాయంగా చేసిన కలుపుగోలు ప్రయత్నం అని చెప్పవచ్చు...... వాడు వ్యక్తంచేస్తున్న "ఆదర్శప్రాయ"మైన స్నేహభావాన్ని నేను వ్యక్తంచేయలేకపోతున్నానేమో! అది నాలోని లోపమే కాబోలు!.. ఏమైనా, విద్యార్థిదశలో, బ్రహ్మచారులుగా మేం వున్నప్పటి స్నేహం వేరు...పరిస్థితులు మారటంతో స్నేహస్వరూపం మారితీరుతుంది—అది గుర్తించకపోవటం అసంబద్ధం, అవివేకం! ... ఎట్లా చూచినా

భార్యకి ప్రథమపాఠం, ఆ తర్వాత స్నేహితుడు! ప్రకాశం దీన్ని తారుమారు చేస్తున్నాడేమిటి?

రెండోరోజు భోజనసమయంలోను, యింత రాత్రికూడా సరోజ అన్నీ సవ్యంగా అమర్చింది... ప్రకాశం అదేకం కాలేదు!

పనులన్నీ పూర్తిచేసుకొని ఆ సాయంత్రం నేను యిలు చేరుకునేటప్పటికి ప్రకాశం సినిమాప్రోగ్రాం వేశాడు. సినిమాహాలు వాళ్ళింటికి దగ్గరే—ఓ ఫర్లాంగు దూరం వుంటుంది. నడిచే వెళ్ళాము. బాల్కనీ సీట్లు—నా ప్రక్కన ప్రకాశం, తర్వాత సరోజా, రేణుకా కూర్చున్నారు. జలపాతంలా వుండిన ప్రకాశం మాటల ఉరవడి అప్పటికి తగుముఖం పట్టింది — తగ్గటమే కాదు, సాయంత్రంనుంచీ పరధ్యానంగా కూడా కనిపించాడు... నాకు కొంత ఊపిరి తీసుకునే అవకాశం లభించింది.... తర్వాత పిక్చరు ప్రారంభం కావటంతో అందులో నిమగ్నులమయ్యాం... ఒక గంట గడిచింది. అప్పటికి సుమారు మూడోవంతు పిక్చరు అయివుంటుంది... ప్రకాశం నావైపు వంగి "తలనొప్పిగా వుందోయ్" అని మెల్లగా అన్నాడు. నా ఇదివరకే కుర్చీలో అటుయిటు మెదులుతూ వుండటం నేను గమనించాను... "పోతుందిలే!" అన్నాను. కొన్ని నిముషాల తర్వాత వాడు మళ్ళీ "నేను యింటికి వెళతాను, మీరందరూ పిక్చరు చూచి రండి" అన్నాడు నాతో.

నేను మళ్ళీ మాటాడే అంతలోనే అటువైపు తిరిగి సరోజతో కూడా ఆమాటే చెప్పటం విన్నాను.

"మేమూ వస్తాం...వెళ్ళిపోదాం పదండి" అంటున్నది సరోజ.

"వద్దు...మీరు వుండి చూచి రావాలి" అని ప్రకాశం నావైపు తిరిగాడు.

"అదేమిటోయ్! అందరం వెళ్దాం!" అన్నాను.

"ఏం లేదులే, వెళ్ళివిశ్రాంతిగా పడుకుంటాను... మీరు వుండండి" అంటూ చివాలున లేచి థియేటరునుంచి వెళ్ళిపోయాడు ప్రకాశం.

నాకేం తోచలేదు...ఒకవైపు తెరమీదజరిగే కథని అనుసరిస్తూ నేవున్నా, మనస్సు వెనకాల ఏదో అసంతృప్తిగా, సందిగ్ధంగా వుంది. కొంతసేపైన తర్వాత సరోజతో "ఏమండీ, మనం కూడా వెళ్ళిపోదామా!" అన్నాను.

"వద్దులెండి...ఆయనకు కోపంవస్తుంది" అన్నదామె.

సుమారు అరగంట గడిచినతర్వాత యింటర్వెల్ యిచ్చారు. సరోజ తలవంచుకుని భారంగా కూర్చోవటం చూశాను...ఆమె చెంపమీద కన్నీటిచుక్క వెలుగులో తళుక్కు మన్నది... నా హృదయాన్ని కలచివేసినట్లయింది...ప్రకాశం యింత మూర్ఖుడేమిటి!... ఈ అమ్మాయి యింత మెత్తనిదేమిటి!

మళ్ళీ పిక్చరు ప్రారంభించారు. "ఏమమ్మా! నాకు కూర్చోవాలని లేదు ... ఇంటికి వెళ్దాం!... ప్రకాశానికి సమాధానం చెప్పటం నావంతు" అంటూ సరోజ సమాధానంకోసం చూడకుండా లేచి యివతలికి వచ్చేశాను. వాళ్ళుకూడా వచ్చారు...దారిలో ఎవరూ మాట్లాడలేదు... నేను ముందూ వాళ్ళు వెనకా నడుస్తూంటే నాకు విచిత్రంగా తోచింది అసన్నివేశం...ప్రకాశం చేసిందానికి నవ్వాలో ఏడవాలో తెలీలేదు!

పడుకుని ఏదో పత్రిక తిరగేస్తున్నాడు ప్రకాశం...తలనొప్పి తగ్గిందట...కాని భోజనం అక్కరలేదట...సరోజను పిలిచి నాకు వడ్డించమన్నాడు... ఆ రాత్రి పడుకుంటూ "ఇహ ప్రకాశానికి అతిథిగా మాత్రం ఎన్నడూ రాకూడదు!" అనుకున్నాను.

2

ఏడెనిమిదిమాసాల తర్వాత నాకు మూడు వందల జీతంమీద ఒక ఇంగ్లీషు కంపెనీలో ఉద్యోగం దొరికింది. తర్వాత కొన్నాళ్ళకే పెళ్ళి సంబంధం చూశామని మా నాన్నగారు వుత్తరం వ్రాశారు. ప్రేమ వివాహాల్లో నాకట్టే నమ్మకం లేదు. ప్రేమ వివాహం! కంటె వైవాహిక ప్రేమ ప్రధానమని నా అభిప్రాయం. అమ్మాయిని చూడటానికి నన్ను తీసుకు వెళ్లారు. తీరా చూస్తే ఎవరో కాదు, రేణుక!...... ప్రకాశం మరదలు రేణుక!...నా 'రొమాన్సు' ఎనిమిది నెలల క్రితమే ప్రారంభమైందని చెప్పుకోవటానికి అవకాశంకూడా వుందన్నమాట! రేణుకను పెళ్లి చేసుకోవడానికి అంగీకరించాను...విచిత్రమేమిటంటే ఇందులో ప్రకాశంప్రోత్సాహం ఏమీ లేకపోవటం. మేము ఉత్తరాలు వ్రాసుకొని మూడు నెలలు కావస్తుంది. నా ఉద్యోగం సంగతి కూడా వాడికింకా తెలుపలేదు. వెంటనే ఉత్తరం వ్రాశాను.

జాబులు వచ్చింది: "నాకు తెలుసు, నువ్విలాంటి దేదో చేస్తావని! చాలా బాగుంది!!...రేణూకి నువ్వంటే యిష్టం కూడా. క్రిందటిసారి నువ్వు మా యింటికి వచ్చినప్పుడు రేణూ ఇక్కడే ఉందికదూ— సెప్టెంబరు పరీక్ష వ్రాయటానికి వచ్చి నువ్వు వెళ్ళిన తర్వాత, నువ్వు చాల మంచివాడివనీ, నేను చాల తెలివితక్కువదాన్ననీ నాతో పెద్దగా వాదించింది. ఆ విషయం నేను మర్చిపోలేదు...సరోజకూడా జ్ఞాపకం చేసుకుని, యిలా పెళ్ళి కుదిరినందుకు సంతోషిస్తున్నది..."

వ్రాసిన మాటలన్నీ బాగున్నాయి కాని, ఆ ముక్క: "సెప్టెంబరు పరీక్ష వ్రాయటానికి వచ్చి" అన్నది ఈ తీరంలో సందర్భానికి అవసరమేమిటా అనిపించింది. అందులో ప్రకాశం మళ్ళీ తన ఆధిక్యాన్ని తర్కం చేసుకుంటున్నాడని తోచింది—ఎందుకంటే, రేణుక ఇంటర్మీడియట్ పూర్తిగా ప్యాసవలేదు; సరోజ కాకు తెచ్చుకుంది!

తిరుపతిలో ఒక్క రోజు పెళ్ళి... పెళ్ళవగానే రేణుకను తీసుకొని బొంబాయి వెళ్ళిపోయాను. పెళ్ళికి వచ్చిన ప్రకాశం తనతో వచ్చి ఒక రోజైనా గడపమని బలవంతం చేశాడు...కాని నిజంగానే నాకు సెలవు చాలలేదు.

బొంబాయి వెళ్ళిన తర్వాత నింపాదిగా శుభాకాంక్షలు తెలుపుతూ వచ్చిన ఉత్తరాలకు జవాబులు వ్రాస్తూ. అందులో వున్న ప్రకాశం లేఖ రేణు చేతికిచ్చాను...చదివి, నవ్వుతూ తిరిగి యిచ్చేసింది రేణు.

"ఏమిటా నవ్వు...ప్రకాశం మరిచిపోలేదట!" అన్నాను కుతూహలంగా.

"ఆఁ...ఏదో బాధని ఉపేక్షించటానికి కాబోలు, నాకు గుర్తులేదు" అన్నది...రేణు అప్పటికి తప్పించుకున్నా అసలు సంగతి కొన్నాళ్ళకు ఆమె ద్వారానే తెలుసుకోగలిగాను:

సరోజ కాలేజీలో ప్రకాశం స్టూడెంటు, ప్రకాశాన్ని మనస్సులో ఆరాధించేది. ప్రకాశం తనని యిష్టపడి పెళ్ళి చేసుకుంటానని పెద్దవాళ్ళద్వారా తెలియజేశాడు. సరోజ తన ప్రయత్నాలన్నీ సార్థకమయ్యాయని భావించింది. పెళ్ళయిన తర్వాత ఒక్క భేదం బయటపడింది. ఆమెలో "ఎక్స్ప్రెషన్" లేదంటాడు ప్రకాశం. అతిథులు వచ్చినప్పుడు ఎలా వుండాలో తెలీదట. స్నేహితుల్నీ, కాలేజీలో అమ్మాయిలనీ ఆహ్వానిస్తాడు. వాళ్ళముందర, సరోజ స్నేహితులు లేక రైవాలస్తే వాళ్ళముందర తన గేయాలు చదవటం తన కవిత్వాన్ని గురించి చర్చించటం అతనికి యిష్టం... సరోజ అటువంటి పార్టీలలో అసలు పాల్గొనదు; ఆ అమ్మాయిలందరూ ఇతని వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి చిరకాలం నవ్వుకుంటారని కూడా సరోజ ఒకటి రెండు సార్లు చెప్పి చూసింది..."అదంతా నీ జెలసీ; లేకపోతే సోషల్ గా నీ చేతకానితనం అంతే! నీకు వాళ్ళు రావటం యిష్టంలేదు!" అంటాడు ప్రకాశం.

నేను అతిథిగా వెళ్ళివచ్చిన మరుసటిరోజు యిలాంటివాదనే వచ్చిందట. సరోజ యీసారి తీవ్రంగానే మందలిస్తూ "మర్యాద, ఇంగిత జ్ఞానం తెలిస్తే అలా సినిమాలో మనుష్యుల్ని వదిలిపెట్టి పరుగెత్తవస్తారా?" అన్నది. "మర్యాద, ఇంగితజ్ఞానం నాకు నేర్పదానికి వచ్చావా?" అని చెంపమీద కొట్టాడు ప్రకాశం. రేణుక కలుగజేసుకుని ప్రకాశంతో వాదించింది. ఫలితం అక్కచెల్లెలిద్దరూ మర్నాడు పుట్టింటికి ప్రయాణం కట్టారు. తర్వాత ఒక నెలకుగాని సరోజ తిరిగి రాలేదట!

నేను వచ్చినతర్వాత యింత రభస జరిగిందని కలలోకూడా ఊహించలేదు నేను. నాకిదంతా ఆశ్చర్యంగా తోచింది...ప్రకాశంలో పెళ్ళితర్వాత మార్పు వచ్చిందని తోచింది...ఏమంటే పార్టీలివ్వడం పూర్వం వాడికి బొత్తిగా అలవాటులేదు. వచ్చేదికాదు. ఆడవాళ్ళ విషయంలో దూరంనుంచే 'వ్యక్తిత్వయమారి'లా ఆకర్షించటం చేతనవును కాని దగ్గరికి వెళ్ళి వాళ్ళ హృదయాల్ని జయించటానికి ప్రయత్నించే ధైర్యంమాత్రం వుండేది కాదు! ఎవరో అపురూప సుందరికోసమే ప్రత్యేకంగా నిరీక్షించే స్వప్నసుందరుడి పోజులో గంభీరంగా వుండేవాడు... పెళ్ళైన తర్వాత ఆడపిల్లల్ని యింటికి ఆహ్వానించి కవిత్వగానం చేస్తున్నాడంటే, అది, ప్రకాశంలో సరిక్రొత్త పరిణామమే అనుకొన్నాను.

3

కొన్ని మాసాలు గడిచాయి. రేణు పుట్టింటికి వెళ్ళింది. సరోజ తొలి కాన్పుకి వచ్చి అక్కడే వుంది....మగపిల్లాడు...ప్రకాశం వచ్చి వెళ్ళాడట. ఆ సంగతి వ్రాస్తూ, ప్రకాశం తన ఉద్యోగం వదులుకొన్నాడనీ, ప్రస్తుతం వ్యవసాయం స్వయంగా చూస్తున్నాడనీ తెలిపింది రేణు. ప్రకాశానికి ముప్ఫై ఎకరాల పొలం వుంది, తను ఒక్కడే కొడుకు. వాళ్ళ నాన్నకు ప్రకాశం ఉద్యోగం చెయ్యటం మొదటి నుంచీ యిష్టంలేదు. చివరకు తండ్రిమాట విన్నాడు కాబోలు అనుకున్నాను. ప్రకాశానికి ఉత్తరం వ్రాశాను. సుదీర్ఘమైన ప్రత్యుత్తరం వచ్చింది—

పుత్రోత్సాహాన్ని వ్యక్తం చేస్తూ, వ్యక్తపాతం మీద తిరుగుబడిన ఆసక్తిని, అందులో ప్రవేశించిన సరస్వతి అనుభవించిన ఆత్మతృప్తిని కల్పించాను. ఈసారి అటు వచ్చినప్పుడు తప్పకుండా వాళ్ళ ఊరు రమ్మన్నారు.

సరస్వతి రెండు నెలలకు నేను వచ్చేసాం అటపించింది. ప్రకాశం ఆహ్వానాన్ని మరచిపోలేదు. గ్రామీణపరిసరాల్లో ప్రకాశం పూర్తిగా మారిపోయి కనిపించాడు. గడ్డం పెంచాడు— చక్కగా తీర్చిన వంటి గడ్డం—దానితో చిరపరిచితమైన ముఖమే క్రొత్తగా తోచింది. నే నాశ్చర్యపడ్డాను. శవ్వించే చూపులు, ప్రశ్నించే కనుబొమలు, కుతూహలమైన చిరునవ్వులు, పొడవైన వంకరలు, పూర్వపు లేని ఏవిలేవు వ్యక్తిలో. కాని ఇదివరకు లేని సౌమ్యత, నిలకడ ఒకరకమైన పరిపూర్తి వున్నట్టు కనిపించింది నాకు. హావభావాలలో తొందరపాటు జవంకూడా తగ్గుతున్నట్టూ వింతగావుంది. ఎంతో ఎంతమార్పు!

"ఏమిటి ప్రకాశం! పుత్రోదయంతో నేటి వైరాగ్యమా? ఈ పల్లెటూరులో కాపురం పెట్టావ్... ఉన్నటుండి ఉద్యోగం వదులుకున్నావ్...నీలో చాలా మార్పు వచ్చిందే!" అన్నాను.

ప్రకాశం ఆగి, ఆత్మీయంగా రహస్యం చెప్తున్నట్టు "వైరాగ్యం కాదు... ఆత్మజ్ఞానమోయ్" అన్నాడు. ఆలోచనంగా నవ్వి, మళ్ళీ అంతలో గంభీరంగా వున్నాడు.

"ఏమిటో సంగతి?" అన్నాను.

"అది రహస్యం.......నేనుగా చెప్పకుండా వుంటానంటే చెప్పతాను... మరేం లేదు, సరోజకు తెలియటం యిష్టం లేదు, అందుకని..." అన్నాడు.

చాల నాళ్ళగా ప్రకాశంపట్ల నేననుభవించిన సాన్నిహిత్యంలోని మేనో వ్యాదర్యాన్ని ముంచెత్తి, అప్రయత్నంగా అతనిచేతి ప్రేళ్ళు తాకుతూ, "బాగుందోయ్ యీ వుంగరం ఎప్పుడు కొన్నావ్?" అంటూనే "ఊఁ చెప్పు నీ రహస్యం!" అన్నాను.

"మనిషిలో 'నేను' అనేది బాహ్యప్రమాణాల మీద, లోకం మెప్పుమీద ఆధారపడినంత వరకు మనిషికి పునాది అంటూవుండదు. గాలి మేడలాగ, తేలిపోయే మబ్బులాగ వుంటాడు. నిలకడ లేక, పైవాళ్ళ అభిప్రాయాల కోసం, పొగడ్తకోసం ప్రాకులాడుతుంటుంది మనస్సు. దీనికి మూలకారణం ఒక రకమైన భయం... అంటే పైవాళ్ళ ఆదరణ లేకపోతే 'నేను' లేనన్న భావం... అందుకే బాహ్య ప్రమాణాలని సొంతం చేసుకోవటం... ఇలాంటి మనస్తత్వం గల వ్యక్తి నిజస్వరూపమేమిటో, తనకేం కావాలో, ఏది అక్కర్లేదో నిర్ణయం చేసుకోలేడు... ఎప్పుడూ అసంతృప్తి వెంటాడుతూ వుంటుంది... దానివల్ల అనేక విధాల ప్రవర్తించి యితరులకి బాధ కలిగిస్తాడు. స్వార్థంగా కాపాడతాడు... ఆ వ్యక్తికి ప్రేమించటం చేతకాదు... కాని లోకం తనమీద మోపే 'విలువల' భారాన్నుంచి తప్పుకోవటం ఏమంత సులభం కాదు... ఏదో ఒక సంఘటనల, ఒక షాక్‌తో అటువంటి విముక్తి కలగాలి... దాన్నే ఆత్మజ్ఞానం అంటారు. దానిమూలంగానే తృప్తిని సాధించటానికి వీలవుతుంది—ఇది నా స్వానుభవం... మంచి 'పర్సనాలిటీ' వుందని, అందరూ నాచేత ఆకర్షింపబడతారనీ, ఒక బాహ్యప్రమాణంమీద నా జీవితం నడిచింది... కుతూహలం కూడా అది నిరూపించటంలోనే నాకు తృప్తి వుండేదని యిప్పుడు తెలుసుకున్నాను... సరోజ, పెళ్ళయిన తరువాత అందుకు సరిగా ప్రవర్తించలేదని అసంతృప్తి... నువ్వు నమ్మవుగాని, అప్పుడు నువ్వు మాయింటికి వచ్చివెళ్ళిన తర్వాత. ఆమెను సోషల్ గా వుండటం తెలీనిదానిగా చేసి కోపంలో కొట్టాను... కాని అటువంటి సమయాలోతప్ప, మళ్ళీ ఏకాంతంలో నన్ను ఆశపడ మోగులకి సరోజకు వుండేది; ఆమెను పెంపొందటం నా అదృష్టమే, అంతటి సహనం ఎవరికి వుండదు! సరస్వతి సరోజ పుట్టింటికి వెళ్ళింది కాన్పుకోసం...నాలో అసంతృప్తి క్రొత్తరూపాన్ని దాల్చింది. ఎన్నాళ్ళుంచో ఆరాధిస్తున్నదనుకొన్న ఒక అమ్మాయిమీద ప్రేమప్రకటిస్తే, చెంపమీద కొట్టి, దూషించి వెళ్ళిపోయింది...ఆ సంఘటనతో, ఆ క్షణంలో "'నేను' నేనేనా? 'నాకు' యీ పరాభవం జరిగిందా?" అన్న ప్రశ్న కలగన్నంతో తలక్రిందులు చేసి, అంతవరకు నేననుకొన్నదీ, చేసిందీ అసత్యంగా, అవాస్తవంగా కనిపించింది...నా సరదాలకు నాకూ సంబంధం కనిపించలేదు; అక్కడి వాళ్ళమీద, కాలేజీమీద, ఆసక్తి పోయింది; వచ్చేశాను ..ఇక్కడ నాకు తృప్తి, ఆనందం, కనిపించాయి."

ప్రకాశం చెప్పినదంతా పూర్తిగా అర్థం చేసుకోవటానికి, అన్వయించుకోవటానికి ప్రయత్నించాను. కాసేపటికి నిట్టూర్చాను:

"అయితే యిక నా అభిప్రాయాలతో నీకు పనిలేదన్నమాట!" అన్నాను.

"నీ 'అభిప్రాయాలతో' కాదుగాని 'నీతో' వుంది!" అంటూ ప్రకాశం నా భుజంమీద చెయ్యి వేశాడు.

అమెరికాలో ఇంగ్లీషుసాహిత్యం

శ్రీ లయొనెల్ ట్రిల్లింగ్

నేను మీా అందరి తీరుమానం కోరి మరీ ప్రారంభిస్తున్నాను. ఆ పేర ప్రత్యేకంగా ఈ సభలో ఉన్న సహోధ్యాయుల తీరుమానం కోరుతున్నాను. నేను మాట్లాడబోయే విషయం కేవలం ఒక విద్యా ప్రణాళికకు సంబంధించినది కాని మేదీరికి కాదు.

ఇది స్వాభావికంగా స్వల్ప విషయం కాదను కుంటాను. అంతేకాక, ఒకనాడు మన మందరము ఆ 'ప్లేటోనిక్' (Platonic) విశ్వవిద్యాలయానికి, ఆదర్శమైన విద్యాప్రణాళికనుగురించి ఆడుతూ పాడుతూ వెళ్లేవాళ్లమేమో కాని, ఈ ప్రపంచంలోని పరిస్థితులు వేరు—ప్రపంచ కళాశాలల ప్రణాళికల మాట ప్రస్తావిస్తే లెక్కలేని కమిటీలు, అంతులేని చర్చలు, సహోద్యోగుల సంకోచం, ఒకరినొకరు దగ్గరం చేసుకోనడానికి చేసే వ్యర్థప్రయత్నాలు, ధైర్యంగా సమర్థించే ప్రత్యేకాభిప్రాయాలు, ఎవరికీ, ఎప్పుడూ, ఏ విషయానికీ తృప్తి కలిగించలేని సమాధానాలు- అన్నీ వెంటనే జ్ఞాపకం వస్తాయి.

ఈ తీరుమానంతో బాటు అదనంగా వేరొకటి కూడా ఇవ్వగలరు. నేను ప్రస్తావించబోయే విషయం సజీవమైన వాదానికి గాని, తీవ్రమైన వాదానికి గాని వస్తువుగా ఉంచజాలరు. అది ఆదర్శం కోల్పోయిన ఒక ఆశయం. ప్రతి సంవత్సరం దాని ప్రమాద పరిస్థితి మరీ మరీ విశదమవుతున్నది.

నేను ఇంగ్లీషు సాహిత్యాధ్యయనాన్ని గురించి మాట్లాడుతున్నానంటే మీారు కృతజ్ఞులౌతున్నారా? బహుశః మీారు నామాట వింటున్నారేమో! మన గ్రాడ్యుయేట్ పాఠశాలలలో చేరే విద్యార్థులను, కళాశాలకు సంబంధించిన కేటలాగులను, ఆంగ్ల భాషాశాఖలు విద్యార్థులకు చేసే 'సమర్పణ'లను ఆంగ్ల సాహిత్యాభివృద్ధికి ఉదాహరణలుగా చూపిస్తారు కాబోలును!

తప్పకుండా ఒప్పుకుంటాను - సాహిత్యానుశీలన ఇప్పుడున్నంత ఉత్సాహంగా ఎప్పుడూ లేదు. అన్ని కళాశాలలను గురించి నేను చెప్పలేను కాని, "ప్రాచ్య రాష్ట్రాలలో" (Eastern States) మాత్రం సాహిత్యంలో మున్నెప్పుడూ లేనంత ఉత్సాహం కనిపిస్తున్నది. ఇది దేశంలో అంతటా ఉన్నదని కూడా నా అభిప్రాయం. విద్యాకేంద్రాలలో దేశ సంస్కృతి ప్రతిఫలిస్తున్నది. సాహిత్యం, కళలు - వాటి పరిస్థితి ఎప్పుడూ బాగుండేటట్టు ఉండేవి బాగుండేవి కూడా. కాని, అమెరికాను సాహిత్యంపై ప్రత్యేకాభిమానం కల దేశంగా గాని, నిశితమైన అభిరుచి కలదిగా కాని, నేను చిత్రించదలచుకోలేదు. జీవితంలో సాహిత్యానికి సంబంధించిన నా అనుభవాలనుగురించి సింహావలోకనం చేస్తే, సాహిత్యంపై ఈమధ్య కనబడే అభిరుచి, కౌతుకము, కొంచెం అనరుగా ఉన్నటూ ఇది మన సంస్కృతిలో అతిముఖ్యమైన పరిణతిని తీసుకురాగలదని నేను భావించడం తప్పేం లేదు.

కాని ఆంగ్ల సాహిత్యానుశీలనం వెనుకబడుతున్నదని మాత్రం ఒప్పుకోవాలి. ఆంగ్ల సాహిత్యమన్నప్పుడు ప్రత్యేకం ఇంగ్లాండు దేశసాహిత్యాన్ని మాత్రమే సూచిస్తున్నాను. 1920 ప్రాంతంలో నేను విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు కళలకు శిక్షణకు ఆంగ్లసాహిత్య శిక్షణ ప్రాణధాతువుగా పరిగణించబడేది. సంస్కృతికి సంబంధించినంతవరకు అతిముఖ్యమైనదిగా భావించబడేది; అప్పటికింకా, 'సంస్కృతి' (Culture) అనే మాట మానవశాస్త్ర, సాంఘిక శాస్త్ర దృష్ట్యా వాడేవారు కాదు; Mathew Arnold నిర్దేశించిన అర్థమే అమలులో ఉండేది.

ఈ విద్యాభ్యాసంలోని ప్రారంభదశ సమీక్షా ప్రణాళిక (Survey Course) అని పిలువబడేదని మీాలో కొందరికి తెలుసును. Beowulf తో మొదలుపెట్టి, ఒకటి రెండు టరమ్సు (Terms) లో టెని-సన్, కిప్లింగ్ ల వరకు వచ్చి ఆగిపోయేవారము. Yeats అప్పటికింకా సామాన్యుడిగానే పరిగణింప

బడేవారు) Medieval lyrics, Tribe and Ben, ఆధ్యాత్మిక (Metaphysical) కవులు, (Cavalier) కెవలీయర్ కవిత్వము, మతసంబంధమైన (Mystery) నాటకాలు, Tudor, Restoration, Elizabethan' Jacobean నాటకాలు, సర్ థామస్ బ్రౌన్, బర్టన్, (Sir Thomas Browne, Burton.) అడిసన్ స్టీల్ రొమాంటిక్ (Addission Steel Romantic) వ్యాసకర్తలు, కవులు, విక్టోరియన్ (Prophet) లు, ఇవన్నీ మా విద్యావస్తువులు ఇవన్నీ వివరించిన గ్రంథాలు పేరిగిపోయేవి. ఒకపుస్తకం రెండయ్యేది. ఈ పాఠ్య ప్రణాళిక తర్వాత సంస్కృతిపై ప్రత్యేకాభిలాషగల ప్రతి విద్యార్థి ఉన్నత విద్యాభ్యాసం కొఱకు ప్రయత్నిస్తూ ఉండేవాడు. వీలైనంతవరకూ ఆంగ్ల సాహిత్యానికి సంబంధించిన ఒక ప్రత్యేకదశ పరిశోధించడానికి చూసేవారు. ఈ అభిలాష లేని వారికికూడా ఆంగ్లసాహిత్యంలో శిక్షణ ఉండనే ఉన్నదికదా.

కాని ఈనాడు ఈ ప్రణాళిక రోజురోజుకీ తగ్గుతున్నది. ఒకప్పుడు కళాశాలల శిక్షణానికి ప్రాణప్రాయంగా ఉండే ఆంగ్లసాహిత్యానుశీలన మునుపటి ఉన్నత స్థితిలో లేదు. హైస్కూళ్లలో ఇంగ్లీషు పాఠ్యపుస్తకాలు లేనేలేవు—Shakespeare కు కూడా స్థానం లేకుండా పోతున్నది.

అంటే అన్ని కళాశాలలు ఈలాగే ఉన్నాయని కాదు. ఇప్పటికీ కొన్ని Graduate పాఠశాలల ప్రణాళికలలో ఇంగ్లీషు సాహిత్యము అగ్రస్థానాన్ని ఆక్రమిస్తున్నది. కాని పాతిక సంవత్సరాలకు పూర్వమిూ సాహిత్యంపై ఉన్నంత అభిమానం నేడు లేదు. సాహిత్యంమీద ఆస్థ ఉన్నప్పటికీ విద్యకు, విద్యార్థులకు నేడున్న సంబంధం వేరు. మునుపున్న స్వాస్థ్యం ఆసక్తి, భక్తి లేవు.

ఈ పరిస్థితి కొన్ని దుష్ఫలితాలకు దారితీస్తుందని నా అభిప్రాయం. ఈ దుష్ఫలితా లెటువంటివో చివరికి చెబుతాను. కేవలమొక కదలికను కలిగించడానికి తప్ప ఈ ధోరణి మరలించాలనే ప్రయత్నంలో నేను మాట్లాడడంలేదు. ఒక విధంగా ఈ ధోరణి మంచిదనీ, అవసరమైనదనీ కూడా, నా అభిప్రాయం సంస్కృతికి సంబంధించిన ప్రతి విషయంలోనూ మంచీ చెడూ కలిసే ఉంటాయని తెలిపే దుష్ఫలితా లంటున్నాను—అలవోకగా ఏదీ రాదుకదా! మరొక విషయం: ఈ ధోరణిని మనమసలు మరలించలేము. దీనిని నడిపే శక్తులు మరీ ప్రబలమైనవి.

ఈ శక్తులెటువంటివో చెబుతున్నాను. మొదట సాహిత్యానుశీలనపై రాజకీయాల ప్రభావాన్ని చర్చించాలి. సంస్కృతికి రాజకీయాలకు పరస్పర సంబంధం చాలా ఉన్నది. నేడీ సంబంధం ఇంకా ఎక్కువ. సంస్కృతికీ రాజకీయాలకు ప్రత్యేకంగా ముడిపెట్టబడుతున్నది; ప్రతి రాయబార కార్యాలయానికీ సాంస్కృతిక శాఖ ఉన్నది; ప్రపంచ విజ్ఞానసమితి ప్రతిదేశ సమున్నతికీ సేవచేయ పూనుకుంటున్నది; సంస్కృతికి సంబంధించిన విషయాలలో అగ్రస్థానంలోనే గౌరవించబడుతున్నది. అయితే ఇది ఇటీవలే సుమండీ! అటువంటప్పుడు మన విూసత్యాన్ని ఒప్పుకొని తీరాలి. 1930 ప్రాంతాలలో అతివాదుల (Radicals) భావాలే మన ఆయుధాలనేవారు: ఈనాడు స్వాభిమానులైన అధికారులందరు (Belles letters) సారస్వతమే ఆయుధాలుగా అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు.

రాజకీయాలు మాట్లాడినప్పుడు కుండ బద్దలు కొట్టినట్టు మాట్లాడాలి. ఆంగ్లదేశ సాహిత్యానుశీలన తగ్గుతున్నదంటే ఆదేశం వెనకబడటమే ముఖ్య కారణమని చెప్పాలి. ఇంగ్లాండు ఘనతమంటే ఆదేశపు సాహిత్యాన్ని, అమెరికాలో అభ్యసించాలని నొక్కి చెప్పవచ్చు. అంటే ఈ ఉత్సాహంలో రాజకీయభావం కలిపి ఉన్నదని కాదు. గొప్పదేశాల సంస్కృతిపై ప్రత్యేకాభిలాష ఉండటం సహజం. అంతగా ప్రతిభావంతములు కానిదేశాల విషయంలో ఇంతగా కౌతుకం లేకపోవడం ఇంకా సహజం. దీనికి కారణాలు స్వాభావికమైనవి కావచ్చు, బాహ్యమైనవి కావచ్చును. ఆదేశము, ధనితత్వతా భావము ఒకదేశపు జాతి సాహిత్యం ద్వారా వ్యక్తీకరించడం జరుగుతుంది. అటువంటి సాహిత్యానికి కొత్తదైన కాంతిపరివేషం ఏర్పడుతుంది.

ఎలిజబెతన్ (Elizabethan) ఆ నేమాటలో కొన్ని సంవత్సరాల క్రితం ఎంతటుత్సాహం వెల్లివిరిసేది! "అది సాహసికమయిన భావాలతో మనసోహాని నింపి వేసేది—ఆంగ్ల సాహిత్యమంటే ఇష్టం లేకపోవడం బ్రతుకులో ఒక విస్మారాన్ని చూపించడమే అనిపిం

చేది. ఇప్పుడెవ్వరూ ఈవిధంగా యోచించటం లేదు. మా కాలేజీలో షేక్స్పియరును ఇంకా అగ్రస్థానాన్ని అలంకరిస్తాడు గాని విద్యార్థుల కవిత్వంటే మునుపున్న ఉత్సాహం లేదు. విక్టోరియనుల కవిత వెక్కిరించినప్పటికీ మాథ్యూ ఆర్నాల్డు (Mathew Arnold) కార్లయిల్, రస్కిన్ వీరికి మానసికంగా, లొంగిపోయాం. వీరిసమస్యలను మా సమస్యలుగా భావించేవాళ్ళం. ఈ నాడు విద్యార్థులకి వీరపరిచితులు. రెస్టొరేషన్ (Restoration) సాహిత్యం వ్యతిరేకంగా ఆకర్షణీయమైనది, అపరిష్కృతి కాగా దాని ఆకర్షణ. అది మనవంటి ఆకర్షించడానికి కారణం ఇంగ్లాండు ఆ కాలానికి ప్రపంచ చరిత్రలో ముఖ్యపాత్రను గ్రహించడమే.

అందుచేత అమెరికాలో కూడా రాజవంశీకులకో పునరుద్ధరించినట్లు భావించేవాళ్ళం. కాని ఒకటి, రెండు సంవత్సరాల క్రితం, కొలంబియా కళాశాలకి చెందిన ఒక ఉపాధ్యాయుడు రెస్టొరేషన్ నాటకం (Restoration Drama) పై ఉపన్యసించ దలచుకున్నప్పుడు, విద్యార్థులు చాలా ఔదాసీన్యం ప్రకటించారు అంటే అతని ఉపన్యాసాల కాళీయుఖ్యం ప్రకటించలేదన్నమాట. ఈ నాటకాలలోని అసభ్య సంభాషణలటుంచి, ఆ కాలంలోని నాగరికత ఎక్కడి వారో కనుక్కుంటే వారికి అసలు ఆ విషయం తెలియదని అర్థమౌతుంది. ఇంగ్లాండు ఘనత, ఆదేశస్వరూపం, అమెరికా విద్యార్థుల భావాలలో కదిలినప్పుడే, ఆ సాహిత్యానికి సంబంధించిన ఊహ సజీవమవుతుంది.

సంస్కృతిగల ప్రతిమనిషికీ ఇంగ్లాండుచరిత్ర తప్పకుండా తెలియాలని ఇప్పుడెవ్వరనుకుంటున్నారు. రాజకీయాలలోను, న్యాయశాస్త్రాలలోను ఇంగ్లాండ్ అమెరికా దేశాలకున్న పరస్పర సంబంధం చాలా సన్నిహితమైనదనుకునేవాళ్ళం - ఇంగ్లాండులోని స్వాతంత్ర్య సిద్ధాంతాల అభివృద్ధి ముఖ్యమైన విషయంగా పరిగణింపబడేది. వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యంపై మనకున్న అభిప్రాయాల కివి ఆధారంగా ఉండేవి. ఇంగ్లాండు చరిత్ర కిప్పటి పత్రికల ప్రణాళికలలో అప్పుడు స్థానం లేదు. సామాన్య విద్యార్థులలో కాక కొంచెం ప్రతిభ కలవారిలో కూడా ఇంగ్లాండు చరిత్ర సంఘటనలను గూర్చి కాని, సాంఘిక వ్యవస్థను గూర్చి కాని సరియైన పరిచయం ఉంటుందనే ఆశ వదులుకో వలసి వస్తున్నది.

హాజ్‌లిట్ (Hazlitt) చెప్పినట్లు, భావనా శక్తి అధికారంతో ముడిపెట్టుకుంటుంది. మనదేశపు సాహిత్యచరిత్రతో చేసే ప్రసంగం మనదేశస్థులు విస్మరిస్తున్నారు. మన దేశానికి సంబంధించిన విషయానుశీలనం, పొందిన అభివృద్ధికంటే ఆశ్చర్యకరమైన విషయం కొన్ని శతాబ్దాలుగా లేనిది. ఇందులో ఏమీ ఆశ్చర్యం లేదని ఎంత గొప్పదైనా, ఎంత సన్నిహితమైనదైనా పరదేశీయాన్ని మన దేశ విషయాలలో చేర్చుకోవడం సహజమని నమ్మ చేసినా. కాని ముప్పైయేళ్ళ క్రితం ఇది పలహా వలె ఉండేది, దీనికి దేశీయ అవసరాన్ని గుర్తించి. 1939లో కారల్ వాన్ డోరన్ (Carl Van Doren) 'అమెరికన్ అంతర్యుద్ధానంతర సాహిత్య' మనే శీర్షికలో ప్రారంభించిన ఉపన్యాసాలు పూర్తి చెయ్యకుండానే మానివేశాడు. మళ్ళీ 14 సంవత్సరాలవరకూ కొలంబియా విశ్వవిద్యాలయం, ఆ విషయంపై క్రొత్త పాఠ్య ప్రణాళికలో తీసుకోలేదు అంటే మూడు శతాబ్దాల క్రితం మనవారీ దేశము వారియునిగ్రహించినా, మనదేశపు మహాశక్తి తెలుసుకొన్నా, ఈ విషయాలపై ఇప్పుడు మనకున్న శ్రద్ధ అప్పుడుండేది కాదు. ఇంగ్లాండు ప్రభావం తగినప్పుడే ఇది బయటపడింది. అప్పటికి కాని, అమెరికా సాహిత్యం భిన్నమైనదనే విషయాన్ని తెలుసుకోలేకపోయాము. ఇది ప్రత్యేకమైన చరిత్ర. గుణాలు కలిగిందని, అభివృద్ధి కలిగినదని భావించలేకపోయాం. 1883లో మాథ్యూ ఆర్నాల్డ్ ఈ దేశానికి వచ్చినప్పుడు 'అమెరికన్ సాహిత్యం' అనే మాట విని అసహ్యించుకొన్నాడు. అటువంటిదెలా ఉంటుందన్నాడు - ఇంగ్లీషు వారు వ్రాసినా, అమెరికనులు వ్రాసినా ఆంగ్ల సాహిత్యమొక్కటే నన్నాడు. అంటే ఇటువంటి భిన్న భావాల మూలంగానైనా సరే, సంకుచితమైన జాతీయాభిమానం వల్లనైనా సరే, అమెరికన్ సాహిత్యం వేరే ఉన్నదని భావించకూడదన్నాడు. ఇప్పటి ఊహాకు మనం నవ్వుకుంటాం. మన సాహిత్యంలో ఒక ప్రత్యేకత ఏర్పడినదని ప్రపంచమంతా ఒప్పుకొన్నది. కవిత్వంలో శైలీభావం ఏ విధంగా ఏర్పడుతుందో డబ్ల్యు. హెచ్. ఆడెన్, డి డేవిడ్స్ వ్రాయిన సంవత్సరపు Anchor review లో చక్కగా వివరించారు. ఇది వచనరచనలో ఎంతమైనదో R. chase, "The American Novel and its Tradition'

లో దర్శించారు. అమెరికన్ సాహిత్యపు వ్యక్తిత్వం రూపే తెలియలేదని చెప్పడం లేదు. కాని ఇప్పటివరకు ఇంత వెలుగు కాలేదని నా అభిప్రాయం. సాహిత్య సమీక్షకుగాని, విమర్శకుగాని ప్రాణాధారమైన భాగంగా ఉండేది కాదు. ఈ ప్రశ్నలను, అన్ని సక్రమంగా సాభిప్రాయంగా పరిశీలించినవారిలో డి. హెచ్. లారెన్స్ ఒకరు. ఇతని "Studies in Classical American Literature" ఈ నాడెందరికో పరిచితమే. ఒకప్పుడీ పుస్తకాన్నర్థం చేసుకోవడం చాలా కష్టమయింది. వీరిని పిచ్చివారి క్రింద జమకట్టేవారు. అమెరికా దేశపు ధనికత్వం, ఘనత గ్రహించిన తర్వాత ఈ సిద్ధాంతాన్ని చేసి మనం స్వీకరిస్తున్నాం. స్వాభిమానం, ఆత్మ పరీక్ష, ఇవి ఇదివ్యక్తిగత శక్తి అంతా గ్రహించిన తర్వాత, అమెరికాకు సంబంధించిన విషయాల అనుశీలనవలన ఇంగ్లాండుకు సంబంధించిన విషయాలు వెనుకబడ్డాయని వేరే చెప్ప నక్కరలేదు.

ఆంగ్ల సాహిత్యాని కింకొకరకమైన పోటీ కేర్పడింది ఇంగ్లాండులో కూడా పాఠశాలలలోనూ, కళాశాలలలోనూ, ఆంగ్ల సాహిత్యానుశీలనంలో శీఘ్రంగా ఇటీవలే అభివృద్ధి కలిగింది. 1893 వరకూ Oxford లో Honours school స్థాపించబడలేదు. ఆంగ్ల సాహిత్యానికి సంబంధించిన పీఠాన్ని 1910 లోనే ప్రతిష్ఠించారు. అభిజాత వాఙ్మయాభ్యాసము (Greek & Latin studies) తగ్గిపోవటం వాటిస్థానే మానవతా ప్రాధాన్యత వహించిన అదే సరం, ఈ పరిణామానికి దారితీసిన విషయం పరిపాటి. ఈ వాదనలో కొంత అతిశయోక్తి ఉన్నది కాని మన వాదానికది సరిపోతుంది. ఇంగ్లాండులో విద్య క్రమేణా సామాన్యజన స్వాధీనమై, గ్రీకు, లాటిన్ భాషల అభ్యాసం వెనుకబడి ఆంగ్ల భాషాభ్యాసం వృద్ధిపొందినది. ఇంగ్లీష్ విశ్వవిద్యాలయాలలోనే కాక అమెరికా విశ్వవిద్యాలయాల్లో కూడా ఆంగ్ల భాషాభ్యాసం బహుళంగా జరగవలెనని భావించారు. విద్యాశిక్షణ గౌరవం కోసం ఈ అభ్యాసానికి కఠినమైన లక్షణాలు ఏర్పడినవి. కాని కేవలం మానసిక శిక్షణ మాత్రమే కాకుండా ఆధ్యాత్మిక శిక్షణకు కూడా ఉపయోగపడవలెనని కోరుతుండేది. 50 సంవత్సరాలకు ముందు ముందు "ప్రాద్ధమానవుడి" గూర్చి మాట్లాడడానికే సంకోచించేవారు. కళాభ్యాసం ద్వారా కలిగే సానుభూతి, మానసిక గ్రహణం, వీటినిగూర్చి మాట్లాడేవారు కారు. వైజ్ఞానిక కళాశాలల ప్రధానోపాధ్యాయులు, పెద్ద సంస్థల అధ్యక్షులు ఈ నాటివన్ని మానవతా ప్రధాన శాస్త్రాలు (Humanistic Subjects) ప్రతి మానవుని బుద్ధికైన, నీతికి ప్రవర్తన పైన ప్రభావం కలదని అనేవారు కారు. ఆ కాలంలో "పెద్దమనిషి" కావలసిన విద్యను గురించి మాట్లాడుతూ వుండేవారు. వారి దృష్టి నా గ్రీకు, లాటిన్ వాఙ్మయపఠనం మంచిదని కొన్నేవారు. ఇప్పుడు 'పెద్దమనుష్యులు' లేరు, గ్రీకు, లాటిన్‌లు లేవు. ఆ 'పెద్ద మనుష్య' లేనిందుగా గ్రీకు లాటిన్‌లు చదివి బాగుపడ్డారో అదిరంగా నే ఈ మానవ విద్యా శిక్షణవల్ల అందరు బాగుపడతారనుకు నేవారు- ఆశించేవారు. అమెరికన్ కళాశాలలలో ఆంగ్ల సాహిత్యాభ్యాసానికి ఇది ముఖ్య కారణం.

మాథ్యూ ఆర్నాల్డ్ వ్రాసిన Study of Poetry ఈ ఊహ కెంత ఆధారమో చెప్పలేం. "ప్రపంచంలో కెల్లా ఉత్కృష్టమైన రచనలు, భావాలు" ఇవే మానసికంగాను ఆధ్యాత్మికంగాను ముఖ్యమనుకొనేటట్లయితే కొంచెం చిక్కు రావచ్చు; విద్యార్థులను Waller వ్రాసిన "Go lovely rose" లోని సొగసుని అర్థం చేసుకున్న ఆనందంలో, Marvell యొక్క "To his Coy Mistress" లో నున్న సౌందర్య కళని గ్రహించడంలో ఈ ఊహ ఏమి సాధించిందో చెప్పడం కష్టం. ఇంగ్లీషు సాహిత్యంలో మనం వేటిని గొప్పవిగా మెచ్చుకొంటున్నామో అవి విద్యా ప్రణాళికలను నిర్ణయించేవారి దృష్టిలో విద్యా శిక్షణకు పనికొస్తున్నాయా అని ప్రశ్నించవచ్చును. ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము కళాశాల విద్యా విషయంలో ఒక ముఖ్యమైన సంఘటనకు దారి తీసింది. 1937 లో Columbia Collage వారు విద్యార్థులకొక కొత్త విద్యా పద్ధతి అమలులోనికి తీసుకువచ్చారు. ఇది 'Humanities A' అని పిలువబడేది. ప్రపంచ సాహిత్యంలోని గొప్ప పుస్తకాల అనుభూతి కొంచెం కూడా లేకుండా విద్య ఏమిటన్న వాదమే దీనికి మూల కారణం. John Erskine, ప్రపంచ యుద్ధానంతరం ఈ అభిప్రాయాన్ని ప్రకటించినప్పుడు బలమైన ప్రతిపక్షాన్ని గురి కావలసి వచ్చినది. కాని చివరికి జయించింది. Homer నుంచి Goethe వరకూ ఉండే మహా

కవుల జాబితా చేస్తే (ఈ జాబితా కొనసాగిస్తేను Dostoievsky ఉన్నా అప్పటికింకా Goethe కి లెక్క చెప్పేవారు.) ఇద్దరు గ్రీక్ చరిత్రకారులు, ఇద్దరు గ్రీక్ తత్వశాస్త్రజ్ఞులతో పాటు తక్కినవారు కొంతమంది, నలుగురు నాటక కవులు జ్ఞాపకం వస్తారు. కాని ఇంగ్లీషు రచయితలెంతమంది నిస్సందేహంగా ఎన్నికవుతారో? Shakespeare, Milton లు తప్పని సరిగా ఉంటారు. Chaucer విషయం అనుమానమే. ప్రతిసంవత్సరము ఈ ప్రణాళిక మారుతూనే ఉంటుంది కాబట్టి Chaucer కూడా ఉండేవాడు కాని St Augustine, Dante ల తర్వాత ఇతని ప్రతిభ ప్రాంతీయమైనదిగానూ మందమైనదిగానూ పరిగణింపబడుతూ ఉండేది. Fielding కొన్ని సంవత్సరాలు ఉండేవాడు. నేను విద్యార్థిగా ఉండే రోజుల్లో TomJones చాలా గొప్పనవల అనే అభిప్రాయం ఉండేది. ప్రస్తుతం ఈ అభిప్రాయం విస్తారమై ఊగుతున్నది. ఈనాటి Fielding గొప్ప నవలాకారులయిన శ్రేణిలోకి రాడా అనే సందేహం దృఢపడుతున్నది. ఈమధ్య టామ్‌జోన్సు (Tom Jones) మీద సమీక్షలేవీ ఉన్నట్టు నాకు జ్ఞాపకం లేదు. ఇంగ్లీషు సాహిత్యాభిమానము పెరిగింగా తగ్గిపోతున్నదో Fielding కి స్థానం గల్లంతు చేస్తున్నది. అసలైన ఇంగ్లీషు రచయితగా గౌరవింపబడే ఇతనిని కూడా ఈ శ్రేణిలోనుంచి తొలగించారు. Gulliver's travels వ్రాసిన Swift మాత్రం అప్పటికీ, ఇప్పటికీ స్థానాన్ని కాపాడుకోగలిగాడు.

ఈ అగ్రశ్రేణిలో షేక్స్పియర్, మిల్టన్, స్విఫ్టులు తప్ప వేరే ఇంగ్లీషు రచయితలు లేని వ్యవహారమౌతుంది. ఈ జాబితా తయారు చేసిన కాలానికి నేనొక ఉపన్యాసకుడుగా ఉండేవాణ్ణి. ఇంగ్లీషు సాహిత్యపు ప్రాతినిధ్యమింత అల్పమైనదంటే నాకు సంతోషమే కలిగింది. నాముందున్న విస్తృతినిచూచి ఆనందించాను. ఇంగ్లీషు సాహిత్యం సంకుచితంగాను, ప్రాంతీయంగాను కనిపించింది. విద్యార్థుల కుపన్యసించాలంటే యుగాలలోనుంచి ప్రతిధ్వనించే మహాసిద్ధాంతాలు చర్చించడంలో ఎంత హాయి ఉంది! విధి, ధర్మాధర్మాలు చరిత్రకు, పారవశ్యానికి కారణభూతమైన అహంకారం. వీటిని చర్చించటంలో ఎంత ఆనందం ఉంది! Humanities A తరగతులలో చర్చించే భావాలు, మహా స్థిరమైనవి, సాహసమైనవి, మూలా ధారాలైనవి అని చెప్పాలి. విద్యార్థుల కింతకంటే మంచి పాఠ్యక్రమం ఏమున్నది?

కొలంబియా కాలేజీవారి మానవతా ప్రధాన పాఠ్యప్రణాళికల ప్రభావం చాలా ఉన్నది. దీన్ని నమూనాగా తీసుకుని తక్కిన కళాశాలలు కూడా ప్రపంచ సాహిత్యాధ్యయనం తమ తమ ప్రణాళికలలోకి తీసుకువచ్చాయి. 'ప్రపంచ సాహిత్యం' ఇంగ్లీషు సాహిత్యంతో పోటీపడడం మొదలు పెట్టినది. అసలు కొలంబియా కళాశాల పాఠ్యక్రమం ప్రపంచ సాహిత్యాధ్యయనదృష్ట్యా ప్రారంభించినది కాదు. పాశ్చాత్య సంస్కృతి తెలుసుకోవాలనే ఉద్దేశ్యంతో ఏర్పరిచినది. పాశ్చాత్య సంస్కృతి గ్రీక్ యూదుల క్రైస్తవ సాంప్రదాయముచే భావనలోనే ఇమిడి ఉన్నది. కొందరుపాధ్యాయులీ ఊహ ఖండించారు. కృత్రిమమైన పద్ధతి కాదా అని ప్రశ్నించారు. 'సంస్కృతి' ఈ అంశములలో ఇముడునని భావించారు. పాశ్చాత్య సంస్కృతిని గురించి మనకున్న ఊహల కెంతో మార్పుకోవాలన్నారు. మన పాశ్చాత్యులం ప్రపంచాన్ని పరిపాలించాం ఇప్పుడు పరిపాలించటం లేదు ఇకముందు పరిపాలించం. అప్పటిదాకా పరిపాలించి ఉండకూడదని, తెలుసుకుంటున్నాం. ఇంకొకరికి మార్గదర్శకులం కావటానికి పూనుకోవడం గురహంకారమనుకుంటున్నాము. మనము వినని నూతన వాణీసమూహాన్ని వింటున్నాం. అటు చైనా ఇండియాల వాణీ, ఇటు తక్కిన దేశాలవి కూడా వినగలిగితే వినబడతాయి. వాటితో పాటు గ్రీకు యూదు క్రైస్తవ (Judaic-Hellenic- Christian) సాంప్రదాయ సంస్కృతి చేరితే ఉద్రిక్త పోటీ ఏర్పడుతుందని శంకిస్తూ ఉన్నది. కేవలం జాతీయము, శాస్త్రీయము అయిన వాణి ఏదైనా విస్పష్టంగాను సన్నటిగాను, వినిపిస్తుంది. అటు ఉన్నవాటన్నిటిని త్రోసివేసి కీట్సు కవిని మాత్రం చదవగలమా?

ఇంగ్లీషు సాహిత్యము శిలవం వెనుకబడటానికి కారణమైన మరొక విషయమును గురించి చెప్పాలి. ఇది హాస్యకరమూ దుష్పాపము అయిన ఆధునిక సాహిత్య ప్రభావమే. మొదట, ఈ ప్లానుకు వెయిటో చూడాలి. గత ముప్పై సంవత్సరములుగా సాహిత్య రంగమును ఆక్రమించి ఉన్న రచయితల పేర్లు చెప్పితే చాలు. ఇంతి శ్రద్ధ, గాఢాసక్తి, ఏకాగ్రత మునుపు

వీరరచయితలపైనా విద్యార్థులు ప్రకటించలేదంటే మీరు ఒప్పుకోని తీరతారు. Yeats, Eliot, Joyce, Lawrence. Kafka, Proust Mann, Gide, Faulkner వీరందరూ కూడా తమకి ఆవి బాహాటంగా ప్రశ్నించే వారి కృతిలో ప్రతిబింబరూ తమ కాల వేళలుంటే ఒక ఉద్దేశాన్ని ఆవిష్కరింపచేశారు. ఇందులో ఆశ్చర్యమేమీ లేదు. పైగా ఇది చాలా ఉచితమని కూడా చెప్పవచ్చు. ఎందుచేతనంటే, ఈ రచయితలందరూ ఒక సమగ్రమైన అంతర్దర్శనం చేస్తారు. మానవుడేదో ఒక యుగసంధిలో ఉన్నాడనే భావం స్ఫురింపజేస్తారు. వీరరచయితల శ్రేణికి పాఠకుల జీవితాలపై వీరికున్న ప్రభావం లేదు. 1925లో (Ortega Y Gasset) నూతన సాహిత్యం మానవత్వమునించి దూరమైపోతున్న దనే సిద్ధాంతం ప్రతిపాదించాడు. ఇందులో నిజం ఏమాత్రమూ లేదు. ఇంత తీవ్రంగా, ఇంత బాహాటముగా మునుపటి రచయితలెవరూ మానవజాతి పరిస్థితిని గురించి ఆందోళన పడలేదు. వారు కలిగించే సంచలనము కలిగించలేదు.

ఇటువంటి ఈ రచయితలపైన ప్రత్యేకమైన ఆసక్తి విద్యార్థులు (అందులో తమ విద్యాశిక్షణకు ఆధ్యాత్మిక భవితవ్యతకు మధ్య సంబంధాన్ని అన్వేషించే విద్యార్థులు) ప్రకటిస్తున్నారంటూ మన మెందుకు ఆశ్చర్యపడాలి? రొమాంటిక్ ఉద్యమానికి (Romantic Movement) చెందిన ఇంగ్లీషు కవులలో వీరకున్నంత ఉపకారిక లక్షణము ఉన్నదన్నా (Apocalyptic Quality) ఆ కవులకు ఇప్పటి రచయితలకూ చాలా సాన్నిహిత్యము ఉన్నదన్నా నేటి విద్యార్థులు కొంచెం విసుగు చూపించవచ్చును. అయినా మనమెందుకు ఆశ్చర్యపడాలి? సహజంగా చదవటానికి కూడా ఈ రెండు తెగలవారిలోను ఇప్పటి రచయితలనే వీరు ఎన్నుకుంటేమాత్రం అనర్థం ఏమిటి?

ఇంగ్లీషు సాహిత్యానుశీలనములోని పూర్వ సంప్రదాయము నుండి విద్యార్థులను తప్పించివేసేవి నూతన రచయితల ఈ ప్రోద్బలమైన గుణమేమిటో తెలుసుకున్నాము. 'ఇక దుష్ప్రాపమని నేను చెప్పిన గుణమును గురించి ఒక మాట. ఈ రచయితల నర్థం చేసుకోవటం కష్టమని అందరూ ఒప్పుకుంటున్నారు. అందుచేతనే విమర్శన సిద్ధాంతాల వాడుకలు పెరిగిపోయాయి. గత రెండు దశాబ్దాలుగా అమలులో ఉన్న ఈ సిద్ధాంతాలపై ఒక ప్రత్యుద్యమం ఇటీవల బయలుదేరింది. ప్రతిరచనా దుష్ప్రాపమైనదనీ, ఒక సమస్య ఉత్పన్నం చేసిందనీ ఈ విమర్శన సిద్ధాంతాలు ప్రతిపాదిస్తున్నాయి. T S. Eliot చెప్పినట్లు చదువుబింకునివృత్తందించటమూ (?) నిమ్మ ప్రయోజనము సిద్ధించటం ప్రతి రచనను పరిశీలించవలసి విధి ఉన్నట్లుండేది. ఈ ప్రత్యుద్యమ వాదంలో చిక్కుకోవటం నాకు ఇష్టం లేదు. ఇప్పటి విమర్శనపద్ధతులు కొన్ని సమయములలో మితిమీరిపోయినా, సాహిత్యంలో కష్టసాధ్యమైనది చాలా ఉంటుంది: నేను ఈ చిక్కులను ఖండించడానికి గాని, సమర్థించడానికి గాని పూనుకోవటం లేదు గాని విద్యార్థులీ పద్ధతులలో నిమగ్నులై, మునుపటి శిక్షణకు దూరమైపోతున్నారని మాత్రం చెప్పదలుచుకొన్నాను.

విమర్శన పద్ధతిలో కలిగిన ఈ క్రొత్త వ్యక్తసీకరింప బడినప్పని చెప్పడము కాదు, కేవలం ఇంగ్లీషు సాహిత్యము మాత్రమే కాక ఏ కొత్త సాహిత్యమైనా సరే—పద్ధతి ఇక్కడ ముఖ్యమైన స్థానము ఆక్రమిస్తున్నది గనుక ప్రత్యేకం ఒక రచనపైన శ్రద్ధ సూచింపబడుతున్నది; సాహిత్యానుశీలనములో విస్తార పఠనమనే ఊహ ఈ పద్ధతులతో పోయింది.

ఆంగ్ల సాహిత్యము మన భావాలలోను ప్రణాళికలలోను అగ్రస్థానం ఆక్రమించకపోవడానికి కారణములను కొన్నిటిని సూచించాను పోను, పోను ఇంకా అల్పస్థానం ఆక్రమిస్తుందని కూడా నా అభిప్రాయం. ఈ విషయమును గమనించడం అమెరికా చరిత్రలో అతి ముఖ్యమైన ఒక ముహూర్తాన్ని సంస్మరణ చేయడమే. అమెరికనులు తాము పూర్ణమైన సంస్కృతి కలవారమని భావించినప్పటి ముహూర్తమే ఇది. వారి సంస్కృతి కేవలం మరొక సంస్కృతితో పోలికవల్ల కాక స్వతంత్రమైన లక్షణములతో వర్తింపబడినదని, అభివృద్ధి కలదని, స్వాభావికమైన శక్తి, గుణము, భావి, కలదని, ఈ భావాలీ ముహూర్తంలో కలిగినాయి.

కాని, నేను మొదట చెప్పినట్లు, ఆంగ్ల సాహిత్యానుశీలనము అగ్రస్థానం నుండి తొలగింపబడుకు మన మేదో అపూర్వమయినది కోల్పోతున్నాము. ఈ కోల్పోయేదేమిటి?

మన మెప్పుడు అమెరికన్ సంస్కృతి పరిపూర్ణమయినదనుకుంటామో అప్పుడే 'మరొక సంస్కృతి

ఒకటి ఉన్నదనే జాతీయతాభావం కలగాలని నేను నమ్ముతున్నాను. ఈ విషయంగురించి ముందొకసారి చర్చించాను—సిగ్మండ్ ఫ్రాయిడ్ను (Sigmund Freud) గూర్చి మాట్లాడినప్పుడు, Freud శైశవానికి అర్థవానికి విషయాల్లో సంభవించిన కష్టాలను ఎనుకొంటూనే సామర్థ్యానికీ, అతని విద్యాభ్యాసంలోని కొన్ని అంశాలు కారణమని చెప్పాను. అది ఒక పూర్వకాలపు లభ్యవస్తు; అభిజాతిమైనది. అతని శైశవ మనస్సులో 'పరోక్ష సంస్కృతి' ప్రతిరూపొందింది. ప్రాచీన కాలాలకు చెందిన ఈ అద్భుతమైన సంస్కృతిని పాఠశాలవిద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు, పండితులు, కవులు మాత్రమే ఊహించగలుగుతారు. ఫ్రాయిడ్ (Freud) కి ఉండే అధిపత్యమునుగురించి చర్చించాను. ఇంగ్లాండుపైనా, ఆదేశపు సాహిత్యంపైనా అతనికి ఉండే ప్రేమ విశదీకరించాను. ఉదారమైన వ్యాసాలు గ్రీసును ఏవిధంగా గౌరవించేవో అదేవిధంగా ఇతను ఇంగ్లాండును గౌరవించేవాడు—అంటే నైతికమైన కారణములవల్ల. ఇంగ్లాండు ఇంగ్లీషుకవులలో విలువ పెంచే ఇతనికి ప్రత్యేకాభిమానం. షేక్స్పియర్, క్రామ్‌వెల్‌లు ఈ దేశానికి చెందినవారు: అందుచేతనే ఇంతటి గౌరవము.

గ్రీసుదేశపు సంస్కృతికి యూరోపియన్లపై ఒక వ్యాపించే నైతికాధిపత్యం ప్రస్తుతపరిస్థితులలో లేదు. 19 వ శతాబ్దపు ఫ్రాయిడ్కు ఇంగ్లాండ్ దేశపు సంస్కృతి ఉన్న సాన్నిహిత్యం 20 వ శతాబ్దపు అమెరికన్ విద్యార్థులకు ఉండదు. కాని 'పరోక్ష సంస్కృతి" ఉన్నదనే జాగరూకత పారస్పరి పరిక్రియకు చాలా ముఖ్యం.

ప్రప్రథమంగా ఈ ప్రాముఖ్యం బుద్ధిప్రధానమైనది (Intellectual). సుదూరదేశ కాలాలలోని జీవితమును భావించగలిగే శక్తి మించిన శిక్షణ బుద్ధికి వేరే లేదు. [ఆ కాలంలో] ఏవిధంగా చెప్పేవారో, [అప్పుడు] [అక్కడ] ఏవిధంగా భావించేవారో—ఇది అంతా కేవలం చరిత్రకు సంబంధించిన ఊహ మాత్రమే కాదు. మనస్సుకు సర్వసామాన్యంగా ఏర్పడే శక్తులలో ఒకటి. పరిణతిపొందిన ఆంగ్ల సాహిత్యమునుంచి అమెరికన్ సాహిత్యం వైపు, ముఖ్యంగా అర్వాచీనకాల సాహిత్యాభిముఖమైన ఈ దృష్టివేగాన్ని మనం పరిశీలిస్తే సర్వసంప్రదాయముపై మెచ్చుకోదగిన ఒక ఉత్సాహము ప్రకటిస్తున్నా రనవచ్చునేమో, కాని భావశక్తి లోపించడం చూస్తున్నాము. ఇటువంటి లోపం సాహిత్య విద్యార్థులకు చాలా అపాయకరమైనది. తమ అనుభవ పరిధికి అతీతమైన రచనలను విద్యార్థులు అవగాహన చేసుకోలేరనీ, అలా చేసుకోవటమనేది ప్రజాస్వామ్యానికి విరుద్ధమనీ సెకండరీ విద్యావిధాన సిద్ధాంతాలు చెప్తున్నాయి. ఆంగ్లసాహిత్యానికి దూరమయ్యే యీ ధోరణి ఒకవిధంగా అవధికి చేరనున్నది. బుద్ధివాదాన్ని ప్రతిఘటించే యోచనలలో ఇదొకటి (Anti-intellectualism)

పూర్వ విద్యాప్రణాళికలపైన కొన్ని దోషాలు మోపబడ్డమనటంలో సందేహం లేదు. విద్యాబోధన పద్ధతిలోను, బోధనలోను, చిట్టెలో కేవలం మిథ్యా వైశిష్ట్యం(Gentility) చాలా ఉన్నది. విభిన్న జాతులు మనదేశంలో కలవు. మనకు అభిరుచి ఉన్నంతమాత్రాన, ఒక జాతి సంస్కృతికిమాత్రం ప్రాముఖ్యం ఇవ్వడం సరికాకపోవచ్చును.

సెకండరీ స్కూళ్ళలో పరిస్థితులు కూడా మునుపటికంటె కష్టమవుతున్నవి. కాని నేను చదివిన న్యూయార్క్ హైస్కూళ్ళలో విద్యార్థులు చాలా మంది వలసవచ్చిన కుటుంబాలకు చెందినవారు. వారికి మా ఉపాధ్యాయులు Burke's Speech on Concilation, Hozlitt, Lamb, De Qunicay, Macanlay, Shakespeare నాటకాలూ, A Tale of Two Cities, ఇవన్నీ పాఠం చెప్పేవారు. అధికంగా చర్చించేవారు. కవిత్వంగురించి తెలిసిన విషయాలన్నిటికీ Mr. Walter Johnson Milton పైనాకు చెప్పిన పాఠాలే ఆధారములు. తమ అనుభవాలను సంబంధించినవి కనుకనే విద్యార్థులు పాఠాలను చదవాలని ఉండేవారు. 'ప్రపంచ సాహిత్యాలను' Humanities ని ప్రణాళికలలో చేర్చేవారు ఓ ప్రశ్న వేస్తారు. అతి సన్నిహితమైన అనుభూతిని అతిక్రమించిన ఊహాగమనమునకు ప్రణాళికలు దారితీస్తాయి కదా అంటారు. కొంతవరకు వారు చెప్పినది నిజమే. కాని నేను ఇంతకుముందే చెప్పినట్లు Humanities లో భావాలకే ప్రాధాన్యమివ్వబడింది. ఇది మంచి ప్రారంభమే కాని చారిత్రక సాంస్కృతికమైన ఊహ అభివృద్ధిచెందడానికే ఇది ప్రారంభమవుతుంది. ఇక పాఠ్యప్రణాళికల సంగతి. మన సంప్రదాయానికి సన్నిహితమయిన దనడానికి ఇది ఉపోద్ఘాతముగా ఉంటుంది. ఇక "ప్రపంచ సాహిత్యాల సంగతి—మనకు, మన సంప్రదాయానికీ, అతి సన్నిహితమైన సంస్కృతిని తోసివేయాలనే భావాన్ని సూచించడంచేత, అన్ని సంస్కృతులు సమానమైన

అని చెప్పడంవల్ల ఏ ఒక్క సంస్కృతికీ పరిమితమైన విలువలను నిర్ణయించలేక పోతున్నాయి.

కేవలం అనువాదాలద్వారా పాశ్చాత్య సాహిత్య శిఖరాలలోని లోపాలను కూడా మనం గుర్తించాలి అను వాదాలనుగురించి నే ఇక్కడ ఉదహరించిన సిద్ధాంతాలు చెప్పటంలేదు. కాని సాహిత్యమూల్యం అంటే భాషామూలాధారమే అని చెప్పటంలో అతిశయోక్తి లేదు. సాహిత్యంలో ఇంకో ప్రతిభాలుకాని విద్యార్థులకు పారదర్శకంగా భావనలుగురించి ఏ విధంగా చెప్పాలో మనకింకా సరిగా తెలియలేదు. అయినా పైన చెప్పిన సత్యాన్ని ఒప్పుకోని తీరాలి. అటువంటప్పుడు అనువాదాలద్వారా కలిగే సాహిత్యశిక్షణ అసంపూర్ణంగా ఉండిపోతుంది. ఇతరభాషలలోని సారస్వతాలను విస్తృతంగా పఠించే అవకాశం అమెరికాలో లేదు గనుక మనభాషకు సంబంధించిన సాహిత్యమే ప్రధానాంశము వ్యాఖ్యానించదగినదని తోంది.

"అమెరికన్ నాగరకత" ప్రణాళికల సర్వుల ప్రాతినిధ్యం ఈ పాటికి కొంచెం తగ్గుతుంది. స్త్రీలు భాషాసాహిత్యరూ! నే ఎంత ఉచితంగా గుర్తిస్తున్నాను. వారి ప్రణాళికల కొంతలో అమెరికన్ రచయితల నేత్రాలు ఎంత ప్రకాశవంతంగా ఉన్నాయి! ఎంత మెరిసిపోతున్నాయి!

నిజంగా నే మెరిసిపోతున్నాయి. కాని మన విద్యార్థుల కివి ఏర్పాటైన ఆహారము లవుతాయా, అని నాకు సందేహంగా ఉన్నది.

ప్రబంధ సాహిత్య పరిశీలనకు అమెరికన్ సాహిత్యమువాలనమే ఒకవిధంగా పరిమిత సాహిత్య చదువుకు చేసినా అనిపిస్తుంది. ఎలాగుచేసినంటే, అమెరికన్ సాహిత్యాంశాలను క్రమానుసారముగా అధ్యయనించదమ్మ కాని బహువిస్తారమైనది కనుక ప్రబంధ సాహిత్యం మహోన్నతమైనది. ఒక సాహిత్యాన్ని సమగ్రంగా అధ్యయనించదానికి అవకాశం కలుగుతున్నది: సాహిత్య చరిత్ర, పరిణామము వీటియొక్క అంతర్భాగాల అత్యంత సంబంధమూ స్పష్టంగా తెలుస్తాయి. ఇది మేలైనది కొంతవరకు—సాహిత్యాన్ని ఈ విధంగా శాస్త్రంవలె పరిశీలించటం మంచిది కాదనే వాదమున్నదని నాకు తెలుసు. కాని మనము తొందరపడి శాస్త్రీయమైన పద్ధతులను ఖండించకూడదు. ఇక్కడ ఈ సూత్రీకరించబడిన పద్ధతులు కావు. కళ శైల్యదూ శాస్త్రీయముగానే అధ్యయనంప బడినాయి—ఈ విధంగానే చిత్రకారులు చిత్రలేఖనమును, కవులు కవిత్వమునూ అధ్యయనించారు.

అయితే అమెరికన్ సాహిత్యమును మాత్రమే మెండు కోవిదంగా అధ్యయనించకూడదని నా ఉద్దేశ కాదు. ఈ ప్రశ్నకి సమాధాన మివ్వడం చాలా సులభం! అమెరికన్ సాహిత్యం పురాతనమైన చరిత్ర కాదు. భాషాశీలనం జరిగినప్పుడు అమెరికన్ సాహిత్యాని కొక Chaucer వంటి కవి లేకపోవడం పెద్దలోటుగా ఉంటుందని చెప్పడం? Wyatt లేరు. Whitman తో సాహిత్యం ప్రారంభమయింది. అంతేకాక సాహిత్యానికి సాంఘిక వ్యవస్థతో ఉండే సంబంధాలను పరిశీలిస్తే మరొక చిక్కు వస్తుంది. 17 వ శతాబ్దంలోని అమెరికా సాహిత్యానికి ప్రాణం పోసినవని చెప్పదగిన విశేషాలేమీ లేవు. 17 వ శతాబ్దపు సంఘటనలను తెలుసుకోవడం చాలా అవసరం. సాహిత్యానికీ భావాలకూ ఉండే సాన్నిహిత్యాన్ని పరిశీలించినా ఈ లోటు కనిపిస్తుంది. ఇంగ్లీషు సాహిత్యం పైన ఫ్రెంచి మహోద్యమానికి ఉండే ప్రభావం తేలికగా నిరూపించదమ్మ ఈ విషయం యూరప్ దేశాల సంఘటన. ఇది జరిగిన 60 సంవత్సరాలవరకూ దాని ప్రభావం అమెరికామీద కలిగిన గుర్తు ఒకటైనా లేదు. మన అంతర్యుద్ధం మన సాహిత్యాన్ని ఎంత కదిలించిందో చూసేందే, చాలా తక్కువ అని తెలుస్తుంది మన సంస్కృతికి సంబంధించినంతవరకూ ఇదొక అతి ముఖ్యమైన విషయము.

అమెరికన్ సాహిత్యం ఎంత స్పష్టమైనదో, గుహ్యాతీతమైనదో నాకు స్పష్టంగా తెలుసుననుకుంటున్నాను. ఈ రెండుగుణాలూ తీరుగా అనుశీలన సాధ్యం చేస్తాయి. కాని అమెరికన్ సాహిత్యంలోని సంకీర్ణత, గుహ్యాతీతత్వమూ. చాలా ప్రత్యేకము లని నా అభిప్రాయం. పరిణతిపొందిన జాతీయ సాహిత్య, సంస్కృతితో సంబంధములేనిదే ఈ ప్రత్యేకత ఏమిటో తెలుసుకోవడం కష్టం. మరొక విధంగా చెప్పాలంటే, ఇంగ్లీషుసాహిత్యం సహాయముతో కాని అమెరికన్ సాహిత్యం వ్యక్తిత్వాన్ని తెలుసుకోలేము.

నే నింతవరకూ చెప్పినదేది అమెరికన్ సాహిత్యపు గుణాలను తక్కువచేయాలని మాత్రం కాదని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. అమెరికన్ సాహిత్యంలోని మహా రచనలను కళాశాలలలో పరిచయముచేసిన చేయకటం లేదు అమెరికన్ సాహిత్యం మాత్రమే ముఖ్యవస్తువుగా ఉండకూడదని నొక్కి చెప్పుతున్నాను.

ఇంగ్లీషు సాహిత్యమూలకం సమూలబద్ధం దని చెప్పడం వాదానికి దారితీయాలని కాదు కొంచెం వాదనలోకి దిగితే, నేను చెప్పిందంతా సరిగా అర్థంకానంత మన విద్యార్థులకు మరీ జటిలమైనది. ఇంత తేలికగా దానిని సాధ్యంచేయు మనం నేర్చుకోవలసిన విషయాలు మరీ పెరిగిపోయినాయి. ఈ సమస్యల పరిశీలనలో మన సంస్కృతియొక్క పరిస్థితి కూడా విచారించ దలిగితే చాలు.

('ఎన్‌కౌంటర్' పత్రికనుంచి)

మణి మకుటావదానం

'తాతాచార్య'

ప్రహసనమిది; ప్రహసనమిది;
ప్రహసనమిది; నవ్వు చిరి పరమార్థంబో;
విహసింపుడు; ప్రహసింపుడు!
విహసింపనివారి సోము విశ్రుతింశాతన్!!

శేషలయుండను మాయని ఏదో ఆలోచిస్తూ కళ్ళు మూశాను. కొంచెం మగత నిద్ర కమ్మింది. ఇంతలో మెదడులో మిగిలిన రెండు గూళ్లూ మాటలుపెడుతున్నట్టు సవ్వడి వినిపించింది. (మరి కొన్ని మరలూ ఉంటే కేమో! మేధాజీవంలో మేధా + ఆజీవంలో అని విగ్రహం - మరిగి కరిగి మరిగి మరిగిపోయి ఉంటాయను కుంటాను)

"ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావ్ దీర్ఘంగా"? అన్నది మొదటి మర.

"ఏమీ లేదు. త్వరగా పైకి రావటం ఎలాగా అని..." అన్నది రెండో మర.

"ఓసి! ఈమాత్రానికేనా. వేయి దోవలు, అనుష్ఠితి శేమ్యకు పెరుగున్నాం కదా!" అన్నది మొదటి మర.

"నీకేం! గట్టుమీద కూడుని మెట్ట వేదాంతం మహాబాగా చెబుతావు. ఆలోచించు తెలుస్తుంది!" అని చెప్పింది రెండో మర.

"వేయికోటలు అన్నానుగా! లేకపోతే అనంత కోటి ఉపాయాలు' అన్నది మొదటి మర.

"ఒక్కటి చెబుమా!" అని అడిగింది రెండో మర.

"ఏదైనా ఘనకార్యం చేయి."

"సరే! అంతమాత్రం తెలీదా ఈ ఆలోచన. మాకిష్టంలో మోతం - యశోభిలాషి వ్యక్తే-అంటే చిటికెలో చేయగలిగున్న దారి."

"అయితే నీకు సింటో అభిరుచో చెప్పు."

"ప్రభిపత్య కోపాగతి: అన్నిటోనా అభిరుచే."

"అయితే ఒక దాంట్లో స్పెషలైజ్ - అంటే ప్రత్యేక పరిశ్రమ, అర్థాత్ పరిశోధన చేయి."

"ఆ యూరితంతా ఎరుగుదునుకా?"

"యూరి కేమీ లేదు. అన్నిటికన్నా సులభమైంది సాహిత్య పరిశోధన. దినపత్రికలు అంటే వార్తా పత్రికలు మొదలు చదివి కొలు పర్యంతం. సీరియలుగా పర్యంతం-తిరగేసి కటింగులు తీసుకో. కలగాపులగం చేయి. లాటరీలో ఒక చీటీ తీసినట్టు ఒక కటింగు తీసి పెట్టి ప్రయోగిస్తే ప్రకారం - పొగ్గ పరిశ్ర ప్రకాశనముకారణ ఇత్యాదులు - లభిస్తున్ని ప్రాసిపారేయి. ఒకానొక పార్ట్ కిల్ - అంటే ఆర్టికల్ - వ్యాసరాజ మని కొత్తగ్రంథం- అవుతుంది."

"బడీ మేహనత్ చేయిపాకే! అదంతా కాదు. మహాముష్కిల్. నాకు కావలసింది గోపాయి చీట్కి."

"అట్లయితే, త్రికకారీ మహామంత్రం ఉపదేశించమంటావా?"

"ఎలా చెప్పావ్! మంత్రాలకు మామిడికాయలు రాలుతాయా? అందులోనూ—ఈ ప్రజాయుగంలో, ప్రత్యక్షయుగం సంగతి చెప్పకు. నాకు చిన్నప్పుడు మా యాత్రికమంత్రం ఉపదేశించారు. పునశ్చరణ చేసి చేసి ఇంతకు తిగాను."

"మంత్రమంటే భయపడి పోయావ్! ఇది విరజ వృత్తుల అమాకారీ. పంచశేషుల సంహాకారీ, శాస్త్రముల వ్యాకరణాకారి కాదు. కేవలం త్రికకారీ- అంటే మూడు అకారాలు-అంటే మూడు వర్ణాలు."

"ఏమిటో తెలిపేయి ఆ మంత్రం, చాలా ఇదిగా పొంగుతున్నావు!"

"కదిత లేక పొడుపకే. ఇది గేయప్రాయమైనా, వాచక ధోరణిలోను త్రికకారి. కదిత అంటే కవిత్వమైన అంటే అల్పమైన, వికటించగలది అన్న మాట. అంత చిన్న విషయమైనా పొయ్యటే అంటే పాటకు మాటకి అకారాన్నంటుకొని పోయే, త్రిమచెట్టు. 'విరివంటు మరిపించుదానికి సెంతి!' అన్నారు తెలుసా శేషను?"

"ఇదేనా నీ త్ర్యక్షరీ బగళామంత్రం! ఇది నాకు ఇదివరకే తెలుసే!"

"అయితే, ఇక నేమ్? మరీ మంచిది. జపం చేసి కార్యానికి పూనుకో."

"కవిత్వం అనగానే—అదీ చిక్కేనోయ్. ఆ మధ్య రాజగోపాలాచారి-అంటే యాటంబాంబుల రాజాజీ—ఏమన్నాడో తెలుసా? ఇక్కడా అక్కడా కాదు. ఏ మారుమూల మురుగుదొడ్డిలోనో కాదు—పట్టపగలు పక్కా అసెంబ్లీలో..."

"ఏమన్నాడు త్వరగా చెప్పు-పాశ్చాత్య రాజ్యాలు చేసే అణ్వస్త్ర పాటవపరీక్ష—అంటే యాటంబాంబుల తాకత్తు చూసేపని—కవిత్వంపై కానిమ్మన్నాడా!"

"కాదు. కాదు. ఎవ్విరి అదర్ నేటివ్ మాన్ ఇన్ ఆంధ్ర ఇజ్ ఎ పొయెట్—అంటే ఆంధ్రదేశంలో అంటే ఆంధ్ర ప్రదేశ్‌లో ప్రతి ప్రత్యామ్నాయ మానవుడూ అంటే ప్రతి రెండవవాడూ—నాకు నీవు, నీకు నేనూ అన్నమాట—కవి అన్నాడు. అలాంటప్పుడు నేను ఇంత పోటీలో ఎలా నెగ్గగలను?"

"పోటీ అనే దేముంది? ఎవరి రచన వారిది, ఎవరిముఠా వారిది, ఈ దునియాలో."

"కాని, తిరుపతి వేంకటకవులు అంతమాట అన్న తర్వాత కవి కావడానికి మనస్సు ఒప్పడం లేదోయ్."

"ఏమన్నారు ఆ కింకవీంద్ర ఘటా పంచాననులు?"

"ఎందులో జేరపండెడి హీనులెల్ల
కవులలో పల నియ్యోగి కలయుమంద్రు ;
ఎల్ల వర్ణమ్ములను గూడి యుండు కంతి
యంతిమము లేక తురకయందు గలియు.

అన్నారు ఆ శాల సరస్వతీ బిరుదాంచితులు."

"ఆ! సింగినాదం! ఇలాంటి ఎద్దేవాలెంతలే! పూర్వంవారు ఎంతకన్న పెద్దగానే—అంటే ఘాటుగానే ఎగతాళి చేశారు—శాస్త్రైర్విహీనాః కవయో భవంతి-అంటే: శాస్త్రములందు హీనులు కవులు భవంతులు- అన్నమాట. పాండిత్య హీనాః కవయో భవంతి వగైరా ఇంకా ఎన్నో ఉన్నాయి. కొండవీటిలో గాడిద నీవునుం గవివి గావుగదా అనుమానమయ్యెడిన్—అని శ్రీనాథుడన్న చాటువు నీవు వినే ఉంటావు."

"సరే! కవితకు కాలదుర్వ్యాళా నమకో. నన్ను సరిగ్గా ఏడవనిస్తారా?"

"మహారాజు లాగ ఏడవనిస్తారు. పాపం! ఆ మహాకవి 'ఏడ్వనీరు నన్ను' అని విసుక్కున్నాడు గాని. నిశ్చింతగానోయ్ ఏడుపునుంచి వదిలేవారు—అంటే వారించేవారు? నవ్వనీరు నన్ను అని అంతరాదూ నీవు ఏడవవచ్చు."

"అయితే కవితను ఎలా రువ్వాలో, గువ్వాలో నీవే చెప్పు."

"ఇది మహాకావ్యాల కాలం కాదు. వంద పేజీలు దాటితే చదివేవారు లేరు. లఘుకృతులు చాలు. ముక్తకాలతే మరీ మంచిది. ముక్తకం=చిమట బడి వడి, మంచి ముత్యంలాగ దొరికి పోయేది. అంటే ముందు వెనకా ఏదీ లేకుండా, వెనకా ముందూ తెలీకుండా లింగలింగ మహాలింగగా, అంగ రంగ భోగంగా పొంగలిముద్దలా ఉండేది...."

"మహా చిక్కొచ్చిందే నీతో. మహాకావ్యమైతే ఏదో కథ చెబుతూ పోదగా సాగదీయవచ్చు. ముక్తకాలు, భుక్తకాలు, యుక్తకాలు నాకు ఎలా?"

"శతకాలు లేవూ? అలాంటివే."

"ఆ! బాగా చెప్పావ్. నాకూ తోచలేదు. శతకమంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది- కవిచౌడప్ప ఎంతయిదిగా చెప్పాడు- కుందవరపు కవిచౌ డౌడౌ డప్పా-అంటూ చదువుతూ ఉంటే ఎంతో ముచ్చటగా ఉంటుంది."

"మరి ఇక నేం? ఒక మకుటం సిద్ధం చేసుకో. బనాయించు పద్యాలు."

"మకుటం అంటే మాటలా? పాప్యులర్ అంటే ప్రజాదరం చూరగొనగల—అంటే జనం నాలుకపై నాని, జనం మనస్సులో మకాం చేయగల మకుటం సంపాదించడం రాజమకుటం సంపాదించగలిగినంత శ్రమ."

"అంత ప్రజలకుండెల్లో శుమాలంటావు! మరి శ్రమ పడవద్దూ? ఇంతకూ మరిచాను ఛందస్సు నిర్ణయించుకో ముందట. తర్వాత మకుటం దానిలో మలచుకొందువు గాని."

"కందం నాకు చాల ఇష్టం. అయితే అది చాల కష్టం. కందం వ్రాసినవాడే కవి, పందిని పొడిచినవాడే బంటు అనేవారు మా తాతగారు శ్రీ మధుధియు

వేదాంత ప్రవర్తక శాంత శివదయాద్వైతాంత కల్యాణ గుణగణ పరిపూర్ణతత్త్వాది శ్రీమాన్ . నరసింహాచార్య స్వాములవారు......"

"వద్దులే! వద్దులే! మీ తాతగారి పేరింగువ ఖరాబుచేస్తా విప్పుడు?"

"కందం పేరుతో మా తాతగారు జ్ఞాపకం వచ్చారు. కందమంటే ఆయనకు చాల ఇష్టం. దాని ఉచ్చారణ మాధుర్యంతో ఉన్న ప్రకృతి—కందగడ్డ, కందిపప్పు, కలకండ వగైరాలంతా ఆయన ప్రీత్యర్థం."

"కందగడ్డను కనుపులో పెట్టుకొన్నంతమాత్రాన కందం కదం తొక్కడం రాదులే!"

"అదే అన్నాను కందంకదం అని, దురద కూడాను అది. మరో! ఛందైనా నీవే సూచించు."

"సంస్కృత వృత్తాలు చాల పెద్దవి—అటు కొంపేటి చేంతాడు, ఇటు తాయుగుర్రం చేంతాడు లాగ."

"వృత్తాలు వద్దే వద్దు. పదాలకు ఎక్కడికి వెళ్ళను? ప్రతిదానికీ కోశాలు తిరగ వేయలేను."

"నేనూ అదే చెప్పవచ్చాను. ఇది సంస్కృత వృత్తలకాలం కాదు; జాతిఛందస్సుల యుగం. అంటే ద్విపద, ఆటవెలది, తేటగీతి, రగడ ఇత్యాదిత్యాదులు!"

"ద్విపద మన భావగాంభీర్యానికి మరీ చిన్నది; అక్కరలేదు. అక్కర బొద్దింక లాగా మరీ పరమకాని ఉంటుంది; వద్దు రగడతో .ఎవరు రభసపడుతారు? ఆటవెలదో, తేటగీతో కానీ!"

"అయితే ఆటవెలదే కానీ. శ్రీమద్వేమన యోగీంద్రులు అనలాద్వైతంతో నీకు రక్షగా ఉందురుగాక!"

"మకుటంకూడా ఆలోచించి పెట్టావోయ్— విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ లాంటిది."

"అదే ఆలోచిస్తున్నా. ఓ మాంఛి మకుటం నీ తలపై పెట్టావా, నీవు ఆటవెలది తేటగీతిలలో, తేట గీతల ఆటవెలదిలలో ఎన్నిసారు పల్టీలుకొట్టినా ఫరవా లేదు."

"మరి వేమనను తోసిరాజని మనది రావాలి. మాంఛి మకుటం."

"అబ్బో! సెప్పైతే!"

"మొదట్లో నే అన్నానుగదా యశోభిలాషి ప్పత్సేన—అని. క్షణంలో అతీగ కీర్తి లభించాలి. క్షణం దాటితే, ఫలమేః పరలయామహోయగా బహుళ కరోగా కటే! అన్నారు కబీర్. అంటే కభీరుడు, ధీరుడు, అభీరుడు."

"అయితే మూడు ఈ మకుటం—రామచంద్ర వినుర రామకృష్ణ—ఎలా ఉంది?"

"ఏక్దో సీల్ గా—అంటే ఉప్పచప్పగా, చప్పిడిముక్కగా ఉంది"

"రామకృష్ణ వినుత రామచంద్ర" ఇది.?"

"ఇది దాని పెద్దన్న, అది దీని చిన్నన్న. 'ఏగువా కా పాగలో రవ్వ చిన్నన్న. నీకమంతా తీసుకోరన్న చిన్నన్న—' మాదావా ఎలాంటి ప్రజాసమాద్ర్య—అంటే ప్రజలు మెచ్చిన పద్యాలో? అలా ఉండాలి."

"నాగుమాట వినుము నాగరాజ! ఇది ఎలా ఉంది?"

"మకుటం కష్టంది పద్యం చెప్పి నాగరాజా అనే పెద్దమనిషిని—అది ఈ తిట్టే, ఎవరినీ ఉద్దేశించింది కాదు అనుకుందాం—సంబోధించడం ఎందుకు?"

"విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ—అని వేమన ఎవరినో సంబోధించలా?"

"లేదు. విశ్వదాభిరాముడు తనే. విశ్వ=విశ్వ మును, దం=ఇచ్చునట్టి భగవంతునిచేత—అంటే విశ్వ దాతచేత, అభిరామ=ఒప్పుచున్న—అని టీక.. కనుక తనే."

"ఇక్కడకూడ నాగరాజ అంటే ఆదిశేషుని వంటి సహస్ర శిరస్సులవాడా, ఓ అంతరాత్మా అని అర్థం. అంటే నీవే"

"అయినా నాకు నచ్చలేదోయ్!"

"వినుము నాగుమాట విశ్వనాథ!—ఇది ఎలా ఉంది? నిల వేసి వినిపించవచ్చులే దూ?",

"ఇది అంతంతే!"

"వినుము నాదుమాట వెంకటేశ! ఇదో?"

"వెంకటేశుడు వింటే ఏం, వినకపోతే ఏమి?"

"వినవె నాదుమాట వెంగళప్ప!—ఇది ఎలా ఉంది?"

"ఇది మొదటివాటికంటే నయమే. అయినా ఇంతకన్న మంచిది మాను."

"కల్లగాదు నిజము కామరాజ!—ఇదో?"

"దీనిలో పురుష దోషం పట్టిందోయ్. మకు టంలో నే పురుష దోషమా? అసలులో నే హంస పాదులాగ."

"కల్ల కాదు కాదు కామరాజ!—మరి ఇది?"

"ఇక ఫరవాలేదు. ఒక్క తక్కువైనట్టుగా ఉంటుంది."

"దీని నే తిప్పి కొడతానుచూడు, మరీ సులాగా ఉంటుంది—కామరాజ కల కాదు కాదు. తిప్పి కొట్టడంలో నే అంతా ఉంచినాను శ్రీ శ్రీ. కింకరా కాగ్నలంతిటివాడు 'భజగోవిందం భజగోవిందం గోవిందం భజ మూఢమతే!' అని మూర్ఖోపారి భజగోవిందం అని అనకుండా గోవింద భజ అని తిప్పికొట్టాడు. ఎక్కడలేని రామణీయకమూ వచ్చింది."

"తిప్పికొట్టాలో. కోటి తిప్పాలో. కాని, కల్ల కాగు అని నిక్షేపంలో ఆరంభించడం నాకు నచ్చలా. ఇంతకూ సోమరాజా, వేమరాజా, కామరాజా మన కెందుకోయ్."

"వాగుమాట నిజము నమ్మరమ్మ—ఇది అంత కన్నా బాగులేదూ?"

"ఛీ! ఛీ! వాగుమాట అంటే—ఎవరనోయ్ నీవు? కొన్ కిక్కుయ్! పలావాక్ల్ కి అని నిరేకం కాదూ? అరె రాబూజీ! పూర్వం రాజులు వాయువాక్ప్రాలు—అంటే బాణాలు—వదిలితే వాటిని తిను వాయుతురంగం బోనచ్చుండడి వారట. అంటే, తమ పేరు చెక్కవారట, ఫలానా వీరుడు లాగి విడిచాడు, ఇంతదూరం, అని తెలియడానికి. మరి పద్యం వదిలితే దానితోపాటు మన నామధేయం నలు దిక్కులు ప్రకాశించదేమూ. మూతి తీయగా నే లవెండర్ సువాసనలు అలముకొన్నట్టు—అంటే వ్యాపించినట్టు. ఏరోక సంగతి. చావిలాల వాసుదేవశాస్త్రిగారి పేరు విన్నావా?"

"చావిలాల గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారిది ఏమైనా జ్ఞాతా?"

"ఏమైనాకొద్దో తెలీదు. కాని, ఆయన చావ మరది ఆయన పేరను ఇంటి పేరుతో సహా కితబనం— చావిలాల వాసుదేవశాస్త్రి—అని చెవి పిలిచేవాడు.."

"ఇప్పుడు తెలిసింది భలేచ్చి లేపిత్తం బిదని. ఇది చూడు. నిజము రామచంద్ర నీగుమాట—ఇది ఎలా ఉంది?"

"ఫరవాలేదు, కాని,..."

"నీ సందేహం గ్రహించా. రామచంద్ర అనే మాటకు బదులుగా అంటే ప్రత్యామ్నాయంగా ఎవరి పేరయినా పెట్టవచ్చునే కదూ!"

"ఔను. దానికి పరిహారం—అంటే రెమిడీ—అంటే వినుమన్న మాట—ఉందా?"

"విభుడను, బలుడను, వేదుడను అక్కర్లా. వేమన పద్యాలలో ఎందరివో ఎన్నో దూషాయని పరిశోధకులు అంటున్నారు. ఎవరో ఏదో కాపట వేసిట పద్యం అలి అఘటన—అంటే అంత్యపాదంబున, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ అంటూ తగిలించి చెడవేసం, అంతకూ విడిచిం, కొందరు కంటగించుకోవడం, మరి కొందరు మురిసుమందడం జరుగుతున్నది. నీ పేరును బదులు మరెవరివో తన పేరు ఇరికించుకోనీ నీ భాగం, అజ్ఞానం, అదృష్టం, అనుభాగం, విభాగం, ప్రభాగం అన్నమాట—వాళ్లకిష్టాయి నీమీద కింపతీ—అయితే ఇక్కనికి లక్ష్మీపతి, అలోపతికి రాధాపతి, హోమియోపతికి ఉమాపతిలాగా—కలుగుతుంది. దానితో నీవు బాగా పాప్యులర్ అంటే ప్రజల హృదయాలలో పీట వేసుకొని, ప్రాపకం సంపాదించుకుంటావు."

"ఎవరి మరొకరి పేరు ఇరికించి చెప్పి చూద్దాం. ఎలా ఉంటుందో?"

"నిజము సుబ్బారావు నీగుమాట. నిజము రామశాస్త్రి నీగుమాట. నిజము సాంబమూర్తి నీగుమాట. నిజము వీరభద్ర నీగుమాట. నిజము నారసింహా నీగుమాట. నిజము సుబ్బారాయుడు నీగుమాట. నిజము కృష్ణమూర్తి నీగుమాట. నిజము చక్రధరి నీగుమాట. నిజము విశ్వనాథ నీగుమాట. ఇక మహిళల పేరు కొన్ని చూడు నిజము రత్నమాంబ నీగుమాట. నిజము పున్నమ్మ తల్లి నీగుమాట నిజము రంగనాయకి నీగుమాట. నిజము మీనాక్షి నీగుమాట ఇలా ప్రయోగించుకొంటూ పో—అంటే మన తెలుగువాళ్ళకల జీవరాసుల పేరూ ఇరికించావా! ప్రపంచమంతా నీవే అంటే నీవే వశీకరణ పెంపొంది, మోహం భావన వ్యాపిస్తుంది. ఇంతకూ నీ వెవరవోయ్? ఆ సంగతి నుంచి అనువు తెచ్చుకొని బతుకుతున్న బాపతేగా! మరి నీ పద్యంలో అపాండభూతీ మన జీవన పేర్లు చేర్చడానికి ఎందుకు జంకుతావే?"

"నేను తథాగతుని ఉపదేశాలు నమ్మినవాణ్ణి. భూతదయ పశ్చాత్తాపంలో—అంటే భూతదయ కలిగించే అని పశ్చాత్తాప పడటంలో—ద్రోహ కాదనిలేదు. కాని మన మతం 'నిజము వెగ్గిపెద్ద నీగుమాట' అనే వివరపు దిగజారి భ్రష్ట శిష్టపద్ధ శ్లోకపు మాతుందేమో అని సందేహిస్తున్నా."

"అలాటి సంకోచాలు పెట్టుకోకు. సంకోచమాత్రే వినశ్యతి—అన్నారు గీతాచారి. ఇంతకూ దిగజారడం, తెగిమారడం నీకెందుకు? నీ లక్ష్యం ఉన్నతంగా

ఉంచేసి. ఫలంగురించి ఆలోచించకురు. కర్మణ్యేవాధి కారస్తే మా ఫలేషు కదాచన!"

"సరే! నిజము రామచంద్ర నీగురూట-'అశే మకుటాన్ని టెంపర్వరీగా—అంటే తాత్కాలికంగా నిర్ణయించుకుందాం. శాశ్వత మకుట గవేషణను తర్వాత పూనుకుందాం."

"అరేభాయ్! ఈ లోకంలో శాశ్వతమన్నదేదీ లేదు. అంతా నశ్వరమే. సర్వం క్షణికం క్షణికం అన్నాడట బుద్ధభగవానుడు. ఎక్కడికక్కడే శాశ్వతం."

"సరేనాన్నా. ఇక శాశ్వతం—క్వాసీశాశ్వతం, సెమీశాశ్వతం డెమీశాశ్వతం—అనుకుందాం లే."

"అనంతకాలంలోనే ఉంది అంతా. మన ఏడ మనుష్యులాం కొంతం బంధమోక్షమో. యాద్వ్రిభారతావాయస్య పిదర్భవతి తాన్యో—అన్నాడు గీతాచారి."

"ఇంతకూ ఈ గీతాచారి ఎవడోయ్ గజాచారి, భజాచారిలాగ?"

"ఉన్నాడులే—బోధాయన మహర్షి సంగంలోకి దింపినవాడు—అంటే భారతయుద్ధ సన్నద్ధుని చేసినవాడు."

"ఒరేతండ్రీ! కృష్ణభగవానులను అలా అనడం న్యాయమా?"

"గతయుగంలో పిడకల వేటలాగ, సినిమాలో ట్రెయిలర్‌లాగ, టీవీషోలో కుక్కపిల్ల రోవలాగ ఈ రభసెందుకు మనకు? మకుటధారివై కవితాకామినీ పాదాబ్జానుభోగాన్నందుకుకొను కమ్మా."

"మకుటం కుదిరింది అనుకుందాం. భాష కుదరలేదే? ఏ భాషలో వ్రాయమంటావ్?"

"మరే భాషలో—వ్యవహార భాషలో. పలికే భాషలో—అంటే చదివ్యా అర్థమయ్యే ప్రజాభాషలో.

నేను సైతం
దూళ్లక్రిమి
కోపము కడపి
పైకి లేపాను.

నేను సైతం
పాటి మనిషిని
పిండి పిల్చి
పిప్పి చేశాను!

నేను సైతం
పనిది తలచి
గుండె బరువై
గుటక మింగాను.

నేను సైతం
కవిలె ఒకటి
కలం కొంటూ
కరిగిపోయాను.

నేను సైతం
వెలుగు చూచి
కన్ను తెరచి
కంపమెత్తి
కేక వేశాను!

నేను సైతం
పిండి దంచి
ఎంచి కోటీ
రంచి తిన్నానే.

అని పరాజకుంటరంగా వ్రాసేయ్! లేక చెప్పేయ్!"

"అబ్బే! వ్యవహారభాషలోనా?"

"ఏం? నీకు నచ్చలా? మహామహావాళ్లే దాంట్లో రాసేస్తుంటే, నీకేమిటోయ్? శ్రీ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు అంటే మహామహోపాధ్యాయేత్యనేక బిరుదాంకితులు, తిక్కలవిరాజగా నాపాన విద్యలక్కం సార్వభౌములు—ఏమన్నారో ఒకప్పుడు తెలుసా?

చదివితే గ్రామ్యకావ్యం
పెలుపలంచగు మధ్య చెప్పగావలె, కాదా
ఉబుసెందుకు ఊరక్కవలె......

ఖర్మరా. గిడుగువారి పిడుగురాళ్లవంటి మాటలు వినేవుంటావు. గ్రాంథికం చచ్చిన భాష, అది కాలానుగుణమైందీ, భావానుగుణమైందీ కాని పీనుగు. వ్యవహార భాష సజీవం, దానిలోనే అన్ని వ్యవహారాలు సాగించాలంటారు ఆయన. నీవు అనుకూలంగా భావించే భాషామతల్లి నే (మహా+తల్లి అన్నప్పుడు హాలన్త లోపం) నమ్మకపోతే, ఇక ఎవరిని నమ్మతావు? నమ్మకంలోనే ఉంది వాయువా, అంతానూ. నమ్మి చెడ్డవారు లేరంటారు పెద్దలు."

"ఓహో! అలాగా?"

"మరో మహాకవియైన శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు—అంటే వ్యవహార భాషావాద్యకులు ఎలా వ్రాశారో తెలుసా?

మగని పాలించావు జాణా సుమిత్రాల
పెరుగ జేశావు నీ జయపతాక

అని సుత్రిపాదాలు లేకుండా మహా యిదిగా, మహా ఒహంగా వ్యవహారభాషలో పీఠం కాచిపోయి బిగించారు."

"నిజమే. వ్రాశారు వారు. కాని, కవితకు వ్యవహారభాష నప్పదోయ్! అసలు రహస్యమేమిటంటే, ఏ శ్రీశ్రీలాంటి మొనగాడో ఉండాలి. అప్పుడే భావం చిక్కగా నిగనిగలాడుతుంది పైకి. భాష అప్రధానమైపోతుంది. మనకు భావం ఆధారం కదా?"

"ప్రాగ్భావనా? ప్రపన్నంపాభావనా?"

"అసంగతి శ్రీనాథుణ్ణే అనుకు."

"ఇంతకూ ఏమంటావ్ గ్రాంథికంలో వ్రాస్తే చేవా?"

"ఔను. అదే సులభం. మ్రోగినా నీడకంటేది గ్రాంథికం. దాని మూలకు ఎన్ని ఆటలైనా ఆడవచ్చు."

"అయితే కానీ! సుకవితాసామ్రాజ్య సిరాకేశ్వరం!" మన్నాడు ధర్మిప్రహరి. అది గ్రాంథికపు మ్రియా వయితే నేం? మ్రియాను తోర అయితే నేమ్?

"విషయం?"

"విషయం ముక్కు కానిది ఏమిటోయ్! లోకగతితిద్వరుర్య. భావకీబలతి తిద్వర తి గామణీ ముక రసనుభూతి. ఇలా వేంకు వేలు, వాలుకు వాలు."

"అదే! ఏవిషయం తీసుకోమంటావ్?"

"వర్తమానకాలంలో ప్రపంచకంలో నీకు ఇవమెం కేది?"

"అశ్వమేధం."

"అబ్బ! ఏమి తోచిందోయ్! ప్రజా యుగపు పన్నెండు సంవత్సరాల పారిజాత పరిమళం కొంచెం కూడా నీకు అంటే నిబ్బరమై, ముక్కు పోకినట్టు లేదే! ఒక ధరాపతి గారు తిక్క పట్టి రిసిందిరిసి జయించి, తన సామ్రాజ్యవిధానికి చిహ్నంగా — అంటే ఇంపీరియలిజానికి పెనులోద్దుగా వన్నాట — నేనే అశ్వమేధమూ, రెండువేల ఏనుగులను సంవత్సరాల నాటి — అంటే పంచవింశతి శతాబ్దాల నాటి అవన్నాట — అశ్వమేధమా నీ కవితామూకకు — ప్రథమమూకకు — అంటే మొట్టమొదటి, తొట్టతొలి (ఇదే కడపటిది కాకుండుగాక!) పద్యానికి విషయం?"

"అయ్యో! బడేభాయీ! అంటే పెద్దన్నా! కృద్ధపోకురా! అప్పటి అశ్వమేధం కాదోయ్! హార్స్ రేస్ అంటే గుర్రప్పందెలు."

"ఓరి ఓరి ఓరి! ఇంత ఇదయిన సంగతి కనుక్కోలేకపోయానే. విషయం మహోన్నతం అంటే మహోన్నతం అన్నారుట. వర్తమానం, పటిమ, వైశిష్ట్య విలసితం. విచిత్ర రసభావబంధురం. దీన్ని శ్రీనాథుడు చేసివున్నాడో తెలుసా? పటిమదూర్తింబు — అన్నాడు. అనుకరించవలసు ప్రాతిభూర్తి..."

"నీవదారస్య అలావుండనీ. ఇంత చేసినవాడివి నీవే మొదటిపాదం చెప్పి, ప్రారంభోత్సవం చేయి. రిబ్బను, కుబ్బను, పబ్బను కత్తిరించ నక్కరలేదులే."

"అయితే. వ్రాసుకో. అశ్వమేధమనగ అలనాటి రాజులు — ఎలా ఉంది ఆరంభం?"

"క్షేమంగా ఉంది! ఆరంభం పెద్దఅవస్థ అన్నాడు శ్రీశ్రీ. కాని చాల సాఫీగా వచ్చిందే!"

"రెండోపాదం నీవు చెప్పు!"

"ఇదిగో వచ్చింది. ఇప్పటికొరకు చేయు నది కాదు."

"మూడోపాదం మరీసులభం. పందెమొడ్డి ధనము దిండకత్తింతురా!"

"ఓహో! చాలబాగుంది. కాని, రేస్ అనేది స్పష్టంగా లేదే?"

"అయితే, పందెమొడ్డి ధనము దిండకత్తి కేసు— అని పఠిదాం."

"శాబాస్! చక్కగా, కమ్మచ్చులో లాగిన కనకంపులీలా వచ్చిందోయ్. ఒక్క మార్పు చేద్దాం. ధనము అనేమాట బరువుగా ఉంది. ధనం బదులు వేరేమనుకో. అయినా పైసలని తీసుకుంటాం ప—ప అనుప్రాసము కలుస్తుంది. ఇప్పటి స్వతంత్ర భారత జాతీయ ప్రభుత్వం వారి నయా పైసను మనం స్మరించి, దానికి కొత్త గౌరవం సంతరించినట్లూ అవుతుంది. తొలిసారిగా దీనికి కావ్యగౌరవం ఇచ్చినవారం బహుశా — బహుశా మాత్రమే — మనమే కేమో."

"పైసా అంటే, అపకీర్తిం కాదుకదా! అంత మహోన్నత సామ్రాజ్య ఊర గాన్వరంలో పైసాలా రాలతాయి? వరహాలు. వరహాలు — అంటే పవరసులు, జలజల జాలువారుతూంటే..."

"అదే! భాయీ! నూరు పైసాలు ఒక రూపాయి. నూరు లక్షలు అంటే కోటలు ఒక శతపత్రం. నూరు కిరణాలు ఒక శ్రీజం. నూరు పేటలు ఒక ఋక్కు. నూరు పద్యాలు ఒక శతకం. నూరు పూలలు ఒక అగ్ని పెట. కనుక పైసా చిన్నదేమీ కాదు. పైసా ఇతతిలో ఒప లఘురూపం, రూపాయి అతతిలోప అలఘు రూపం — అంటే మహారూపం — మహావిమహామహోత్ స్వరూపం."

"అంతేలే. మరి పద్యం పూర్తిగా వ్రాసుకుందామా?"

"ఓ! అశ్వమేధ మఖక అలవాటె రాజులు
ఇష్టికోరకు చేయు నపి కాదు;
పంచె పిండ్డె పైన బిందెకెత్తెడి రేగు
నిజము రామచంద్ర నీదుమాట! లేక
నమ్మ రామచంద్ర నాదుమాట."

"రెండోది వద్దులే. నిజం ముఖ్యం — దుఃఖం నిజం చెప్పారా లేదా అన్నదే మన ఆకాంక్ష కాని, ఎదుటి వాడు నమ్మితే ఏం? నమ్మకపోతే ఏం? సత్యవాక్య పరిపాలకుడైన రామచంద్రుని పేరుతో చెబుతున్నాము మరి! నమ్మక ఏమౌతాడు? కనుక, నమ్మమని మాటే మనకువద్దు. నమ్మితే నమ్ముతాడు, నమ్మకపోతే పోతాడు...అయినా ఎంతబాగుందోయ్ మనపద్యం!"

"బాగుండదూ మరి? ఎంత పరిశ్రమించాం, శ్రమించాం. కనుక నే మహాకవులను మించాం."

"నిజం నిజం."

"వస్తు ప్రధానమైన, అంటే ఇతి వృత్త ప్రధానమైన కవిత్వంలో చేయితిరిగినదే. ఇక మానవ మన సత్వాన్ని అంటే ప్రవృత్తిని చిత్రిస్తూ ఒక పద్యం వ్రాయి."

"చేయి తిరగడమే కాదు. తల తిరిగిపోయింది, లేదు కుర్రంలాగ. మానవ మనః ప్రవృత్తి అంటే— కోపమూ, తాపమూ, రాగమూ, భోగమూ, ఎలాటిది ఉంటే బాగుంటుందంటావ్?"

"అప్పటమైంది, అప్పా పప్పా చేసి పప్పన్నం తినవిది, ఉప్పళంలాగ చిక్కగా, నిప్పులాగ నిగనిగగా, ఉప్పులాగ చురుకుగా, కప్పలాగ గంతులతో ఒప్పారేది."

"అయితే ఆలోచిస్తాను, ఉండు."

"మనకు ఆలోచన వద్దు. మనసంతా ప్రియ లీలంలాగ ఉండాలి మనస్సులోని అంతరాంతరాంతరాలలో మరుగైన మాట భావంతో సహా, లేక భావం మాటతో సహా పైకి రావాలి. ఈ పాదం వ్రాసుకో... గడియలోన మబ్బు గదిలోన తబ్బిబ్బు..."

"రెండవపాదం నన్ను చెప్పనివ్వు. ప్రేయసినింపు కావలసింది నాకు కదా!—తోమ నురుగుసబ్బు దోమ గబ్బు—ఎలా ఉంది?"

"అగ్గిపుల్లా, సబ్బుబిళ్లా అన్నీ కావ్యవస్తువులే అని శ్రీశ్రీ అన్నాడనుకో. బాగానే ఉంది. కాని..."

"సందేహిస్తావెందుకు? అపూర్వంగా కేవలం సబ్బు ప్రయోగం. తోమిందది—అంటే రైకట్టి, ముప్పావు రాచినకొద్దీ, నురుగు నురుగుగా బయలుదేరుతుంది నే స్వభావోక్తిని—అంటే పొయటిక్ అబ్సర్డ్ మన్నను అన్నమాట—ఇంకేంటి. ఇక, సబ్బు పరాయి పదమని సందేహిస్తున్నావా? ఎంతమాత్రమూ, ఎన్నటికీ కాదు. పద్మాలనతాబ్దినుంచి ఈ పదం మన దేశంలో అంటే భారతవర్ష భరతఖండ ఆర్యావర్తంలో ఉంది. కబీరువంటి ప్రజాకవి—అంటే ప్రజలవెంటబడి, ప్రజలు వెంటబడిన కవి—వినియోగించాడు—అంటే వాడాడు, ప్రయోగించాడు."

"ఆ! ఆ! శ్రీశ్రీ సబ్బుబిళ్ళను కబీరు కొట్టేశాడా! మనస్సు శుభ్రంగా ఉంటే చాలు! శరీరానికి స్నానం అక్కరలేదనేవాడుకదా కబీరుడు—అభినవుడు. మరి సబ్బుబిళ్ళ ఎందుకు వాడేడు?"

"తను స్నానం చేయడానికి కాదులే. తన మనస్సును ఇతరులతో కడిగించుకోవడానికి వాడమన్నాడు."

"ఏది? ఏమన్నాడో, ఎవరిని వాడమన్నాడో చెప్పు."

"నిందక నియరే రాఖియే ఆంగన కుటీ ఛవాయ్
బిన పానీ సాబున బినా నిర్మల కరై సుభాయ్.

అంటే, నిన్ను నిందించేవారిని ఇంటిముంగిట్లో పాక వేసి కాపురం పెట్టించు. సబ్బు నీరూ అవసరం లేకనే నీ మనస్సును కడిగి వేస్తారు—అన్నాడు."

"కబీరు సాబున్—అంటే సబ్బు హిందూవీక్లీ పరిషోపులా హాయిగా ఉందనుకో. ఇదిగో ముగుస్తు వాడిపది—ఎంత పావనా, వచ్చేపువ్వా మనమే. మరోక పాదం ఆలోచిద్దాం.

"సబ్బు ఇన్ఫెక్షన్—అంటే రోగాలు అంటే జనపదోధ్వంసక వ్యాధులు—తెచ్చేది కాదోయ్. ఘరనా లేదు. ఇంతకూ వాడు వాడేందికూడా కాదు. అది అక్కరలేదు అన్నాడు పాపం."

"వద్దులే. కబీరువంటి గోసాయివాడిని—వాడిక పోయినా మనకు వద్దులే. వాడి చిట్కా మాత్రం కొట్టేద్దాం"

"అయితే నియుప్తం. ఈపాదం చూడు—అంతలోనే మబ్బు అవలగబ్బు!"

"వాహ్వా! వాహ్వా! ఎంతలో అందుకున్నావోయ్. గురువునుమించె శిష్యుడయ్యేట్టున్నావే.

రాలు. అలాంటప్పుడు అంతా మన తలలోనే పుట్టి మన నోట్లోనే పెరగాలంటే సాధ్యమా? హిరణ్యాక్షవరం లేక హిరణ్య+అక్షవరం కాదా? ఇతరుల అనుభవాలను ముక్తహృదయంతో ఉపయోగించుకొని, ముక్తకంఠంతో మన జీవని అంటాం. తప్పేముంది? రహస్య క్రిమపడి, విపణంతో సాధించిన దయ్యాన్ని ఒక సిద్ధాంతం. దాని అనుభవాన్ని వినియోగించుకొని శైవా చేసుకొంటే, అంటే బంధునిలాగా—అమెరికాను దిమ్మతిరిగేట్లు కొట్టలా? ఆ రెండిటి—అంటే రహస్య శైవా అన్యాయ్యుల-అనుభవంతో తెక్కని జీవాలు తిను ప్రతిపక్షులను-అంటే ముందుమాటి చూలుతూ, వెనకమాటి వెక్కిరించే ప్రతిపక్షనీ-ముప్పతిప్పలు పెట్టడెంలా? ఆంధిహోల్ అందుమా అర్థంగాలా డొక్కడిలి—గోహితస్సుల మాటలలో ఎక్స్‌ప్లాయిటేషన్—చేసున్నావాళే. కనుక ప్రపంచంలో ఏ మూలమూల ఏ మాత్రం మధుర రమణీయత కనిపించినా దానితో, కావాలే పుక్కిటితో తాగి, ఆస్వాదించు చప్పరించి మింగు; పిప్పిని ఉమ్మివేయి. ఉమ్మివేయడంలో జాగ్రత! ఎంగిలి అంటే పెలైనా అంటే అన్నపానం చరరస విశేష-ఎక్కువగా ఖర్చు కాకుండా చూడు. ఎందుకంటే ఈ రసవిశేషం ఎక్కువ వేసయితే అజీర్తిరోగం, దానివల్ల విపరీత వికృతి విజేవా విపరిణామాలు ఏర్పడుతాయి అంటారు వైద్య కవిరాజ మార్తాండులు. కనుక కొంచెం మాస్టు. పద్యాలను అల్లుతూపో. ముఖమంత్రింసుంచి, కారపూప పిండివటు పిండుతూపో. ఇంకా సంశయమేనా?"

"సంశయమేమీ లేదు. ఒక్కటే. భాండాగారాలు, గోండాగారాలు చూస్తే వాటో టేపానికి ప్రయోగచాతురి-అంటే యూసేజి-ఎలా తెలుస్తుంది? మనకు-ఇక్కడ వనం రాయల్ ఫుడ్ - పాయా సక్క పదాలూ పాపాంగ యోగమేకదా!"

"ఔనౌను. నీ అనుమానం న్యాయమైందే. మన జ్ఞానం అంటే తెలివితేటలనే కలిమి మాటలు-మిడిమిడే."

"ఇది కప్పిపుచ్చుకునే మాటమాత్రం చెప్పు."

"కప్పకున్నకొద్దీ చలి ఎక్కువ. ద్వంద్వాలను—అంటే తుంటరి జంటల వన్నమాట—అతిక్రమించినవాడే యోగి అన్నారు పెద్దలు. కవి కూడా యోగే సుమా! అంటే త్యాగి భోగి కానివాడు—అంటే రోగిష్ఠి, భోగస్ కానివాడన్నమాట. కనుక పద్యం వ్రాసి పడివుండికే చూళ్ళు. పాకాన పడుతుంది. ద్విజేంద్రలాల్ రాయ్—అంటే బెంగాలీలో నాటకాలరాయుడు—తను వ్రాసింది కనీసం యాభైయుండికే మాపేవాడట అచ్చు కాకముందు. మరి నీవింకా అర్భకుడివే కదా!"

"వారి అనుభవాలను భుక్తం చేసుకోవడం న్యాయమా?"

"వాళ్ళు మాత్రం మరొకరివల్ల జేర్చుకొండే కదా? స్వయంభువులా? ఈ దునియా అంతా సాపేక్షం. దాన్నే ఐన్‌స్టీన్ నిరూపించిండి. సాపేక్షమంటే, ఈ ఊరికి ఆ ఊరు ఎంతదూరమో ఆ ఊరికి ఈ ఊరూ అంతే దూరమన్నమాట."

"ఆహా! ధన్యోస్మి. అనుగ్రహీతోస్మి. సేనయోరుభయోర్మధ్యే పార్థునికి పాంచాలాధిలాగ—అంటే నీ గీతాచారి ఆ కోజాగాడికి—ఉపదేశించి విశ్వరూపం చూపినట్టు చూపావోయ్ కవితా కామినీ విశ్వరూపాన్ని."

"నీకు శుభమగుగాక!

'శారద నీరదేందు ఘనసార పటీర మరాళ మల్లికా
హార తుషార ఫేన రజతాచల కాశఫణీశ కుంద మం
దార సుధాపయోధి సితతామరసామరవాహినీ శుభా
కారత నొప్పు' గాక! బహుకోరములంగుతి నీ
యశోంబిలన్!"

ఇంతలోగా మూకతి వదలి మెలకువ వచ్చింది. చూసుకుంటగా టేబిలుమీద మకుటం వ్రాసివుంది—"నిజము గామదంద నిరుమాట" అని! సంతోషసంభ్రమాలతో ఉలికిపడ్డాను. అలవాడు వాటిలకు పరవ్యతిరేకి—అంటే, అందరినోటలో నుపడ్డయిల్లాలు—కరుణించి లంటటీశమాలు దిద్దించిందట భాగవతరదనలో. 'ఏదయిచ్చిన భార్యలాగ' దైవమిచ్చిన మకుటమిది. దీనికి తలకు లగిలించుకోమని పెలవా? పాలికవచ్చింది పరమాన్నమన్నారు పెద్దలు.

ప్రహసనమిది; ప్రహసనమిది;
ప్రహసనమిది; నవ్వు దీని పరమార్థంబో;
విహసింపరే! ప్రహసింపరే!
విహసింపని వారిమోము వికృతంబౌయెన్.

మనవి —ఈ ప్రహసనం శీర్షిక చూచి పొరబు జాతకకథలోని మణిమూడ జాతకమో, క్షేమేంద్రుని అవదాన కల్పలతలోని మణిచూడావదానమో జ్ఞాపకము వస్తే నేను బాధ్యుణి కాదు.

కలగూరగంప

పంటసిరి పండుగ - సంక్రాంతి

ఆశయాలూ, ఆదర్శాలూ మారినా, అభ్యాసాలూ, ఆచారాలూ శతాబ్దాలపాటు అంటిపెట్టుకొనే ఉంటాయి మనల్ని. ఆశయాల ఆంతర్యం మెచ్చి, ఆదర్శాలు ఉన్నతిని అందుకొంటున్న కొద్దీ ఆ అభ్యాసాలూ, ఆచారాలూ సంకేతాలుగా, సుందర ప్రతీకాలుగా నిలిచిపోతాయి సంఘంలో. అలాటివే మన పండుగలూ, పర్వాలూనూ.

మన తెలుగువారి పెద్ద పండుగలలాగే సంక్రాంతి పండుగ—పొంగలి పండుగ—కూడ మనపూర్వుల పంటల పండుగే. ఇది మనకు అంతా ఇంతా పండుగ గాదు. పెద్ద పండుగ. మనకే కాదు, దేశానికంతా పెద్దపండుగ. పరిశ్రమజీవులయిన మన పూర్వులు తాము పండించుకొన్న పంటలను-ధాన్యాలు, కూరలు, కాయలు, పండ్లు, మున్నగువాటిని-వి ఆ యోతాన్హ హంతో పొంగించి, వండుకొని, పంచభూతాలను తిని యించి తామూ తినిసి, భోగి మంటల వెలుగులో, గొబ్బితో-గొండ్లితో పొంగి, మైమరచిన పండుగ ఇది. కనుకనే శ్రీనాథుడు దీనిని 'పెనుబండువు' అన్నాడు.

ఈ పెనుబండువుకు కారణం ప్రకృతిమాత చల్లనిచూపే. ద్వాదశాత్ముడైన-ద్వాదశరాశి స్వరూపి అయిన-దివాకరుని దివ్యయాత్రలో ఘట్టాలు నాలుగు. అవి: మేష, కటక, తులా, మకరసంక్రమణాలు. మార్తాండుడు ఈ మజిలీలు చేరగానే ప్రకృతిపులకించి వివిధాల విలాసాలు చూపుతుంది. ఆ విలాసాల విశిష్ట రూపమే సంక్రాంతి. తొలకరిలో మొలకెత్తిన పెసల-జొన్న, సజ్జ, అరిక, సామ, కొర్ర, నూవు, పెసర, కంది, సెనగ మొదలయిన మెట్టపైర్లు; రాగి, వరి, కూరగాయలు మొదలయిన మాగాణిపైర్లు— కాపు వచ్చి, పండి, కార్తీక మార్గశిరాలకు ఎటుచూచినా కలకలలాడుతూ కనులపండువుగా ఉంటాయి. బంగారు పండి, ఒరిగి కోతకుసిద్ధంగావున్న వరిచేలు, చేమంతి, బంతిపూలు బంగారుకాంతులు వెదజల్లుతుండగా పొంగని మానవుడూ ఉంటాడా? సంవత్సరారంభం నుంచి తాముచేసిన కృషి, పరిశ్రమ ఫలించే శుభదినాలను చూచి కర్షకులు మురిసిపోయే సమయమది. ఈ సస్యసమృద్ధిని చూచే కాబోలు కృష్ణభగవానుడు 'మాసానాం మార్గశీర్షోహమ్' అన్నాడు!

ఈ మార్గశిరం సమాప్తిమంచే ఉత్తరాయణం ప్రారంభమౌతుంది. భాస్కరుని యాత్రలోని రెండవ ఘట్టం కటక సంక్రమణం నుంచి నాలుగో ఘట్టమైన మకరం వరకు దక్షిణాయనమని, మకరం నుంచి కటకం వరకు ప్రయాణాన్ని ఉత్తరాయణమనీ జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులంటారు. కర్కాటకంనుంచి మకర సంక్రాంతి వరకు ప్రభాకరుడు కొంచెం దక్షిణాభిముఖంగా సంచరించడంవల్ల ఈ ఆరునెలలకు దక్షిణాయనమని, మకర మాసంనుంచి కటక మాసంవరకు ఉత్తరాభిముఖంగా సంచరించడంవల్ల ఉత్తరాయణమని సంకేతాలు ఏర్పడ్డాయి. దక్షిణాయనం పితృదేవతలకు ముఖ్యమట. కనుక చెడ్డకాలం. నిజమే: వానలు, వరదలు, బురద చీకట్లు, మబ్బులు—మరి చెడ్డకాలం కాదూ! ఉత్తరాయణం దేవతలకు ముఖ్యమట. కనుక ఉత్తమకాలం. ఇదీ వాస్తవమే. చేలు చొక్కలయ్యేట్టుగా పంటలు, గాదెలునిండా, గరిసెలనిండా ధాన్యం, ఆరోగ్యం, ఐశ్వర్యం,—మరి ఉత్తమకాలం కాదూ! దక్షిణాయనంలో మరణిస్తే ఉత్తమగతులుండవనీ, ఉత్తరాయణంలో మరణిస్తే మోక్షప్రాప్తి అనీకూడా మనపూర్వుల విశ్వాసం. కనుకనే భీష్ముడు రణరంగంలో దక్షిణాయనంలో కూలినా ఉత్తరాయణం వరకూ ప్రాణాలు బిగబట్టుకొని తిర్యాతి పారి అనుకున్నాడని భారతగాథ. భీష్ముడు స్వచ్ఛంద మరణానికి వరం పొందినవాడు గనుక

ఎప్పుడుబడితే అప్పుడు పంచప్రాణాలూ తనుకులతో గలరు! తక్కినవారికి అలా వినలేనంత సాధ్యమూ, పంచభూతాలూ అప్పిచ్చిన వాళ్లలా ముసురుకొనే వేళకు!

నేడు మనకు ఉగాది చైత్రశుద్ధ పాడ్యమి కాని ఒకతీరుగా చూస్తే సంక్రాంతే ఉగాది. ఇక్కడి నుంచే ప్రకృతిలో ప్రధానమైన మార్పులు వస్తాయి. శీతం, వాతం తగ్గుదల చూపుతాయి. పంటలు చేతికి వచ్చి జీవితం నవనవోన్మేషంగా ఉత్సాహితమౌతుంది. కనుక ఈ సంక్రాంతి పురుషుడు—సంకురుమయ్య ఫలితం సంవత్సరమంతా ఉంటుందంటారు. ఉండదూ మరి! కంచెలో ఉంటే అటకలోకి వస్తుందన్నట్టు దేశం బాగా పండితే ఆ ప్రభావం సంవత్సరంపాటు ఉంటుంది. లేపోతే, కనిపెంపులాగా పస్తు ఉంటుంది. అందువల్లనే ఈ పండుగ పెద్ద పండుగ, మూడునాళ్ళ పండుగా కావడం. ఈ మూడునాళ్లూ మన ప్రాచీనాచారాలకు ప్రతీకాలే.

ఈ మూడు నాళ్లలో మొదటిది భోగి ఇది ధనుర్మాసం ఆఖరున మకర సంక్రాంతికి ముందటి నాడు. ఈ ధనుర్మాసమంతా పండుగ నెల అనే వాడుక కూడా ఉంది. తమ పంటలను ఎవరూ దోచుకొని పోకుండా కాపలా తిరుగుతూ చలిమంటలు వేసుకొని జాగరూకతతో ఉండేవారు కాబోలు మన పూర్వులు! ఆ జాగరూకత నాగరిక స్వరూపమే ఈ నెలలో చేసే జరిగే గ్రామ ప్రదక్షిణాలు, భజనలు, భోగిమంటలూను. భోగితో పాత అంతా పోతుంది. ఆ నాడు ఆ మంటలలో పాతచెత్త చెదారమంతా దగ్ధమౌతుంది. అశుభం, పీడ విరుగడ అవుతుంది. నూతన జీవితం ఆరంభమౌతుంది. ఇళ్లు వెల్లలో తెల్లగా నవ్వుతాయి. ధాన్యం గరిసెలలో గరగర ఉంటుంది. వంటలు కొత్త కుండలలో కుతకుత ఉంటాయి. ముంగిళ్లు ముగ్గులు, విగ్గులు—కళా దృష్టి, ఇక చెప్ప నక్కర లేదు. వరికంకుల తోరణాలు, పసుపుకుంకుమ పారాణులు. ప్రతి ఇంటిముందూ భోగిమంటలూ—ఊరు ఉమ్మడి ప్రదేశంలోను భోగిమంటలు. ఇంటిలో తాము పండించి తెచ్చుకొన్న ధాన్యం పంటలు. అన్నీ ధాన్యాలు. కూరగాయలూ వేసి, పాలుపోసి పొంగించిన పొంగళ్ళు-పులగాలు. ఇది మరి అనాది వంటకం. పాయసం కాలం పండు, చెరుకు ముక్కలూ పిల్లలకు పేరంటం చేసి తలలపై పోయడం. ఇండ్ల ముందు పేడతో గుమ్మలు వేసి, రకరకాల పూలు చెక్కి చుట్టూ తిరుగుతూ గొబ్బిళ్ళు తట్టడం.

రెండవదినం సంక్రాంతి - సూర్యుడు మకర రాశిలో ప్రవేశిస్తాడు. మకరరాశి అధిపతి శని. శని నాటి ప్రధాన గ్రహమని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు, ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు అనేమాట. వాతం ఎలా తగ్గుతుంది? నూనె మొదలయిన స్నిగ్ధద్రవ్యాలవల్ల. కనుకనే నూనె పిండితో స్నానం, నువ్వులు, బెల్లం మున్నగు వాతహరద్రవ్యాల దానం, భక్షణం. నువ్వులు ఆదిగా పదార్థాల ఆరగింపు. పితరులకు కూడా పుణ్యలోక ప్రాప్తికోసం తిలలతో తర్పణం. సమృద్ధికి సూచకంగా కలవారు లేనివారికి దానాలు ధర్మాలు చేయడం. ఈ శిశిరంలో గొంగళ్లు దానం చేయడం కూడా కద్దు. ఇదికూడా శీతవాత హర మార్గమే. ఆనాడు [illegible] రాకుండా దానం చేయాలనేది ధర్మశాస్త్ర వచనం. చిన్నవారంతా పెద్దవారికి మొక్కడం ఆనాటి ఆచారం. కనుక మొక్కుల పండుగ అని కూడా దీనికి పేరుంది; కొన్ని ప్రాంతాలలో.

మూడవనాడు కనుము. ఇది పూర్తిగా కర్షకుల జీవితానికి సంబంధించింది. తమ కృషికంతా బాసటగా నిలిచిన పశువులను గౌరవించడం. ఈ ఏర్పాటును ఏ మహాపురుషుడు చేశాడో! నిజానికి గోధనమే కదా ధనం! కనుక నే పెక్కు భాషలలో పశువులను సొమ్ములని, ధనమని వ్యవహరించడం వాడుక అయింది. గ్రామాలలో ఈ కనుమనాటి ఆచారం ప్రాచీన పశుబలి సంప్రదాయానికి తార్కాణం. ఈ నాడు కర్షకులు ఉదయమే లేచి, పశువుల కొట్టాలముందు పొంగళ్ళు పాలతో వండుతారు. ఆ వండుతున్నప్పుడు "పొంగలి పశుల పొంగలి" అని కేకలు వేయడం కూడా ఆచారం. ఆ పొంగలిని దేవతకు నైవేద్యం పెట్టిన తర్వాత పండిన పొలాలకు వెళ్లి పొంగలి మెతుకులు చల్లుతారు. దీనిని "పొలిచల్లడం" అంటారు. ఇలా చేయడంవల్ల పంట పాలుపోకుండా గింజ రాలు బడి హెచ్చుగా ఉంటుందని వారి విశ్వాసం. ఈ పొంగలిని కుంకుమ, పసుపులతో కలిపి చల్లుతారు. ఇది పూర్వపు రక్తసిక్తాన్న బలిహరణానికి సంకేతమని పెద్దల మాట. ఎర్ర గుమ్మడికాయను పగుల గొడుతారు. ఇది బలి

యోగ్యమైన గొర్రె తలకాయకో, మరొక జంతువు శిరస్సుకో సంకేతం.

"ముందున్నది ముసళ్ళపండుగ" అనే సామెత ఉంది మనకు. పాతకాలపు పశుబలిని సూచించే సామెత ఇది. నిజానికిది 'ముసళ్ళ' పండుగ కాదు. ముసర — ముసర్ల పండుగ. ముసర అంటే అన్నపు మెతుకులు. ఇది నేడు మనభాషలో లుప్తమైనా, కన్నడంలో, వ్యవహారంలో ఉంది; అన్నపు మెతుకులు, అన్నపు అంటు అనే అర్థాలలో. ఈ సామెత కొక చిన్నకథ ఉంది. ఒక గొర్రెపిల్ల చాల ఉత్సాహంతో గంతులు వేస్తూ ఉంది. పాపం! దానికేమి తెలుసు దానిజీవితం ఎప్పుడు ఇతరుల ప్రీత్యర్థమౌతుందో నని! అక్కడే మేస్తున్న ఒక ఎద్దు చూచి అన్నదిట — "ముందుందిలే ముసర్లపండుగ" అని. "అన్నం పొలాల్లో బలి — పొలి — చల్లే సంక్రాంతి పండుగ వస్తుంది. అప్పుడు తెలుస్తుం దిలే నీ మిడిసిపాటు!" అని అర్థం. సంక్రాంతి తర్వాత, కనుము పండుగనాడే కదా ఎక్కడెక్కడ లేని వైభవం! గొర్రెల కేమో బలి అయ్యేపాటు. కనుక, ఈ సామెత మనం ఒకానొకప్పుడు పంటనేలకి బలి ఇచ్చే ఆచారాన్ని సూచిస్తుంది. దానిరక్తంలో రంజితం చేయడానికి మారే నేడు అన్నాన్ని కుంకుమతో కలిపి - ఎర్రన్నం చేసి - పొలి చల్లడం; మేక శిరఃఖండనానికి మారే, గుమ్మడికాయను పగులగొట్టడం.

ఈ సందర్భంలో గ్రామ దేవతల జాతరలో జరిగే బలిపద్ధతి చూస్తే నేడు నాగరికులైన మనం కూడా అలాటి బలులు జరుపుతూ ఎలా ఉండేవారమో ఊహించుకోవచ్చు. గ్రామాలలో మొగలాయి, మహారాష్ట్ర పరిపాలన కాలంలో "బారాబలూతి" అనే పద్ధతి ఉండేది. ఈ పద్ధతిలో రెండు తెగలు — ఒకటి వ్యవసాయ ప్రధానమైన పని చేయించే తెగ. రెండవది పని నిర్వర్తించే తెగ. మొదటి దానిపేరు కాపుసంఘం. రెండవదాన్ని సెటిసంఘం, అంటారు. మొదటిదానికి పెద పెద్ద కాపు. రెండవ దానికి పెద్ద పెద్ద సెట్టి. రెండవదానిలో రెడ్డి (గ్రామ మునసబు), కరణం, పంచాంగమయ్య, వడ్రంగి, కమ్మరి, కుమ్మరి, మంగలి, చాకలి, కంసాలి, ఆసాది, మాదిగ, తలారి — అని పన్నెండు తెగలవారు వస్తారు. వీరంద రినీ ఆయగాండ్రు అని అంటారు. గ్రామంలో ఏ పని జరిగినా, పెద్దకాపు చెప్పడం, తక్కినవారు చేయడం- ఇది సంప్రదాయం. గ్రామదేవత జాతరకు గ్రామ మునసబు డబ్బు ఇస్తాడు. కరణం లెక్కపక్కా చేసి ఏర్పాటుచేస్తాడు. పంచాంగమయ్య ముహూర్తం పెడతాడు. వడ్రంగి కర్రతో దేవి విగ్రహం చేస్తాడు. కుమ్మరి అవసరమైన మృణ్మయ పాత్రలు చేసిఇస్తాడు. కమ్మరి దేవిని ఊరేగింపు చేసే రథానికి అవసరమైన ఇనుప సామగ్రి చేసి ఇస్తాడు. కంసాలి నగలు ఇస్తాడు. మంగలి నాగస్వరం వాయిస్తాడు. చాకలి వసెలు అంద జేస్తాడు. ఆసాది పాటలుపాడి బలిని నిర్వహిస్తాడు. మాదిగ బలి జంతువు తలను కత్తితో నరుకుతాడు. తలారి కాపలా కాస్తాడు. బలిచేయబడిన జంతువులలో ఈ పన్నెండు మంది ఆయగాళ్ళకి వాటాలుంటాయి. ఈ పద్ధతి నేడు లుప్తప్రాయమైం దనుకోండి. ఈ ఆయగాళ్ళను కృష్ణరాయలు ఆయతికాడు- అన్నాడు.

"ఆయతికాని కీకు మను
రాలయు ముఖ్యము లాతి దిచ్చి త్రి
స్థాయుతుఁడై. ఆముక్త — 4.218."

కొన్ని ప్రాంతాలలో స్త్రీలు కనుమనాడు పుట్టింటి తోబుట్టువులకోరి ఒక వ్రతంచేస్తారు. ఎరుపు, పసుపు, తెలుపు (పెరుగు) అన్నాలు కలుపుకొని పిడచలు పిడచలుగా చేసి, పూజాపురస్కారాలు ఆదరించి, కాకులకు వెదజల్లుతారు. దీనిని 'కాకిపిడచలుపెట్టడం' అంటారు. వనితలు గొబ్బెమ్మను జలాశయాలలో ఓల లాడించడం అందరూ ఎరిగినదే. ఈ పంట కోత పండుగ సంతోష పరవశతలోనే పడచాలి బొమ్మల కొలువులూ, ఆటలూ పాటలూ, అల్లర్లు అలకలూనూ.

ఇక పశువుల సంబరాలు చెప్పనక్కరలేదు. గంగి రెద్దుల హంగులు వీటిలో అంగాలే. మన జీవికకు మూల బంధమైన ధరిత్రీ మాతను అర్చించడంలో — కృషి చేయడంలో — మనతోపాటు కొట్టే కోరాడే కోడెలను, తియ్యని పాలతో తనియించే ఆవులనూ అభినందించడం, పరుగు పోటీలు పెట్టడం — ఇవన్నీ మన కృతజ్ఞతా సూచక చర్యలే. తన సాధన సంపత్తిని గౌరవించడంలోనే ఉంది మానవుని రహస్యమంతా; ఇవీ పదీ తెలియనివాటి — ఆహారపు వింగడింపులేని నాటి — పొంగలిని పొంగించుకోవడంలోనే ఉంది అభిరుచి అంతా.

ఇలాటి పొంగలితని గూర్చి ఆస్వాదించిన జనం "రంగడే దైవం, పొంగలే ప్రసాదం." అనే సామెతని

కూడా కల్పించుకొన్నది. కాని, రంగనికీ పొంగలికీ కలిగిన పొత్తు పాతదికాదు. పొంగలిని దేవాలయాలలో ధనుర్మాసంలో ఆరగింపు చేయడానికి కారణం రాజులు వైద్యశాస్త్రాన్ని అనుసరించడమే. వాగ్భటుడూ మున్నగువారు అయినా ఋతువులలో సేవించవలసిన ఆహారాన్ని తెలుపుతూ చలికాలంలో రాత్రిపూట పెసలు పగలు చిన్నవి గనుక, నిద్రలేవగానే ఆకలివేస్తుంది గనుక వ్యక్తులు మధ్యాహ్నం సేవించాలని శాసించారు. ఆ వైద్యుల సలహాను పాటించగలవారు రాజులో, శ్రీమంతులో అవుతారు కాని, సామాన్యులకు సాధ్యమా? ఒక్క రోజు పండుగ అని సామాన్యులు ఉత్సవం చేసుకోగలరు గాని, రోజూ చేయవలసివస్తే సాధ్యం ఎలా? రాజులు వైష్ణవమతం స్వీకరించిన తర్వాత తమ వైభవాలన్నిటినీ భగవత్కైంకర్యభావంతో అనుభవించే సంప్రదాయం కలవారు గనుక పొంగలి పెరుమాళ్ళ గుళ్ళలో పొంగులు వారసాగింది. దేవాలయాలు ప్రజల ఉమ్మడి ధర్మసంస్థలు గనుక వైద్యశాస్త్రోపదేశాలను వాటి నుంచి ప్రజలలో వ్యాపింపజేయడం కోసం ఈ సంప్రదాయం దేవాలయాలలో పంపు చేసుకున్నదేమో!

ఇంత పెద్ద పండుగను మన ప్రాచీన కవులు వర్ణించకపోవడం వింతగానే ఉంది. పాల్కురికి సోమనాథుడు తమ బసవపురాణంలో పులగాన్ని ఉటంకించి, పండితారాధ్య చరిత్రలో "పనసములు నాలేటి దములు గొబ్బి—పదములు..." అని గొబ్బిళ్ళను ఉల్లేఖించాడు.

కన్నడ భాషోద్ధారకుడు: కిట్టెల్

ఎక్కడో పుట్టి, ఎక్కడో పెరిగి, ఏ భాషలో మాట్లాడే ఏ దేశానికి వెళ్ళి అక్కడి భాషలను నేర్చుకొని, వాటిలో ప్రావీణ్యం సంపాదించి, శాశ్వతమైన గ్రంథాలను రచించి, పేరుపొందడం అంత ఇంత పని కాదు. ఇదొక అద్భుత కార్యమన్నా అతిశయోక్తి కాదు. భారతఖండంలో కొన్ని భాషలకు ఇలాంటి సేవచేసిన మహనీయులు కొందరున్నారు. 1857 లో కుంఫిణీ పరిపాలన తొలగి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఇక్కడ నెలకొన్న తర్వాత, పశ్చిమదేశాలనుంచి పలువురు మేధావులు భరతఖండానికి రావడం హెచ్చింది. కొందరు వ్యాపారం కోసం వచ్చారు; కొందరు క్రైస్తవ మతప్రచార సంకల్పంతో వచ్చారు; మరికొందరు పరిపాలనాధికారులుగా వచ్చారు. వీరంతా వచ్చే ముందే భారతదేశంలోని ఏదో ఒక భాషను కొంత నేర్చుకొనే వచ్చేవారు. ఇక్కడికి వచ్చిన పిమ్మట ఆ భాషను పూర్తిగా వ్యాసంగం చేసి, పండితులయ్యేవారు. ఇలాంటి వారిలో ఫాదర్ బెస్కి, బిషప్ కాల్డ్వెల్, మొదలైనవారు తమిళ భాషకు మహాసేవ చేశారు. డాక్టర్ గుండర్ట్ మలయాళ భాషకు సేవచేశారు. సి. పి. బ్రౌన్ తెలుగుభాషను చేపట్టాడు. రీవ్స్, సాండర్సన్, మోగ్లింగ్, ఫ్లీట్, రైస్ మొదలయినవారు కన్నడదేశ చరిత్ర సాహిత్య సంస్కృతి క్షేత్రాలలో పరిశ్రమించి పెక్కు రచనలు చేశారు. వీరందరిలోను రెవరెండ్ ఫర్డినెండ్ కిటెల్ చేసిన సేవ అమోఘమైనది. కన్నడ విద్వాంసులకే మార్గదర్శకుడయ్యే మహోపకారం ఆయనవల్ల అబ్బింది. ఆయన నిజంగా ఆధునిక కన్నడ పితామహులలో అగ్రగణ్యుడు.

ఆయన జీవితచరిత్ర వివరాలు అంతగా తెలియవు. ఈవాంజలిక క్రైస్తవులలో ప్రాటెస్టెంట్ శాఖకు చెందిన ఒక ధర్మాధికారి. కిట్టెల్ 1832 ఏప్రిల్ 7 వ తేదీని జన్మించాడు. జర్మనీలో వాయవ్య ప్రాంతంలో ఉన్న రోసర్ హోఫ్ ఆయన జన్మభూమి. ఆయన ఔరిక్ అనే పట్టణంలోని హైస్కూలులో చదువు

ముగించి 1850 లో స్విట్జర్ లాండ్ లోని బాసెల్ నగరంలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ మూడు సంవత్సరాలపాటు చదువు సాగించి, ఓడ ఎక్కి సరాసరి మంగుళూరికి వచ్చి స్థిరపడ్డాడు. అప్పుడు ఆయన వయస్సు 22 సంవత్సరాలు. మంగుళూరికి వచ్చిన తరువాత కన్నడభాష నేర్వడం ప్రారంభించాడు. 1871కి ఆయన కన్నడభాషలో సంపూర్ణ పాండిత్యం సంపాదించాడు. ఆయన ఎవరివద్ద కన్నడం నేర్చుకొన్నాడన్న వివరాలేవీ తెలియవు. 1871 లో ఆయన దక్షిణ కన్నడజిల్లా మడికేరిలో నివసించేవాడు. మంగుళూరు వదలి ఎప్పుడు మడికేరికి వచ్చిందీకూడా తెలియదు. ఆయన పరిష్కరించి ప్రకటించిన "శబ్దమణి దర్పణం" పీఠిక 1871 లో మడికేరిలో వ్రాసింది. 1874 లో ఆయన నాగవర్మ రచితమైన 'ఛందోంబుధి"ని పరిష్కరించి ముద్రించాడు. దానికి విపుల పీఠికను కన్నడ సాహిత్యచరిత్రనుగురించి ఒక వ్యాసాన్ని వ్రాశాడు. అప్పుడప్పుడు ఇండియన్ ఆంటిక్వెరీ పత్రికకు వ్యాసాలు వ్రాసేవాడు. 1892 లో ఆయన భారతదేశం వదలి మాతృభూమి అయిన జర్మనీకి వెళ్ళి వుర్టెంబర్గ్ జిల్లాలోని టుబింజన్ అనే గ్రామంలో స్థిరపడ్డాడు. ఆయన తన దీర్ఘకాల వ్యాసంగంలో సంపాదించిన కన్నడ భాషా సాహిత్య సామగ్రినంతా పరిష్కరించి 1893-94 లో తన జీవిత సారసర్వస్వమైన "కన్నడ-ఇంగ్లీష్ డిక్షనరీ"ని ప్రకటించాడు. ఈ మహోత్కృష్ట నిర్మాణానికి మెచ్చి టుబింజన్ విశ్వవిద్యాలయం ఆయనను 1896 లో 'డాక్టర్ ఆఫ్ ఫిలాసఫీ' అనే బిరుదంతో గౌరవించింది. కిట్టెల్ కన్నడదేశంనుంచి తీసుకొని వెళ్లిన తాళపత్ర గ్రంథాలను, ఆయన వ్రాసిన టిప్పణీ వ్యాఖ్యలను ఇప్పటికీ టుబింజన్ విశ్వవిద్యాలయం భద్రపరచి రక్షిస్తున్నది. తర్వాత ఆయన 1903 లో—తన 72 వ ఏట అకస్మాత్తుగా కన్నుమూశాడు. తన కన్నడ వ్యాకరణం ముద్రితప్రతిని చేతితో తాకి, కండ్లారా చూచే భాగ్యం తనకు లభ్యమైందని ఆయన తను మరణించే నాటికి మంగళూరులోని బాసెల్ కమిటీకి ఒక జాబు వ్రాశాడు. ఈ వ్యాకరణం కిట్టెల్ రచించిన కట్టకడపటి ఉద్గ్రంథం. ఈ విధంగా ఆయన తన జీవితం తుది గడియ వరకూ కన్నడభాషకు సేవచేసి, కన్నడ విద్వత్తుకు భద్రమైన పునాది వేశాడు.

ఆయన పరిష్కరించిన "శబ్దమణిదర్పణం" 1872 లో ప్రకటితమైంది. ఈ గ్రంథం పాఠ పరిశోధన కోసం ఆయన తొమ్మిది వ్రాతప్రతులను పరిశీలించాడు. ఇలా వ్రాతప్రతులను సేకరించడమే మహా కార్యం, తర్వాత వాటి పాఠభేదాలను గమనించి ఏది గ్రాహ్యమని నిర్ణయించడము మరొక మహాయజ్ఞం. ఎలాటి సహాయసంపత్తీ లేని ఆ కాలంలో ఆయన తన గంతవ్యమార్గాన్ని తానే నిర్ణయించుకొని, తప్పులుచేస్తూ, దిద్దుకుంటూ శాస్త్రీయ దృక్పథంతో ముందుకుసాగి కన్నడంలో శ్రేష్ఠ వ్యాకరణమైన "శబ్దమణిదర్పణం" ప్రకృతి పాఠ మొకదానిని నిర్ణయించి ముద్రించాడు. అటుతర్వాత ఈ వ్యాకరణం రెండుమూడు సార్లు ముద్రితమైంది. ఆ ముద్రణలకు కిట్టెల్ పాఠ పరిష్కరణ చాలా ఉపయోగించింది. ఆయన పాఠ పరిష్కరణ నిర్దుష్టమైనదని కాని, సర్వకాలాలకూ ప్రమాణభూతమని కాని చెప్పడానికి అవకాశం లేకపోయినప్పటికీ, ఇంతవరకూ ఆయన ముద్రించిన పాఠాల శబ్దమణిదర్పణాన్నే కన్నడం నేర్చుకొనేవారంతా చదువుతున్నారు. ఆయన చేసి, ఆపిన పనిని అంతటి సమగ్రతతో కొనసాగించి మేలిమి చేయవలసిన పని ఇంకా ముందు జరగవలసి ఉంది. కన్నడ భాషాభ్యాసులకు అత్యావశ్యకమైన ఈ వ్యాకరణాన్ని ఆయన కన్నడ ప్రజలకు కానుక యిచ్చి పోయాడు.

ఆయన పరిష్కరించి ముద్రించిన మరొక గ్రంథం నాగవర్మ రచించిన కన్నడ ఛందో గ్రంథం 'ఛందోంబుధి.' ఇది శబ్దమణిదర్పణం కన్నా ప్రాచీనమైన గ్రంథం. ఈ గ్రంథం లిఖితప్రతులు లభించడమే అపురూపం. దొరికిన వాటిలోను గ్రంథపాతాలు, అర్వాచీనులు చొర్రిన ప్రక్షిప్తాలు అనేకం. వీటిని విమర్శించి గ్రాహ్యమైన పాఠక్రమం కనిపెట్టడం దీర్ఘ పరిశ్రమ సాధ్యం. కిటెల్ ఈ గ్రంథం పద్నాలుగు వ్రాతప్రతులను పరిశీలించాడు; వివిధ పాఠాంతరాలను గుర్తువేసుకున్నాడు; తనకు ఏది సమర్పకమని తోచిందో

దానిని గ్రహించి ముద్రించారు. దీని పీఠికలో ఆయన గ్రంథకర్తను గురించి తనకు తెలిసినంత మట్టుకు వ్రాసి గ్రంథపరిష్కరణ కార్యం ఎంతచిక్కైందో వివరించారు. అన్నిటికంటె ఉపయోగకరమైంది ఆయన పీఠిక తర్వాత వ్రాసిన కన్నడ సాహిత్య చరిత్ర. తను సేకరించిన, తను చూచిన తాళపత్ర గ్రంథాల ఆధారంతో ఈ సాహిత్యచరిత్రను వ్రాశారు. ఆ కాలానికి ఇదొక ఘన కార్యమనే అనాలి. కన్నడసాహిత్యాన్ని తమిళ సాహిత్యంతో పోలిస్తూ, ఆయన వ్రాసిన "But my own impression is that the more Canarese Vernacular literature is known, the more evident it becoms that it will fully bear comparisom with any other Vernacular literature of the South" అన్న వాక్యాలు ఆయనకు కన్నడంపై ఉన్న అభిమానాన్ని స్పష్టపరుస్తాయి.

కిటెల్ కీర్తిని చిరస్థాయి చేసినది "కన్నడ-ఇంగ్లీషు నిఘంటు" అనే బృహత్కోశం. ఈ మహాకోశం నిర్మాణానికి సుమారు పదిహేను సంవత్సరాలు పట్టింది. అంతకుముందు రీవ్స్ అనే అతను కన్నడ-ఇంగ్లీషు నిఘంటువొకటి సిద్ధపరిచాడు. ఆయన 1817 లోనే ఉపక్రమించి, 1832 లో అంటే 15 సంవత్సరాల తర్వాత ముగించి ప్రచురించారు. ఈ నిఘంటువు తన నిఘంటువుకు ఎంత తోడ్పడిందీ కిటెల్ ముక్తకంఠంతో తెలిపారు. కాని ఆ నిఘంటువు ప్రామాణికం కాదు. చేతికి చిక్కిన పదాలన్నీ దానిలో దూరాయి. ఈ విషయాలన్నిటినీ కిటెల్ పరిశీలించి, గ్రాహ్యమైన అంశాలను మాత్రమే స్వీకరించారు. ఆయన సుపక్వ కన్నడ పాండిత్యానికి ఆ నిఘంటువు ప్రత్యక్షం. నేటికీ దానిని మీరటం కర్నాటకులకు సాధ్యం కాలేదు. ఇది 1894 లో ప్రచురితమైనా, నేటికీ కన్నడానికి నిష్కృష్టమైన, ప్రామాణికమైన మహాశబ్దకోశమే. ఇలాంటి నియమబద్ధమూ, శాస్త్రీయమూ అయిన నిఘంటువు భారతఖండంలో ఏ భాషకూ లేదని పండితులంటారు. ఈ నిఘంటువును ప్రశంసిస్తూ ఫ్లీట్ అనే మహావిద్వాంసుడు "His greatest scientific achievement అనీ" "will remain a monumentum oer pernnium of a noble devoted to incessant earnest labour" అని ప్రశంసించాడు.

కిటెల్ అంతిమ కృతి ఇంగ్లీషులో వ్రాసిన కన్నడ వ్యాకరణం. హళగన్నడం (పాతకన్నడం), నడుగన్నడం (మధ్యకన్నడం), హొసగన్నడం (కొత్తకన్నడం) అనే కన్నడ భాష అవస్థాత్రయం వివరణ దీనిలో ఉంది. ఈ వ్యాకరణం ప్రామాణికమయినది. ఈ గ్రంథానికి ఆయన 1903 ఫిబ్రవరిలో పీఠిక వ్రాశారు. ఆ సంవత్సరం డిసెంబర్ నెలలో కాలధర్మం చెందారు. ఈ గ్రంథం కిటెల్ యోగ్యతను, వ్యక్తిత్వాన్ని, పాండిత్యాన్ని ఇది వాస్తవంగా ప్రతిబింబింపజేస్తుంది. ఇది నేటికీ ప్రమాణికమైన వ్యాకరణం.

కిటెల్ కన్నడ భాషకు చేసిన మహాసేవ ఈ గ్రంథాలలో మూర్తీభవించి ఉన్నది. ఇంతే కాక ఆయన పెక్కు పరిశోధన వ్యాసాలు వ్రాశారు. 1872-1899 మధ్య ఆయన ఇండియన్ యాంటిక్వెరి పత్రికలో 19 వ్యాసాలు వ్రాశారు. వాటిని చదివితే కిటెల్ ఎలాంటి సమస్యలను తీసుకునేవారో, ఎలా పరిష్కరించేవారో, ఆయన పరిష్కార మార్గం ఎలాంటిది అనే విషయాలు మనకు స్పష్టమవుతాయి. వాటిలో ఒక వ్యాసం ద్రావిడ సంఖ్యావాచకాలకు సంబంధించింది. మరొకటి కన్నడ వైష్ణవ దాససాహిత్య పరిచయానికి సంబంధించింది. మరొకటి సంస్కృత భాషలో ప్రవేశించిన ద్రావిడపదాల వివేచనం. కర్నాటక సంగీతం గురించి నిజగుణ శివయోగి తెలిపిన అభిప్రాయాన్ని ఆయన మరొక వ్యాసంలో వివరించారు. కన్నడంపై జర్మన్ భాషలోనూ ఆయన వ్యాసాలు వ్రాశారేమో! 'పరమాత్మ జ్ఞాన' అనే ఒక గ్రంథాన్ని ఆయన కన్నడ భాషలో వ్రాసినట్టు ప్రతీతి.

కన్నడానికి ఇంతటి మహాసేవ చేసిన మహనీయుడు ఫర్డినెండ్ కిటెల్. శాస్త్రీయ మార్గంలో కన్నడ విద్వత్తు అభివృద్ధి కావడానికి ఆయన కృషి చేశారు. ఈ కృషి ఫలితంగా నేడు కన్నడ నాడులో సాహిత్యాన్ని పెక్కు దృక్పథాలనుంచి విమర్శించే విద్వాంసుల పరంపర ఏర్పడింది. కిటెల్ కాలంకన్నా నేడు విజ్ఞానం విస్తరించింది. ఈ స్థితికి కారణ భూతులలో అగ్రగణ్యుడు కిటెల్; కన్నడ ఋషులలో ఆయన ఒకడు.

('ప్రబుద్ధ కర్ణాటక' పత్రిక విళంబి ఆశ్వయుజ సంచికలోని శ్రీ డి. ఎల్. ఎన్. గారి వ్యాసం నుంచి.)

మనవి మాటలు

సంఘం పరిణామశీలం. కనుక దానిని అంటిపెట్టుకున్న భాష, దానికి శేఖరోపకరణమైన లిపి మార్పు చెందడం తప్పదు; చెందుతూనే ఉన్నాయి. కాని ఈ మార్పు హఠాత్తుగానైనా విప్లవంలాగ ముంచుకొనివస్తే జనం హర్షించరు. ఏ మార్పయినా జనం ఆకళించుకోడానికి, అలవాటుపడడానికి క్రమానుగతం కావాలి. మార్పు తోకచుక్కలాగ అకస్మాత్తుగా తోచి పైకి రారాదు. అగ్నోదయాంతర్వాతి ఉదయ్యగాను అగుపడేటట్లు ఉండాలి. పిడుగుపాటులా మీదపడరాదు. పూవు విచ్చినట్లు ఉండాలి. కనుక మనం ఏ సంస్కరణ తలపెట్టినా జనం గుణను తెలిసి ముందుకు కదలవలసి ఉంది. ఇది ప్రజాస్వామ్యయుగం కదా!

ఈ దృష్టితో తెలుగు లిపి సంస్కరణవాదుల వాదనలు పరిశీలిద్దాం. వారి వాదంలోని ప్రధానాంశాలివి: (1) ప్రతి అక్షరం ఎడమనుండి కుడికి పోవాలి. (2) పంక్తికి పైన, కింద గుణింతాలు, ఒత్తులవంటి గుర్తులు ఉండరాదు. (3) ఏ సంకేత మిచ్చినా కుడివైపునే ఇవ్వాలిగాని ఎడమవైపు ఇవ్వరాదు. (4) ఇప్పటి అక్షరాలలో కొన్ని తగ్గించాలి. (5) ఈ మార్పువల్ల వేగం ఎక్కువవుతుంది.

ఈ వాదం ఆపాతరమణీయమే. మన లిపి రెండువేల సంవత్సరాలుగా మారుతూ వున్నమాట నిజమే. కాని ఏడెనిమిది వందల యేళ్లుగా — ప్రాతలిపి అయినా కొద్ది — ముఖ్యంగా విజయనగర కాలమునుండీ ఒక స్థిరరూపం సంతరించుకొన్న దనవచ్చు. ఈ రహస్యము గుర్తించే రెండువందల యేళ్ళనాడు ఏర్పడిన అచ్చు దిమ్మలుకూడా రూపొందాయి. తర్వాత వాటికి ప్రాముఖ్యం కనిపించీ కనిపించని మార్పులతో, చెక్కులతో అందాలు దిద్దారు. కాగా, ఈ లిపి యెనిమిదివందల యేళ్లుగా బాగా అలవడింది. దీని స్వరూపాన్ని పూర్తిగా మార్చివేయడానికి జనం అంగీకరించరు. రాజ్యాంగము నిర్ణయించిన జాతీయభాషకే ఎంతో ప్రతిఘటన ఉన్నప్పుడు నేటి లిపి మార్పు ప్రసక్తేలేదు. మరి ఉన్న లిపినే సాధ్యమైనంతవరకు రూపు చెడకుండా చూడాలి. పఠన సమయంలో కంటికి శ్రమకలుగరాదు - ఎడం ఉండాలి. ఒత్తులు పక్కన రావాలి.

టైపింగుకంటె పుస్తకముద్రణకే ప్రాధాన్యం ఎక్కువ కనుక దాని విషయమే మొదట ఆలోచిద్దాం. ప్రస్తుతం తెలుగు అచ్చుకూర్పులంటె కూర్పరి దాదాపు 700 గళ్ళను నమనం చేయాలి. వీటిని తగ్గించడానికి అక్షరాలు తగ్గించుకోవాలి తగ్గించుకోవడం అభిలషణీయం కాదు గనక వాటిని ముక్కలు చేసి కూర్పులో మరల అతుకుకోవాలి. ఈ సూత్రం మీదనే హైదరాబాదు ప్రభుత్వం లోగడ 'మోనో' టైపు నిర్మించింది. తెలుగుకు దానిని మరికొంత సవరించి నేటి పత్రికలు కొన్ని వాడుతున్నాయి. దీనిలో దాదాపు 250 కీలు ఉంటాయి. "పంచింగ్ మెకానిజం"తో ఇది నడుస్తున్నది. టైపు రైటరులాగ టైపుచేస్తే ఒక కాయితం పీలికపై చిల్లులు పడుతాయి. ఈ పీలికను "గైడింగ్ పేపర్" అంటారు. అది యంత్రంలో పెడితే అక్షరాలు విడివిడిగా

తగినవను పడుతాయి. లైనో టైపు కన్నా ఇదిచాలా ప్రయోజనకరం, లాభకరమూను. "నెగెటివ్ పేపరును" భద్రపరచుకుంటే, నెగెటివ్ నుంచి ఫోటోలు తీసి ఎప్పుడు ఎన్ని సంవత్సరాల కైనా మరల కాపీలు తీసుకోవచ్చు.

అయితే ఇది బహువ్యయసాధ్యం. మోనో టైపు యంత్రం ఒక్క దానికే కనీసం 80 వేల రూపాయల ఖరీదు. దీనిని ఎందరు పుస్తక ప్రచురణ కర్తలు కొన గలుగుతారు? పెట్టుబడి పెట్టగలుగుతారు? కనుక చేతితో కూర్చుటే అభివృద్ధి చేయాలి. ఏ సంస్కరణ మైనా ప్రజాహిత దృష్టితోను, బాగుపు దృష్టితోను జరగాలి. దీనికి ముద్రాక్షరం తీరు నిపుణులు శ్రీ ముద్దాలి రాఘవరామచంద్రరావుగారొక పథకం సిద్ధపరచారు. ఇప్పటి వ్రాతరూపం, అచ్చురూపం చెడకుండా చేయడానికి ఇకారసహిత వర్ణం ప్రాతిపదికగా గ్రహించారు. ఉదాహరణకు కి. దీనిపక్క సైన ఈకారాద్యచ్చులంటేను, పక్కన తలకట్టు, గుడింతాలు ఇవ్వవచ్చు. అచ్చులోని 700 గళ్ళను 170 కి తగ్గించవచ్చు. ఈ డిస్కులపెట్టుబడి వేయిరూపాయలున్నా త్రిమే. ఏ సామాన్యుడు పెట్టుబడిదారైనా జంకని వస్తువు. కేసులకేసుతో సహా అన్ని అక్షరాలూ వుంటాయి. ఇంతవరకు ముద్రితమైన గ్రంథాలను మార్చనక్కరలేదు.

ఇక టైప్ రైటర్. ఇంగ్లీషు అక్షరాలను సరిగా పరిశీలిస్తే మూడు భాగాలున్నట్టు కనిపిస్తుంది. ఆ విధంగానే తెలుగు అక్షరాలను తలకట్టు—మధ్యభాగం—

ఒత్తులు అని విభజించవచ్చు. తలకట్టు గల అక్షరాలు— అకారాంతాలైనవి—మనకు ఎక్కువ. తలకట్టువల్ల వేగం తగ్గుతుందనేది కేవలం అపోహ. శ్రీరామచంద్ర రావుగారు ఈ సూత్రం ప్రకారం ఒక టైపురైటరు సిద్ధపరిచారు. దీనిలో కీలు 44. ప్రతి అక్షరాన్నీ రెండు తడవలతో కొట్టవచ్చు—ద్విత్వంగల అక్షరం వంటివి ఒకటి రెండు మినహాగా. ఈ టైపురైటరులో సంఖ్యలు, విరామచిహ్నాలు సహా 90 అక్షరాలు. 'డెడ్ కీ'లవల్ల ఎలాటి ఆటంకమూ లేదు. ఫ్రెంచి, జర్మన్ భాషల టైపురైటర్లలోను కొన్ని 'డెడ్ కీలు' ఉన్నాయి; వేగం తగ్గలేదు.

వ్యాకరణశాస్త్రజ్ఞుల వాదం మరొకటి ఉంది: ఇప్పుడు మనం వ్రాసే లిపి వ్యాకరణానుగుణం కాదు. ద్విత్వాక్షరాలు వ్రాయవలసి వచ్చినప్పుడు పూర్వాక్షరం అరాక్షరమే వ్రాసి, పరాక్షరం పూర్తిగా అచ్చుతో కూడా వ్రాయవలసి ఉండగా, మనం పూర్వాక్షరాన్ని పూర్తిగా వ్రాసి,పరాక్షరాన్ని అరాక్షరంగా కింద వ్రాస్తున్నాము. అలవాటువల్ల సరిగా కనబడుతున్నప్పటికీ, శాస్త్రదృష్టితో చూస్తే ఇది అసాధువు. కనుక ఒత్తుల పద్ధతి మానివేసి మొదటిఅక్షరం పొల్లుగా వ్రాసి తర్వాతిది పూర్తిగా వ్రాసే పద్ధతిని అలవాటుచేయాలి. ఈ పద్ధతి కన్నడంలో ఇదివరకే అమలులో ఉంది. సత్యం అని వ్రాయవలసిన చోట 'సత్ యం' అని వ్రాస్తారు—అంటారు. కాని, ఈ వాదం శాస్త్రీయమే కాని, ఈ విధానంవల్ల శతాబ్దాలుగా అలవాటయిన పద్ధతి ఇది. దీనిని మార్చడం కష్టమే కాక, స్థలం పొడుగుగా కలిసిరాదు. కింద పెట్టడానికి బదులు పక్కన పెరుగుతుంది తాటాకు పుస్తకాలు లాగ. ఇప్పుడు చేతితో పట్టుకుని చదవడానికి అనుకూలమైన సైజులు కొన్ని అలవాటయాయి. మరల తాటాకుల సైజు ఎందుకు?

ఇంత బాధ ఎందుకు? ప్రపంచంలో హెచ్చుగా రోమన్ లిపే వ్యాప్తిలో ఉంది. సోవియట్ రష్యా అజర్ బైజానీ వంటి లిపి లేని భాషలకు రోమన్ లిపి అవసరమైన తన లిపినే అలవాటుచేసింది. చైనా కూడా తన చిత్రలిపిని మాని రోమన్ లిపినే అనుసరించదలిచింది. మనం కూడా ఎందుకు అనుసరించకూడదు?— అనే వాదం ఉంది. రోమన్ లిపివల్ల మనకు కంపోజింగు గళ్ళు తగ్గినా, అచ్చుస్థలంలో పొడుగు ఉంటుంది. కిందికి పంక్తులు పెరగడానికి మారు పక్కన పెరుగుతాయి. దీనిని నేర్చడానికి ఒక తరం కూడా చాలదు. అందుకని లైనో టైపు, మోనో టైపు, అత్యాధునికమైన 'ఫోటో సెట్టర్' ముద్రాపద్ధతి ఉన్న దేవనాగరి లిపే నయం.

సంఖ్యలకొక చిన్న సమస్య. నేడు మన తెలుగు సంఖ్యలు పంచాంగాలలో మినహా ఎక్కడా వాడడం లేదు. తెలంగాణాలో మాత్రం అలవాటు ఉండవచ్చు. కాని, విజ్ఞానశాస్త్రం పెరిగిన తర్వాత కాలంలో రోమన్ అంకెలే వాడడం సహేతుకమేమో!

నేడు నేల నాలుగు చెరగులా ఏకమవుతున్నాయి. ప్రపంచానికంతా ఏక లిపి అవసరమని ఉద్యమం తలయెత్తుతుండగా, చిన్న మార్పులకే అంగీకరించని సంకుచిత దృక్పథమా?— అని వసుధైక కుటుంబవాదులు ఆక్షేపిస్తారు. ఇంట గెలిచి రచ్చ గెలవమన్నారు కదా పెద్దలు. అయినా ఇలాటి ఒక మోనో టైప్ పద్ధతిని కూడా శ్రీరామచంద్ర రావుగారు సిద్ధంచేశారు. దీనిలో 40 కీలు ఉంటాయి. ద్వివిధంబటే ఏడెనిమిది చిహ్నాలలో 'మ్యాట్రిక్స్' మార్చితే మన దేశంలో ప్రభుత్వం అంగీకరించిన 14 భాషల లిపులూ పోత పోసుకోవచ్చు.

ఏమైనా, ఆంధ్రప్రభుత్వం నియమించిన లిపి సంస్కరణ సంఘం శ్రీరామచంద్రరావుగారి పరికరాలు మూడు పరిశీలించడం అవసరం. ప్రజల ఆమోదం లేని ఏ సంస్కరణా ఫలించదు. కనుక నేటి సంస్కరణ, మార్పు ప్రజలు విడిగిపోకుండా ఉండాలని మనవి చేస్తున్నాం.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor: S. Sambhu Prasad